

T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

SAİD NURSİ'NİN ESERLERİNDE
KÂDİR-İ MUTLAK DÜŞÜNCESİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Tezin Yazarı
Melike KAKŞI

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Salih Sabri YAVUZ

RİZE 2016

T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

SAİD NURSİ'NİN ESERLERİNDE
KÂDİR-İ MUTLAK DÜŞÜNCESİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Tezin Yazarı
Melike KAKŞI

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Salih Sabri YAVUZ

Tez Savunma Tarihi

Adı ve Soyadı	Tez Jürisi Üyeleri	İmza
Başkan :Prof. Dr. Salih Sabri YAVUZ	
Üye : Doç. Dr. Namık Kemal OKUMUŞ	
Üye : Yrd. Doç. Dr. Züleyha BİRİNCİ	

Enstitü Müdürü

..... / / 2016
Onay Tarihi

RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu tezi bilimsel metotlara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak hazırlayıp sunduğumu, tezde bana ait olmayan tüm bilgi, düşünce ve sonuçları belirttiğimi ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim. / / 2016

Melike KAKŞI

ÖNSÖZ

Her düşünürün fikirleri birinci kaynak olan kendi eserlerinden doğru bir şekilde yansıtılmalıdır. Bu yüzden çalışmamızda Said Nursî'nin fikirlerini incelerken eserleri olan Risâle-i Nur Külliyyatı üzerinde hassasiyetle durduk. Dipnotlarda anlaşıldığı üzere konunun farklı yönleriyle ilgili külliyyatta pek çok yer bulduk. İlahi kudretle ilgili bulduklarımızı külliyyat ekseninde yorumlayarak Said Nursî'nin görüşlerini doğru bir şekilde aktarmaya çalıştık. Bu içerik karşısında küçücük kalan bir master tezinde konunun her noktasını anlatamadık. Ama Risâle-i Nur'da ele alınan İlahi kudretle ilgili çok önemli noktaları sunarak bu çalışmamızın başka incelemelere basamak yapılması umudunu taşıyoruz.

Çalışmamız giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Girişte tezin konusu, önemi, amacı ve kaynaklarına değindik. Birinci bölümde çeşitli itikadi mezheplerin İlahi sıfatlara yaklaşımları hakkında özlü bilgiler vererek Allah'ın kudretine nasıl yaklaştıklarını ele aldık. İkinci bölümde Said Nursî'nin Allah'ın her şeye gücünün nasıl yettiğini ortaya koyuşunu anlattık. Ayrıca kudret sıfatını nasıl ispatladığını, kapsamı ve diğer sıfatlar arasındaki yerini ele alışıyla yaratılış hakkındaki fikirlerini inceledik. Bu incelememizi Yirminci Mektubun onuncu kelimesi üzerinde hassasiyetle durup külliyyattaki konuyla ilgili yerlerle birleştirerek yaptık. İkinci bölümde tabiatı ve sebepleri nasıl tanımladığını, Allah dışında hiçbir şeyin yaratılışa karışamayacağını ispatlayışını ve kudret mucizelerini okuyuşunu inceledik. Bu araştırmayı Tabiat Risalesini tahlil ederek Said Nursî'nin eserlerinde konuyla ilgili yerlerle birleştirmekle yaptık. Ayrıca kudret mucizelerini anlatırken Hüve Nüktesi üzerinde durduk.

Bu tezi çalışma imkanını veren ve yol gösteren başta tez danışmanım Prof. Dr. Salih Sabri Yavuz, Yrd. Doç. Dr. Faruk Sancar, Doç. Dr. Ahmet İshak Demir ile yazım kurallarında yardım eden Arş. Gör. Emine Battal'a ve bana destek veren herkese teşekkür ederim.

2016 Rize
Melike Kakşı

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	4
İÇİNDEKİLER.....	5
KISALTMALAR.....	8
GİRİŞ.....	9
1- Araştırmanın Konusu	9
2- Araştırmanın Önemi.....	9
3- Araştırmanın Amacı	10
4- Araştırmanın Kaynakları.....	10

BİRİNCİ BÖLÜM

KUDRETİN TANIMI VE KELAM DÜŞÜNCESİNDE İLAHİ KUDRET

1.1. KUDRET SIFATININ TANIMI	13
1.2. KELAM DÜŞÜNCESİNDE İLAHİ KUDRET.....	13
1.2.1. Ebû Hanîfe.....	14
1.2.2. Mu'tezile	15
1.2.3. Eş'arîye.....	16
1.2.4. Mâtürîdiye	17

İKİNCİ BÖLÜM

SAİD NURSÎ'YE GÖRE KADİR-İ MUTLAK ANLAYIŞI

2.1. KUDRETİN İSPATI.....	21
2.1.1. Allah'ı Tanıtan Dört Büyük Öğretici	22
2.1.1.1. Kur'an-ı Kerîm	22
2.1.1.2. Hz. Peygamber.....	26
2.1.1.3. Kâinat.....	28
2.1.1.4. Vicdan.....	35
2.1.2. Sebr ve Taksim Metodu ile Kudretin İspatı	39
2.1.2.1. Sebeplerdeki imkânsızlık.....	39
2.1.2.1.1. Cüzi İrade.....	42
2.1.2.1.2. Canlılar.....	44
2.1.2.1.3. Zerreler.....	46
2.1.2.1.4. Mucizeler	47

2.1.2.1.5. Allah'ın Hususi Yardımı.....	48
2.1.2.1.6. İktiran.....	49
2.1.2.2. Kendi Kendine Varolmanın İmkânsızlığı.....	50
2.1.2.3. Tabiat İhtimalindeki İmkânsızlık.....	52
2.2. KUDRETİN KAPSAMI VE YARATILIŞ.....	54
2.2.1. Kudretin Kapsamı	54
2.2.1.1. Kanundaki Birlik	58
2.2.1.2. Varlıklardaki Kıymet.....	66
2.2.1.3. Birlikteki Kolaylık.....	72
2.2.1.4. Allah'ın Hakîmiyeti.....	79
2.2.1.5. Küçük Varlıklardaki Sanat	83
2.2.1.6. Küçük Varlıklardaki Nümunelik	85
2.2.2. Yaratılış	87
2.2.2.1. Yaratılış Çeşitleri.....	88
2.2.2.1.1. İbda ve ihtira ile icadı	88
2.2.2.1.2. İnşa ve terkip ile icadı.....	89
2.3. KUDRETİN SIFATLAR ARASINDAKİ YERİ.....	91
2.3.1. Kudret Hikmet İlişkisi.....	95

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SAİD NURSÎ'YE GÖRE SEBEPLİLİK, TABİAT VE KUDRET MUCİZELERİ

3.1. TABİAT.....	101
3.2. SEBEPLERİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ	104
3.2.1. Sebeplerin Varlık Nedeni	106
3.2.1.1. Allah'ın İzzeti ve Haşmeti.....	108
3.2.1.2. Haksız Şikayetler ve İtirazlar	110
3.2.1.3. Fiili Dua.....	111
3.2.1.4. Allah'ın Hikmeti.....	111
3.2.1.5. Kudretin İlancıları.....	112
3.3. TABİATÇILARA GÖRE SEBEPLER.....	113
3.4. KUDRET MUCİZELERİ	117
3.4.1. Dört Unsur.....	122
3.4.1.1. Toprak.....	123
3.4.1.2. Su.....	123

3.4.1.3. Hava.....	123
3.4.1.4. Nur.....	126
3.4.2. Ağaç.....	127
3.4.2.1. Tohum ve Çekirdek.....	127
3.4.2.2. Kök ve Damarlar.....	128
3.4.2.3. Yaprak.....	128
3.4.3. Bahçe.....	129
3.4.3.1. Meyve ve Sebzeler.....	129
3.4.3.2. Çiçek.....	129
3.4.3.3. Zemin Yüzü.....	130
3.4.4. Hayvanlar.....	131
3.4.4.1. Mübarek Hayvanlar ve Süt.....	131
3.4.4.2. Sinek.....	132
3.4.5. İnsan.....	133
3.4.5.1. Akıl.....	135
3.4.5.2. Dil.....	135
3.4.5.3. Göz.....	135
3.4.5.4. Kuvve-i Hafıza.....	136
3.4.6. Zaman.....	136
3.4.7. Kâinat Kitabı.....	137
3.4.7.1. Güneş ve Yıldızlar.....	138
3.4.7.2. Dünya.....	139
3.4.7.3. Mevsimler.....	141
3.4.8. Rızık.....	142
3.4.9. Hayat.....	142
SONUÇ.....	145
KAYNAKLAR.....	147
ÖZET.....	154
ABSTRACT.....	155
ÖZ GEÇMİŞ.....	156

KISALTMALAR

- ae. : Aynı eser
ay. : Aynı yazar
a.s. : Aleyhisselatu Vesselam
bkz. : Bakınız
c. : Cilt
DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Ed. : Editör
Hz. : Hazreti
s. : Sayfa
ss. : Sayfadan sayfaya
tahk. : Tahkik eden
trc. : Tercüme eden
ts. : Tarihsiz
v. : Vefat tarihi
vb. : Ve benzeri
ys. : Basım yeri belirtilmemiş

GİRİŞ

1- Araştırmanın Konusu

Çalışmamızda Said Nursî'nin eserleri olan Risâle-i Nûr Külliyyâtında Kâdir-i Mutlak düşüncesini inceledik. Böylece Allah'ın kudretinin her şeye yetmesini nasıl savunduğunu ortaya koyduk. Said Nursî'nin ilahi kudreti ispatlaması, kapsamı ve diğer sıfatlar arasında nasıl bir konum ayırdığını ele aldık. Ayrıca tabiatı ve sebepleri nasıl tanımladığını, Allah dışında hiçbir şeyin yaratılışa karışamayacağını ispatlayışını ve kudret mucizelerini okuyuşunu araştırdık.

2- Araştırmanın Önemi

Said Nursî'nin Allah'ın kudretine yaklaşımını incelememizin sonucunda kelam tarihindeki pek çok tartışma hakkında fikirleri olduğunu gördük. Said Nursî'nin ilahi kudreti anlatırken bize kazandırdığı düşüncelerini şöyle sıralayabiliriz:

Kelam tarihinde Allah'ın sıfatları üzerinde hassasiyetle durulmuştur. İtikadi mezhepler ilahi sıfatları sınıflandırmışlardır. Eş'arîler kudret sıfatına Mâtürîdîler ise Allah'ın hikmetine vurgu yapmışlardır. Böylece Allah'ın yarattıklarında hikmet aranılıp aranılmayacağı, mülkünde nasıl dilediği gibi tasarruf ettiği üzerinde durulmuştur. Bu noktada Said Nursî dünyada hikmet, ahirette kudret sıfatının ağırlıklı olacağını demiştir. Bu değerlendirmesi fikirlerini savunduğu Ehl-i Sünnet arasında bir uzlaştırmadır.

Said Nursî, tabiat ve sebepleri tanımlamıştır. Tabiatı fitrî şariat olarak tanımlaması farklıdır. Sebeplerin yaratılma nedenini ise çok yönlü bir şekilde ele almıştır. Sebepleri fiili bir dua olarak vasıflandırarak ibadet kavramını geniş ele almıştır. Böylece sebeplere takılıp Allah'tan uzaklaşan insanlara aynı noktada kulluğa çağrıda bulunmuştur. Bunların yanı sıra Said Nursî, eserlerinde nahiv ilminde kullanılan isim ve harf kavramlarına kelami-tasavvufi içerik yüklemiştir. Allah hesabına okumak olarak tanımladığı manayı harfi bakış açısıyla yaratılan şeylerdeki kudret harikalarını ortaya koymaya çalışmıştır. İmanın kuvvetiyle Allah'ın nimetlerine bakıp şükredeceğine ülfet ve sathilik yüzünden şikâyetlere kapılan zamanımızın insanının kudret mucizelerini okumaya ihtiyacı çoktur.

Risâle-i Nur Külliyyâtı kâinatı manayı harfiyle okuma yol ve yöntemleriyle insanları Allah'a ulaştırmaya çalışmaktadır.

3- Araştırmanın Amacı

Konu ne olursa olsun önyargılar ve yanlış düşünceler sahibine zarar vereceği muhakkaktır. Bu çalışmamızda yanlış kabullenme, önyargılar ve şartlanmışlıktan uzak kalarak Said Nursî'nin görüşlerini doğru bir şekilde aktarmaya ve yorumlamaya çalıştık. Mümkün merteye kitabı olduk yani Said Nursî'nin eserlerinden okuyarak düşünerek onun fikirlerini değerlendirdik. Böylece Said Nursî'nin kelim ve felsefede tartışılan Allah'ın cüziyyatı yaratması ve bilmesi, kudret-hikmet ilişkisi, tabiat ve sebeplerin konumu gibi mevzulara getirdiği düşüncelerini ortaya çıkardık. Bulduklarımızı külliyyat ekseninde yorumladık. Yani araştırmamızın bir amacı ilim erbabını insafli ve hakikatı arama şevkiyle düşünmeye sevk etmektir.

Çalışmamızda Said Nursî'nin eserlerinin hemen hemen tamamında İlahi kudretle ilgili görüşleri olduğunu fark ettik. Bu içerik karşısında sadece bir master tezinin yeterli olmayacağı kanaatini edindik. Sonuçta bu çalışmamızın başka incelemelere basamak yapılması umudunu taşıyoruz.

Çalışmamızın ilim erbabı olsun olmasın herkese yönelik şöyle bir getirisi bulunmaktadır: Günümüz insanını gelecek endişesi, geçmişteki yaşadıkları olayları çözememe, Allah'ın nimetlerini fark edememe gibi nedenlerden dolayı psikolojik sıkıntı ve travmalar geçirmektedir. Bu noktada Said Nursî, manayı harfiyle kudret mucizelerini okuma yönteminin katkı sağlayabileceğini savunmaktadır.

4- Araştırmanın Kaynakları

Tezimizin birinci kısımda Mu'tezile, Eş'arîye ve Mâtürîdiye dair temel kelim kaynaklarını kullandık. Böylece kelim tarihinde kudret sıfatına nasıl yaklaşıldığına dair kısa göz gezdirmeyi sağlayan bir portre çizdik. Çalışmamızın diğer kısımlarda ise her düşünürün fikirleri birinci kaynak olan kendi eserlerinden doğru bir şekilde yansıtılması gerektiğinden Said Nursî'nin kitapları olan Risâle-i Nur Külliyyatı üzerinde hassasiyetle durduk. Bu noktada karşımıza Risâle-i Nur

Külliyatı'nın pek çok neşriyatta baskısı bulunduğu çıkmaktadır. İlk yazılışı ise Osmanlıcadır. Her eseri mümkün mertebe ilk kaynağından ele almanın daha doğru anlam çıkarmaya vesile olacağı açıktır. Bu yüzden imkanımız da olduğundan külliyatı Osmanlıcasından okuduk.

Dipnotlar ve kaynakçadan anlaşıldığı üzere Said Nursî çok velüd bir düşünürdür. Eserleri altı bin küsur sayfayı bulmaktadır. Konumuzu incelerken Kızıl İ'câz gibi kaybolduğu söylenen ve pek bilinmeyen Rumuzat-ı Semâniye kitapları dışında bütün eserlerinden faydalandık. İncelememizde Said Nursî'nin hemen hemen her kitabında kudret sıfatından bahsettiğini fark ettik. Hatta her kitabının pek çok yerinde kudret konusunu direk ve dolaylı yollardan bahsettiği görülmektedir. Özellikle imani bahisleri anlatan "Sözler, Lem'âlar, Mektûbât, Şuâlar, Asâ-yı Mûsâ" eserlerinde kudret konusunu teorik bir şekilde ele almakta ve kâinatta, olay ve hadiselerde bu sıfatın nasıl tefekkür edileceği açıklamaktadır. Talebeleriyle yazışmaları sonucunda ortaya çıkan "Barla Lâhikası, Kastamonu Lâhikası, Emirdağ Lâhikası I, Emirdağ Lâhikası II" eserleriyle hayatının anlatıldığı "Tarihçe-i Hayat" kitabı ise Allah'ın engin kudretine dayanmayı anlatan pek çok uygulamadan oluşmaktadır. Said Nursî'nin gençlik yıllarında yazdığı "Mesnevî-i Nûriye, İşârâtü'l-İ'câz, Muhakemât" ve çoğu kimsenin bilmediği "Sünühat Tuluat İşarat, Âsâr-ı Bedîiyye ve Zülfikar" gibi eserlerinde bile tezimize dair veriler bulduk.

Konuyla ilgili bu kadar çok malzemenin bulunması tezi toparlayıp bir kompozisyonla sunmamızda ne kadar zorluk çektiğimizi anlatmaktadır. Üstelik Said Nursî konuları sadece bir bölümde anlatmamaktadır. Said Nursî, önemli gördüğü kudret sıfatı gibi imana dair konuları kitaplarının pek çok yerinde hatta iç içe işlemektedir. Bu durum araştırmamızı zorlaştırıp süresini uzatmamıza neden olsa bile aslında Risâle-i Nur Külliyatı'nda pek çok çıkarımların yapılabileceği bir potansiyel olduğunu fark ettirmektedir. Bu yüzden bu yoğunluktaki çalışmamız bile konuya nokta koyamamaktadır. Master tezini aşan bu konu daha detaylı anlatımlar, günlük hayatımızda kudret sıfatını fark etmemizi sağlayacak uygulamalı misaller, vicdanın Allah'ın kudret sıfatını nasıl anlattığına dair incelemeler, kudret mucizelerine dayalı tahliller beklemektedir.

Herhangi bir çalışma yapılırken başkalarının izlenimlerinden faydalanmanın yeni kazanımlar elde etmemize katkısı olacağı açıktır. Bu yüzden tezimizde konuyla ilgili Risale-i Nur üzerinde yapılmış uluslararası sempozyumlardan ve ilmi çalışmalardan da faydalandık. Özellikle Arap alimlerinin Risâle-i Nur Külliyyatı'na dair fikirlerinin bulunduğunu fark ettik ve konumuza muvafık düşen yerde bunlardan bahsettik.

BİRİNCİ BÖLÜM

KUDRETİN TANIMI VE KELAM DÜŞÜNCESİNDE İLAHİ

KUDRET

1.1. KUDRET SIFATININ TANIMI

Kudret kelimesi sözlükte güç, takat, gücü yetmek; bir işi ölçülü ve planlı bir şekilde yapmak, planlamak; kıymetini bilmek; bir şeyin niteliğini, niceliğini ve şeklini belirlemek; rızkını daraltmak anlamlarına gelir. Kâdir gücü yeten istediği zaman yapan, istemediğinde yapmayan anlamında İlahi isimlerdendir. Kâdir-i Mutlak, tam kudret sahibi olan Allah'tır. Kudretin zıddı anlamına gelen acz Allah için düşünülemez.¹ Kudret kavramı Kur'an-ı Kerim'in 103 ayetinde Allah'a nispet edilmektedir. Bu ayetlerde kudret güç yetirmek, ölçülü ve planlı yaratıp düzenlemek gibi manalara gelmektedir. Çeşitli hadis rivayetlerinde ise kudret kavramı fiil kalıpları ve isim şeklinde Allah'a nispet edilmiştir. Güç getirme, planlayıp takdir etme manalarında kullanılmıştır.²

Kudret sıfatı hayat, ilim, sem', basar, irade, tekvin ve kelamla beraber sübûtî sıfatlardan sayılmıştır. Sübûtî sıfatlar Allah'ın zatına nispet edilen manalar olup yaratıcının kâinatla, insanla kısacası zatı dışındaki varlıklarla ilişkisini ifade etmektedir. Eldeki veriler kelimeler literatüründe kudretle beraber yedi sıfata ilk defa yer verenin Ebû Hanîfe (v. 150/767) olduğunu göstermektedir.³ Onu Ebû Mansûr el-Mâtürîdî (v. 333/ 944) ve Ebû'l-Hasan el-Eş'arî (v. 324/ 935) takip etmiştir.

1.2. KELAM DÜŞÜNCESİNDE İLAHİ KUDRET

İslam coğrafyasının genişlemesiyle farklı inanç mensuplarıyla karşılaşmış, İslam'ı koruma ve onların sorularına cevap verme amacıyla, daha önce konuşulmayan meseleler üzerinde durulmuştur. Mesela, Hristiyanların Hz.

¹ İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, Beyrut: ed-Daru'l-Sadir, [ts.], V, ss. 74-80; Rağıb el-İsfahânî, *Müfredâtu el-Fazlu'l-Kur'an*, tahk. Safvan Adnan Davudî, Beyrut-Dımaşk: Daru'ş-Şamiyye-Daru'l-Kalem, 1992, ss. 657-658; Şemseddin Sami, *Kamus-u Türki*, Dersaadet: Çağrı Yayınları, 1317, s. 1057.

² Bekir Topaloğlu, "Kudret", *DİA*, XXVI, ss. 316-317.

³ Beyâzîzâde Ahmed Efendi, *el-Uşûlü'l-münîfe li'l-İmâm Ebî Hânîfe*, tahk. İlyas Çelebi İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1996, ss. 44-45.

İsa'yı Allah'ın kelimesi olduğundan kadim saymaları, Mu'tezile'nin onlara karşı çıkarken Allah'ın kelamının yaratılmış olduğunu iddia etmesine neden olmuştur. Daha sonra Allah'ın kelam sıfatı hakkındaki tartışmalar bütün sıfatları kapsamıştır. Sıfatların kadim-hadis, Allah'ın zatiyla özdeş-Allah'ın zatının ne aynısı ne gayrısı oluşu tartışılmıştır. Bu durum sıfatlar konusunun kelam sistematığının en önemli ve üzerinde en çok durulan konularından olduğunu göstermektedir. Geleneksel kelami anlayışta Allah'ın varlığından çok sıfatları üzerinde münakaşa yapıldığı dikkati çekmektedir.

İtikadi mezhepler, Allah'ın sıfatlarını farklı şekilde anlayarak yaratıcının kudretini tanımlamışlardır. Müşebbihe Allah'ı insana benzeyen bir varlık olarak anlamıştır. Bu yüzden ayetlerde geçen İlahi kudret dahil Allah'ın her ismini ve sıfatını insan vasfı gibi ifade etmişlerdir. Mesela, "Allah'ın eli" ifadesini insan eli gibi düşünmüşlerdir. Mu'tezile ise Müşebbihe'nin tanrı tasavvuruna karşı çıkarak tenzih anlayışıyla meseleyi ele almışlardır. Allah'ı her türlü eksiklerden münezzeh kılma adına İlahi kudret dahil bütün Allah'ın sıfatlarını inkâr ettiler. Selefî alimler Müşebbihe ve Mu'tezile'ye karşı çıktı. Teşbihi ifade eden ayetleri yorumlamadılar. Eş'arîler zat ve sıfatları Mu'tezile ve Müşebbihe arasında bir anlayışla ele aldılar. İlahi kudretin kapsamını darlaştırmamak düşüncesiyle Allah'ın dilediğini yaptığını, fiillerinde bir hikmet aranamayacağını savundular. Mâtürîdîler ise kudret sıfatını kabul etmekle birlikte Allah'ın abes bir iş yapmayacağını, bütün fiillerinde hikmet olduğunu savundular.

Sıfatların tasnifinde mütekellimlerin kendi fikri temayülleri etkili olmuştur. Böylece farklı tasnifler ortaya çıkmış, birinin kabul ettiği sıfatı diğeri kabul etmemiş veya farklı kategorilerde konuyu değerlendirmişlerdir. Zati sıfatların zatla ilişkisini incelemişlerdir. Bu bağlamda mütekellimlerin sıfat tasniflerini ve bu sınıflandırmada kudret sıfatına verdikleri değeri incelemek meselenin anlaşılması açısından önemlidir.

1.2.1. Ebû Hanîfe

Ebû Hanîfe'ye göre, (v. 150/767) Allah'ın ezeli ve ebedi isimleri, zati ve fiili sıfatları bulunmaktadır. Bunların hiçbiri hâdis değildir. Allah yaptığını ezeli olarak yapar. Yani yaratma sıfatı ezelidir. Allah'ın hiçbir sıfatı mahlukatın

sıfatlarına benzemez. Yaratılanlar aletlerle konuşur, görür ve bilir. Allah ise organsız her şeyi yapar. Ebû Hanîfe müteşabih ayetlerdeki Allah'ın eli, yüzü, nefsi gibi ifadeleri olduğu gibi kabul eder, tevil etmez.⁴

1.2.2. Mu'tezile

Mu'tezile, genellikle sıfatları zâtî ve fiilî olarak ikiye ayırmışlardır. Allah'ın ezeli ve ebedi sıfatlarla muttasıf olduğunu belirtirler. Onlara göre, Allah'ın temel zâtî sıfatları kâdir, âlim, hayy ve mevcut oluşudur. Mu'tezili alim Ebû Hâşim el-Cübbâî'ye göre, (v. 321/933) Allah'ın zâtî sıfatları O'nun kâdir, âlim, hayy, semi', basîr, idrak edilecekleri müdrîk, bizâtîhi mevcut, mürîd ve kârih (istemeyerek yapan) oluşudur. Ebû Ali el-Cübbâî'ye göre ise, (v. 303/916) zâtî sıfatların köklerinden hiçbirisi Allah'ın zatından ayrı olarak Allah'a nisbet edilemez. Yani Mu'tezile'nin kabul ettiği temel zâtî dört sıfat hakkında iki önemli alimleri olan Ebû Ali el-Cübbâî ile Ebû Hâşim el-Cübbâî arasında ihtilaf vardır. Ebû Ali el-Cübbâî'ye göre, Allah bu sıfatlarla zatı sebebiyle (li-zâtîhi); Ebû Hâşim el-Cübbâî'ye göre ise, zatındaki özellikler sebebiyle sahiptir.⁵

Mu'tezile'ye göre, kudret sıfatı diğer sıfatları gerektirdiğinden ilk sırada yer almaktadır. Zira Allah'ın alemi yarattığını göseteren deliller kudretini de ispatlamaktadır. Fikirlerini şöyle ispatlarlar: Allah'ın kâdir oluşu yarattıklarındaki mükemmelliği gösterir. Mükemmel fiil ilmi gerektirir. Alîm ve kâdir olma hayy ve mevcut olmayı gerektirir. Hayy olma ise semi', basîr ve müdrîk olmaya işaret eder.

Kâdî Abdulcebbar'a göre, (v. 415/1025) Allah ezelde kâdir olup ebedi olarak kâdir olmaya devam edecektir. Ona göre, Allah asla zaaf ve acz gibi kusurlar nedeniyle kâdir olmaktan mahrum olamaz.⁶ Allah hakkında kâdir, âlim, hayy ve mevcut oluşunun zıddı olan acizlik, cahillik ve madum olma gibi vasıflar düşünülemez.⁷

⁴ Ebu Hanife, *Fıkıh-ı Ekber*, çev. Mustafa Öz, İstanbul, 1981, Kalem Yayıncılık, ss. 58-59, 63; Beyazıade Ahmet Efendi, *el-Usulü'l-Münife li'l-İmam Ebi Hanife, tahk. İlyas Çelebi*, ss. 44-46, 51.

⁵ Kadı Abdulcebbar, *Şerhu'l-Usûli'l-Hamse*, çev. İlyas Çelebi, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2013, I, s. 211, 295.

⁶ Kadı Abdulcebbar, *ae.*, I, ss. 244-253.

⁷ Kadı Abdulcebbar, *ae.*, I, s. 211.

Mu'tezile Ehl-i Sünnet'ten farklı olarak sıfatları Allah'ın zatıyla aynı gömüşlerdir. Sıfatların Allah'ın zatından ayrı düşünülürse tevhide aykırı bir durum olan taaddüd-ü kudema yani Allah'tan başka kadim manalar ortaya çıkacağını iddia etmişlerdir. İlahi sıfatların hadis sayılmasıyla ise Allah ile kâim hadis bir mana kabul edileceğini belirtmişlerdir. Bu da onlara göre, tevhide aykırıdır.⁸

1.2.3. Eş'arîye

Ebü'l-Hasan Eş'arî'ye göre, (v. 324/935) Allah kemal sıfatlarıyla muttasıftır, noksanlıktan münezzehtir. Allah'ın şerikinin olmadığını, mekan ve zaman kaydı altında bulunmadığını belirtir. Ayetlerde Allah kendini pek çok sıfatla vasıflandırmıştır. Eş'arî sıfatları nefsi, selbi, meânî ve mânevî olmak üzere dört kısımda inceler. Nefsi sıfatların üzerine ekli bir mana olmadan vasfını gösterdiğini belirtir. Ona göre, vücud nefsi; vahdaniyet, kıdem, beka, kıyam bizatihi, muhâlefetün li'l-havâdis selbi sıfatlardandır. Selbi sıfatların Allah'a layık olmayan özelliklerden O'nu uzak tuttuğunu belirtir. Meânî sıfatları Allah'ın zatıyla kaim vasıflar olarak görür. İlim, irade, kudret, sem', basar, kelim ve hayatı meânî sıfatlar olarak ifade eder. Mânevî sıfatları meânîlerin neticesi olarak tanımlar. Mânevî sıfatları ilim ve kelim sıfatına, irade ve kudret sıfatlarına, sem' ve basar sıfatlarına ve hayat sıfatına bağlı olmak üzere beş grupta ele alır.⁹

Eş'arî'ye göre, kulların vasıfları Allah'ın sıfatlarına ulaşamaz. Zira Allah'ın misli ve ortağı yoktur. Allah yaratan, öldüren ve dilediğini yapandır. Eş'arî Allah'ın ilk önce kudret sıfatının geldiğini belirtir. Allah'ın kudretiyle eşyayı yarattığını savunur.¹⁰ Allah'ın kudretini "Onlar kendilerini yaratan Allah'ın onlardan daha güçlü olduğunu görmediler mi?" (Fussilet 41/15) ayetiyle ispatlar.¹¹

Eş'arî kelamcısı olan Seyfeddin el-Âmidî, (v. 631/1233) Allah'ın zatıyla vacip, iradesiyle mürid, kudretiyle kâdir, hayatıyla hay, işitmesiyle semî, görmesiyle basir, kelamıyla mütekellim olduğunu belirtir. Bu sıfatları ezeli olarak

⁸ Kadı Abdulcebbar, *Şerhu'l-Usûli'l-Hamse*, I, s. 301.

⁹ el-Eş'arî, *Kitabu'l-Lum'a fi'r-reddi 'alâ ehli'z-zeyği ve'l-bid'a*, tahk. Abdu'l-Aziz İzzeddin es'-Seyrean, Beyrut: Daru'l-Lübnan Li't-Tıbaa, 1987, ss. 46-49.

¹⁰ el-Eş'arî, *el-İbâne an Usûli'd-Diyâne*, tahk. Beşir Muhammed Uyun, Şam: Daru'l-Beyan, 1990, s. 33.

¹¹ el-Eş'arî, *ae.*, s. 45.

tanımlar.¹² Cüveynî (v. 478/1085) ise Allah'ın hayy, bütün her şeyi bilen, takdir edilenlerin hepsine kâdir *قادر على جميع المقدرات* olduğunu belirtir. Ona göre, Allah'ın fiillerini incelediğimizde aciz olamayacağını ve her fiilini en güzel şekilde yaptığını fark ederiz. Cüveynî, Allah'ın alim ve kâdir olmasının hayy sıfatını zorunlu olarak gerektirdiğini ifade eder. Zira ona göre, ilim ve kudreti olanın meyyit olması imkansızdır.¹³

Başka Eş'arî kelamcısı Kâdı Beyzâvî'ye (v. 685/1286) göre, Allah'ın zatı kudretini zorunlu kıldığından yaratıcı bütün mümkünlere kâdirdir.¹⁴ Beyzâvî, Mu'tezile'nin Allah'ın sıfatlarında taaddüd-ü kudemaya düşme endişesini eleştirir. Ona göre, Mu'tezile'nin sandığı gibi kadim sıfatlara değil; kadim zatlara kail olma taaddüd-ü kudemaya neden olur ve kişiyi dinden çıkarır.¹⁵ Kâdı Beyzâvî, Hanefilerin tekvin sıfatını kudret dışında müstakil kadim bir sıfat kabul ettiklerini Eş'arîlerin ise tekvini kudret sıfatına bağladıklarını belirtir. Kâdı Beyzâvî, Mâtürîdîlerle Eş'arîler arasındaki bu düşünce farklılığını şöyle açıklar: Mâtürîdîlere göre, kudret bir şeyin imkanı yani olabilirliği ile tekvin ise onu oluşturup mevcut hale getirmesiyle alakalıdır. Bu yüzden tekvinin aksine kudretin müteallıkı bazen bulunmayabilir. Eş'arîlere göre ise, tekvin Allah'ın bir sıfatı değil; anlık bir taallukudur. Ayette "Bir şeyi dilediği zaman, O'nun emri o şeye ancak "Ol!" demektir. O da hemen oluverir." (Yasin 36/82) buyrulduğu gibi tekvin Allah'ın muradının hemen gerçekleşmesini ifade eder.¹⁶

1.2.4. Mâtürîdîye

Mâtürîdî, (v. 333/ 944) Allah'ın mutlak kudret ve iradesini kabul eder. Ama Allah'ın kudretini hikmetiyle bağlantılı olarak kullandığını savunur. Eş'arîye'den farklı olarak Allah'ın yarattıklarında hikmetin olduğunu ve O'ndan abes bir işin sadır olmayacağını belirtir. Allah'ın ezeli iradesi gereğince her şeye kendi özelliğini veya ilahi hikmeti gereği her şeye layığını verdiğini ifade eder.

¹² Seyfeddin el-Âmidî, *Gâyetü'l-Merâm fî ilmi'l-Kelâm*, tahk. Mahmud Abdullatif, Kahire, 1971, s. 38; ay., *ae.*, tahk. Ahmed Ferid el-Mezidî, Beyrut: Dar'ul-Kütübu'l-İlmiyye, 2004, s. 40.

¹³ Cüveynî, *Lüma'u'l-Edille fî kavâ'idî Ehli's-Sünne*, tahk. Hüseyin Mahmud, Beyrut: Alimu'l-Kütüb, 1987, s. 94.

¹⁴ Kâdı Beyzâvî, *Tavâli'u'l-Envâr*, çev. İlyas Çelebi, Mahmut Çınar, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2014, s. 183.

¹⁵ Kâdı Beyzâvî, *ae.*, s. 191.

¹⁶ Kâdı Beyzâvî, *ae.*, ss. 199-201.

Amaçlanan bir netice olmadan bir şeyin yaratılmasını hikmet dışı olarak görür. Her şeyin bir yaratılış sebebi, amacı ve hikmeti olduğunu savunur. İlahi fiillerde gizli ve aşikar pek çok hikmet ve maslahatların olduğunu ifade eder. Hikmeti her şeyi yerli yerine koyma, adalet ve sonucu itibariyle iyi ve güzel davranış olarak tanımlar.¹⁷

Mâtürîdî'nin teolojik sistem içerisindeki en temel kavram hikmettir. Zira o, ortaya çıkan sorunları hikmet kavramıyla çözmeye çalışmıştır ve Allah'ın bütün fiillerini hikmete dayandırmıştır. İnsan için varlıkların yaratıldığını ve evrendeki düzenin onun faydasına göre tasarlandığını savunur.¹⁸ Varlıkların yaratılış gayesinin yaratıcısına işaret etmek olduğunu ifade eder.¹⁹ Emir ve yasakların hikmetini Allah'ı tanımak olarak görür.²⁰

Ebû Mansûr Mâtürîdî göre, ilim, kudret ve irade sıfatları Kur'an ve diğer ilahi kitaplarda yer almaktadır. Akli gerekçelerle bu sıfatları sıralar. İradeli yaratıcının kudrete sahip olmasının lüzumundan bahseder. Çünkü ona göre, zıtlıkları içinde barındıran kâinattaki her an görünen nizam ve ahenk, bu alemin yaratıcısının fiillerini kudret ve irade ile işlediğini kanıtlamaktadır.²¹

Ebû Mansûr Mâtürîdî ve Eş'arî'den sonra gelen bazı alimler kudret sıfatını Allah'ın evrenin yaratıcısı oluşuna dayandırmışlardır. Diğerlerine göre ise kudret kadim sığata dayanmaktadır. Gazzâlî (v. 505/1111) ve Ebu'l-Mu'în en-Nesefî (v. 508/1115) gibi kelamcılar Ebû Mansûr Mâtürîdî'de görüldüğü üzere kâinattaki düzen ve ahenge dikkat çekmiştir. Gazzâlî, evrenin düzenini vurgularken insanın dış ve iç organlarının mükemmel yapısı ve işleyişi üzerinde durmuştur. Zira Gazzâlî'ye göre, Allah'ın kudret, ilim, hay, irade, semi', basir ve kelam sıfatları vardır. Kâinatın her tarafında görülen düzen, kusursuzluk, intizam Allah'ın kudretini ilan etmektedir.²² Nesefî'ye göre ise, Allah'ın kadim sıfatı hay, kâdir, semi' ve basir olmasını gerektirir. Çünkü kadim vasfı eksiklikle birlikte olamaz.

¹⁷ Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd*, tahk. Fethullah Huleyf, İstanbul: Elif Ofset, 1979, ss. 97-98.

¹⁸ Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, *Te'vilâtü Ehli's-Sünne*, tahk. Fatıma Yusuf el-Haymi, Beyrut: Müessesetu'r-Risalet, 2004, II, s. 510.

¹⁹ Mâtürîdî, *ae.*, II, s. 465.

²⁰ Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd*, s. 100.

²¹ Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd*, tahk. Bekir Topaloğlu, Muhammed Aruçi, İstanbul: İrşad Yayınevi, 2001, ss. 108-113.

²² Gazali, *el-İktisad fi'l-İ'tikad*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Lübnan, 1988, s. 53.

Ölüm, acizlik ve cehalet eksik vasıflardandır. Kudretin olmadığını iddia etmek acizliğe hüküm vermek demektir.²³ Ayrıca Nesefî canlıların yapılarındaki estetik ve uyumu, şuurlu canlılardaki temyiz yeteneğini ve diğer varlıklardaki şaşırtıcı güzellikleri anlatmıştır.²⁴

Anlaşıldığına göre, Allah'ın kudret sıfatı kelam tarihinde önemli bir yere sahiptir ve tüm mezhepler tarafından izah edilmeye çalışılmıştır. Pek çok islam alimi bu konu hakkında fikir yürütmüşlerdir. Son dönem islam alimlerinden biri olan Said Nursî (v. /1960) de bunlardan biridir. Bu itibarla onun konu hakkındaki düşüncelerini eserlerinden hareketle ortaya koymaya çalışacağız.

²³ Nesefî, *Tabsiratu'l-Edille fi Usûli'd-dîn*, tahk. Salame, Dımaşk Yayınevi, 1993, s. 188.

²⁴ Topaloğlu, "Kudret", ss. 316-317; Emrullah Yüksel, *Sistemantik Kelam*, İstanbul: İz yayıncılık, 2005, ss. 47-48.

İKİNCİ BÖLÜM

SAİD NURSÎ'YE GÖRE KADİR-İ MUTLAK ANLAYIŞI

Said Nursî'ye göre, kudret Allah'ın kudsi bir sıfatı ve zati vasfı olup ahirette hikmet sıfatından daha çok tezahür edecektir.²⁵ O, Allah'ın kudret sıfatından her şeye güç getirebildiğini anlamaktadır. Bu kanaatini soyut mantıksal çıkarımları içeren spekülâtif metotla değil pek çok meseleyi ispatlarken kullandığı örnekleme yöntemiyle açıklar. Kur'an'ın sıradan insanların rahatlıkla anlayabileceği enfüsi ve afaki deliller sıralayarak günlük yaşanan somut olaylardan hareket eden temsil (analoji) yöntemini kullanmasını metoduna gerekçe olarak gösterir. Böylece Allah'ın sıfatları gibi soyut bir konunun herkes tarafından kolay anlaşılabilir bir hale geldiğini ve kelimelerin sadece bilgi ve mantık değil marifet ve muhabbet de kazandıracağını savunur.²⁶

Said Nursî, kâinata kitap lakabını verir. Kur'an-ı Kerîm'in, görünen Kur'an kâinat kitabının ve Kur'an'ı yaşayan Hz. Muhammed'in (sav) Allah'ı isim ve sıfatlarıyla bize tanıttığını ifade eder. Böylece sadece kitabi bilgide kalmayarak kâinata, Kur'an-ı Kerîm'e ve Resulullah'a (sav) kadar ulaşır.²⁷ Kâinatı kitap gibi okuyarak her şeyde Allah'ı gösteren ve yaratıcıyı tanıttıran bir pencere açar.²⁸ Said Nursî'nin kâinatı kitaba benzetmesi farklı bir bakış açısıdır.²⁹ Okunan kitap

²⁵ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 2000, s. 131, ss. 252-253; ay. *Asâ-yı Mûsâ*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 2000, s. 236; ay., *Şuâlar*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 1994, s. 802; ay., *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 1995, s. 65.

²⁶ Abdülkadir Harmancı, *İlm-i Kelâm ve Risâle-i Nur*, İstanbul: Risâle-i Nur Enstitüsü Yayınları, 2000, s. 38; Bünyamin Duran, *İslam Düşünce Geleneği Açısından Bediüzzaman*, İstanbul: Risâle-i Nur Enstitüsü Yayınları, 2001, ss. 44-49; ayrıca bkz. Abdullah Aymaz, *Kastamonu Lâhikası Üzerine Metin ve Açıklama*, İstanbul: Şahdamar Yayınları, 2006, s. 160; Enis Ahmed, "Bediüzzaman Said Nursî ve Çağdaş İslam Düşüncesindeki Etkisi", *Müslüman Düşünürlerin Gözüyle Said Nursî*, ed. İsmail Fatih Ceylan, Ömer Faruk Paksu, İstanbul: Nesil, 2003, s. 89; ayrıca bkz. Taha Abdurrahman, "Beşer Felsefesiyle Hikmet-i Kur'an'ın Birbirinden Ayırımı Konusunda Hakîm Bediüzzaman'ın Koyduğu "Son Söz", *Müslüman Düşünürlerin Gözüyle Said Nursî*, ed. İsmail Fatih Ceylan, Ömer Faruk Paksu, s. 229, 252.

²⁷ Muhsin Abdülhamid, "Bediüzzaman Said Nursî: Modern Asrın Kelâm Alimi", *Uluslararası Bediüzzaman Sempozyumu III*, İstanbul: Nesil, [ts], s. 743, 746; ayrıca bkz. Şaban Döğen, *Dünya Risâle-i Nur'u Okuyor*, İstanbul: Gençlik Yayınları, 2001, ss. 125, 130, 142-145.

²⁸ Adil Mahmud Bedr, "Said Nursî'nin İlerleme Çağına ve Kelâm İlmine Bakışı", *Risâle-i Nur Işığında Küreselleşme ve Ahlak*, İstanbul: Nesil, 2004, s. 348.

²⁹ Şükran Vahide, "Kâinat Kitabı, Bediüzzaman'ın Düşüncesinde Yeri ve Gelişimi", *Kur'an'ı Anlamada Çağdaş Bir Yaklaşım Risâle-i Nur Örneği*, İstanbul: Sözler Yayınevi, 1998, s. 437.

Kur'an-ı Kerîm ile müşahede edilen kitap kâinatı birbiriyle bağlayarak birbirinin anahtarı olarak görmektedir.³⁰

Risâle-i Nur müellifine göre, eser failsiz, isim müsemmasız ve sıfat mevsufsuz düşünülemez. Kâinat kitabında gördüğümüz eserler binlerce dillerle yaratıcısına delalet eder. Eser perdesi altında sürekli faaliyet göze çarpar. Varlıkların üstünde cilveleri ve nakışları görünen isimler müsemmalarına işaret ederler. Kudret, irade gibi iç içe geçmiş kitaplar topluluğu olan kâinatta tezahür eden sıfatların mevsuflarının olmaması imkânsızdır. Çiçek, tohum ve sivrisinek gibi küçük varlıklarla güneş, ay, yıldızlar misali büyük kütleler Allah'ın varlığını, birliğini ve kudretini pek çok dillerle ilan ederler. Yani kâinat kitabındaki her şey Allah'ın büyüklüğüne hal diliyle ve binlerce diğer lisanlarla işaret eden kelimelerdir. (Her şeyde Allah'ın birliğini gösteren bir ayet vardır.) beytiyle ifade edildiği gibi yaratılan her varlık yaratıcısının isim, sıfat ve fiillerini gösterirler.³¹

2.1. KUDRETİN İSPATI

Said Nursî ilahi kudreti ispatlarken iki farklı yöntem kullanır:

1-Allah'ı tanıtan dört büyük öğretici: Kur'an'ı Kerim, Hz. Peygamber, kâinat ve vicdan

2- Sebr ve taksim metodu: (Diğer iddiaları çürütme): İnkârcıların kâinattaki sanat harikalarının yaratılışında ileri sürdükleri vasıtaların, bunu yapamayacağını ortaya koyarak ilahi kudreti ispatlama yöntemidir. Bu metodu özellikle "Tabiat Risalesi"nde kullanmaktadır.

³⁰ Sami Afifi Hicâzî, "Nursî'ye Göre Kur'an ve Kâinat Kitabı", *Kur'an'ı Anlamada Çağdaş Bir Yaklaşım Risâle-i Nur Örneği*, İstanbul: Sözler Yayınevi, 1998, s. 402.

³¹ Said Nursî, *Sirâcü'n-Nur*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 2002, s. 137, 204, ay., *İşârâtü'l-İ'câz*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 1998, s. 220; ay., *Âsâr-ı Bedîyye*, İstanbul: Envâr Neşriyat, 2010, s. 33.

2.1.1. Allah'ı Tanıtan Dört Büyük Öğretici

2.1.1.1. Kur'an-ı Kerîm

Said Nursî'ye göre, Kur'an tabiat ve sebepler perdesini yırtarak Allah'ın Kâdir ve Hakîm olduğunu göstermektedir.³² O, buna şu ayetleri delil getirir:

"O, her şeye gücü yetendir." (Mülk 67/1)

"Bir şeyi dilediği zaman, O'nun emri o şeye ancak "Ol!" demektir. O da hemen oluverir." (Yasin 36/82)

"Kıyametin gerçekleşmesi göz açıp kapayıncaya kadar, yahut ondan da yakındır." (Nahl 16/ 77) Ona göre, bu ayetler Allah'ın kudretini ilan eder.³³

"Gökleri ve yeri yoktan var eden Allah hakkında şüphe olur mu?" (İbrahim 14/10) ayetini ise; Allah'ın uluhiyetini, her şeyin doğrudan doğruya, kudretinden çıktığını gösterdiğine ve semavatla arzı tasarrufunda bulundurduğuna delil olarak görür.³⁴

"O Allah ki, gökleri ve yeri yarattı, gökten de bir su indirdi ki, onunla sizin için rızık olarak meyvelerden bitirdi. Onun emriyle denizde seyretsinler diye gemileri sizin hizmetinize verdi. Nehirleri de yine sizin hizmetinize verdi. Birbiri ardınca dönüp duran güneşi ve ayı da sizin hizmetinize verdi. Geceyi ve gündüzü de sizin hizmetinize verdi. O, sözünüz ve halinizle istediğiniz her şeyden size verdi. Allah'ın nimetlerini saymaya kalksanız, saymakla bitiremezsiniz." (İbrahim Sûresi 14/32-34)

Said Nursî'ye göre, bu ayetler sebebin icad edemediğini sadece insanlara bir imtihan olarak Allah'ın kudretine görünüşte bir perde halinde var edildiğini anlatır. Ayrıca ona göre, yaratılanlardaki harikası gösteren bu ayet şuursuz, camit sebebin kendi vasıflarında düşünülmemeyecek böyle hikmetli, intizamlı işleri yapamayacağını ifade eder.

³² Said Nursî, *Kastamonu Lâhikası*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 2000, s. 189.

³³ Said Nursî, *Mektûbât*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 1996, s. 309; ay., *Tılsımlar*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 2002, s. 41.

³⁴ Said Nursî, *Lem'âlar*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 1996, s. 395.

"İnsan, yediklerine bir baksın. Biz suyu bol bol indirdik. Toprağı yardıkça yardık. Ondan daneler, üzümler, sebzeler, zeytinlikler, hurmalıklar, bol ağaçlı bahçeler, çeşit çeşit meyveler ve otlar bitirdik-size ve hayvanlarınıza rızık olsun diye." (Abese Sûresi, 80/24-32)

Said Nursî'ye göre, bu ayet hikmetli bir sıralama ile kudret mucizelerini zikreder. Sebepleri sonuçlarla bağlayarak (مناعالكم) "faydalanmanız için" lafzıyla bir gayeye dikkat çeker. Bir gayenin olması da sebepleri böyle düzenleyen gizli bir tasarruf edicinin olduğunu gösterir. Zira gaye varsa onu ortaya koyan da bulunur. Ayrıca sebeplerin, hakikatin anlaşılması için bir perde olduğunu şöyle ispatlar:

Ayette suyun gelmediği, gönderildiği ifade edilmektedir. Said Nursî'ye göre, buradan çıkarılacak bir anlam akli, fikri, şuuru olmayan suyun hayvanların, bitkilerin hallerini anlayarak onlara acıyıp şefkatle yağmur gönderemeyeceğidir. Ayrıca buna rağmen yağmurların dünyada görünen harika dengeyle bütün canlıların imdadına koşturulması açık bir şekilde gözlenmektedir. Bunların bulutun Allah'ın rahmetine bir perde olduğunu gösterdiğini ifade eder. Şuursuz, akli ve fikri bulunmayan toprak tohumları birbirinden ayırt edemez. Oysa Risâle-i Nur müellifi topraktan sebzeler, zeytinlikler, hurmalıklar, ağaçlar gibi pek çok şey çıkartılmasına dikkat çeker. Ona göre, toprak insan ve hayvanların ihtiyaçlarını bilerek onlara acıyıp şefkatle bitki şeklinde ortaya çıkmaz. Bunları icat edemeyen toprağın bu halini kudretin bir perdesi olmasına delil sayar. Otları ve ağaçları Allah'ın perde arkasında nimetlerini taktığı ipler ve şeritler olarak tarif eder.³⁵

"Şimşek neredeyse gözlerini alıverecek. Önlerini her aydınlatışında ışığında yürürler. Karanlık çökünce dikilip kalırlar. Allah dileseydi, elbette onların işitme ve duyma duyularını giderirdi. Şüphesiz Allah her şeye hakkıyla gücü yetendir." (Bakara 2/20)

Said Nursî, söz konusu ayette körlüğün zahiri sebebi olarak şimşek denilmesine dikkat çeker. Ama aslında ayette esas körlüğün yaratılmasının Allah'ın dilemesine bağlı olduğunun zikredildiğini belirtir. Yani ona göre, şimşek

³⁵ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), ss. 475-477; ayrıca bkz. Abdulkadir Badıllı, *Risâle-i Nur'un Kudsî Kaynakları*, İstanbul: Envâr Neşriyat, 2007, ss. 105-106; Kenan Demirtaş, *Risâle-i Nur'da Geçen Ayet ve Hadis Mealleri*, İstanbul: Nesil, 2006, s. 87.

sebebinin perdesi altında hareket eden ancak Allah'ın kudretidir. Zahiri sebepler ve illetler Allah'ın hikmetinin gereğidir. Allah sebeplerle sonuçların birbirine bağlanmasını dilemiştir. Sebepleri kudretin zahiri nazarında değersiz görülen işlerle münasebetine engel olan perdeler olarak tanımlar. Yani hakikati göremeyen insanların sebepleri işlerin kaynağı görmesiyle yanlış zanlarının Allah'a verilmesinin engellendiğini ifade eder.³⁶

"O yeryüzünde olanları sizin için yaratan, sonra göğe yönelip onları yedi gök halinde düzenleyendir. O, her şeyi hakkıyla bilendir." (Bakara suresi 2/29)

Said Nursî'ye göre, bu ayet dünyada insanın hakiki dayanağının Allah olduğunu söylemektedir. Delil olarak esbap ve vasıtalar arkasında Allah'ın kudretinin görünmesini verir. İcadın kudrete ait ve sebeplerin ise perde olduğunu kaydeder.³⁷

"Attığın zaman sen atmadın; ancak Allah attı." (Enfâl Sûresi 6/17)

Risâle-i Nur müellifi, bu ayeti ehl-i tahkik olarak adlandırdığı bütün müfessirler ve ehl-i hadisın şöyle anladığını belirtir: Resul-i Ekrem (a.s.) bir avuç toprağı aldı, müşrik ordusuna attı. Her birinin gözlerine toprak girdi. Gözleriyle uğraşmaları hücumdayken kaçmalarına neden oldu. Ayrıca Huneyn gazvesinde kafir şiddetle hücum ederken Hz. Muhammed (a.s.) yine bir avuç toprak attı. Kafirler kaçtılar. Said Nursî'ye göre, bu ayet Bedir ve Huneyn'de olan bu harikalığın beşerin gücünün dışında Allah'ın kudretiyle olduğunu ispatlar. Dolayısıyla gerçek güç ve hakiki failin Allah olduğunu ifade eder.³⁸ Aşağıda yer vereceğimiz ayetlerde de duruma aynı şekilde değinir:

"Sizin yaratılmanız ve öldükten sonra diriltilmeniz, ancak bir tek insanı yaratmak ve diriltmek gibidir." (Lokman suresi 31/28) ayeti kerimesini, kudretin büyük küçük fark etmeden her şeye aynı kolaylıkla taalluk etmesine delil sayar.³⁹

³⁶ Said Nursî, *İşârâtü'l-İ'câz*, (Osmanlıca), s. 139; ayrıca bkz. Badıllı, *Risâle-i Nur'un Kudsî Kaynakları*, s. 17; Demirtaş, *Risâle-i Nur'da Geçen Ayet ve Hadis Mealleri*, ss. 369-373.

³⁷ Said Nursî, *İşârâtü'l-İ'câz*, (Osmanlıca), s. 255; ayrıca bkz. Badıllı, *Risâle-i Nur'un Kudsî Kaynakları*, s. 103; Demirtaş, *Risâle-i Nur'da Geçen Ayet ve Hadis Mealleri*, s. 82.

³⁸ Said Nursî, *Mektûbât*, (Osmanlıca), s. 174; ayrıca bkz. Badıllı, *Risâle-i Nur'un Kudsî Kaynakları*, s. 128; Demirtaş, *Risâle-i Nur'da Geçen Ayet ve Hadis Mealleri*, s. 158.

³⁹ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 598; *Mektûbât*, (Osmanlıca), s. 318.

"Tek bir sesledir ki, hepsi birden toplanıp huzurumuza getirilirler." (Yasin suresi 36/53) ayeti kerimesini, eşyanın birden, hiçten yaratıldığına işaret sayar.⁴⁰

"En yüce sıfatlar Allah'a mahsustur." (Nahl suresi 16/60)⁴¹

"Hem göklerde ve yerde en yüce sıfat O'nundur. O Azîzdür. (kudreti daima üstün gelen) Hakîmdir. (her işi hikmetli olan)" (Rum suresi 30/27) ayetini temsiline kullanabileceğine delil sayar. Böylece Allah'ın isimlerinin ve sıfatlarının anlaşılacağını savunur.⁴²

"(O) Sadece (korkunç) tek bir sestir. Onlar hemen o anda huzurumuzda hazır bulundurulmuş kişiler olarak, toplanacak olanlardır." (Yasin 36/53) ayetini eşyanın yaratılışının bir emirle aniden olmasına delil sayar.⁴³

"Yaratıldığı her şeyi en güzel yaptı." (Secde 32/70) ile

"(Bu) Her şeyi sağlam yapan Allah'ın sanatıdır." (Neml 27/ 88) ayetlerinin ilimde büyük bir kudrete ve hikmet içinde ince sanatlı yaratılışa delil sayar. Hikmet içinde ince sanatlı yaratılışın zamanla olduğuna dikkati çeker.⁴⁴

"Halbuki O sizi değişik tavırlarda yarattı." ayetiyle Allah'ın emrine uyan zerrelere havada, suda ve toprakta pek çok vazifeleri yapmasını anlatır. (Nuh 71/14)⁴⁵

"De ki: Onları ilk defa yaratan diriltecektir." (Yasin 36/79) Said Nursî, bu ayetten tüm zerrelere intizamla döndüren Allah'ın ikinci yaratılışı çok kolay yapacağını anlar.⁴⁶

"Her şeyin yaratıcısı Allah'tır. O, her şeye vekildir." (Zümer 39/62) "Yaratmayı başlatan, sonra onu (ahirette eski haline) döndürecek olan O'dur. Bu O'na daha kolaydır." (Rum 30/27) ayetleriyle haşırde diriltiğinin dünyada yaratılmaktan kolay olduğunu açıklar.⁴⁷

⁴⁰ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 222.

⁴¹ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 225, 344; *Mektûbât*, (Osmanlıca), s. 312, 316.

⁴² Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 15.

⁴³ Said Nursî, *ae.*, s. 222.

⁴⁴ Said Nursî, *ae.*, s. 222.

⁴⁵ Said Nursî, *ae.*, ss. 590-591.

⁴⁶ Said Nursî, *ae.*, ss. 590-592.

⁴⁷ Said Nursî, *ae.*, s. 328, 592.

"Allah'ın rahmetinin izlerine bir bak, ölümünden sonra yeryüzünü nasıl diriltiyor? Şüphesiz ölüleri işte böylece diriltir. O her şeye gücü yetendir." (Rum 30/50) ayetini baharda en az üç yüz bin çeşit bitki ve hayvanın intizamlı bir şekilde haşır ve neşir yapılması şeklinde tefsir eder. Ona göre, bütün bu işlerin noksansız olması Allah'ın kudretini gösterir.⁴⁸

"Dirilten de, öldüren de O'dur. Geceyle gündüzü değiştirmek de O'nun eseridir." (Mü'minûn 23/80)

"Dirilten de O'dur, öldüren de. O, bir şeyin olmasını dilediği zaman O'nun işi sadece 'Ol' demektir; o da oluverir." (Mü'min 40/68)

"Yeryüzünü ölümünün ardından diriltir." (Rum 30/24)

Mü'minûn 23/80, Mü'min 40/68, Rum 30/24 ayeti kerimelerini hayatın doğrudan doğruya Allah'ın kudretinden geldiğine delil olarak görür.

"Rızık veren, mutlak kudret ve kuvvet sahibi olan O'dur." (Zâriyat 51/58)

"Hastalandığımda bana şifa veren O'dur." (Şuarâ Sûresi 26/80)

"İnsanlar ümitsizliğe düştüklerinde yağmuru indiren O'dur." (Şûrâ Sûresi 42/28)

Risâle-i Nur müellifine göre, rızık, şifa ve yağmur; hayat gibi doğrudan doğruya Allah'ın kudretinden gelir. Rum 30/24, Zâriyat 51/58, Şûrâ 42/28 gibi ayetler bunu gösterir.⁴⁹

2.1.1.2. Hz. Peygamber

Said Nursî'ye göre, Kur'an-ı Kerîm'in yanı sıra Hz. Peygamberin söz ve mucizeleri de Allah'ın kudretini göstermektedir. O bunu şu başlıklar altında incelemektedir:

a) Sözleri: Said Nursî, Allah'ın kudretini haykıran bazı hadisleri ve bunlarda geçen lafızları dikkatlere sunar. Hz. Peygamberin şu hadislerinin ilahi kudreti haykırdığı kanaatindedir:

⁴⁸ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), ss. 338-339.

⁴⁹ Said Nursî, *Lem'âlar*, (Osmanlıca), s. 838.

1- Hz. Peygamberin "والذى نفس محمد بيده" "Muhammed'in (as) nefsinin ilahi kudret elinde bulundurana yemin olsun"⁵⁰ hadisinde yer aldığı gibi dikkat çekip yemin etmesini Said Nursî her şeyin ilahi irade ve kudretin tasarrufu altında olduğunu gösteren bir delil sayar.⁵¹

2- "Allah'tan başka ibadete layık hiçbir ilah yoktur. O birdir. Allah bir olur, ortağı yoktur. Mülk O'nundur. Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet O'na mahsustur ve O'na layıktır. O'nun her şeye gücü yeter ve hiçbir şey O'na ağır gelmez."⁵²

Said Nursî, yirminci mektupta bu hadisin her kelimesinde bir müjde ve iman hakikati olduğunu birinci makamda özlü, ikinci makamda ayrıntılı bir şekilde anlatır. Onuncu kelimesi olan "وهو على كل شيء قدير" "O her şeye Kâdirdir." kısmında kudret sıfatını açıklar. Kudretin kapsamının küçük büyük her şeyi içine aldığı delillerle ispatlar.⁵³

b) Mucizeleri: Said Nursî, 19. Mektub olan Mucizat-ı Ahmediye risalesinde Hz. Muhammed'e ait olan pek çok mucizeden bahsetmektedir. Ona göre, Hz. Muhammed'in en büyük mucizesi Kur'an-ı Kerim'dir. Sonra ise zatı yani üstün ahlakı gelmektedir.⁵⁴ Hz. Muhammed'in risaleti evrensel olduğundan kâinattaki türlerin çoğuna bakan pek çok çeşit mucizeye mazhar olmuştur. Allah Hz. Muhammed'de mucizeleri yaratarak kudretini haykırmaktadır.⁵⁵ Said Nursî'ye göre, Hz. Muhammed'in belli başlı bazı mucizeleri şunlardır:

Avucunda küçük taşların zikir ve tespih etmesi, aynı avucunda küçük taşın ve toprağın düşmana top ve gülle hükmüne geçmesi, aynı avucunun parmağıyla kameri iki parça etmesi, aynı elin çeşme gibi on parmağından suyun akması ve bir orduya içirmesi, aynı elin hastalara ve yaralılara şifa olması,⁵⁶ hurma ağacından olan kuru direğin Hz. Muhammed'den ayrılışına deve gibi inleyerek ağlaması,⁵⁷

⁵⁰ Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, IV, 11. ان الله عز وجل يقول ان الصوم لى وانا اجزى به ان للصائم فرحتين اذا افطر. فرح واذا لى الله فجزاه فرح والذى نفس محمد بيده لخلوف فم الصائم اطيب عند الله من ريح المسك

⁵¹ Said Nursî, *Şuâlar*, (Osmanlıca), ss. 53-54.

⁵² Buhârî, Ezan 155, Teheccüt 21; Müslim, Zikir 28, 30, 74, 75, 76.

⁵³ Said Nursî, *Mektûbât*, (Osmanlıca), ss. 280-326.

⁵⁴ Said Nursî, *ae.*, s. 227.

⁵⁵ Said Nursî, *ae.*, ss. 115-271.

⁵⁶ Said Nursî, *ae.*, s. 179.

⁵⁷ Said Nursî, *ae.*, ss. 165-168.

Hz. Muhammed (as) Hz. Ebubekir ile Medine'ye hicret ederken onları izleyen Süraka'nın atının yere saplanması⁵⁸

Said Nursî'ye göre, irhasat denilen Hz. Muhammed'in peygamber olmasından önce gerçekleşen harikalar dahi nübüvvetine delildir. Ayrıca tahrif edilmiş olan Tevrat, İncil ve Zebur'da bile Hz. Muhammed'e işaret eden ayetler bulunmaktadır.⁵⁹ Said Nursî, Hüseyin-i Cisri'nin Risale-i Hamidiyesi'nde tahrif olmuş semavi kitaplarda Hz. Muhammed'den bahseden yüz on dört işaret bulunduğunu belirtir. Ona göre, tahriften sonra bu kadar çok işaretin olması öncesinde daha çok olduğunu göstermektedir.⁶⁰

2.1.1.3. Kâinat

Said Nursî'ye göre, sürekli değişen kâinattaki işlerin güzel bir sanatla ve intizamlı bir şekilde yapılması Allah'ın Kâdir ve Hakîm olduğunun en önemli delilidir. Kâinat kitabındaki eserler, Allah'ın kudret sıfatına sahip olduğunu apaçık bir şekilde göstermektedir. Çünkü kâinatın bu kadar hikmetli, harikulade ve sanatlı yaratılması; kurumuş arzın canlandırılması; her varlığın özellikle insanın bütün cihazlarıyla harikulade var edilmesi; bütün canlıların hayatları boyunca gayet intizamlı bir şekilde halden hale sokulmaları; sebeplerin sonuçları gibi kendi kendine olmayarak varlığa çıkarılması sınırsız ve mükemmel kudreti gerektirir. Mükemmel kudret ise şirki reddeder. Zira yaratılıştaki ortak tanımak acizlik göstergesidir. Acizlik de her şeye gücü yeten Allah'ın kudretine zıttır.⁶¹

Said Nursî'ye göre, zerreden güneşe, felekten meleğe, sinekten balığa ve hayalden hayata kadar her şey, Allah'ın tasarrufatında ve ilmindedir.⁶² Bütün varlıkların her şeye gücü yeten yaratıcının varlık ve birliğine iki şekilde şahadet ederek Allah'ın sonsuz kudretini gösterdiğine dikkat çeker:

1- Her varlık, aciz olduğu halde yapabileceğinin binler derece üstünde işler yapmaktadır. Mesela, ince, nazenin yapraklar günlerce sıcak güneşin altında kaldıkları halde yanmamakta; yumuşak kök ve damarlar sert taşları delerek

⁵⁸ Said Nursî, *Mektûbât*, (Osmanlıca), s. 203.

⁵⁹ Said Nursî, *ae.*, ss. 207-227.

⁶⁰ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 264.

⁶¹ Said Nursî, *Lem'âlar*, (Osmanlıca), s. 395, 737, 842; ay., *Asâ-yı Mûsâ*, (Osmanlıca), s. 203; ay., *Şuâlar*, (Osmanlıca), ss. 68-70, 262-263.

⁶² Said Nursî, *Fihrist*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 2002, s. 156.

yeryüzüne çıkmaktadırlar.⁶³ Buğday tanesi kadar çam çekirdeğinden dağ gibi çam ağacı yaratılmaktadır.⁶⁴ Aklı, fikri ve şuuru olmadığı halde zerreler birbirinden farklı olsa dahi hava, insan, hayvan, bitki, toprak, su gibi nereye girmişlerse oraya göre vazife almaktadırlar. Oysa yaprak, kök ve zerrelerde bunları yapacak güç yoktur. Öyleyse yaprak, kök ve zerreler her şeye gücü yeten Allah'ın askerleridir. Allah namına bütün bu işleri yapmaktadırlar.

Ona göre, her şey her işinde Allah'a muhtaçtır. Zira kâinattaki varlıklar zayıflık içinde kuvvet, acizlik halinde kudret, cansız unsurlar arasında hayat eserleri ve cahillikte kapsamlı şuurun yansımalarını taşımaktadır. Mesela, bitkilerin tohumları ve kökleri aciz olduğu halde Allah'ın kudretine dayanarak sümbül veriyorlar. Kışın toprak ve ağaçlar yapraksız, çiçeksiz ve meyvesiz fakirane bir haldeyken baharda şaşalı, süslü bir şekle getiriliyorlar. Demir, oksijen, karbondioksit gibi cansız elementler canlıların hücrelerine girerek hayat sahibi oluyorlar. Şuursuz zerrelerden yıldızlara kadar her şeyin hareketlerinde intizam göze çarpıyor. Said Nursî'ye göre, bütün bunlar Allah'ın kudretini apaçık ayan beyan gösterir.⁶⁵

Said Nursî, çeşitli misallerle süslediği analogik bir dil kullanarak kanaatini desteklemektedir: Ona göre, sivrisinek hortumuyla kan çıkarabilmekte ve tehlike anında kaçabilmektedir. Örümcek, ağını intizamlı bir şekilde örmektedir. Bülbül, yuvasını çorap gibi örebilmektedir. Zehirli iğnesi olan arı, çeşitli çiçeklere konarak, bal gibi bir panzehiri bize sunmaktadır. Oysa sivrisinekte, örümcekte ve arıda bunu anlayabilecek bir ilim yoktur. Demek onlar bunu kendi güçleriyle değil, her şeyi var eden Allah'a asker olmakla yapmaktadırlar.⁶⁶

Said Nursî'ye göre, bütün varlıkların özellikle hayat sahiplerinin çok ve çeşitli ihtiyaçlarıyla istekleri vardır. Ancak en küçük ihtiyaçlarına bile elleri ulaşmamaktadır. Oysa hadsiz arzuları ummadıkları yerden, uygun vakitte ve

⁶³ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 7.

⁶⁴ Said Nursî, *Sikke-i Tasdik-i Gaybî*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 2001, s. 78; ay., *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 7.

⁶⁵ Said Nursî, *Sirâcü'n-Nur*, (Osmanlıca), ss. 192-193.

⁶⁶ Said Nursî, *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 190.

intizamlı bir şekilde kendilerine veriliyor. Bu her şeyi yaratan Allah'ın cömertliğini ve kudretini gösteriyor.⁶⁷

2- Her şey kâinattaki nizamı oluşturan düsturlara, varlıklardaki dengeyi sağlayan kanunlara uygun hareket etmektedir. Kâinat kitabı incelenirse, her yerde aynı kanunların hükmettiği birlik mührü görülür. Varlıklardaki intizamın mükemmelliği, ölçünün hassaslığı ve her hayat sahibinin kâinatla alakadar bir yaşama sahip olması göze çarpar. Yani varlıkların çokça yaratılmaları içinde sanat ve intizam; süratli var edilişlerinde ince, hassas ölçüler fark edilir. Trilyonlarca ihtimaller arasında varlıkların her birine belli sıfatlar, farklı özellikler verilmiştir. Bütün bu hassas denge ve intizam evrenin her tarafında bulunmaktadır. Bütün bunları, karışıklığa neden olan pek çok sebep değil, ancak kudreti her şeye yeten Allah var eder. Zira intizamlı gayeler, hikmetler ve faydalar ancak ihtiyar, kast ve meşietle olur. Oysa cansız, cahil, şuursuz, karmakarışık, kör, sağır, iradesiz ve şuursuz sebepler hadsiz imkanlar içinde bu kadar harikulade seçimleri, hassas dengeyi yapamazlar. Arı, karınca gibi akli olmayan canlılar; zerre gibi camit, şuursuz varlıklar kâinattaki bu dengeyi bilemezler. Demek kâinatı intizamlı yaratıp değiştiren Allah'ın emrini dinleyen askerleridirler.⁶⁸ Allah; aciz, camit, cahil zerreleri bir tarla hükmüne getirerek, her an hikmetli bir şekilde kullanmaktadır. Her an yaratılışla yeni kâinatlar çıkarmaktadır. Böylelikle kudretini ilan eden sayısız ayetleri yeryüzüne yaymaktadır.⁶⁹ Said Nursî, bakış tarzını misallerle süslendirir:

Mesela, anne karnındaki bebek hadsiz seçenekler, pek çok ihtimaller arasında uygun bir şekilde yaratılmaktadır. Yani anne karnında basit bir sudan binlerce hayvan türü ve kâinatın halifesi olan insan var edilmektedir. Hücreler gayet intizamlı bir şekilde çoğaltılarak o canlı için uygun organlar, sistemler, vücut oluşturulur. Şuuru, akli ve gücü olmayan su zerrelerinin; bu ince, intizamlı tercihi yapamayacağı aşikârdır. Said Nursî'nin bu fikirleri modern biyoloji bilgilerine uymaktadır. Biyoloji bilimi balık, semender, kaplumbağa, tavuk, tavşan ve insan gibi pek çok varlıkların embriyolarının erken gelişim evrelerinin

⁶⁷ Said Nursî, *Sikke-i Tasdik-i Gaybî*, (Osmanlıca), s. 341.

⁶⁸ Said Nursî, *Lem'âlar*, (Osmanlıca), s. 282; ay., *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 813.

⁶⁹ Said Nursî, *Sirâcü'n-Nur*, (Osmanlıca), ss. 183-187.

birbirine benzer olduğu halde sonra harika bir şekilde birbirlerinden ayrıldıklarını belirtmektedir.⁷⁰ Burada harika bir tercih ve takdirle her zerreinin uygun pozisyona getirildiğini görüyoruz. Her canlının yavrusunun hiçbir karışıklık olmadan kendi sınıfından olduğunu fark ediyoruz. Üstelik basit bir suyla iki ele sığan küçücük yüzde farklı simalar yaratılmaktadır. Hz. Adem'den bu yana trilyonlarca insan olmasına rağmen ikizlerin simalarında bile bir farklılık göze çarpmaktadır.⁷¹

Said Nursî'ye göre, oksijen, azot, karbon, hidrojen gibi aynı unsurlardan oluşan ve birbirine benzeyen tohumlar, toprak altında kaldıktan sonra çok farklı meyveler vermektedir. Öyle bir intizam görülmektedir ki, her tohumdan pek çok ihtimaller arasında hiçbir zaman karışıklık olmadan kendi meyvesi çıkarılmaktadır. Mesela, armut tohumundan kiraz değil armut meyveleri alınmaktadır. Ayrıca bitki, meyve ve sebzelerin toprakta kökleri ve tohumları karışmasına rağmen sümbülleri harika bir şekilde ayrılmaktadır. Ağaçlara giren karışık maddelerin yaprak, çiçek ve meyve olarak kısımlara bölündüğünü belirtir. Bunlara benzer bir şekilde beden hücrelerinde gıdaların hikmetli bir şekilde dağıtıldığını anlatır. Bunların hepsini Allah'ın kudretini haykıran ayetler olarak tanımlar.⁷²

Mesela, şüursuz hava zerreleri gayet hikmetli bir şekilde sesleri aynı şive ve tonda iletiyorlar. Bunu yaparken ışığı, elektriği, çekme ve itme kanunlarını intizamla naklediyorlar. Ayrıca bitki ve hayvanların nefes almaları için gerekli olan maddeleri taşıyorlar.⁷³ İşte Said Nursî, hava zerrelerinin bütün bu işleri aynı anda yaparken en küçücük karışıklığın bile olmamasını, pek çok ihtimaller arasında embriyonun uygun hallerde var edilmesini Allah'ın kudreti için her şeyin kolay olmasına delil sayar. Kudretle hikmetin nasıl iç içe olduğunu gösterir.

Said Nursî'nin ifadesiyle, kozmografya ilminin itiraf ettiği gibi, göklerde önemli neticeler için intizamlı hareketlerin olması; coğrafyanın şهادetiyle, yeryüzünde çeşitli maslahatlar için mevsimlerin intizamla değişmeleri ve denizler

⁷⁰ William T. Keeton, James L. Gould, Carol Grant Gould, *Genel Biyoloji*, çev. ed. Ali Demirsoy, İsmail Türkan; Ankara: Palme Yayıncılık, 1999, s. 349.

⁷¹ Said Nursî, *Şuâlar*, (Osmanlıca), ss. 262-263, 815; Keeton, J. L. Gould, C. G. Gould; *Genel Biyoloji*, s. 349.

⁷² Said Nursî, *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 207, 815.

⁷³ Said Nursî, *Sikke-i Tasdik-i Gaybî*, (Osmanlıca), ss. 331-334.

ve karalarda trilyonlarca canlının birbirinden farklı rızıklarının karıştırılmadan verilmesi, kudreti her şeye yeten Allah'ın varlığını, birliğini ve terbiye ediciliğindeki kemalini göstermektedir. Ona göre, kâinattaki her varlığın intizamlı ve süslü bir şekilde kolaylıkla icat edilmeleri; mesela, su, kum, toprak gibi basit ve cansız unsurlardan; farklı, intizamlı bir çok canlının rızıklarının verilmesi Allah'ın kudretinin kemalini gösterir. Her canlının büyüme anında intizamlı hareket etmeleri, türlü aletlerle donatılmaları kudretinin ve hikmetinin her şeyi kapsadığına delildir.⁷⁴

Risâle-i Nur müellifinin düşünce sisteminde, kâinattaki varlıkların birbiriyle yardımlaşması, birbirine dayanması, bir olan Allah'ın terbiyesinde olduklarını ve yaratıcının kudretinin, her şeye yettiğini ifade eder. Güneş yeryüzündeki canlıların ihtiyaçlarını Allah'ın emriyle pişirir. Ay, takvim vazifesi görür. Işık, hava, su ve gıda canlıların imdadına koşturulur. Bitkiler hayvanların, hayvanlar insanların imdadına gönderilir. Hatta beden azaları birbirine yardım eder. Gıda zerrelere beden hücrelerine yardım ettirilir. Böylece cansız, şuursuz olan varlıklar Allah'ın rahmetiyle pek çok hikmetli, şefkatli işlerde kullanılırlar.⁷⁵

Said Nursî'ye göre, Allah kanunlarındaki intizam ve nizamla kudretini, hikmetini ve hiçbir tesadüf işine karışmadığını ortaya koyar. Kaide dışı misaller ve adetin harikalarıyla ise iradesini, meşietini, dilemesini, ihtiyarını, Fail-i Muhtar olduğunu ve kayıt altında olmadığını ifade eder.⁷⁶

Ayrıca Said Nursî, kâinat kitabını okuyarak sebeplerin icada karışamayacağını gözler önüne serer. Böylece ilahi kudreti öne çıkarır. Ona göre, kâinat kitabının bütün satırları, sayfaları, kelimeleri, harfleri öyle mucizevi yaratılmıştır ki, sebeplerin hepsi toplansa bir noktasının benzerini yapamazlar. Kâinattaki her varlığın en mükemmel şekilde yaratıldığını, sebeplerin icat ettikleri iddiasının, bu kemali bozacağını ifade eder. Mesela, bütün yumurtaları, çekirdekleri, tohumları kapsamlı küçük mucizeler olarak vasıflandırır. Onlardan çıkanlarla kendileri arasındaki farklılığa değinir. Yumurta gibi sıvı, akışkan bir maddeden et, kemik ve tüyden oluşan civciv, timsah, kuş gibi çok farklı canlıların

⁷⁴ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 682, 745; ay., *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 204.

⁷⁵ Said Nursî, *Sirâcü'n-Nur*, (Osmanlıca), s. 189.

⁷⁶ Said Nursî, *Tılsımlar*, (Osmanlıca), s. 46.

çıkartılmasında hiçbir karışıklık olmadığını ifade eder. Binlerce irili, ufaklı yumurtanın tür ve çeşitlerinin harika bir şekilde ayrılmasını, her canlının yumurtasından kendi yavrusunun çıkarılmasını tesadüfün olamayacağına delil sayar.

Risâle-i Nur müellifinin tabiriyle en küçükten büyüğüne kadar yaratılan her şeye öyle harika bir sanat var ki, sadece adi sebebi değil; bütün esbap toplansa aciz kalırlar. Her bir sayfası, satırı, kelimesi, harfi ve noktası birer mucize olan kâinatın bütün sebepler toplansa birazını bile icat edemeyeceğini bildirir. Mesela, ona göre, güneş, ay ve yıldızlar kâinatı ışıklandıran, süslendiren sebep perdeleridirler. Büyük bir sebep sanılan güneşin küçük bir sineği yaratamayacağına dikkat çeker. Zira ışık, renk ve sıcaklık bulunan güneşte sinekteki göz, kulak ve hayat gibi kıymetli cihazlar olmadığını fark ettirir. Ona göre, eşyada bulunan süslü, güzel sanatlar kendini tanıttırmak, sevdirmek ve bildirmek isteyen yaratıcının varlığını, birliğini, ilmini, hikmetini ve kudretini gösterir.

Said Nursî'nin fikriyatında varlıklara takılan neticeler, gayeler, faydalar sebeplerin arkasında olan cömert yaratıcıya işaret eder. Ona göre, şuursuz, camit sebepler bir gaye düşünüp çalışmazlar. Oysa vücuda gelen her varlıkta bir değil binlerce gayeler, çok fayda ve hikmetler gözetilmektedir. Yağmurun yaratılmasını buna misal olarak getirir. Yeryüzündeki bütün bitki, ağaç, hayvan ve canlıların yağmura ihtiyacı olduğuna dikkati çeker. Şuursuz bulutun bitkilerin yağmura susamışlığını fark edip ağlamayacağını belirtir. Yani yağmuru görünüşte getiren sebepler hayvanları düşünüp acıyarak onlara merhamet etmez. Bundan bütün varlıklara Hakîm ve gücü her şeye yeten merhametli bir yaratıcının var etmesiyle yağmurun olduğunu ispatlar.⁷⁷

Said Nursî, kâinattaki değişimi inceleyerek sebeplerin icat edemeyeceğini ispatlar. Kâinattaki her şeyin birbiriyle bağlı olduğu bu değişimi yapanın ancak her şeyi gören, bilen bir iktidar sahibi olabileceğini ifade eder. Maddi, sınırlı sebeplerin açık bir şekilde fail olamayacağı kanaatini taşır. Ona göre, anlık, günlük, senelik.. değişimlerde sonuç ile esbap birlikte ölmekte, ayrılmakta ve

⁷⁷ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), ss. 771-773, 854; ay., *Sikke-i Tasdik-i Gaybî*, (Osmanlıca), s. 346; ay., *Asâ-yı Mûsâ*, (Osmanlıca), s. 195; ay., *Lem'âlar*, (Osmanlıca), s. 803.

beraber ortaya çıkmaktadırlar. Hatta sebepler ile eşya birlikte kaybolduktan sonra sebeplere dayandırılan şeyler yine olmaktadır. Bütün bunlar Said Nursî'ye göre, bunları yapanın sebepler değil her an var eden yaratıcı olduğunu göstermektedir. Said Nursî, kanaatini kabarcık misaliyle açıklar: Akan nehirlerin, dalgalanan denizlerin kabarcıkları belli süre gözüktüp kayboluyorlar. Ama gidenin ardından gelen her kabarcıkta aynı parlıltı ve ışık oluyor. Demek o parlıltının esas sahibi kabarcıklar değil; ışığını yansıtan güneştir.⁷⁸ Bu misal dürbünüyle düşünecek olursak binlerce insan dünya hanına konup göçüyor. İnsanlar dünyada çocukluk, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık evrelerini ömürleri yettiği kadarıyla yaşıyorlar. Gençler yaşıyor. Ama arkalarından yeni nesiller geliyor. Ömür sermayesi bitiyor. Ama dünya hanına yeni yolcular davet ediliyor. Kâinat kitabı sürekli değiştiriliyor. Demek insan ve canlıların gençliği, ömrü aslında onlara ait değildir. Her zaman var olan Allah'ın vermesiyedir.

Said Nursî'ye göre, sebepler neden oldukları sanılan varlıklar gibi acizdirler. Çünkü sonuçların yanında sebepler bir anda kaybolmaktadırlar. Demek ki, sebepler icatta bir hiçtir, sadece Allah'ın kudretinin perdeleridir. Ayrıca varlıkların her an yenilenen bir sanat olduğuna işaret ederler. Yağmurla kara bulutların beraber getirilmekte ve gönderilmekte olmasını misal olarak verir. Görünüşte yağmuru kara bulutlar getirmektedir. Oysa o şursuz kara bulutun yağmura ihtiyacı olanları bilemeyeceğini ifade eder. Bulutun kudretinin, ilminin olmadığından yağmura söz geçirip yanına çekemeyeceğini aşık görür. Bulutun vazifesi bittiğinde gitmesini sadece aciz bir memur olmasına delil sayar. Aynı şekilde dağlardan çıkan Nil, Dicle ve Fırat gibi nehirlerin su kapasitesini maddi sebeplerin karşılayamayacağını çok açık olduğunu belirtir.⁷⁹

Risâle-i Nur müellifi sebeplerin her tarafa istila etmeyip belirli bir ölçüde durdurulduğuna dikkat çeker. Sadece bir balığın yüz bin yumurta bırakmasını, haşhaş gibi bir bitkinin yirmi bin tohumla yayılmakta olduğu halde dünyayı kaplamamasını ve belirli bir ölçüde durdurulmasını misal olarak verir. Allah'ın kavaktaki yayılma meylini zapt ederek yanında ve fertlerinin içinde ceviz, elma ve zerdali gibi ağaçları yetiştirdiğini ifade eder. Bütün bunların her tarafa yayılma

⁷⁸ Said Nursî, *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 20.

⁷⁹ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), ss. 280-281.

meylinde olan sebeplerin sadece emir dinleyen birer asker olduğunu gösterdiğini savunur.⁸⁰

Said Nursî, sebeplerin sonuçlardaki gayeleri düşünemeyeceğini ve irade edemeyeceğini ifade eder. Zira ona göre, basit, sınırlı, fakir, cansız, şuursuz ve iradesiz sebepler, sonuçlardaki sanat harikalığına ulaşamazlar. Mesela, beden hücrelerindeki nizamlı, intizamlı oluşum ekmek yemeye, hafızada yazılan düzenli nakışlar, kulaktaki ve baştaki kıvrımlara verilemeyeceğinin çok aşikâr olduğunu belirtir. Bunun gibi, konuşmakta harflerin oluşumunu lisana, düşünceyi zihindeki şekillere veremeyeceğimizi misallerine ekler. Kâinat kitabından okunan bütün bu misallerdeki harika yaratılışın sınırsız kudret, ilim ve iradeyi gerektirdiğini savunur. Sonucun sebepten değil Müsebbebü'l-Esbap olan Allah'ın kudretinden çıkışını vurgular.⁸¹

2.1.1.4. Vicdan

Said Nursî'ye göre, bozulmamış her vicdan nokta-i istinad (dayanma noktası) ve nokta-i istimdat (yardım dileme noktası)⁸² açılarından Allah'ın kudretini haykırmaktadır. Said Nursî, fitratı ve insanı inceleyerek bu kanaatini açıklar. Ona göre, insanda zıtlıklar bir aradadır. Said Nursî, görme ve işitme gibi vasıflarında sınırlı olan insanı aciz olarak görür. İnsanın çok kıymetli olan vücudunu seçmemesini bu elbisenin verilmesine delil sayar. Bu da insanın kendisinin bile esasen ona ait olmayıp fakirliğini gösterdiğini ifade eder. Böyle aciz ve fakir olan insanın bu özelliklere rağmen isteklerinin hayali nereye giderse oraya kadar uzandığını belirtir. Görünüşte insanın düşmanlarının çok olduğunu; küçücük, gözle görünmeyen bir mikroptan hastalandığını ve taun, deprem gibi afetler karşısında bir şey yapmadığını ifade eder. Said Nursî, insanın bu halinin onu sınırsız bir güce sevk etmesi gerektiği kanaatindedir. Böylece insan sıkıntılarla, imtihanlarla karşılaştığında acizlik ve fakirliğini fark ederek Allah'ın engin kuvvetine dayanmalı ve yaratıcıdan yardım istemelidir.⁸³

⁸⁰ Said Nursî, *Lem'âlar*, (Osmanlıca), s. 21, 797, 855; ay., *Sözler*, (Osmanlıca), s. 324, 344; ay., *Konferans*, İstanbul: rnk, 2005, s. 72; ay., *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 71.

⁸¹ Said Nursî, *Fihrist*, (Osmanlıca), s. 112; ay., *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 66, 292.

⁸² Said Nursî, *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 294.

⁸³ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 359.

İnsanın yaratılış gayesini kulluk olarak tanımlayan Risale-i Nur müellifi; sıkıntılarını, belalarını, hastalıklarının bu açılardan incelenmesi gerektiği kanaatindedir. Ona göre, insan kâinatı bir kitap, yaşadığı olayları ve hadiseleri mektup gibi okuyarak Allah'ın isim ve sıfatlarını tanımalıdır. Hastalığın gösterdiği acizlikle ve fakirlikle Allah'ın kudretini ve rahmetini keşfetmelidir. Hayatıyla Allah'ın esmasına ayna olmalıdır. İnsanın hayatıyla üç cihetle Allah'ın esmasına ayna olduğunu savunur:

1- Acizlik, zayıflık, fakirlik ve ihtiyaç ile ayna olması: Said Nursî'ye göre, açlığın miktarıyla yemeğin lezzeti, karanlığın koyuluğuyla ışığın frekansı, soğğun ölçüsüyle sıcaklığın derecesi anlaşılır. Gecedeki karanlık nuru gösterdiği gibi insan zayıflığı ve acizliğiyle, fakirliği ve ihtiyaçlarıyla, eksiklik ve kusuruyla Allah'ın kudretini, gınasını ve kemalini bildirir. İnsan bu şekilde pek çok esmaya gösterir.

Said Nursî, kanaatlerini şu misallerle açıklar: İnsan acizliği ve fakirliği karşısında pek çok düşmanlara karşı dayanma noktası arar. Sınırsız fakirliği ve ihtiyaçları içinde pek çok isteklerinin olması onu bir şeylerden yardım istemeye götürür. Yani acizlik ve fakirlik; her insanın vicdanında bulunan dayanma ve yardım dileme noktalarını harekete geçirecek önemli iki faktördür. Acziyle ve fakirlikle insan her şeyde ve her durumda Allah'ı arayabilir. Vicdanında bulunan dayanma ve yardım dileme noktalarıyla gücü her şeye yeten Allah'ın kudret ve rahmetine gider. Pek çok ihtiyaçlarını karşılayacak ve düşmanlarını kaldıracak Allah'ın kudret ve rahmetini bilir. Allah'a tevekkül ederek huzura kavuşur. Kendi gücüyle elde edemeyeceği pek çok isteğine kavuşur. Noksan sıfatlarını ölçü olarak kullanıp Allah'ın kemal evsafını fark eder. Dua ve iltica ederek kulluk vazifesini takınır.⁸⁴

2- İnsanın cüz'i sıfatlarla ayna olması: Said Nursî'ye göre, insana numune olarak verilen cüzi ilim, irade, kudret, basar, sem', malikiyet, hakîmiyet Allah'ın ilmüne, kudretine, basarına, sem'ine ve hakîmiyetine işaret eder. Zira insan

⁸⁴ Said Nursî, *Fihrist*, (Osmanlıca), s. 113; ay. *Lem'âlar*, (Osmanlıca), ss. 873; ay., *Sirâcü'n-Nur*, (Osmanlıca), ss. 133, 225-226; ayrıca bkz. Seyit Nurfethi Erkal, *Nur Derslerine Giriş*, İstanbul: Şahdamar Yayınları, 2010, ss. 89-91, 96-99; ay. *Nurun İlk Kapısı*, İstanbul: Sözler Neşriyat, 2004, s. 28, 36, 59, 76.

ilminin, kudretinin, görmesinin, işitmesinin ve sahipliğinin küçüklüğüyle Allah'ın sem', basar ve malikiyetini fark eder. Kendi cüzi vasıflarıyla Allah'ı tanır. Yani insan hayatındaki şuurlu fiillerinde bilmek, işitmek, görmek, söylemek, istemek gibi çok manalarla Allah'ın her şeyi kuşatan ilmini, iradesini, sem', basar, kudret ve hayat gibi vasıflarını; muhabbet, öfke, şefkat gibi şununatını anlar. Mesela evini yapması, görmesi, bilmesi ve hakim olmasıyla görmenin, bilmenin ve hakimiyetin nasıl bir şey olduğunu kavrar. Kendine numune olarak verilen bu vasıflarını kullanarak koca kâinat sarayının ustasının görmesi, bilmesi, yapması ve idare etmesini anlar.⁸⁵

3- Esmâ-i İlahiye'nin nakşına ayna olması: Said Nursî, esma açısından insanın Allah'a iki şekilde ayna olduğunu ifade eder:

a). İnsanın Allah'ın isimlerinin nakışlarını göstermesi: Said Nursî'ye göre, kapsamlı yaratılan insan, kâinatın küçük bir fihristesi ve küçültülmüş misalidir. İnsan, üzerinde nakışları görünen esmaya aynadır. Bütün esmanın nakışlarını gösterir. Hatta insan esmada bir ismi azam ve büyük nakıştır. Yüzer tarzda mucizane eserler, nakışlar ve sanatlarla donatılmıştır. Sadece zahirde olan nakışlarıyla insan yetmişden çok esmayı gösterir. Fikrini açıklamak için şu örnekleri verir: İnsan yaratılışında Sâni', Hâlik ismini; en güzel bir şekilde var edilmesiyle Rahman ve Rahîm isimlerini; terbiyesindeki güzellikle Kerîm, Latîf isimlerini gösterir. Bütün aza ve aletleriyle, cihazları ve organlarıyla, duyguları ve hissiyatıyla farklı isimlerin ayrı nakışlarını gösterir. Bütün bunların insanı yaratan Allah'ın ne kadar cömert, merhametli, sanatkar, lütufkar ve iktidarlı olduğunu gösterdiğini savunur.

b). İnsanın Allah'ın fiillerine ayna olması: Risâle-i Nur müellifine göre, insan hayatıyla Allah'ın hayy olduğuna; görmesi ve işitmesiyle yaratıcının basar ve semî sıfatlarına işaret eder. Kendi fiillerini ölçü gibi kullanarak Allah'ın mükemmel bir şekilde var ettiklerini keşfeder.⁸⁶

Said Nursî, Allah'ın mülkünde istediğini yapabileceğini ondan önceki kelamcılarının özellikle Eş'arîlerin kullandığı şu ifade ile bildirir: "Mülk sahibi,

⁸⁵ Said Nursî, *Fihrist*, (Osmanlıca), s. 113; ay. *Lem'âlar*, (Osmanlıca), ss. 873-874; ay., *Sirâcü'n-Nur*, (Osmanlıca), ss. 133, 226; ay. *Nurun İlk Kapısı*, s. 76.

⁸⁶ Said Nursî, *Fihrist*, (Osmanlıca), s. 113; ay., *Sirâcü'n-Nur*, (Osmanlıca), ss. 134, 226; *Lem'âlar*, (Osmanlıca), ss. 874-875.

mülkünde istediği gibi tasarruf eder."⁸⁷ O böylece Allah'ın sonsuz kudretine vurgu yapar. Bu yüzden Said Nursî'ye göre, mülkü sahibi olan Allah'a teslim etmelidir. Zira saç ve göz rengini bile kendi seçmemiş olan insan vücuduna sahiplenmemelidir. Üstelik mülkü sahibine teslim etmenin, kişide şöyle bir manevi bir rahatlama sağlayacağı fikrindedir: Gaye ve istekleri her tarafa uzanmış insan, çok şeyleri arzulayabilir. Ama, mülkün sahibi Allah'tır ve yaptıklarında serbesttir. İnsana düşen, verilmeyenlere gözünü dikerek isyan etmek değil, verilenlerin kıymetini anlayarak Allah'a şükretmektir. Zira insan, istediklerinin verilmemesinde hikmetler olabileceğini unutmamalı; geleceği bilmediğinden, bakışı ve düşünüşü sınırlı olduğundan, yanlış temennilerde bulunabileceğini fark edebilmelidir. Bu bakış tarzını yakalayan insan, huzuru bulacak, Allah'ın kudretine dayanarak rahat edecektir.⁸⁸

Said Nursî'ye göre, insan hangi durumda olursa olsun Allah'a şükretmelidir. Zira ona verilen nimetleri kendi çalışmasıyla değil, Allah'ın ihsanıyla elde etmiştir. O, bu fikirlerini hasta ve model misalleri ile açıklar:

Mesela zengin, becerikli bir sanatkar, güzel sanatını ve kıymetli servetini göstermek için fakir bir adamı para karşılığında model olarak tutar. Süslü ve sanatlı diktiği gömleği adama giydirir, onun üzerinde işler. Sanatının çeşitliliğini göstermek için gömleği keser, değiştirir, kısaltır, uzatır. Adamı kaldırır ve oturtur. Said Nursî'ye göre, fakir adamın kalkmak, oturmak ve gömleğin değişmesinden şikayete hakkı yoktur. Zira ücretini başta almıştır ve gömlek ona ait değildir.

Said Nursî, Allah'ın hastaya göz, kulak, akıl, kalp gibi nurani duygularla donatılmış cisim gömleğini verdiği dikkati çeker. Ona göre, Allah esmasını göstermek için, insanı çok hallerde dolaştırır ve farklı vaziyetlere sokar. Açlıkla Rezzak, hastalıkla Şâfi isimlerini tanıtır. Yani elemelerin, sıkıntıların Allah'ın bazı esmasını tanımaya vesile olduğunu savunur. Hastalığın gösterdiği acizlik ve fakirlikle Allah'ın kudretini ve rahmetini tanıttığına dikkati çeker. O, sıkıntıların içinde hikmet ve rahmetten gelen çok güzellikler bulunduğunu belirtir. Hastanın yapması gerekenin şikayet değil, sabır ve şükür olduğunu vurgular. Çünkü insanın vücudu, azaları ve cihazları ona ait değildir. İnsan vücudunu ne yapmıştır ne de

⁸⁷ Said Nursî, *Lem'âlar*, (Osmanlıca), s. 13; ay., *Mektûbât*, (Osmanlıca), s. 358.

⁸⁸ Said Nursî, *Mektûbât*, s. 283; ay., *Asâ-yı Mûsâ*, (Osmanlıca), s. 246.

başka yerden satın almıştır. Önemsiz, kıymetsiz de değildir. Demek, insanın vücudu başkasına aittir. İnsan sadece bir emanetçidir. Vücudun gerçek sahibinin mülkünde dilediği gibi tasarruf edebileceğini savunur. Yani Risâle-i Nur müellifine göre, Allah isterse, hastalıkla insana acizliğini fark ettirir. Dilerse Şâfi ismiyle hastayı iyileştirerek rahmetini okutturur.⁸⁹

2.1.2. Sebr ve Taksim Metodu ile Kudretin İspatı

Said Nursî, tabiat risalesinde yaratılış konusunu ele almaktadır. Ona göre, kelamcıların dediği gibi varlıklar aşikare olduğundan mevcudiyetleri inkâr edilemez. Varlıklar önceden var olmayıp sonradan sanatlı bir şekilde ortaya çıkıyorlar. Üstelik her varlık gibi zahiri sebebinde de sanatlı, hikmetli yaratılışı göze çarpıyor. Öyleyse varlıkların yaratılması ancak aklen dört yolla; sebeplerle veya kendiliğinden veya tabiatla veya Allah'ın kudretiyle olması gerekmektedir. Said Nursî, yaratılışın sebepler, kendi kendine ve tabiatla olamayacağını indirgeme metoduyla ispatlamış ve icadın ancak Allah'a ait olduğunu göstermiştir.⁹⁰ Yani sebr ve taksim metoduyla yaratılışla ilgili düşünülebilecek ihtimalleri sıralamış. Bu ihtimallerden yanlış olanların yanlışlığını ortaya koyarak, geriye kalan tek seçenek olan Allah'ın icadı gerçekleştirilmesinin doğruluğunu ispatlamıştır. Zira Risâle-i Nur'da en birinci dava şirke giden yolları kapamaktır.⁹¹

2.1.2.1. Sebeplerdeki İmkânsızlık

Said Nursî'ye göre, icat sebeplere verilirse şu imkansızlıklar ortaya çıkar:

1- Her bir zerrede yaratıcının sıfatlarının bulunması gerekir. Her birinde kâinatın içini, dışını görece, bilecek bir göz, ilim ve diğer sıfatlar bulunmalıdır.

2- Uluhiyette sınırsız ortaklar gerekir.

3- Her bir zerrenin aynı anda hakim ve mahkum olması lazım gelir. Böylece birbirlerine hem zıt hem de misil olurlar. Kubbeli binadaki taşların kendi

⁸⁹ Said Nursî, *Sirâcü'n-Nur*, (Osmanlıca), s. 33; ay., *Âsâr-ı Bediyye*, s. 251; ay., *Muhakemât*, İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 2004, s. 125; ay., *Lem'âlar*, (Osmanlıca), s. 13; ay., *Mektûbât*, (Osmanlıca), s. 358.

⁹⁰ Said Nursî, *Lem'âlar*, (Osmanlıca), s. 395; ayrıca bkz. Neşet Toku, *Risâle-i Nur'da Felsefe Eleştirisi*, İstanbul: Nesil, 2009, ss. 121-127.

⁹¹ Yamina Bouguenaya Mermer, "Risâle-i Nur'da Sebep-Sonuç İlişkileri", *Uluslararası Bediüzzaman Sempozyumu III*, İstanbul: Nesil, [ts], s. 44.

kendine olduğunu iddia etmek her birine hakîmiyet ve mahkumiyet vermeye neden olur.

4- Şuur, irade ve kudret gibi sıfatların her zerrede bulunması gerekir. Çünkü güzel sanat bu sıfatları iktiza eder.

5- Kâinattaki varlıklar sürekli değişmektedir. Yaratılış sebeplere verilirse bu değişimler kadar çok ve farklı kalıplar olmalıdır.⁹²

Said Nursî, sebeplerin icat edemeyeceğini kâinat kitabındaki harikalıkla izah eder. Zahiri sebepleri basit, aciz, cansız, şuursuz ve iradesiz olarak vasıflandırır. Bu vasıflardaki sebeplerden intizamlı, şuurlu fiillerin ve yaratılışların çıkamayacağına değinir. Beden hücrelerindeki intizamı yenilen gıdalara; hafızada yazılan nakışları kulak ve baştaki kıvrımlara; konuşma ve tefekkürü lisanla zihnin hareketlerine verilemeyeceğini misal olarak verir. Tadı, kokusu, sanatı ve süsü harika bir şekilde yapılmış olan bir nar tanesini şuursuz sebeplerin icat edemeyeceğini savunur. Oysa o narın az bir zamanda ortaya çıktığına dikkati çeker. Bütün bu işlerin sınırsız bir kudretle ilmi gerektirdiğini ifade eder.⁹³

Said Nursî'ye göre, zerreden güneşe kâinat kitabındaki her şeyde harika bir bütünlük ve birbirini tamamlama vardır. En küçük bitki ve hayvanda dahi antika bir sanat vardır. Bu sanat harikalığını sebeplerin bir araya gelmesine vermek nihayetsiz imkânsızlığı içermektedir. Zira Said Nursî'ye göre, yaratılış vahdete, yani Allah'a verilirse her şey çok kolay olur. Ama çokluğa yani sebeplere verilirse küçücük bir şeyin icadı bile pek çok zorlukları içerir. Yaratılışı sebeplere vermenin bir meyvenin icadını kâinat kadar hatta daha fazla zorlaştırdığını savunur. Ona göre, bir avuç topraktan farklı tohumlarla pek çok ağacın çıkarılması ve havanın hüve lafzındaki harikalar, şuursuz sebeplere verilemez. Zira sebeplerin hiçten, yoktan bir şey yapamayacağı her akıl tarafından doğrulanır. Öyleyse bir şey ortaya koymak için gerekenleri dünyadan toplamaya mecbur kalırlar. Oysa kendileri ve dünyadan almaya çalıştıkları Allah'ın yarattıklarıdır.

⁹² Said Nursî, *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), ss. 105-106, 164-165.

⁹³ Said Nursî, *ae.*, s. 66, 128.

Üstelik ona göre, bütün varlıklar birbirleriyle bağlantılı olduğundan birinin meydana gelmesi için çok şey gerekmektedir. Fikrini açıklamak için dürbüne benzettiği misal anlatımını kullanır. Zira Said Nursî'ye göre, dürbün uzağı bize yaklaştırarak bilmemizi sağladığı gibi misallerde bilmediklerimizi anlaşılır yapar. Kanaatini şu şekilde açıklar: Kâinatla alakadar olan bir bal arısını ancak semavat ve arza sözü geçenin var edebileceğini vurgular. Ama ona göre, pek çok sebepler bir şeyin icadında anlaşamazlar. Ayrıca yaratılan her varlıkta, doğumundan ölümüne kadar pek çok değişim intizamlı bir şekilde gerçekleşmektedir. Sebeplerde binler maddi kalıplar olamayacağından bu harika değişimi gerçekleştiremeyeceklerini belirtir.⁹⁴ Zira Said Nursî'ye göre, sebepler ancak varlıkların dışlarıyla temas kurabilirler. Ama varlıkların dışlarından daha intizamlı, latif ve sanatlı olan içlerine giremezler. Küçük hayvancıkların dışlarına bile tam temas edemezler. Oysa o küçük hayvanlarda büyük varlıklar gibi hatta daha fazlasıyla ince, hassas bir intizam görüldüğüne dikkati çeker. Bunun kaba, cansız, cahil, birbirine zıt olan sağır, kör sebeplere yaratılışın verilemeyeceğini ispatladığını belirtir.⁹⁵

Risâle-i Nur müellifi, her şeyin tabiatının sanatlı olmasının yaratılmış olduğunu gösterdiğini ifade eder. Ona göre, sonuçlara neden olduğu sanılan sebepler yaratılmıştır. Her şeyin varlığı için pek çok cihazlar ve aletlere muhtaç olması kudretli bir yaratıcıyı gösterir. Ayrıca kudreti her şeye yeten yaratıcı sebepleri icraatına ortak yapmaz. Esmasının cilvesini ve hikmetini göstermek için sebeple sonucu birbirine bağlar. Said Nursî, bu fikirlerini hakîmiyetin müdahaleyi red ettireceği kanaatiyle ispatlar. İnsanlar gibi aciz varlıkların bile yönetimlerinde başkalarının karışmasını istemediklerini şu misalle açıklar: Bir köyde iki muhtar, aynı yerde pek çok yönetici bulunmaz.

Risâle-i Nur Külliyyatı'nda kâinat bir ağaca, insan en kapsamlı meyveye benzetilir. Said Nursî, bu benzetmesiyle bile esbabın icada karışmadığını ve Allah'ın icraatına ortak olmadığını ortaya koyar. Zira ağaç meyvesi için vardır.

⁹⁴ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 750; ay., *Şuâlar*, (Osmanlıca), ss. 73-75, 708; ay., *Lem'âlar*, (Osmanlıca), ss. 378-408, 813-831, 850-855; ay., *Âsâr-ı Bediyye*, s. 617; ay., *Nurun İlk Kapısı*, ss. 105, 111-112; ay., *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 105, 128, 165, 167; ayrıca bkz. Duran, *İslam Düşünce Geleneği Açısından Bediüzzaman Said Nursî*, ss. 72-73.

⁹⁵ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 50; ay., *Lem'âlar*, (Osmanlıca), ss. 378-382; ay., *Mesnevî Nûriye*, (Osmanlıca), ss. 164-165.

Yani kâinatın varlık nedenlerinden biri insan meyvesini vermektir. İnsanın yaratılışındaki netice, fitratındaki gaye ve hayatının semeresi ise şükür ve ibadettir. Allah yaratılıştaki gaye olan şükür ve ibadeti aciz, şuursuz sebeplere verip hikmetine zıt bir şey yapmaz. Hikmetini ve terbiye ediciliğini inkâr ettirecek bir tarzda varlıkların ibadetlerini başkalarına vermez. Fiilleriyle kendini tanıttıran ve sevdiren Allah en mükemmel mahlukunun yaratılış gayelerini sebeplere vererek kendini unutturmaz, kâinatın var oluş nedenini inkâr ettirmez.⁹⁶

Said Nursî, Allah'ın sanatına birer kılıf ve zarf, rahmani hediyelere tablacı olarak gördüğü sebeplerin icat edemeyeceğini ve bütün bunları var edenin ancak her şeye gücü yeten kudret olduğunu; cüzi irade, canlılar, kâinat kitabı, ayeti kerimeler, zerrelere, mucizeler, zor durumda kalanlara Allah'ın hususi yardımı ve iktiran gibi çeşitli açılardan ele alarak ispatlar.

2.1.2.1.1. Cüzi İrade

Said Nursî, sebeplerin icada karışamayacaklarını insanın çeşitli özelliklerine değinerek ispatlar. Ona göre, insan sebepler içinde en değerli, seçme ve yapabilme yeteneği en çok olandır. Çünkü insanın cüzi iradesi olduğundan bütün sebepler içerisinde en çok seçim hakkına sahiptir. İnsanın ihtiyarıyla yaptığı en açık fiillerini yemek, konuşmak ve düşünmek olarak kısımlara ayırır. Yemeğin, konuşmanın ve düşünmenin ise gayet harika bir zincirleme ile yaratıldığını belirtir. Bu zincirlemede gerekli olan yüz kısımdan ancak bir tanesinin insana ait olduğu kanaatindedir. İhtiyarı ve değeri en büyük olan insanın bu derece fiillerine hakim olması diğer varlıkların ne kadar kısıtlı olduğunu gösterdiğini savunur. Yani Said Nursî'ye göre, sebepler içinde en değerlisi ve iktidarı en çok olan insanın en açık fiillerinde bile aceze düşmesi, hakiki icattan elinin bağlanması diğer cansız maddelerin, hayvanların, unsurların ve tabiatın kesinlikle icada karışamayacağını göstermektedir.

Said Nursî'nin fikirlerini modern biyoloji ilminin verileriyle⁹⁷ şöyle açıklayabiliriz: İnsan bir şeyi yemek istediğinde alıp ağzına götürür dişleriyle

⁹⁶ Said Nursî, *Asâ-yı Mûsâ*, (Osmanlıca), s. 179; ay., *Lem'âlar*, (Osmanlıca), ss. 398-400, 808.

⁹⁷ <http://www.akhepedia.com/forum/biyoloji/sindirim-sistemi-fizyolojisi/html> [25.08.2015].

çiğner. Ama yuttuktan sonra sindirimle ilgili hiçbir şey yapmaz. Üstelik yediği bir gıdanın zerrelere şu an vücudunda nerde olduklarını ve neler yaptıklarını dahi bilmez. Oysa yutulan gıdalar Said Nursî'nin tabiriyle dört süzgeç olan ağız, mide, ince bağırsak ve karaciğerden geçirilerek yapı taşlarına ayrılır. Üstelik besinlerden alınan proteinler, yağlar ve karbonhidratlar farklı enzimler kullanılarak ayrı yerlerde sindirilmektedirler. Demek bedendeki hücrelerin gıda alıp yeni ürünlerin oluşmasına kadar ki, işlem içerisinde insanın yaptığı sadece ağzına götürüp dişleriyle öğütmektir. Üstelik öğütmeyi de yaratan Allah'tır. İnsan sadece cüzi iradesini kullanarak yemek istemektedir.

Said Nursî'ye göre, insanın özel bir çaba gerektirmeden düşünmesi hayret vericidir. Düşünmekle zihinde suretlerin oluştuğunu belirtir. Bu suretlerin oluşumunu lisan ve zihin hareketleri gibi sebeplere dayandırılmayacağını savunur. Ona göre, şuarsuz hareketlerden bu hikmetli işler çıkamaz. Ayrıca her insanın başına yerleştirilen hardal küçüklüğündeki hafıza kuvvesini ele alır. Hafızanın bütün hayatı içeren geniş bir kütüphane hükmünde olduğuna dikkat çeker. Oysa küçücük hafıza ile kocaman bir kütüphane arasında hiçbir benzerlik ve alaka yoktur. Bu kudret harikasını beyindeki kıvrımlar, damarlar, basit ve şuarsuz olan zerrelere yapamayacağını; bu işe tesadüfün karışamayacağını ortaya koyar. Risâle-i Nur müellifine göre, bunların hepsi sebeplerin perde olduğuna işaret etmektedir. Her şeyi kudret harikası olarak yaratan Allah'tır. Zira o hafızayı kütüphane, arşiv hükmünde mükemmel yaratanın bir gayesi vardır. Bu gayelerden bir tanesinin hafızanın hesap gününde insanın her fiilini, işini ortaya koyması olarak ifade eder.

Said Nursî'ye göre, konuşmak için insanın yaptığı harflerin mahreç kalıplarına havayı sokup çıkarmaktır. Bunu ağızdaki ses tellerinin o an nasıl bir işleyişte olduğunu bilmeden yapmaktadır. Ağızdaki kelimeyi bir çekirdeğe benzetir. Çekirdekten ağaç sonra meyve çıkartıldığı gibi ağızdan çıkan o tek kelamın hava içinde milyonlar meyveler verdiğini açıklar. Topluluğa söylenen bir sözün hava zerrelereyle taşınarak her kişiye ulaştırıldığına dikkat çeker. Üstelik bu işlemin söyleyenin aynı ton, ses ve şivesinde yapılmasındaki harikalıktan

bahseder. Böylece bir sözden milyonlarca netice elde edildiğini savunur. Bu misali ancak hayali olarak anlarken, insanın sahiplenemeyeceği üzerinde durur.⁹⁸

Risâle-i Nur müellifi, insanı kâinatın intizamlı bir hûlasası, en mükemmel meyvesi, neticesi, gayesi, küçük fihristesi ve listesi olarak tanımlar. Bu yüzden varlıklar içinde seçme kuvvesi en çok olan insanı yaratabilmek için bütün kâinata söz geçirebilmek gerektiğini vurgular. Ona göre, şüursuz sebepler, kâinat ve unsurları ince elekle eleyerek hassas ölçülerle dizayn edilmiş insanın vücudunu, iradesini, his ve duygularını yapamazlar. Demek insanı yaratan, bir şeyi her şey, bütünü tek haline getirebilen Allah'tır. Said Nursî, Allah'ın insana sayılamayacak kadar çok nimetler verdiğini ifade eder. Allah'ın bu kadar itinayla yarattığı insanın ibadetini, minnettarlığını ve şükürlerini esbaba ve tabiata bırakmayacağını savunur.⁹⁹

2.1.2.1.2. Canlılar

Kâinat kitabını okumaya önem veren Risâle-i Nur müellifi, özellikle bahar mevsiminde zemin yüzündeki bütün güzel mahluklarda, çiçeklerde, meyvelerde, kuşuklarda ve sineklerde harika bir yaratılış; cihazlarında mucizeli bir maharet ve mükemmel sanat görüldüğünü ilan eder. Şüursuz tesadüf ve sebeplerin bu harikalığı yapamayacaklarını aşikar görür. Bu kanaatini ilaç misali ile şöyle açıklar:¹⁰⁰

Eczanelerde farklı madde ve gramlardan oluşan ilaçlar, merhemler bulunur. Öyle hassas bir ölçü vardır ki, bir ilaç için farklı maddelerden belli gramda kütleler birleştirilmiş. Misali kimya diline çevirirsek magnezyumdan yirmi gram, potasyumdan elli beş gram gibi. Eğer birinden bir gram fazla veya eksik alınsa o ilaç oluşmaz. Her bir ilaç ve merhem için aynı durum söz konusudur. Hiçbir akıl krom, fosfat, lityum gibi elementleri içeren kavanozların garip bir tesadüf ve fırtınalı bir havanın çarpmasıyla devrilerek hassas bir ölçüyle merhem ve ilaçların oluştuğuna hükmedemez.

⁹⁸ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), ss. 688-689, 771; ay., *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), ss. 15, 66-67, 74.

⁹⁹ Said Nursî, *Mektûbât*, (Osmanlıca), s. 299; ay., *Lem'âlar*, (Osmanlıca), ss. 404-405; ay., *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 13.

¹⁰⁰ Said Nursî, *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 812.

Said Nursî'ye göre, kâinat harika bir eczaneye; insan, bitki ve hayvanlar gibi trilyonlarca canlılar birer hayat sahibi macuna benzemektedir. Zira Allah, her bir canlıyı kâinattaki farklı elementler ve maddelerden çeşitli miktarlarda alarak yaratmıştır. Bütün canlıların kendi içinde çok uzuvları vardır ve her bir aleti için farklı şeyler gerekmektedir. Her canlıdaki bu ölçü ve intizam şuarsuz, akli ve fikri olmayan sebeplere verilemez. Şu büyük eczane olan kâinata ölçülü bir şekilde kaza ve kaderle alınan hayat sahibi maddeler; ancak sınırsız hikmet, ilim ve her şeyi kuşatan irade ile var olabilirler.¹⁰¹

Said Nursî sinek, çiçek gibi küçük varlıklarda bile intizamlı, hassas bir ölçü olduğuna dikkati çeker. Ona göre, bir sineğin küçücük cismi kâinattaki çoğu unsurlar ve sebeplerle alakalıdır. Hatta küçücük sinek kâinatın bir özeti gibidir. Bu yüzden yaratılış Allah'ın kudretine verilmezse maddi sebeplerin küçücük sinekte bulunması gerektiğini belirtir. Üstelik cisminin küçücük örneği olan gözündeki bir hücreye girmelidir. Çünkü sebep maddi ise, sonucun içinde ve yanında bulunması gerektiğini söylemektedir. Said Nursî'ye göre, sebeplerin yaratılışı gerçekleştirdiğini savunmak şu imkânsızlığı kabul etmektir: İki sineğin iğne ucu gibi parmakları yerleşmeyen bir hücrecikte bütün kâinattaki birbirine zıt ve farklı unsurların bulunup usta gibi çalışıklarına hükmetmeyi gerektirir. Sofestailerin en akılsızlarının dahi bunu söyleyemeyeceği kanaatindedir. Bu harikalığı birbirine zıt ve farklı sebeplerin bir araya gelerek yapamayacaklarını ifade eder.

Said Nursî'ye göre, dünyanın yaratılışından bu zamana kadar gelmiş veya sonu kesilmiş olan her türün baba-oğul silsilesinin bir başı olmalıdır. Bu silsilenin başı olmadan sonsuza uzanmasının imkânsızlığını dile getirir ve Hz. Adem ile ilk babanın ilahi kudret tarafından vasıtasız yaratıldığını savunur. Silsilenin başındaki ilk babayla türün diğer üyeleri arasında bir farkın olmamasını sebeplere dayanmanın imansızlığına delil sayar. Risâle-i Nur müellifine göre, başka türlerin birbirini icat ettiğini düşünmek de saçmadır. Çünkü iki farklı türden doğan oğulun soyu devam etmemektedir. Buna eşek ve attan doğan katırın soyunun devam etmemesini misal olarak verebiliriz. Said Nursî'ye göre, bütün bunlar şuarsuz,

¹⁰¹ Said Nursî, *Lem'âlar*, (Osmanlıca), ss. 381-382.

iradesiz, donuk ve basit olan sebeplerin icatta hiçbir katkılarının olmadığını göstermektedir.¹⁰²

2.1.2.1.3. Zerreler

Said Nursî zerre, tohum ve çiçek gibi küçük şeyler üzerinde durarak tevhidi her noktada ispatlamış, sebeplerin hiçbir şeye karışamayacağını göstermiştir. Ona göre, inceden inceye tefekkür ettiğimizde cisimleri oluşturan her zerrinin büyüklük, küçüklük, çirkinlik, güzellik gibi pek çok hal ve durumları kabul edebildiğini görürüz. Yani bir zerre bin hali kabul edebilir ve tek duruma trilyonlarcası girebilir. Unsurlardan beden hücrelerine kadar girdiği her halin tavrını, kanununu emir dinleyen bir asker gibi harfiyen uygular. Mesela, her zerre havada, suda ve toprakta farklı vazifeler alır. Oysa Said Nursî'ye göre, akıllı, fikri ve şuuru bulunmayan zerrelerden bu intizamlı hareketler beklenemez. Şuursuz zerreler hava, su ve toprağı bile birbirinden ayırt edemezler. Ayrıca güzellik gibi bir sıfata binlerce zerreler ve cisimler girebilmektedir. Ama güzellik pek çok ihtimal arasında belli cisme tayin edilmektedir. Bu da her varlığın yaratılışında bir kast ve seçim olduğunu göstermektedir. Bunlardan gücü her şeye yeten Allah'ın iradesiyle seçerek, kudretiyle var ederek bütün varlıkları intizamlı ve hassas bir şekilde yarattığını çıkarır.

Said Nursî, her zerreyi emir dinleyen bir memura benzetir. Zerrelerin bir kanuna göre hareket etmelerinin hâkim, irade sahibi yaratıcıyı gösterdiğini ifade eder. Zerrelerin cansız varlıklardan canlılara intizamlı bir şekilde yönlendirilmesine dikkat çeker. Zerreler rızık olarak girdiği bedende, Said Nursî'nin tabiriyle, sırasıyla dört mutfakta pişirilmekte, dört büyük değişim geçirmekte, dört süzgeçten süzülerek bedendeki gerekli uzva dağılmaktadır. Üstelik her zerre unsurlardan beden hücrelerine kadar nereye girmişse oradaki vazifesini eksiksiz bir şekilde yapmaktadır. Bütün bunların şuursuz esbabın, kanunsuz tesadüfün ve sağır tabiatın yaratılışa karışamayacağını ilan ettiğini savunur.¹⁰³

¹⁰² Said Nursî, *İşârâtü'l-İ'câz*, (Osmanlıca), s. 148.

¹⁰³ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 591; ay., *İşârâtü'l-İ'câz*, (Osmanlıca), ss. 57-58, 160; ay., *Tilsimler*, (Osmanlıca), ss. 160-161.

Risâle-i Nur müellifinin tabiriyle yaratılışı sebeplere vermek her bir zerrede ve hava parçasında sınırsız hikmetin, ilimin, iradenin, kuvvetin ve kudretin olduğuna inanmayı gerektirir. Başka bir ifadesiyle her bir zerrenin Eflatun kadar şuuru ve Calinos kadar hikmeti olması lazımdır. Bu kanaatine delil olarak hava unsurundaki ses, elektirik, çekme, itme ve ışık gibi maddelerin nakledilmesindeki harika bir intizamın olmasını getirir. Bütün bu işlerin beraber yapıldığı halde hiç karışıklık olmamasına dikkat çeker. Mesela, bütün konuşmaların ve seslerin iç içe oldukları halde karışmadan, tam harfleriyle ve söyleyenlerin şiveleriyle nakledilmesini anlatır. Ona göre, her zerre diğerlerine emredeceğinden hem hakim olmalı hem de emre uyacağından mahkum olmalıdır. Bir şeyin hem hakim hem de mahkum olmasını ise imkânsız sayar. Bir tek ilah olan Allah'a inanmayanların zerrelere sayısınca yaratıcıları kabul etmek zorunda kaldıklarını ifade eder. Ona göre, bu kocaman bir çıkmazdır. Bu fikri ileri sürme, kişiyi hayvandan daha aşağı götüren bir şuursuzluktur.¹⁰⁴

2.1.2.1.4. Mucizeler

Said Nursî'ye göre, Allah'ın kanun şeklindeki âdetlerinde her zaman nizam ve intizam hükmetmektedir. Bu kanunlardaki nizam ve intizam Allah'ın kudretini, hikmetini ve işine hiçbir tesadüfün karışmadığını gösterdiğini savunur. Ama aynı zamanda kaide dışı kanunları ve âdetinin olduğunu belirtir. Bunlarla ise meşietini, iradesini, fail-i muhtar olduğunu, ihtiyarını ve hiçbir kayıt altında olmadığını gösterdiğini anlatır. Ona göre, Allah fiillerinde seçme hakkına sahiptir, dünyada nizam ve intizamla hükmettiği kanunlarını isterse değiştirir. Kanunların değişmesiyle alışma, sıradan görme perdesinin yırtılarak her şeyin, bütün an ve işlerde yaratıcısına muhtaç olduğunu ilan ettiğini ve gafleti dağıttığını ifade eder. Böylece insanlar ve cinler nazarlarını sebeplerden esbabın gerçek faili olan Allah'a çevirirler.

Said Nursî, mucizelerin âdetleri aşarak sebeplerde hakiki tesir olmadığını ispatladıklarını belirtir. Misal olarak ateşin Hz. İbrahim'i yakmamasını, Hz

¹⁰⁴ Said Nursî, *İşârâtü'l-İ'câz*, (Osmanlıca), ss. 333,334; ay., *Sözler*, (Osmanlıca), ss. 619-632, 854; ay., *Emirdağ Lâhikası I*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 2001, s. 312; ay., *Emirdağ Lâhikası II*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 2001, s. 146; ay., *Âsâr-ı Bediyye*, s. 250; ay., *Muhakemât*, ss. 124-125.

Musa'nın asasıyla Kızıl Deniz'i yarmasını verir. Bundan sebeplere hakiki tesir vermenin bir aldanma olduğu sonucuna ulaşır. Mesela, ateş sebebinin yakma fiilini yarattığını düşünmek apaçık bir aldanmadır. Yanmayı yaratan Allah'tır. Ateş sadece bu işlem için kullanılan bir vasıtaadır. Allah isterse mucizelerde olduğu gibi bu vasıtaları tesirsiz hale getirir. İsterse de vasıtalar olmadan dilediğini yaratır. Said Nursî'ye göre, dünya hikmet, ahiret kudret diyarı olduğundan sebep sonuç silsilesi, yaşadığımız bu imtihan meydanında vardır. Yoksa Allah'ın kudreti için, yapılamaz diye bir şey söz konusu olamaz. Nitekim mucizelerde bu ortaya çıkmaktadır.¹⁰⁵

Risâle-i Nur müellifi, hikmet diyarı dediği dünyada görülen sebep sonuç silsilesini insanlar için bir imtihan olarak algılar. Sebeplerin fail olduğunu düşünmeyi bu imtihanı kaybetme olarak vasıflandırır. İnsanların, sebeplerin arkasındaki Allah'ın kudretini görmeleri gerektiğini vurgular. Aslında kâinata sebeplerin icat edemeyeceğini gösteren pek çok ayet olduğunu belirtir. Mesela, ağaçlar bir sene meyve verebilirler ama diğer yıl bütün sebepler olduğu halde vermeyebilirler. Birinin bahçesinde meyveler yetiştiği halde, diğeri aynı işlemleri yapsa bile ürün alamayabilir. Yağmurun yağma vakitlerinin ise çok değişken olduğunu belirtir. Yağmurun Allah'ın dışında hiç kimsenin bilemeyeceği beş bilinmeyenler (mugayyebat-ı hamse) arasında olduğunu savunur. Ona göre, varlıkta en değerli yeri hayat ve rahmet alır. Yağmurun hayat kaynağı ve rahmet olduğu için gaflet veren sıradanlıktan yani belli, bilinen bir vakitte gelmekten uzak olduğunu belirtir. Böylece her vakit dua ve şükür kapılarının açık kaldığını iddia eder. Yani sebepler perdesi altında Allah, umulmadık yerden özel bir ihsanla yağmuru göndererek merhametli olduğunu ilan etmektedir.¹⁰⁶

2.1.2.1.5. Allah'ın Hususi Yardımı

Said Nursî, duayı çok geniş bir yelpazede ele alır. Ona göre, lisan, kalp, hal, kabiliyetle dua yapılır. Zorda kalanın yaptığı samimi duaya Allah'ın hususi teveccühü olduğunu ifade eder. Buna Hz. Yunus'un münacatını misal olarak verir: Hz. Yunus denize atılmış, büyük bir balık tarafından yutulmuştu. Deniz fırtınalı,

¹⁰⁵ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 7.

¹⁰⁶ Said Nursî, *ae.*, s. 228.

gece dağdağalı ve karanlık, her taraftan ümit kesik bir haldeyken kurtuluşuna vesile olan şu münacatı yapmıştır: "Senden başka ilah yoktur. Seni her türlü noksandan tenzih ederim. Gerçekten ben kendine zulmedenlerden oldum." (Enbiya 21/ 87)

Said Nursî'ye göre, Hz. Yunus'un münacatındaki büyük sır, sebeplerin hiçbir şey yapamayacağıının ortaya çıkmasıdır. Çünkü o haldeyken Hz. Yunus'u ancak, hükmü balığa, denize, geceye, havaya geçen Allah'ın kurtarabileceğine dikkati çeker. Gece, deniz ve balık Hz. Yunus'un zor duruma düşmesine neden olmuştur. Bu durumda bütün insanlar Hz. Yunus'un hizmetkarı ve yardımcısı olsaydı yine işe yaramayacaklardı. Said Nursî'ye göre, Hz. Yunus sebepleri var eden Allah'tan başka sığınılacak yer olmadığını ayne'l-yakin fark ettiğinden bu münacatı söylemiştir. Allah'ın yardımıyla her taraftan Hz. Yunus'u tehdit eden varlıklar dost hükmünü almışlardır.¹⁰⁷

2.1.2.1.6. İktiran

Said Nursî'ye göre, sebeplerle sonuçların beraber gelmesi veya bulunması esbaba takılmaya neden olur. O, iki şeyin beraber gelmesi ve bulunmasını iktiran olarak adlandırır. Ayrıca iktiranın iki şeyin birbirine illet sanılmasına neden olduğunu ifade eder. Yani Said Nursî'ye göre, gafletten doğan inkâr, yaklaşmayı sebepliliğe neden sanır. Oysa iki şey arasında yakınlaşma yani daima beraber meydana gelmeleri birisinin diğerine neden olmasını gerektirmez. Mesela, yağmur sebebi bitkilerin büyümesi sonucuyla peşi sıra gelmektedir. Bu peş peşe gelme meseleye sathi bakınca yağmurun bitkiyi büyüttüğü fikrini verebilmektedir. Bunun yanında yağmurun olmaması halinde bitkinin büyüememesi bu düşünceye neden olmaktadır. Oysa yağmur sadece bir sebeptir, bitkiyi büyüten Allah'tır.

Said Nursî, insanın iktiranı çözemeyerek nimeti sebepten bilmesiyle şükür ve minnettarlığını o şeye vererek hata ettiğini belirtir. Oysa bir nimetin veya herhangi bir şeyin var olması için ona gerekli olan bütün şartlar bulunmalıdır. Nimetin veya herhangi bir şeyin yokluğu ise bir tek şartın olmaması ile olur. Said Nursî kanaatini şu misalle açıklar:

¹⁰⁷ Said Nursî, *Lem'âlar*, (Osmanlıca), ss. 5-6.

Bahçeyi sulayan cetvelin deliğini açmakla görevli olan bir adam düşünelim. Adam vazifesini yapmazsa bahçenin kurumasına ve nimetlerin oluşmamasına neden olur. Ama o bahçenin oluşması için sadece adamın sulama vazifesini yapması yeterli değildir. Hava durumunun uygun olması, tohumların toprağa ekilmesi gibi başka yüzer şartlar da olmalıdır. Said Nursî'ye göre, bahçenin yeşermesi için bütün unsurların bir arada olması iktirandır. Fakat bu unsurlardan herhangi birisi bahçeyi yeşerten illet değildir. Bununla beraber bütün unsurlar olduğu halde bir tanesinin eksik olması bahçenin olmamasına veya kurumasına illetir. Bundan dolayı bahçenin kurumasına illet olan adam cezalandırılır. Esas illet ise Allah'ın kudretidir. Allah isterse şartlar olmadan var eder, dilerse de her şey olduğu halde var etmez. Mesela, meyve veren ağaçlar bütün şartlar olduğu halde bir sene yemişlerini sunarken diğer yıl semeresiz kalabilirler.¹⁰⁸

Said Nursî, iktiranla illetin farklı şeyler olduğunu savunur. Ona göre, bir nimet bize birinin ihsan niyetiyle ulaşabilir. Ama bir insanın ihsan niyeti illet olamaz. Ancak yüzlerce şartlar arasında bir lüzumlu husus olabilir. Hakiki illet Allah'ın rahmetidir. Aynı şekilde hayırlı bir iş için insanların birleşmesi iktirandır. O hayrın olmasının illeti değildir. İlet yani o hayırlı işi yaratan Allah'tır. Allah pek çok insana aynı anda, ortak bir işte nimet vermektedir. Yani onlara nimet ve rahmet iktiranla ulaşmaktadır.¹⁰⁹

2.1.2.2. Kendi Kendine Varolmanın İmkânsızlığı

Said Nursî, yaratılışın kendi kendine olamayacağını şöyle ele alır:

1- Said Nursî'ye göre, varlıkların kendi kendilerine olduğunu iddia etmek, her zerrenin kâinat ve insanın içini görecek bir göz, ilim ve diğer sıfatları olmasını gerektirir. Ayrıca her zerrede insanın geçmişini, geleceğini, neslini, unsurlarının ve rızkının kaynaklarını bilecek, tanıyacak bir akıl lazımdır. Çünkü ona göre, kâinatla alakadar olan insanın vücuduna giren her zerre olması gereken yere

¹⁰⁸ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 228; ay., *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 82; ay., *Fihrist*, (Osmanlıca), s. 124; ay., *Emirdağ Lâhikası I*, (Osmanlıca), s. 77; ayrıca bkz. Alâaddin Başar, *Nur'dan Kelimeler 3*, İstanbul: Zafer Yayınları, 2003, ss. 80-83.

¹⁰⁹ Said Nursî, *Lem'âlar*, (Osmanlıca), ss. 295-297; ay., *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 201; ayrıca bkz. Harmancı, *İlm-i Kelâm ve Risâle-i Nur*, ss. 59-60.

yerleşmektedir. İnsan zahiri ve batını duygularıyla zerrelere o haline göre istifade etmektedir. Bu yerleşimde hiçbir karışıklık görülmemektedir. Risâle-i Nur müellifi şuursuz, ilimsiz zerrelere bu fiillerin beklenemeyeceğini savunur. En küçük cisimde bile çok işleri yapan her zerreyi Allah'ın askeri olarak tanımlar. Bu askerlikle zerrelere Allah'ın emrine amade olarak tek başına yapamayacağı işlerin yaptırıldığına dikkat çeker.

2- Said Nursî, insanın vücudunu bin kubbeli harika bir saraya benzetir. Üstelik o sarayın her kubbesinde taşlar direksiz birbiri üstünde boşlukta tutulduğunu ifade eder. İnsan vücudunun harika bir şekilde her an değiştiği ve ruh, kalp ve latifeler olduğu için aslında bu benzetmedeki saraydan daha harika olduğunu savunur. Ona göre, yaratılışın kendiliğinden olduğu iddia edilerek insandaki zerrelere Allah'ın askeri olmazsa, birbirlerine hem hakim hem mahkum olmaları gerekir. Ayrıca hem birbirleriyle aynı hem de birbirlerinin zıttı olmalıdır. Her zerrede Allah'ın bütün sıfatları olmalıdır. Bütün bunları imkânsız görür. Allah'ın eseri olan insanın gücü ve şuuru olmayan zerrelere dayandırılarak kendi kendine olduğunun iddia edilemeyeceğini belirtir. Öyle olması durumunda her zerrenin insandan daha akıllı ve bilgili olması gerektiğini savunur. Bu düşüncüyü safsata olarak vasıflandırır.

3- Risâle-i Nur müellifine göre, insan vücudunun icadı kendiliğinden olduğu denilerek şuursuz sebeplere verilirse her bir hücrede birbiri içinde kalıplar olması gerekir. Zira her hücrenin diğerlerinden farkı olmakta ve sürekli değişmektedir. Üstelik her hücrenin içinde pek çok yapılar bulunmaktadır. Bu fikrini kitap misali ile açar: Kitap birinin yazdığı yazı olsa bir tek kalemle kâtibinin ilmine dayanır. Eğer yazara verilmeyip kendi kendine olduğu iddia edilirse kitabın içindeki yazılar sayısınca maddi kalıpların olması gerekir. Hatta pek çok manaları içeren bir harfe ince kalemle bir sürü yazıların yazılması lazımdır. Bu muntazam sanatlı demir harfleri, mükemmel kalıpları ve kalemleri Allah'a vermelidir. Zira onlar da intizamlı ve sanatlı yapılmışlardır.

Bütün bunlar Said Nursî'nin her bir zerreyi kudreti her şeye yeten Allah'ın kanunıyla hareket eden küçük memurları, ordusu olarak tanımladığını göstermektedir. Ayrıca ona göre, her zerre kader ve kudret kaleminin bir ucuyla

noktası hükmündedir. Yani her zerre Allah'ın kudretiyle ince hesaplamalara göre kullanılmaktadır.¹¹⁰

2.1.2.3. Tabiat İhtimalindeki İmkânsızlık

Said Nursî'ye göre, yaratma fiili tabiata verilemez. Eğer canlı ve cansız varlıklarda görünen bilinçli ve hikmetli sanat ve yapılış, Allah'ın kudretine verilmeyerek; kör, sağır, düşüncesiz olan tabiata isnat edilirse, şu iki durumdan biri olmak zorunda olduğunu savunur: Ya icat için canlı, cansız her şeyde hadsiz manevi makine ve matbaalar bulunmalı veya her şeyde kâinatı yaratacak ve idare edecek bir kudret ve hikmet olmalıdır. Said Nursî, bu kanaatini analogik bir dille ispatlar:

1- Güneşin yansımaları, yeryüzündeki küçük-büyük cam parçalarında ve su damlacıklarında görünür. Su damlacıklarındaki yansımanın güneşe ait olmadığını söylemek şu safsatalara ve zorluklara neden olur: Bir kibrit başı bile yerleşmeyen küçücük cam parçasında ve su damlasında kocaman güneşin olması gerekir. Böylece her damla ve cam parçasında ısı ve ışık kaynağı olan güneşler bulunmalıdır. Bu misal gibi canlı cansız bütün varlıkların yaratılışı Allah'ın isimlerinin yansımaya verilse çok kolay olur. Ama yaratılış kör, sağır ve düşüncesiz olan tabiatla kuvvete dayandırılırsa icat için her şeyde hadsiz manevi makine ve matbaalar bulunması gerekir. Her şeyde kâinatı idare edecek bir kudret ve hikmet bulunmalıdır. Bu ise apaçık bir aldanma ve hurafelerin en büyüğüdür.

2- Kâinatı incelediğimizde topraktan pek çok şeyin çıkarıldığını görüyoruz. Said Nursî'nin tabiriyle çiçekler için saksılık vazifesini gören bir avuç topraktan birbirinden çok farklı ve fazla sayıda rengârenk letafet çıkarılmaktadır. Ayrıca her çekirdek, ağacının tüm özelliklerini içinde barındırmaktadır. Said Nursî'ye göre, her tohum oksijen, karbondioksit, azot ve karbondan oluşmaktadır. Said Nursî her tohumun hava, su, ışık ve sıcaklık gibi şuursuz unsurlar vasıtasıyla açıldığını, latif çiçekleriyle kâinata gülümsediğini tasvir eder. Üstelik sürekli bir değişimle filizlerin büyümesine, tomurcukların açılmasına dikkati çeker. Bütün bu harikuladeliğin tabiata verilse toprağın her zerrisinde Avrupa'nın matbaaları adedince birbirinden farklı manevi makinelerin ve fabrikaların bulunması

¹¹⁰ Said Nursî, *Lem'âlar*, (Osmanlıca), ss. 382-383.

gerektiğini belirtir. Yani tabiatperestlik fikrinin bir ilahı kabul etmezken zerreler sayısınca aliheleri tasdiklemek zorunda bıraktığını savunur.

Said Nursî'ye göre, yaratılış Allah'a verilirse varlıkların meydana gelmesi çok kolay olur. Zira birisi padişaha askerlik veya memurlukla bağlanırsa şahsi kuvvetinin çok üstünde işler yapabilir. Padişahı namına bazen bir şahı esir eder. Çünkü gördüğü işler için gerekli olanları kendi taşımamaktadır. Said Nursî'ye göre, bu misal gibi karınca Allah'ın askeri olarak Firavun'un sarayını yıkar, sinek yaratıcıya bağlanmakla Nemrut'u öldürür, buğday tanesi gibi çam çekirdeği kâinatı var edene yaptığı memurlukla koca çam ağacının bütün cihazlarını yetiştirir.

3- Said Nursî'ye göre, Allah'a inanmamaya kendini şartlandırma tabiatperestliğe neden olmaktadır. Allah'a inanmamayı düstur edenler için tabiat bir bahane olmaktadır. Kendileri de akılsız, şuursuz ve güçsüz olan tabiatın yaratıcı olamayacağını farkındadırlar. Ama Allah'a inanmamak için tabiatı kullanmaktadırlar. Oysa Said Nursî'ye göre, tabiat icat eden değil; yaratılan, Allah'ın kudret kanunlarının icra edildiği sürekli değişen bir defteridir.

4- Risâle-i Nur müellifi, kitap ve saat benzetmeleriyle tabiatın icat edemeyeceğini açıklar. Ona göre, bir kitabı yazmak matbaadaki harfleri hazırlamaktan daha kolaydır. Saati bizzat yapmak, alet ortaya çıkaran bir makine oluşturmaktan daha rahattır. Bunlar gibi kâinatı yaratmanın bu düzeni sağlayıp devam ettirecek düzeyde bir makine yapmaktan daha asan olduğunu belirtir. Başka bir açıdan bakınca binlerce aynı kitabın elle yazmaya göre matbaada çoğaltılmasının daha kolay olacağını anlatır. Ama Allah'ın yarattığı iç içe geçmiş kitaplar topluluğu olan kâinattaki hiçbir hurufun birbirine benzememesine dikkat çeker. Yani aynı kitap olmadığı için hepsine ayrı matbaa gerekeceğini belirtir. Bütün bu benzetmeleriyle tabiatperestliğin ne kadar imkânsız olduğunu ortaya koyar.¹¹¹

¹¹¹ Said Nursî, *Lem'âlar*, (Osmanlıca), ss. 387-397.

2.2.KUDRETİN KAPSAMI VE YARATILIŞ

2.2.1. Kudretin Kapsamı

Said Nursî, Allah'ı Kâdir-i Mutlak olarak vasıflandırıp yaratıcının gücünün her şeye yeteceğini ve hiçbir işin O'na ağır gelmeyeceğini vurgular. Kudretinde hiçbir cihette eksiklik olmayıp işlerine acizlik giremeyeceğini ifade eder. Ona göre, her şey Allah'a boyun eğmektedir. Allah'ın kudretinin tasarrufatı, güneşi zerreye benzer yapacak kadar geniştir. Allah kâinattaki her şeyi çok kolay bir şekilde yaratmaktadır. Yaratılıştaki bu kolaylığa delil olarak Yasin suresi 36/82. ayeti kerimeyi getirir: "Bir şey dilediği zaman, O'nun emri o şeye ancak "Ol!" demektir. O da hemen oluverir."¹¹² Bütün bu işlemlerdeki hızlılık ve kolaylığa işaret etmek için "Kaf nuna değmeden oluverir." tabirini kullanır. Yani her an yaratma o kadar hızlı olmaktadır ki, Arapça ol manasına gelen ve kafla nundan oluşan 'Kun' denmeden her şey meydana gelmektedir. Risâle-i Nur müellifi bu tabiriyle yaratılışın ilahi yönüne, sürekliliğine, hızlılığına ve varoluşun Allah'ın emri karşısındaki boyun bükmesine dikkat çekmektedir.¹¹³

Said Nursî, Allah'ın kudret, ilim ve irade sıfatlarının bütün varlıkları kapsadığını söyler. Hz. Peygamberin "Nefsinin ilahi kudret elinde bulunduğu"¹¹⁴ dikkat çekip yemin etmesini her şeyin ilahi irade ve kudretin tasarrufu altında olduğunu gösteren bir delil olarak sunar.¹¹⁵ Ona göre, umulmadık bir yerden rızık gelmesi, yeni doğan bebeklerin simaları Allah'ın meşiet ve dilemesinin her şeyi kapsadığını gösterir.¹¹⁶

Risâle-i Nur Külliyyatı'nda kudret konusu ele alınırken bu vasfın zati ve arızı olmasına göre bir ayırım yapılır. Zati başkası tarafından verilmeyen, en baştan beri kendine ait olan vasıflardır. Arızı ise başkası tarafından verilen manasına gelmektedir. Said Nursî'ye göre, mahlukatın vasıfları arızı yani Allah'ın vermesiyledir. Allah'ın vasıfları ise bizatihi yani kendindedir. Allah'ın kudreti,

¹¹² Said Nursî, *Mektûbât*, (Osmanlıca), ss. 309-310; ay., *Tılsımlar*, (Osmanlıca), s. 48; ay., *Sözler*, (Osmanlıca), s. 828.

¹¹³ Said Nursî, *Fihrist*, (Osmanlıca), s. 212; ay., *Sirâcü'n Nur*, İstanbul: Envâr Neşriyat, 2002, (Osmanlıca), s. 16.

¹¹⁴ Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, IV, 11.

¹¹⁵ Yusuf Şevki Yavuz, "Nur Risâlelerine Göre Said Nursî'nin Kelâmî Görüşleri", *Uluslararası Bediüzzaman Sempozyumu III*, İstanbul: Nesil, [ts], s. 793.

¹¹⁶ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 228.

ilmi, iradesi, kelamı başkası tarafından verilmeyip zatına ait olan sıfatlarıdır. Bu sıfatlarda yenilenme, fazla ve az olmaya kabiliyet bulunmaz. Değişmeler olmadığından¹¹⁷ büyük ve küçükleri yaratmada kolaylık ve zorluk açısından herhangi bir fark yoktur. Acizlik bu sıfatların zıddı olduğundan içlerine giremez.¹¹⁸ O, İlahi kudrette yenilenme, değişme, artma ve azalmanın olmayacağı kanaatindedir. Acizliğin ise kudrette derecelere, sınırlara neden olduğunu ifade eder. Yani aciz olanların yapabilecekleri şeylerin belli bir ölçüde olduğunu belirtir. Ama acizlikten münezze Allah'ın kudreti için dereceler, sınırlandırmalar olmayıp yaratmasında büyükle küçüğün bir olduğunu ısrarla savunur.

Said Nursî, Allah'ın kudretinin varlıkların bir kısmına az diğerlerine çok tezahür etmediğini ifade eder. Ona göre, kudret sıfatı büyük küçük fark etmeden her şeye aynı şekilde tezahür etmektedir. O, Allah'ın yaratması ve bilmesinde güneş, ay ve yıldızlar gibi büyük kütlelerle; çiçek, tohum, sinek benzeri küçük varlıklar arasında kolaylık zorluk açısından hiçbir fark olmadığını pek çok misallerle ispatlar. En küçükle büyüğün doğrudan doğruya Allah'ın kudretinden geldiğini külliyyatın pek çok yerinde ortaya koyar.¹¹⁹

Evet, bana öyle bir Hâlık ve Rab lâzım ki, en küçük hâtırât-ı kalbimi ve en hafî niyazımı bilecek; ve en gizli ihtiyac-ı ruhumu yerine getirdiği gibi, bana saadet-i ebediyeyi vermek için, koca dünyayı âhirete tebdil edecek ve bu dünyayı kaldırıp âhireti yerine kuracak; hem sineği halk ettiği gibi semâvâtı da icat edecek; hem güneşi semânın yüzüne bir göz olarak çaktığı gibi, bir zerreyi de gözbebeğimde yerleştirecek bir kudrete mâlik olsun.¹²⁰

Hem her şey, ne kadar büyük ve çok olursa olsun, en küçük, en az bir şey gibi Ona kolaydır ki, sineği kartal sisteminde ve çekirdeği ağacın mahiyetinde ve bir ağacı bir bahçe suretinde ve bir bahçeyi bir bahar san'atında ve bir baharı bir haşır vaziyetinde suhuletle icat eder. Ve san'atça çok kıymetli şeyleri bize çok ucuz verir, ihsan eder. İsteddiği fiyat ise bir Bismillah ve bir Elhamdülillâhtır. Yani, o çok kıymetli nimetlerin makbul fiyatları, başta Bismillâhirrahmanirrahîm ve âhirinde Elhamdülillâh demektir.¹²¹

¹¹⁷ Said Nursî, *İşaratü'l-İ'caz*, (Osmanlıca), s. 141; ayrıca bkz. Harmancı, *İlm-i Kelâm ve Risâle-i Nur*, ss. 118-119; ayrıca bkz. Alâaddin Başar, *Nur'dan Kelimeler 2*, İstanbul: Zafer Yayınları, 2003, s. 62.

¹¹⁸ Said Nursî, *İşaratü'l-İ'caz*, (Osmanlıca), s. 141; ay., *Âsâr-ı Bediyye*, s. 572; ay., *Sözler*, (Osmanlıca), s. 792, 819.

¹¹⁹ Said Nursî, *İşaratü'l-İ'caz*, (Osmanlıca), s. 76, 220, 221; ay., *Tarihçe-i Hayat*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 1996, s. 147; ay., *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 127, 218.

¹²⁰ Said Nursî, *Lem'âlar*, (Osmanlıca), s. 495; ay., *Zühretünnur*, İstanbul: Sözler Neşriyat, 2004, s. 119.

¹²¹ Said Nursî, *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 257.

Said Nursî'ye göre, eşyanın büyüklükleri, küçüklükleri, az ve çok oluşları birbirine göredir ve kendi aralarında geçerlidir. İlahi ilim azla çoğu, büyükle küçüğü, parçalarla bütünü aynı kolaylıkla bilir. İlahi kudrette bunları aynı rahatlıkla vücuda getirir.¹²² Allah'ın kudretine nispeten zerreler ve yıldızlar, az ve çok, küçük ve büyük, küçüğün parçası ve büyüğün herhangi bir kısmı, insan ve alem, tohum ve ağaç aynıdır. Bu düşüncesini şu veciz sözüyle dile getirir:

"Bir baharı halk etmek, bir çiçek kadar O'na kolaydır. Cenneti halk etmek, bir bahar kadar O'na rahattır."¹²³

Said Nursî'ye göre, kudret Allah'ın zatının gereğidir. Öyleyse kudretin zıddı olan acizlik Allah'a arız ve vasıf olamaz. Aksi halde zıtlar birleşmiş olur. (جمع ضدين) Zıtların aynı anda beraber olması imkânsızdır. Acizlik kudrete giremeyince farklı varlıkları yaratmada kolaylık ve zorluk açısından mertebeler yani dereceler olamaz. Kudrette kolaylık ve zorluk açılarından böyle bir derecelendirme olmadığından yaratılan her şey bir olur. Yani en büyük en küçüğe müsavi zerreler, yıldızlara emsaldir. Bütün beşerin haşir olması, bir nefsin ihyası; baharın icadı, bir çiçeğin yaratılışı gibi kudrete kolay gelir.¹²⁴ Bütün ruhları haşirde diriltmek baharda hatta bahçe ve ağaçta toprak, meyve ve çiçekleri haşir ve neşir etmek kadar kolaydır. Said Nursî, bu tespitlerini pek çok yerde özlü¹²⁵ veya detaylı olarak dile getirmektedir. Özlü ifadelerinden bazıları şunlardır:

Haşirde bütün zevil'ervâhın ihyâsı, mevt-âlûd bir nevm ile kışta uyuşmuş bir sineğin baharda ihyâ ve inşasından kudrete daha ağır olamaz. Zira kudret-i ezeliye zâtîyedir; tagayyür edemez, acz tahallül edemez, avâik tedahül edemez. Onda merâtib olamaz; her şey ona nispeten birdir.¹²⁶

İhya-yı nevi, ihya-yı fert gibidir.
Mevt-âlûd bir nevm ile kışta uyuşmuş bir sinek, nasıl onun ihyası kudrete ağır gelmez.

¹²² Alâaddin Başar, *Nur'dan Cümleler 1*, İstanbul: Zafer Yayınları, 2004, s. 92.

¹²³ Said Nursî, *Mektûbât*, (Osmanlıca), s. 286; ay., *Hakikat Nurları*, İstanbul: Sözler Neşriyat, 2004, s. 36.

¹²⁴ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 106, 594, 595; ay., *Âsâr-ı Bediyye*, s. 34, 127; ay., *Sünühat Tuluat İşarat*, İstanbul: Envâr Neşriyat, 2002, ss. 19-20; ayrıca bkz. Abdullah Aymaz, *Barla Lâhikası Üzerine Metin, Sadeleştirme ve Açıklama*, İstanbul: Şahdamar Yayınları, 2006, ss. 42-43.

¹²⁵ Özlü ifadeler için bakınız: Said Nursî, *Mektûbât*, (Osmanlıca), s. 80; ay., *Âsâr-ı Bediyye*, s. 641, 657.

¹²⁶ Said Nursî, *Mektûbât*, (Osmanlıca), s. 597.

Şu dünyanın mevdi de, ihyası da öyledir. Bütün zîruh ihyası onda fazla nazlanmaz.¹²⁷

Said Nursî'ye göre, derecelendirmeler zıtların varlığıyla olur. Mesela, sıcaklıktaki numaraldırılmalar soğuğun girmesiyledir. Güzellikteki dereceler çirkinin olmasıyladır. Işığın tabakaları karanlığın müdahalesiyledir. Yaratılanların vasıfları kendilerine ait olmadığından kâinatta zıtlar birbirine girmiştir. Mertebeler ortaya çıkmıştır. Mesela, insanların güçleri farklı ve sınırlıdır. Birisi altı kilo, başkası on kilo taşıyabilir. Böylece insanlar zayıf, normal, güçlü diye kategorileşirler.¹²⁸

Said Nursî'ye göre, kâinatın mülk ve melekut yönleri vardır. Mülk ciheti hadiselerin dışı bakan, maddi yönüdür. Bu cihette güzel çirkin, iyi kötü, küçük büyük, ağır kolay gibi zıtlar bir aradadır. Sebepler, vasıtalar Allah'ın tasarrufatına perdedir. Böylece Allah'ın azameti ve izzeti gereği kudretinin görünüşte ufak, değersiz şeylerle teması olmaz. Ama Allah'ın vahdeti gereği sebeplere hakiki tesir verilmemiştir.

Said Nursî, melekut cihetini eşyada gerçekleşen kanunlar, bedenlerde hükmeden ruhlar ve hadiselerin iç yüzünde saklı hikmetler olarak tanımlar. Melekut cihetini her şeyde parlak, temiz ve şeffaf olarak vasıflandırır. Mesela ona göre, hastalığın mülk ciheti ıstıraptır, acıdır. Melekutiyet ciheti ise günahlara kefarete olması, insanı manen yüceltmesidir. İlmi bir yazının mülk yani dış, kabuk ciheti harflerdir; içini oluşturan melekutu ise manasıdır.¹²⁹

Risâle-i Nur müellifine göre, İlahi kudret eşyanın melekutuna taalluk eder. Melekutta sebeplerin müdahalesi, sıralanışı (teselsül) olmadığından vasıtasız Allah'ı gösterir. Çünkü Allah'ın kudreti zati olduğundan kudretin taalluku da vasıtasızdır. Bundan kudret dairesinde büyük küçüğe karşı gururlanamayacağını, cemaatin ferde karşı üstün olamayacağını çıkarır. Onun tabiriyle küll cüzle

¹²⁷ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 793.

¹²⁸ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 106, 594, 595; ay., *Âsâr-ı Bediyye*, s. 34,127; ay., *Sünuhat Tuluat İşarat*, ss. 19-20.

¹²⁹ Başar, *Nur'dan Kelimeler 2*, ss. 103-106.

kendini kıyaslayarak kudrete nazlanamaz. Kudrete nispeten her şey müsavidir. Zerre şemse kardeş olur.¹³⁰

Said Nursî, Allah'ın kudreti için dereceler olmayıp yaratılışlarındaki zorluk ve kolaylık açısından büyükle küçüğün bir olduğuna delil olarak şunları sıralar:

1- Nuraniyet, şeffaflık, mukabele, muvazene, intizam ve imtisal

2- Yaratılıştaki hızlılığın, kolaylığın ve çokluğun intizamla birlikteliği

3 - Yaratıcının tek olmasının icadı kolaylaştırması

4- Allah'ın kudretiyle bütün varlıklara Hakîm oluşu¹³¹

5- Küçük şeylerin yaratılmasının büyük varlıkların var edilmesi gibi sanatlı oluşu

6- Küçük şeylerin büyük varlıkların nümunesi, misali, nüshası hükmünde olması¹³²

Said Nursî'nin bu sıraladığı delilleri teker teker inceleyerek Allah'ın kudretini nasıl kapsamlı bir şekilde ortaya koyduğunu fark edelim.

2.2.1.1. Kanundaki Birlik

Said Nursî'nin ifadesiyle Kudret-i Ezeliye aynı kanunla pek çok şey yapar. Rububiyetin kanunları zerre tarlasından güneş sistemine, samanyoluna; bir hücreden kâinata kadar cereyan eder.¹³³ Bu ifadelerini kâinat kitabından getirdiği çeşitli misallerle somutlaştırır:

Kuşun tüylü libasını değiştirdiği, tazelandirdiği aynı kanunla her sene dünyanın elbisesini yeniler, her asırda yeryüzünün şeklini farklılaştırır. Aynı kanunla kıyamette kâinatın suretini değiştirir. Bedendeki hücre zerrecelerini tazelandirip tamir ve tahlil ettiği aynı kanunla bağları her sene yeniler, her mevsimde çok defa tazelandirir. Aynı kanunla zemini her baharda düzenler.

¹³⁰ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), ss. 595-596, 792, 818; ay., *Âsâr-ı Bediyye*, s. 128, 548, 571; ay., *Sünuhât Tuluât İşarat*, s. 20; ayrıca bkz. Ahmet Özer, *Nurların Birinci Talebesi Hulusi Yahyağil*, İzmir: Işık Yayınları, 2008, ss. 177-178.

¹³¹ Said Nursî, *Lem'âlar*, (Osmanlıca), ss. 749-750.

¹³² Said Nursî, *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 824, 826.

¹³³ Said Nursî, ae., s. 774.

Zerreyi çok vazifelerde kullandığı gibi aynı kanunla dünyayı bir senede yirmi dört bin senelik dairede gezdirir. Mevsimlerin mahsullerini getirdiği aynı kanunla, güneşi döndürüp yıldızları intizamla çalıştırır. Sineği ihya ettiği aynı kanunla çınar ağaçlarını her baharda diriltir. Dünyayı ihya ettiği gibi haşırde varlıkları diriltir.¹³⁴

Said Nursî'ye göre, kudret aynı hikmetli kanunla zemin sayfasındaki yüz binler kitapları beraber, birbiri içinde karıştırmadan yazar, haşrin binler örneklerini gösterir. Hava sayfasını yazar bozar tahtasına çevirerek bütün zerrelere birer kalem uçları ve kitabın noktaları olarak vazifelerde kullanır.¹³⁵ Aynı kanunla bütün bunların yapılmasına Lokman suresi 31/28. ayeti kerimenin işaret ettiğini ifade eder. "Sizin yaratılmanız ve öldükten sonra diriltilmeniz, ancak bir tek insanı yaratmak ve diriltmek gibidir..."

Said Nursî'nin düşünce sistemine göre, aynı kanun hükmettiğinden kudret çoğa aza, büyüğe küçüğe bir bakar. Bir nevin umum fertleriyle icadını bir kişi kadar rahat yapar.¹³⁶ Mesela, ağızdan çıkan lafzın işitilmesinde cemaat ile bir fert birdir.¹³⁷ Allah için cenneti yaratmak bahar kadar, baharı icat etmek bir çiçek kadar kolaydır. Kudret nazarında bir masumla bütün beşerin hayatı birdir.¹³⁸ Said Nursî, bu fikirlerini analogik dil ve temsili anlatımla şeffaflık, nuraniyet, mukabele, muvazene, intizam, itaat, imtisal, tecerrüt yaklaşımlarını kullanarak ispatlar.¹³⁹ Böylece İlahi kudretin tasarrufatını açıklar. Ona göre, kudretin tasarruf dairesi çok geniştir. Rezzak, Gaffar, Muhyi, Mümit gibi fiili sıfatların merci ve mizanıdır.¹⁴⁰

a) Nuraniyet: Said Nursî, nuraniyyet yaklaşımını göz, lamba ve güneş ekseninde şöyle açıklar: Göz, lamba, güneş gibi nur ve nurani şeylerde küçük, büyük ve parçaları, bir bin aynıdır. Mesela, güneş nuraniyet vasıtasıyla bir tek iken her parlak şeye ulaşır. Ulaşmasında katre gibi küçük bir damlayla deniz gibi

¹³⁴ Said Nursî, *Mektûbât*, (Osmanlıca), ss. 365-366.

¹³⁵ Said Nursî, *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 769.

¹³⁶ Said Nursî, *Âsâr-ı Bedîyye*, s. 548, ay., *Sözler*, (Osmanlıca), s. 793, 815, 818, 819.

¹³⁷ Said Nursî, *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 100.

¹³⁸ Said Nursî, *Mektûbât*, (Osmanlıca), s. 605; ay., *Âsâr-ı Bedîyye*, s. 654.

¹³⁹ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 596; ay., *Mektûbât*, (Osmanlıca), s. 310; ay., *Âsâr-ı Bedîyye*, s. 35; ay., *Sünuhat Tuluat İşarat*, ss. 21-23; ay., *Tulsımlar*, (Osmanlıca), ss. 48-49.

¹⁴⁰ Said Nursî, *İşaratü'l-İcaz*, (Osmanlıca), s. 141.

büyük bir derya arasında hiçbir fark yoktur. Yani nuraniyetle güneşin ışığı bütün kabarcıklara bir tek cam parçası gibi kolay girer. Öyle de Nur'ul-Envâr olan Allah'ın nurani kudreti gökleri ve yıldızları sinekler ve zerreler gibi kolayca yaratır.¹⁴¹ Maddeden mücerred, kayıttan münezze, sıfatı her şeyi kuşatmış olan Allah'tan hiçbir şey saklanamaz. Hiçbir şey Allah'a ağır gelmez. Bir işi diğerine engel olmaz. Bütün eşya Allah'ın emir ve kanunlarının hızlı cereyanlarına bir tel ve damar hükmündedir.¹⁴²

b) Şeffafiyet: Said Nursî, bu yaklaşımını anlatırken ayna misalini kullanır: Aynalar arasına girmiş bir cisim çokluk kazanır. Yani her ayna görüntüyü yansıtacağından cisim bir tane iken çokmuş gibi görünür. Güneş tek bir şahıs iken şeffaf eşyalar vasıtasıyla zemin yüzünü benzerleriyle, akisleriyle doldurur. Hatta güneşin damlalar ve parlak zerreler sayısınca cilveleri bulunur.¹⁴³ Said Nursî'ye göre, güneşin aksisi; semavatın seyyarelerinde, arzın denizlerinde, her bir damlada, küçük şeffaf zerrelerde aynı şekilde yansır.¹⁴⁴ Yani güneşin küçük modelini ve sıfatlarını içinde barından tecellisi ve yansıması, parçalara ayrılmadan denizin yüzünde ve küçük bir damlanın içinde görünür. Kolaylık zorluk açısından güneş ışığının yansıma yerinin büyük veya küçük olması arasında fark yoktur. Güneş, denizin büyüklüğünden dolayı ona fazla ışık ve yansıma göndermez. Denize ışığını göndermek için başka bir çaba sarf etmez. Damla ile deniz şeffaf, yani parlak olduklarından güneşin yansımasını kabul edip, tecellisini gösterirler. Fark, denizin büyük damlanın küçük olmasındadır. Güneşin kendini o parlak yüzeyde göstermesi içindenizin büyük veya damlanın küçük olması önemli değildir. Hangi boyutta olursa olsun güneş ışığını aynı kolaylıkla gösterir.¹⁴⁵ Deniz büyük olduğu için güneşi kendisiyle meşgul edip bir damla su veya cam parçasına ışığın ulaşmasına engel olamaz. Öyle de Allah'ın isimleri nurani; masnuatın melekutiyet

¹⁴¹ Said Nursî, *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 106, 159; ay., *Sözler*, (Osmanlıca), s. 106,189, 697; ay., *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 253, 818; ayrıca bkz. Toku, *Risâle-i Nur'da Felsefe Eleştirisi*, ss. 116-117.

¹⁴² Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 692.

¹⁴³ Said Nursî, *ae.*, s. 220.

¹⁴⁴ Said Nursî, *Âsâr-ı Bedîyye*, s. 657.

¹⁴⁵ http://www.sorularlaRisâle.com/makale/9483/kudreti_ilahiyeye_nisbeten_yildizlar_zerreler_gibi_kolaydir_hadsiz_efrad_bir_fert_kadar_kulfetsiz_ve_rahatca_icad_edilir_cumlesinin_izahini_yapar_misiniz.html[25.09.2015].

ve mahiyet yüzleri şeffaf ve parlak olduğundan İlahi kudret bütün hayvanları bir nefis kadar kolay yaratır. Az çok, büyük küçük farkı bulunmaz.¹⁴⁶

c) Mukabele: Said Nursî'ye göre, mum, lamba etrafındaki aynalara aynı şekilde yansır. Işıkları bölünmez. Birini az diğerini çok aydınlatmaz. Mumun ışığının derecesi büyük aynalara çok gidip küçüklere az ulaşmaz. Mum dairenin ortasında, çevresinde aynı uzaklıkta aynalar olursa ışığın ulaşmasında hiçbir engel bulunmaz. Said Nursî, bütün varlıkların Allah'a uzaklıkta ve kullukta birbirine eşit olduğuna dikkat çeker. Allah'ın isimlerinden istifade etmede birbirlerine engel olamayacaklarını yani yaratılmaları ve esmaya ayna olmalarında az çok aynı olduğunu savunur.¹⁴⁷

d) Muvazene: Said Nursî, terazi misaliyle muvazene yaklaşımını açıklar: İki kefesi olan çok büyük ve hassas bir terazi düşünelim. Terazi hassas olduğundan kefeleri dağ gibi büyük veya atom zerreciği misali küçük şeyleri aynı şekilde tartar mahiyettedir. Üstelik hassas bir terazinin iki gözüne birbirine eşit ne koyarsak koyalım dengededir. Dağ, yıldız, güneş, yumurta, cevher-i fert, ceviz, zerre gibi büyük küçük ne olursa olsun durum aynıdır. Dengede olan bu terazinin bir gözüne ceviz gibi küçük bir şey eklersek durum bozulur. Bir gözü yukarıya diğeri aşağıya iner. İçindekilerin büyük küçük olması bunu değiştirmez. Mesela terazinin iki kefesine aynı ağırlıkta iki dağı koysak, ikisi eşit olduktan sonra küçük bir taşla bile dağın biri yukarı çıkar, diğeri aşağı iner. Bu terazinin o çok hassas kefelerine aynı ağırlıktaki atom zerreciklerini koysak, yine denge halini görürüz. Dağa yaptığımız gibi küçük bir parçayı bir tarafa koyarsak aynı şekilde kefelerin biri yukarı çıkar, diğeri aşağıya iner. Kefelerin eşitliğini bozmak için dağa atomdan daha fazla güç kullanılmaz. Büyük küçük fark etmeden iki tarafında aynı ağırlık bulunan terazi küçücük bir cismin ilavesiyle hareket eder.

Bu misaller gibi ilmi kelam tabirince imkan müsaviü'l-tarafeyndir. Yani mümkün varlıkların varlık ve yoklukları sebep yokken birdir, farkları yoktur.

¹⁴⁶ Said Nursî, *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 106; ay., *Sözler*, (Osmanlıca), s. 106, 596; ay., *Şuâlar*, (Osmanlıca), ss. 818-819; ay., *Âsâr-ı Bediyye*, s. 35,128; ay., *Sünühat Tuluat İşarat*, ss. 21-23; Abdullah Aymaz, *Sünühat Metin, Sadeleştirme ve Açıklama*, İzmir: Şahdamar Yayınları, 2006, s. 35; ayrıca bkz. Duran, *İslam Düşünce Geleneği Açısından Bediüzzaman Said Nursî*, s. 85.

¹⁴⁷ Said Nursî, *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 106; ay., *Sözler*, (Osmanlıca), s. 596; ay., *Âsâr-ı Bediyye*, s. 35, 129; ay., *Sünühat Tuluat İşarat*, ss. 21-23; Aymaz, *Sünühat*, s. 35.

Kudret-i İlahiye hangisini seçerse o olur. Bu imkan ve eşitlikte az-çok, büyük-küçük birdir. Vacibu'l-Vücut'un kudretiyle bir tek mümkün vücut vermesi kolaylığında varlıklar yaratılır. Kâdir-i Mutlak baharı bir çiçek kadar, bütün insanların haşirde ihyalarını bir nefis gibi kolay yaratır. Bunu anlamak için bütün mahlukatın büyük-küçük, ağır-hafif fark etmeden mümkinat terazisinde olduğunu düşünebiliriz. Yani var olmayı terazinin bir kefesine; yoklukta kalmayı ise terazinin diğer kefesine benzetebiliriz. Kudret ise bu dengeyi bozarak mahlukatı varlık sahasına çıkarmaktadır. Mesela mümkün varlıklar olan bir dağ veya atom zerreciği, var ve yok olma noktasında eşittir. Allah'ın kudretiyle aynı kolaylıkla varlık sahasına çıkarlar.¹⁴⁸

e) İntizam: Said Nursî, kanundaki birlikle intizam yaklaşımını açıklar: Ona göre, düzen varken büyük gemi ile küçük bir vapurun hareket ettirilmesi aynıdır. Yani büyük bir gemi küçük bir oyuncak gibi çevrilir. Zira büyük ve gerçek bir gemi ve oyuncak vapur düğmeye basarak çalışsa, ikisinin de çalışıp hareket etmesi tek dokunuşla olur. Büyük, küçük, gerçek, oyuncak durumu hiç fark ettirmez. Bir çocuk bu intizamla oyuncak vapuru hatta koca bir gemiyi bile düğmeye dokunmak ile çalıştırır. Zira intizama sokulup kullanılmaya hazır hale getirildiğinde bazen çok büyük şeyler kolaylıkla idare edilir. Böylece gemi ve uçağı harekete geçirmek bir saati çalıştırmak kadar kolay olur.

Said Nursî'ye göre, Allah büyük, küçük, az, çok fark etmeden her şeyi intizamlı ve düzenli bir şekilde yaratmıştır. Kâinattaki her şeyde bir plan ve proje gözümüze çarpmaktadır. Said Nursî, düzendeki ve kanundaki birliğin her şeyin aynı kolaylıkla yaratılmasını sağladığını savunur. Allah'ın kudretiyle görünmeyen mürekkeble yazılmış yazının üstüne az bir dokunmakla görünmesi gibi, bu tasarlanmış intizamı ve kurulmuş eşyayı çok kolay varlık sahasına çıkarttığını ifade eder. Bu intizamdan dolayı Allah'ın kudreti nazarında büyük ve küçük, ağır ve hafif fark etmediğini belirtir. Nihayetsiz hikmet ve adaletle olan intizamlar,

¹⁴⁸ Said Nursî, *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 106; ay., *Sözler*, (Osmanlıca), ss. 106-107, 596; ay., *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 254, 819; ay., *İşaratü'l-İcaz*, (Osmanlıca), s. 221; ay., *Âsâr-ı Bediyye*, s. 35, 129; ay., *Sünuhat Tuluat İşarat*, ss. 21-23; ayrıca bkz. Aymaz, *Sünuhat*, s. 36; Duran, *İslam Düşünce Geleneği Açısından Bediüzzaman Said Nursî*, s. 86. http://www.sorularlaRisâle.com/makale/9483/kudreti_ilahiyeye_nisbeten_yildizlar_zerrelere_gibi_kolaydir_hadsiz_efrad_bir_fert_kadar_kulfetsiz_ve_rahatca_icad_edilir_cumlesinin_izahini_yapar_misiniz.html[25.09.2015].

nizamlar, muvazeneler ile her şeyin kudretin hükmüne uymasını; Allah'ın zerreler ve yıldızları aynı kolaylıkla çevirmesine delil sayar. Ona göre, baharda bir sineğin ihyasıyla bütün bitkiler ve hayvanların diriltilmeleri aynıdır. Allah'ın kudretinde güneş ve dünyayı gezdirmek cesetteki kan ve kandaki alyuvarla akyuvarlarda bulunan zerrelere nizamlı, hikmetli çevirmek kadar kolaydır. İnsanı kâinat sisteminde harika cihazlarıyla bir katre sudan kolayca yaratır. Yani kâinatın icadı bir insanı yaratmak kadar kolaydır.¹⁴⁹

f) İtaat, imtisal ve emir dinlemek: Risâle-i Nur Külliyyatı'nda bu yaklaşım açıklanırken nefer benzetmesi yapılır. Kumandan bir neferle koca orduyu aynı emirle harekete geçirir. Zira bir orduda bütün askerler komutanına tam bir itaat içinde olmasından dolayı, bir emir ile iki asker veya ordu aynı kolaylıkla harekete geçer. Komutanın asker veya orduya yaptığı emirde ağzından çıkan komut aynıdır. Komutan bin askeri bir tarafa alsın, bir askeri de diğer tarafa alsın, bir emirle, aynı rahatlıkla yerlerini değiştirir. Zira hepsi komutana itaat etmektedir. Bin askerin itaati için ayrı ve daha güçlü bir komuta ihtiyacı yoktur.

Aynı şekilde Said Nursî'ye göre, bütün kâinatın Allah'ın "Ol" emrine itaati bir nefer hükmünde olan zerrenin boyun eğmesi gibidir. Yani Allah'ın kudretinde İlahi kanunlara itaat eden masnuatı yaratmak bir tane canlıyı icat etmek kadar kolaydır. Zira mahlukattaki her şey Allah'ın kudretine karşı tam bir itaat ve inkiyat içindedir. Said Nursî, itaati o kadar güçlü bulur ki, latif suyun donma emrini alınca demiri parçaladığını belirtir. Güneşin büyüklüğüne güvenip itaat zincirinden çıkamayacağını; zerrenin küçüklüğü ile kudretten gizlenemeyeceğini ekler.¹⁵⁰

¹⁴⁹ Said Nursî, *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 106; ay., *Sözler*, (Osmanlıca), s. 106, 596; ay., *Şuâlar*, (Osmanlıca), ss. 254-255, 819-820; ay., *Âsâr-ı Bediyye*, s. 35, 129; ay., *Sünuhat Tuluat İşarat*, ss. 21-23; Aymaz, *Sünuhat*, s. 36; ayrıca bkz. Duran, *İslam Düşünce Geleneği Açısından Bediüzzaman Said Nursî*, ss. 86-87; http://www.sorularlaRisale.com/makale/13367/bütün_mevcudat_birtek_sanie_verildigi_vakit_o_bütün_mevcudat_birtek_mevcut_gibi_kolay_ve_suhuletli_olur_cumlesini_izah_eder_misin_iz.html [25.09.2015].

¹⁵⁰ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 597; ay., *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 254, 820; ay., *Âsâr-ı Bediyye*, s. 36, 129; ay., *Sünuhat Tuluat İşarat*, ss. 21-23; Aymaz, *Sünuhat*, s. 37; ayrıca bkz. Duran, *İslam Düşünce Geleneği Açısından Bediüzzaman Said Nursî*, s. 87; http://www.sorularlaRisale.com/makale/9483/kudreti_ilahiyeye_nisbeten_yildizlar_zerrelere_gibi_kolaydir_hadsiz_efrad_bir_fert_kadar_kulfetsiz_ve_rahatca_icad_edilir_cumlesinin_izahini_yapar_misiniz.html [25.09.2015].

g) Tecerrüt: Said Nursî'ye göre, bir türün mahiyeti büyüğünden küçüğüne aynıdır. Çünkü soyut manada mahiyet varlıkların büyüklerine ve küçüklerine eksilmeden, bölünmeden bir bakar. Farkları somutluklardadır. Misallerle kanaatini açar: İğne gibi bir balık; balının deniz varlığı olma mahiyetine sahiptir. Çekirdekle ağaç aynı mahiyettedir. Bir mikrop gergedan gibi hayvan mahiyeti taşır. İnsan kâinatın küçücük bir fihristi konumundadır. Said Nursî, bu misaller gibi bir sınıftan, bir mahiyetten olan şeylerin kendi aralarında birbirlerine hükmedip kolay iş göremeyeceğine dikkati çeker. Ama bu sınıf ve mahiyetten soyut ve bir üst makam ve mevkide olan başka bir mahiyetin, kendi altındaki şeyleri kolay ve rahat tedbir edip yönetebileceğini belirtir. Mesela taşlara söz geçirerek kubbeyi yapan usta onlardan farklı olmak zorundadır. Ayrıca rütbeleri aynı ve sınıfları bir olan erler kendi aralarında birbirlerine intizam veremezler. Zira aynı rütbede olduklarından birbirlerini dinlemeyeceklerdir. Ama bu sınıftan ve rütbeden üstte olan bir uzman çavuş onları rahat ve kolayca idare eder. Uzman çavuşun kolayca idaresinde bir er ile bin asker farkı yoktur. Üstelik cılız ve zayıf bir er ile kuvvetli ve iriyarı bir asker, komutanı karşısında eşittir. Zira ikisinin de sınıf ve mahiyeti aynı konumdadır.

Said Nursî'ye göre, yaratıcının her şeye hükmedebilmesi için muhâlefetün li'l-havâdis sıfatını taşıması gerekir. Yani hükmettiklerine benzememelidir. Allah'ın kudreti bütün mahlukatın cinsi ve mahiyetinden mücerred ve münezzehtir. Ayrıca onların sınıflarının üstündedir. Bu yüzden mahlukatın kendi içindeki kayıt ve arızalar büyük küçük, ağır hafif gibi durumlar Allah'ın zati kudretine engel ve zorluk çıkaramazlar. Bir hamsi ile bir balina, büyüklükleri farklı olsa bile ikisi de aynı sınıf ve mahiyette olduğundan Allah'ın kudreti karşısında aynıdırlar. Kâinatın küçültülmüş misali olan insanla yaşadığımız evrenin yaratılışı Allah'ın kudretinde aynı kolaylıktadır. Zaten Risâle-i Nur müellifine göre, bir ferdi yaratmak için bütün cinslerini var etmelidir. Yani ona göre, insanı yaratan onun mahiyetini taşıyıp büyük hali olan kâinatı var edendir.¹⁵¹

¹⁵¹ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 597; ay., *Âsâr-ı Bediyye*, s. 35, 129; ay., *Sünühat Tuluat İşarat*, ss. 21-23; Aymaz, *Sünühat*, ss. 36-37; http://www.sorularlaRisâle.com/makale/9483/kudreti_ilahiyeye_nisbeten_yildizlar_zerreler_gibi_kolaydir_hadsiz_efrad_bir_fert_kadar_kulfetsiz_ve_rahatca_icad_edilir_cumlesinin_izahini_yapar_misiniz.html[25.09.2015].

Said Nursî'ye göre, bu misaller adi, nakıs dünyada bile az ile çok, küçük ile büyüğün bir şeye dayandırılmakta aynı olduğunu gösterir. Öyleyse Allah'ın zatı, nihayetsiz kudretinin nurani tecelliyatı, eşyanın melekut yönünün şeffaflığı, hikmet ve kaderin intizamlığı, eşyanın tekvini emirlere uyması, mümkün varlıkların var ve yok olabilmeleri; Allah'ın kudretinde her şeyin aynı olduğuna delildir. Yani Allah için bir sinekle arzın ihyası, ağaçla semavatın icadı, zerre ile güneşin yaratılışı aynıdır. Bir iş diğerine mani olmaz.¹⁵²

Risâle-i Nur külliyyatında bu yaklaşımlara mülk ve mümkün tarafından değil, melekutiyet ve Kudret-i Ezeli'ye cihetinden bakılması gerektiği ifade edilir.¹⁵³ Said Nursî yaklaşımlardaki küçük ölçücüklerle Kudret-i Ezeliye'nin tartılamayacağını sadece akla yaklaştırılacağını altını çizer.¹⁵⁴ Temsili, Kur'an icazının en parlak ayinesi olarak vasıflandırıp kullanır. Ona göre, temsiller bilinmeyen, uzakta olanları yaklaştıran bir dürbün mesabesinde. Temsil merdiveniyle en dağınık meselelerin toplatılarak hakikate ulaşılabileceğini savunur.¹⁵⁵ Bu yüzden Said Nursî eserlerinin pek çok yerinde anlaşılması zor konuları izah edebilmek için temsiller kullanır. Mesela, Allah'ın gücünün her şeye yettiğini, yaratması ve bilmesinde küçük büyük ayırımının olmadığını pek çok temsillerle ispatlar. Böylece gayp âlemine dair bilmediklerimizi kolaylaştırarak anlamamızı sağlar.

Said Nursî temsilleri kullansa da Nahl suresi 16/60. ayetinin şu kısmını söyler: *و الله المثل الاعلى* Yani Allah misallerden yücedir. Ne kadar temsille anlatmaya çalışırsak çalışalım Allah'ın kavradığımızdan çok daha üstün olduğunu vurgular.¹⁵⁶ *لا مشاحة في التمثيل*¹⁵⁷ kaidesini zikrederek temsillerde kusura bakılmaması gerektiğini ifade eder.¹⁵⁷

¹⁵² Said Nursî, *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 106; ay., *Sözler*, (Osmanlıca), ss. 107, 597-598; ay., *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 254.

¹⁵³ Said Nursî, *Âsâr-ı Bediyye*, s. 129; ay., *Sünûhat Tuhât İşarat*, ss. 21-23.

¹⁵⁴ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 598.

¹⁵⁵ Said Nursî, *ae.*, s. 219; ayrıca bkz. Aymaz, *Barla Lâhikası Üzerine*, s. 50.

¹⁵⁶ Said Nursî, *Mektûbât*, (Osmanlıca), s. 315; ay., *Tılsımlar*, (Osmanlıca), s. 54.

¹⁵⁷ Said Nursî, *Barla Lâhikası*, İstanbul: Envâr Neşriyat, 2000, (Osmanlıca), s. 304.

2.2.1.2. Varlıklardaki Kıymet

Said Nursî'ye göre, bir eser ya da sanat, iki noktadan dolayı kıymet kazanır. Birisi, eserin üstündeki nakış ve işlemenin kemalinden diğeri ise, eserin maliyetinden kaynaklanır. Mükemmel bir nakış ve işlemeye sahip ve maliyeti de çok pahalı eserin çok kıymetli olduğunu belirtir.¹⁵⁸ Said Nursî, iç içe kitaplar¹⁵⁹ mecmuası olarak vasıflandırdığı kâinat kitabını okuyarak, tefekkür ederek Allah'ın nihayetsiz kudretinin her şeyi kapsadığına ve varlıkların hepsinin kıymetli bir şekilde yaratıldığına vurgu yapar. Bütün varlıkların her durum, hal ve işlerinde Allah'ın dilemesi ve kudretine tabi olduğunun altını çizer.¹⁶⁰ Her mevsimde zemin yüzünde gördüğümüz kudret fiillerinin¹⁶¹ ve varlıkların kıymetli bir şekilde var edilmelerinin bunları yapana göre en büyük şeyin en küçük şey kadar kolay yaratıldığını gösterdiğini savunur.¹⁶²

Said Nursî, varlıkların kıymetli olduğunu misallerle kanıtlar. Mesela bir elmanın üstündeki sanat ve işlemenin harikulade olduğunu nazara verir. Elmayı tadı, kokusu, rengi, tasarımı noktasında kıymetli bir sanat ve müthiş bir eser olarak vasıflandırır. Elmayı diğer kıymet kıstası olarak sunduğu maliyet açısından da değerlendirir. Bir elmanın var edilmesi için bütün kâinatın bir fabrika gibi çalıştırıldığı harikulade bir masrafın olduğuna dikkati çeker. Zira bir elma yaratılıken pek çok şeyin hizmet ettiğini belirtir. Mesela elmanın kızarmasında ve olgun bir hale gelmesinde güneş kullanılmaktadır. Elmanın oluşumunda toprak, su, hava hizmet ettirilmektedir. Bu hizmetleri parayla ödemeye kalksak, sadece bir elmanın teşekkülünde bile hepimizin servetinin yetmeyeceğini savunur. Ona göre, küçük bir şey her şeyle bağlantılı olduğundan bir elmanın oluşması için kâinatın seferber olması gerekmektedir. Bu durumun elma gibi küçük bir şeyin maliyetinin ve kıymetinin ne kadar çok olduğunu gösterdiğini belirtir. Allah'ın elmayı hem

¹⁵⁸ http://www.sorularlaRisâle.com/makale/13423/neden_butun_mevcudat_bir_tek_saniala_verildigi_vakit_herbir_mevcud_butun_mevcudat_kadar_kiymetli_olur.html[25.09.2015].

¹⁵⁹ Said Nursî, *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 311.

¹⁶⁰ Said Nursî, *Asâ-yı Mûsâ*, (Osmanlıca), s. 185.

¹⁶¹ Said Nursî, *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 818.

¹⁶² Said Nursî, *Mektûbât*, (Osmanlıca), s. 310; ay., *Şuâlar*, (Osmanlıca), ss. 251-252, 818; ay., *Tilsimler*, (Osmanlıca), s. 49.

çok kıymetli ve maliyetli hem de gayet bol ve ucuz bir şekilde bize takdim etmesine dikkati çeker.¹⁶³

Said Nursî, arz sayfasındaki garip, hakîmane icadı farklı bakış açılarından bakarak okur; Allah'ın kudretinde cömertliğin, güzel yaratılışın, hızlılığın, kolaylığın, çokluğun ve intizamın iç içe olduğunu ispatlar.Yaratılışı inceleyerek cömertlikle iktisat, hızla ölçülü yapma, ucuzlukla kıymetli olma, karışıklıkla seçilme ve çoklukla güzel yaratılış gibi zıtlıkların bir arada olduğunu açıklar. Genişliğin, süratin, cömertliğin, intizamın ve sanat güzelliğinin de göze çarptığını ifade eder.¹⁶⁴ Bütün bu özellikleri birleştirmenin mükemmel bir kıymetlilik olduğunu belirtir. Ona göre, Allah çok, kıymetli, hızlı, mükemmel, sanatlı ve kolay yaratarak kudretinin haşmetini gösterir.¹⁶⁵ Türlerin fertlerinde özellikle haşarat ve böcek kısmında görünen çokluk, cömertlik, sağlam ve intizamlı yaratılış Kâdir-i Mutlak için az çok, küçük ve büyük her şeyin bir olduğunu ilan ettiğini belirtir.¹⁶⁶

1. Bakış açısı: Cömertlik ve İktisat: Said Nursî'ye göre, kâinat kitabına baktığımızda yaratılışın her yerde olduğunu görürüz. Onun bakış açısıyla şu misalleri getirebiliriz: Mesela, kara, hava ve denizlerde pek çok canlı yaratılır. Elmanın içinden kurtçuklar çıkartılır. Sıcakta bırakılan bir yemek kendi halinde kalmayıp küflenerek yeni canlılara dönüştürülür. Ölen canlıların hücreleri mikro organizmalar tarafından ayrıştırılır. Bu örnekler gibi her yaratılış Allah'ın cömertliğinden gelir. En harika cömertlik ve güzel yaratılışı ise her şeyi kuşatan bir kudretin özelliğidir. Ama Allah cömertliğiyle sayısız nimetlerini önümüze serse bile her şey dengelidir. İsrâf yoktur. Yaz mevsimi bitkileri incelediğimizde karışıklığı gerektiren nihayetsiz cömertliğin bunun aksine intizamla hükmettiğini görürüz.¹⁶⁷

¹⁶³http://www.sorularlaRisâle.com/makale/13423/neden_butun_mevcudat_bir_tek_sania_verildigi_vakit_herbir_mevcud_butun_mevcudat_kadar_kiyetli_olur.html[25.09.2015].

¹⁶⁴ Said Nursî, *Nurun İlk Kapısı*, s. 108; ay., *Sözler*, (Osmanlıca), ss. 755-756; ay., *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 41; ay., *Tarihçe-i Hayat*, (Osmanlıca), s. 449; ay., *Asâ-yı Mûsâ*, (Osmanlıca), s. 209; ay., *Sirâcü'n-Nur*, (Osmanlıca), s. 21, 197.

¹⁶⁵ Said Nursî, *Sirâcü'n-Nur*, (Osmanlıca), s. 21; ay., *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 119; ay., *Asâ-yı Mûsâ*, (Osmanlıca), s. 223.

¹⁶⁶ Said Nursî, *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 242.

¹⁶⁷ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 754; ay., *Sirâcü'n-Nur*, (Osmanlıca), s. 195; ay., *Asâ-yı Mûsâ*, (Osmanlıca), s. 208; ay., *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 813.

2. Bakış açısı: Hızlılık ve Kolaylık: Risâle-i Nur müellifinin tabiriyle kâinattaki yaratılış her an ve çok hızlıdır. Yani yaratılışta müthiş bir kolaylık vardır. Varlıkların halleri ise müthiş bir iktidarı haykırır. Şöyle bir misal verir: Cenab-ı Hak bir dakika gibi kısa bir sürede bulutlarla dolmuş havayı süpürüp temizleyerek güneşi gösterir.¹⁶⁸ Bir saniyede denizin fırtınasını dindirir. Bahar içinde bir saatte yaz mevsiminin numunesini yaratır. Yazda bir saatte kış fırtınasını icat eder.¹⁶⁹ Said Nursî'ye göre, bu misaller kolaylıkla azamet, büyüklüğün bir arada olduğunu göstermektedir. Ona göre, intizamlı olmakla kolay yaratılış ise hiçbir şeyden aciz olmayan her şeyi bilen bir ilim sahibine hastır.

3. Bakış açısı: İntizam ve Hızlılık: Said Nursî'ye göre, arz sayfasında müthiş bir düzen, intizam vardır. Her varlığın bir vazifesi, gayesi bulunmaktadır. Abes iş yoktur. Yaratılış hem bu kadar intizamlı, düzenli hem de çok hızlı ve her andır. Said Nursî misallerle kanaatini açıklar: Mesela, toprağa ekilen bir tohum ekildiği andan itibaren sürekli bir şeyler alıp vererek sümbüllenmeye, filiz vermeye çalışır. Zemin yüzünü süslendiren bütün meyvelerin yaratılışlarında görülen hızlılık, mizansızlığa neden olması beklenirken bunun aksine bir ölçü içerisinde cereyan eder. Yani yaratılışta durmak yoktur ve varlıkların aniden, hemen hızlı bir şekilde yaratılmasına rağmen mizanlı, ölçülü olması her şeyi emrine ve kudretine hizmetkar eden Allah'ı gösterir.

4. Bakış açısı: Yayılma ve İntizam: Risâle-i Nur müellifine göre, yeryüzünde, gökyüzünde hassas bir denge vardır. Her şey yerli yerinde konulmuştur. Ölçülü ve nizamlı yaratılış her yere yayılmıştır. İntizamla yaratılan ve dünyanın her tarafına yayılan milyonlarca çeşit canlı bulunmaktadır. Mesela, Türkiye'de gördüğümüz sarı çiçek Amerika'da da aynıdır. Bitki ve hayvanlar dünyaya yayılmışlardır. Bu dağınıklığa rağmen geniş bir tasarrufla harika bir sanatlı yaratılış göze çarpar. Ona göre, bütün bunları ancak ilim ve kudretiyle her şeyin yanında bulunan Allah yapabilir.

5. Bakış açısı: Sanatlılık, Çokluk ve Ucuzluk: Said Nursî'nin perspektifinde yaratılan her şey güzel bir sanat eseridir. Mesela, insanı Allah'ın

¹⁶⁸ Said Nursî, *Lem'âlar*, (Osmanlıca), s. 245; ay., *Mektûbât*, (Osmanlıca), s. 560; ay., *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 606.

¹⁶⁹ Said Nursî, *Mektûbât*, (Osmanlıca), s. 560.

antika sanat eseri,¹⁷⁰ ağaçları Allah'ı öven şiir mecmuaları (kaside-i rabbanîye) olarak adlandırır. Ona göre, her şey böyle güzel bir sanat eseri olmasına rağmen ucuzmuş gibi görünmektedir. Yani pek çok nimete kolaylıkla ulaşırsak bile hepsi çok kıymetlidir. Üstelik ucuzlukla çokluk bir arada olduğundan nimetler her tarafı sarmaktadır. Mesela yeryüzündeki ağaçların ve bitkilerin cihazlarının sandukaları ve programları ve hayat tarihlerinin kutucukları hükmünde olan bütün tohum ve çekirdeklerinde kudret harikası görülür. Kolayca yaratılmalarının sanatsızlığı ve basitliği gerektirirken tersine sanatkarlık, maharet ve ihtimamlılıkla var edilmişlerdir.¹⁷¹ Yaratılıştaki bolluk ve kolaylığa nakli bir delil olarak şu ayetleri getirir:

"Sizin yaratılmanız ve öldükten sonra diriltilmeniz, ancak bir tek insanı yaratmak ve diriltmek gibidir..." (Lokman suresi 31/28)

"...Kıyamet'in kopması, bir göz kırpması gibi veya daha az bir zamandır..." (Nahl suresi 16/77)¹⁷²

Said Nursî, bütün nimetlerin bir yaratıcıya verilmezse çok kolay aldığımız bir narı, kavunu bile servetlerimiz olsa dahi elde edemeyeceğimizi belirtir.¹⁷³ Çokluk ve ucuzlukla beraber her ferdin sanat itibarıyla kıymetli olması sonsuz bir zenginliğe ve sınırsız hazinelere malik olan Allah'a mahsus olduğunu savunur.

6. Bakış açısı: Karışıklık ve İntizam: Said Nursî'ye göre, kâinattaki her varlık birbiriyle bağlantılıdır. Yani bir şeyin icadı her şeyin yaratılmasına bağlıdır. Onun tabirleriyle bir elmayı yaratmak için bütün mevcudatı var etmek gerekir. İcadın her şeye bağlı olması ise karışık görünmesine neden olur. Ama bu karışıklık içinde büyük, intizamlı harika bir seçimle ayrılma gözükmemektedir. Şu misalle fikrini açıklar: Mesela, trilyonlarca canlılara gidecek binlerce nimetler var. Ama hiçbirini karışmadan herkese kendi rızkı ulaştırılıyor. Fertlerin karışık olmalarına rağmen harika bir şekilde ayrılmaları ona göre, her şeyi gören ve işleri birbirine mani olmayan Allah'a ait olduğunu gösterir.

¹⁷⁰ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 351.

¹⁷¹ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 755; ay., *Sirâcü'n-Nur*, (Osmanlıca), s. 196; ay., *Asâ-yı Mûsâ*, (Osmanlıca), s. 208.

¹⁷² Said Nursî, *Asâ-yı Mûsâ*, (Osmanlıca), s. 185; ay., *Lem'âlar*, (Osmanlıca), s. 403.

¹⁷³ Said Nursî, *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 128; ay., *Lem'âlar*, (Osmanlıca), s. 820.

7. Bakış açısı: Karışıklık ve Güzel Yaratılış: Said Nursî'ye göre, bir varlık pek çok şeye bağlıdır. Mesela, bir elma ihtiyacı olan hava, su, mineral maddeler için güneş, toprak ve ağaca muhtaçtır. Aynı şekilde güneş, toprak ve ağaç da kendilerine gereken pek çok şeye muhtaçtırlar. Varlıkların pek çok şeye bağlı olması karışıklığa, karışıklıkta çirkinliğe neden olabileceken kâinatta harika bir yaratılışın görüldüğünü ifade eder. Ona göre, çirkinlik yoktur ve her şey en güzel şekilde kullanılmaktadır. Bunları ancak bir şeyi her şey, her şeyi bir şey yapan Allah'ın var edeceğini savunur.

8. Bakış açısı: Farklılık ve Uyum: Said Nursî, kâinat kitabını incelediğinde pek çok canlının ve onlara ait binlerce türün yaratıldığına dikkat kesilir. Canlı türleri arasında alet, görünüm, beslenme, büyüme açısından çok farklılıkları fark eder. Denizde, havada, karada yaşayan farklı canlılar; etle, otlaya veya hem et hem otlaya beslenen varlıklar; dikenliyle, dişliyle, pençesiyle veya farklı aletleriyle kendini koruyan mahluklar görür. Ona göre, canlılar arasında bu kadar farklılığa rağmen müthiş bir uyum vardır. Ekolojik denge harika bir şekilde ayarlanmıştır. Arzda yayılan fertler arasında suret, vücut ve teşkilatça pek çok farklılıkların olmasına rağmen aralarında görünen uyumun dünyayı tasarrufatında tutan Allah'a mahsus olduğunu ifade eder.

Said Nursî, bu sekiz pencerede zıt noktaları bir araya getirmiştir. Yani cömertlikle iktisatlı olmak, hızla ölçülü olmak, ucuzlukla kıymetli olmak, karışıklıkla seçilmek arasında zıtlık vardır. Bu zıtları bir fiilde birleştirmenin, ancak kudreti her şeye nüfuz eden Allah'a mahsus olduğunu savunur.¹⁷⁴ Bu kanaatini gündüz ışığı, ışık güneşi göstermesi kadar kesin görür. Sekiz farklı bakıştaki zıtlıkları gösteren bu delilleri birleştirerek Allah'ın kudretini geniş bir bakış açısıyla ele alır:

Kâinat kitabında hadsiz bolluk ve ucuzlukla her türün fertleri çok güzel bir yaratılışa sahiptir ve kolaylıkla çoğaltılmaktadır. Varlıklar çok hızlı ve kolay yaratılmalarına rağmen her şey intizamlı, sanatlı ve kıymetlidir. Ucuzluk ehemmiyetsizliği, kıymetsizliği gerektirirse de yeryüzündeki varlıklar çok kolay

¹⁷⁴ Said Nursî, *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), ss. 39-41.

ve hızlı yaratılırlar. Üstelik sanatlı, kıymetli ve pahalı bir şekilde görünürler.¹⁷⁵ Mesela, yeryüzünü süslendiren çiçeklerde; çirkinliği gerektiren çokluğun aksine güzel bir sanat eseri göze çarpar. Yeryüzünün rahmani sofrasında kudretin şekerlemeleri olan dutlar; bir ağaçta çok ve kolayca yaratılırlar. Tahta olan odundan dut gibi bir şekerlemeler çıkartılır.

Said Nursî, zemin yüzünde birbirinden farklı olan şeylerin arasında pek çok benzerlikler olduğunu ortaya koyar. Mesela, zemin yüzüne dikilen her çeşit tohuma bakarak farklılığın bir ittifak içinde hükmettiğini tefekkür eder. Misali somutlaştırarak elma, armut, ayva gibi farklı meyve ve sebzelerin tohumlarının ana maddelerinin aynı olduğunu ve filiz verebilmeleri için toprağa ihtiyaçları bulunduğunu ifade eder. Ayrıca birbirine benzeyen yumurta ve katrelerden çok farklı canlıların yaratıldığına dikkat eder.¹⁷⁶ Bu şekilde benzerliği ve farklılığı birleştiren Allah'ın zerrelere güneşler arasında uhuvveti kurduğunu savunur. Allah'ın birbirine zıt olan bu şeyleri birleştirerek azametinin derecesini bir ölçüde gösterdiğini ifade eder.¹⁷⁷

Said Nursî'ye göre, her şeyin birbiriyle bağlantılı ve iç içe olması karışıklığı gerektirirken, bütün varlıklar olmaları gereken en güzel şekillerde seçilmişlerdir. Bu fikrini tohum, kök, ağaç ve gıda misalleriyle somutlaştırır: Yer altına karışık atılan ve madde itibariyle birbirine benzeyen tohumların sümbül vaktinde harika bir şekilde ayrıldığını belirtir. Elma tohumundan elma ağacı, armut tohumundan armut ağacı çıkartılır. Ona göre, yerin altındaki kökler hiç birbirlerine karışmazlar.¹⁷⁸ Ağaçlara giren muhtelif maddeler yaprak, çiçek ve meyve olarak ayrılırlar. Mideye giren karışık gıdalar farklı aza ve hücrelere göre sınıflandırılırlar. Bütün bu fiillerde Allah'ın hikmeti içinde kudretinin görüldüğünü savunur.¹⁷⁹

Özetlersek Said Nursî'ye göre, mevcudatın özellikle hayvanlar ve bitkilerin icadında hadsiz cömertlik ve çokluk içinde sağlamlık ve güzel yaratılış bulunuyor.

¹⁷⁵ Said Nursî, *Asâ-yı Mûsâ*, (Osmanlıca), s. 186.

¹⁷⁶ Said Nursî, *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 134.

¹⁷⁷ Said Nursî, *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 132.

¹⁷⁸ Said Nursî, *Sirac'ü-Nur*, (Osmanlıca), s. 186.

¹⁷⁹ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 755; ay., *Asâ-yı Mûsâ*, (Osmanlıca), s. 209; ay., *Sirac'ün-Nur*, (Osmanlıca), ss. 186-187, 197.

Karışıklık içinde harika bir seçim, ayrılma var. Hayvanlar ve bitkiler farklı yerlerde çokça yaratıldıkları halde hepsinde kıymetli sanat ve güzellik görünüyor. Harika sanatlı yaratılış çok zaman ve aleti gerektirdiği halde kolay ve hızlı bir şekilde her şeyde ortaya çıkıyor. Adeta birden hiçten o sanat mucizesi meydana geliyor.

2.2.1.3. Birlikteki Kolaylık

Said Nursî, birlik manasına gelen vahidiyet ile ehadiyet nedeniyle icadın kolay olduğunu vurgular. Türkçe’de aynı manaya gelen bu iki kelimeyi latif bir şekilde ayırır. Ona göre; vahidiyet büyük, ehadiyet ise küçük şeylerde görünen Allah'ın birlik mührüdür. Vahidiyete bütün varlıkları yaratanın aynı olması anlamını verir. Ehadiyeti ise her bir şeyde Allah'ın esmalarının tecelli etmesi olarak tanımlar.¹⁸⁰ Bu iki mührün her tarafa yayıldığını belirtir.

Said Nursî'ye göre, vahdet ve ehadiyet ile kâinatın her tarafında kudret, isim, hikmet ve sanat birliği görülmektedir. Varlıkların hepsi vahdeti simgeleyen birlik mührüdür. Büyük-küçük her varlık haliyle Allah'ın birliğini, icadını, terbiye ediciliğini ilan eder.¹⁸¹ Ayrıca yaratılışta görünen sanatlılık, kıymetkarlık, ucuzluk, cömertlik ve çokluk ancak vahdetten ve bir tek yaratıcının işleri olmasından ileri gelir.¹⁸² Fikirlerini misallerle ispatlamaya çalışır: Dünyanın, ayın ve güneşin yıllık dönüşü başlangıçtan kıyamete kadar aynı şekildedir. İnsan ve diğer hayvanların bedenlerinin oluşumunda, cisimlerindeki cihazlarının devamlılığında bir değişiklik olmamıştır. Bitkilerin türleri ve sınıfları şekil olarak aynıdır. Bunlar gibi bütün birler ona göre, yaratıcılarının aynı olduğuna şahadet eder.¹⁸³

Said Nursî küçük, zayıf bir mahluku yaratmanın bütün unsurları elinde tutan Allah'a ait olduğunu iddia eder. Çünkü ona göre, her varlık ehadiyet ve vahidiyet mührüyle Allah'ın birliğini haykırır. Bu fikrini anlatmak için varlıkları tohuma, unsurları tarlaya benzetir: Tarlaya tohum ekilmesi, o arazinin ekene ait olduğunu gösterir. Tohum da tarla sahibinin malıdır. Yani birbirlerine delil

¹⁸⁰ Said Nursî, *Miftâh-ül İman*, İstanbul: Sözler Neşriyat, 2004, s. 35; ay., *Mektûbât*, (Osmanlıca), ss. 295-296.

¹⁸¹ Said Nursî, *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 404.

¹⁸² Said Nursî, *ae.*, s. 74.

¹⁸³ Said Nursî, *Fihrist*, (Osmanlıca), s. 205.

olurlar. Bunun gibi varlıklar unsurların olduğu dünyada yaratılmaktadır. Varlıkların hakiki sahibi ancak ortaya çıktıkları dünyanın da yaratıcısıdır. Dünya ise içinde bulunan canlılar olmadan düşünülemez. Demek ki dünya ve varlıkları yaratan aynıdır.

Said Nursî'ye göre, her varlık tevhit hatemi, misliyet yani benzerlik lisanıyla emsalini yaratanın ancak onu var edebileceğini ilan eder. Bu fikrini şu misalle açıklar: Bir elma "Beni yaratan ancak bütün elmaları var edendir." der. Çünkü bütün elmalarda aynı kanun hükmetmektedir. Hayvanların ve bitkilerin her ferdinin yüzündeki sikke, içindeki makine de aynı manayı haykırır: "Ancak beni var eden bütün benzerlerimi yaratandır." Ayrıca dünyanın her tarafına yayılan ve diğer canlılarla münasebetlerde bulunan her varlık, ancak türünü ve arzı yaratanın ona hakim olacağını haliyle gösterir. Zira bir türü yaratan ancak onun bulunduğu her ortamı var eden olabilir.

Said Nursî, tek bir varlıkta bütün kâinatı okuyacak kadar geniş bir bakış açısı ortaya koyar.¹⁸⁴ Ona göre, her şey birbiriyle bağlantılı olduğu için en küçük varlık "Beni yaratan ancak bütün kâinatı var edendir." der.¹⁸⁵ Buna sebep olarak bir varlığın gerçek hakimi olabilmek için ona lazım olan her şeye sahip olunması gerektiği açıklamasını getirir. Görüşünü şu misalle daha kolay anlayabiliriz: Mesela, bir armudu yaratabilmek için ona lazım olan toprağı, suyu, güneşi vb. var edebilecek kudrete sahip olmak gerekir. Dahası toprak, su ve güneşe lazım her şeyi de var etmelidir. Bu zincir git gide bütün kâinatı kapsayacak şekilde genişler. Bu bakış açısından yola çıkarak Said Nursî şunları söyler:

"Sivrisineğin gözünü halk eden, güneşi dahi o halk etmiştir."

"Pirenin midisini tanzim eden, manzume-i şemsiyyeyi de o tanzim etmiştir."

"Bir kelebeğin midisini tanzim eden, Manzume-i Şems'i dahi o tanzim etmiştir."

¹⁸⁴ Ümit Şimşek, "Risâle-i Nur'da Esmâ Parıltıları", *İslam Düşüncesinin 20. Asırda Yeniden Yapılanması ve Bediüzzaman Said Nursî*, İstanbul: Yeni Asya Yayınları, 1992, s. 218.

¹⁸⁵ Said Nursî, *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), ss. 18-19; ay., *Nurun İlk Kapısı*, ss. 110-111; ay., *Şuâlar*, (Osmanlıca), ss. 78-79.

"Arzı ve bütün nücüm ve şümusu tesbih taneleri gibi kaldıracak ve çevirecek kuvvetli bir ele mâlik olmayan kimse, kâinatta dâvâ-yı halk ve iddiayı icat edemez. Zira her şey her şeyle bağlıdır."

"Bir noktayı tam yerinde icat etmek için, bütün kâinatı icat edecek bir kudret-i gayr-ı mütenâhi lâzımdır."

Bir zerreyi icat etmek için, bütün kâinatı icat edecek bir kudret-i gayr-i mütenâhi lazımdır. Zira şu kitab-ı kebir-i kâinatın her bir harfinin, bahusus zihayat her bir harfinin, her bir cümlesine müteveccih birer yüzü ve nazır birer gözü vardır.¹⁸⁶

"Kâinatı halk edemiyen bir zerreyi halk edemez. Bir zerreyi tam yerinde halk edip muntazam vazifeleriyle çalıştıran, yalnız kâinatı halk eden Zat olabilir."¹⁸⁷

"Evet bir şeyden her şeyi yapmak ve her şeyi bir tek şey yapmak, her şeyin Hâlikına has bir iştir."¹⁸⁸

Cenab-ı Hak şems ve kameri halk ettiği gibi, sineğin gözünü de O halk etmiştir. Cenab-ı Hak kâinatta vaz' ettiği yüksek nizam gibi, hurdebini hayvanların bağırsaklarında da pek ince ve latif bir nizam vaz' etmiştir. Semadaki ecrami birbiriyle rabt eden cazibe-i umumi kanunu gibi, cevahir-i ferdi de, yani zerrati da o kanunun bir misliyle nazm etmiştir.¹⁸⁹

Said Nursî'ye göre, küçüğü var eden büyüğü yaratandır. Kâinatta şu görünen bütün birlik mühürleri, bu fiillere hükmeden Allah'ın kudretine göre, en büyüğün yaratılmasının en küçük kadar kolay olduğunu göstermektedir. Bu fikirlerini şu üç maddede inceler: Mülkteki birlik, idaredeki birlik, nuraniyetin özel tasarruf etmeyi sağlaması¹⁹⁰

1. Mülkteki birlik: Said Nursî'ye göre, her şey bir olan Allah'ın mülkü olsa bütün eşya tek şey gibi kolayca idare edilir. Her şeyde kolaylık, sanatlılık, kıymetlilik görünür. Bu fikrini şu temsille anlatır: Bir memleketin rahat, iyi bir şekilde yönetilebilmesi için tek bir padişah olmalıdır. Zira padişahın bir olmasıyla

¹⁸⁶ Said Nursî, *Mektûbât*, (Osmanlıca), ss. 597-598; ay., *Konferans*, ss. 134-135; ay., *Âsâr-ı Bediyye*, ss. 547-548, 641-642; ay., *Sikke-i Tasdik-i Gaybî*, (Osmanlıca), s. 328; ay., *Bediüzzaman Cevap Veriyor*, İstanbul: Sözler Neşriyat, 2003, s. 225.

¹⁸⁷ Said Nursî, *Nurun İlk Kapısı*, s. 24.

¹⁸⁸ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 70.

¹⁸⁹ Said Nursî, *İşârâtü'l-İ'câz*, (Osmanlıca), s. 76.

¹⁹⁰ Süleyman Kösmene, *Risâle-i Nur'da Esmâ-i Hüsnâ*, İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, Nisan 2003, s. 191.

saltanat kanunlarında birlik sağlanır. Kanunların bir olması ise her neferin ordu kadar güçlü olmasını sağlar. Böylece tek bir nefer padişah adına düşmanın şahını esir edebilir, ona istediğini yaptırabilir. Bin derece şahsi kuvvetinden ziyade iş görebilir. Ama neferin padişahla olan bağı kopsa gücü sadece şahsi olur.

Misali başka bakış açısıyla şöyle yorumlar: Padişah saltanatındaki birlikle; bir neferle bütün ordularını, memurlarını aynı şekilde ve kolaylıkla idare eder. İsterse bir nefer için herkesi ve her şeyi gönderir. Her bir askeri bütün fertler kadar kuvvetli yapar. Kanundaki birlik padişahın kocaman ülkeyi küçük bir köy gibi kolay yönetmesini de sağlar. Ama idare muhtelif hakimlere verilse bir tek köy hatta hanenin idaresi kocaman memleket kadar zorlaşır.¹⁹¹ Said Nursî'ye göre, bu misal gibi kâinatın yaratıcısı bir olduğundan her bir şeyde bütün eşyaya yönelik olan esmasını tecelli ettirir. Bütün eşyayı vahidiyyetle bir tek şey gibi icat eder, kullanır. Nihayetsiz bir sanatla, kıymetli bir surette yaratır. Gerekirse bütün eşya ile bir tek şeye bakar, baktırır, yardım eder ve kuvvetli yapar.

Risale-i Nur müellifine göre, varlıkların Allah'a dayanması ve yaratıcısına bağlanmaları onlar için sınırsız bir kuvvet ve kudret hükmüne geçer. Böylece küçük bir şey o bağlanma ve dayanma kuvvetiyle binler derece şahsi kuvvetinin üstünde işler görür, neticeler ortaya koyar. Allah'a dayanmayan ve yaratıcısına bağlanmayan bir şey ise şahsi kuvvetine göre küçük işler görebilir. Kanaatini şu misalle açıklar: Kendi başına hareket eden cesur ve kuvvetli bir adam; cephanе ve erzakını taşımaya mecbur olduğundan ancak on tane düşmana karşı geçici bir şekilde dayanabilir. Çünkü şahsi kuvveti o kadardır. Ama askerlik tezkeresiyle büyük bir kumandana bağlanan ve dayanan birisi kendi cephanesi ve erzakını taşımaz. Kumandanına dayanması ve bağlanması ona tükenmez bir kuvvet verir. Yenilen düşman ordusunun mareşalini binler adamla beraber esir edebilir.

Said Nursî'nin tabirleriyle vahdetle, ferdiyetle yani Allah'a bağlanma ve dayanma kuvvetiyle karınca Firavun'u, sinek Nemrut'u, mikrop zalimi yenebilir. Nohut tanesi kadar küçük bir çekirdek dağ gibi heybetli bir çam ağacını omzunda

¹⁹¹ Said Nursî, *Şuâlar*, (Osmanlıca), ss. 820-821.

taşıyabilir. Tırnak kadar küçük olan o çekirdek ağacın bütün aletlerinin, cihazlarının taşıyıcısı olur.¹⁹²

2. İdaredeki birlik: Said Nursî'ye göre, birlik usulüyle bir merkezden, aynı kanundan olan şeyler çok kolay gerçekleştirilir. Ama bir iş pek çok merkezlere, farklı kanunlara, muhtelif kişilerin yönetimlerine bırakılırsa zorluk, karışıklık olur. Çünkü herkes kendi istediği gibi yapmaya çalışacağından birlik ve denge olamaz. Said Nursî bu görüşünü asker-ordu, meyve-ağaç kıyaslamalarına dayanan misaller dübünüyle açıklar:

Ordunun bütün askerlerinin yetiştirilmeleri, giyindirilip yedirilmeleri, silahlandırılmaları bir merkezden, aynı kanun ve kumandanın emriyle yapılırsa tek neferi hazırlamak kadar kolay olur. Ama ayrı merkezlere, kanunlara göre yapılırsa -yani birlikten çokluğa geçilse- bir tek asker için ordunun hazırlanmasında gerekli olan bütün fabrikaların olması gerekir. Çünkü orduya gerekli olan her şey bir nefer için de lazımdır. Fark sadece sayıdadır. Tek silah, pantolon, gömleğe mukabil yüz bin silah, pantolon, gömleğin lazım olması gibi. Demek birlik olursa ordu bir nefer kadar kolay olur. Birlik olmazsa bir neferin hazırlanması ordu kadar zorlaşır.

Tek bir meyve ile pek çok semere veren ağacın yaratılışındaki kolaylık ve zorluk birdir. Zira ikisinin bağlı olduğu merkez, kök ve kanun aynıdır. Ama her bir meyve ayrı merkezlere bağlanırsa, kökleri farklı olursa tek semerenin var olması bütün ağaç kadar zorlaşır. Çünkü ağaca lazım olan su, hava, toprak, madensel tuzlar gibi her şey tek bir meyveye de gereklidir. Yani meyve ile ağacın ihtiyaçları olan şeyler aynıdır. Sadece muhtaç oldukları şeylerin miktarlarında farklılık vardır.

Said Nursî bu iki temsil gibi Allah'ın vahdetle yarattığından bütün eşyanın var edilmesinin bir tek şey kadar kolay olduğunu savunur. Yani ona göre, bütün varlıkların, dünyanın her tarafına yayılmış türlerin yaratılışında görünen kolaylık;

¹⁹² Said Nursî, *Mektûbât*, (Osmanlıca), ss. 311-312; ay., *Tılsımlar*, (Osmanlıca), ss. 50-51; ay., *Lem'âlar*, (Osmanlıca), ss. 818-819; ay., *Fihrist*, (Osmanlıca), s. 191, 204; ay., *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 77.

vahdetten ve tevhitte kaynaklanır. Vahdetle her bir şey sanatça bütün eşya kadar kıymetli olur.¹⁹³

Said Nursî'ye göre, her şeye gücü yeten Allah saltanatındaki birlik ve mutlak hakîmiyetiyle kâinatı şehir, baharı bahçe, haşırde her şeyi mesela ağaçlardaki yaprakları, çiçekleri, meyveleri diriltmek kadar kolay yapar. Yüz bin haşrin misallerini her baharda gözümüz önünde kolaylıkla icat eder. Kolayca bir sineği koca kartal sisteminde, insanı küçük kâinat hükmünde yaratır. Yaratma sebeplere verilirse mikrop gibi küçücük bir canlının bin gergedan, meyvenin ise büyük ağaç kadar zor olacağını savunur. Zira ona göre, yaratma sebeplere verilirse ince, mükemmel vazifeler yapan her bir zerrede her şeyi gören göz, bütün sesleri işiten kulak, olmuş ve olacakları kuşatan nihayetsiz ilim ve kudret olmalıdır ki, bu işleri gerçekleştirsin. Buna inanmayı ise açık bir safsata olarak vasıflandırır. Aciz küçük bir zerreye nihayetsiz ilim, kudret sahibi olan ilah vasıflarının verilemeyeceğini vurgular.

Said Nursî'nin tabirleriyle gece gündüzdeki değişim, yıldızların hareketleri, senedeki güz, kış, bahar, sonbahar dönüşümü bir tek amire bırakılsa her şey çok kolay var edilir. O tek amir bir askeri olan dünyaya emreder. Dünya da günlük ve senelik hareketlerini yapar. Ama yaratılış esbaba verilse ve yıldızların keyiflerine bırakılsa her şey çok karışık ve zor olur. Şuuru ve gücü olmayan yıldızlar, gezegenler, sistemler imkansızlık derecesinde bu kadar ince, harika dizaynı var edemezler.¹⁹⁴

3. Nuraniyetin özel tasarruf etmeyi sağlaması: Said Nursî'ye göre, Allah zaman ve mekan kayıtlarından münezze ve mukaddes olduğundan maddi ve kevnî sınırlar içine girmez. Allah'ın fiillerine gün ve mekan karışamaz. İşlerine vasıtalar, sebepler, cisimler engel olamaz. Mesela sertlik Allah'ın kudretine karşılık veremediğinden kayada her türlü yaratılış gerçekleşir. Allah'ın yaratmasında ayrılma yoktur. Bir işi diğer fiillerine set teşkil etmez. Hadsiz fiilleri

¹⁹³ Said Nursî, *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), ss. 19-20; ay., *Nurun İlk Kapısı*, ss. 111-112; ay., *Mektûbât*, (Osmanlıca), ss. 312-313; ay., *Tılsımlar*, (Osmanlıca), ss. 51-52; ay., *Sözler*, (Osmanlıca), ss. 322-323; ayrıca bkz. Duran, *İslam Düşünce Geleneği Açısından Bedüzzaman Said Nursî*, ss. 83-84.

¹⁹⁴ Said Nursî, *Şuâlar*, (Osmanlıca), ss. 820-822; ay., *Lem'âlar*, (Osmanlıca), ss. 817-818; ay., *Fihrist*, (Osmanlıca), s. 191.

bir iş gibi yapar. Zira maddi kayıtlardan olan takip ile iş görmek Allah'a engel olamayacağından, aynı anda milyonlarca işi eksiksiz yapabilir. Böylece bir çekirdekte koca bir ağacın özetini koyar, insanı alemin küçültülmüş bir şekli (misal-i musağgar) olarak yaratır. Bütün alemi bir tek fert gibi her an yaratır.

Said Nursî fikrini şu misalle açıklar: Nurani olduğundan maddi kayıtlardan bir derece kurtulan güneşin yedi renkli ışığı, aksi, sureti; küçük-büyük ayırmadan aynı kolaylıkla her parlak şeye yansır. Güneşin ışığının benzeri bir anda aynalar, kabarcıklar ve damlalar gibi binlerce yerde bulunur. Bir yere yansması diğerlerine engel teşkil etmez. Parçalara ayrılmadan bir bütün olarak yansır. Okyanus ben büyüğüm diyerek güneş ışığının hepsini kendine çekerek küçücük damlaya yansmasına engel olamaz. Üstelik okyanusa veya küçücük damlaya yansıyan güneş ışığı aynı özellikleri taşır. Kâinat da Allah'ın nur olan bütün sıfatıyla, nurani esmasıyla bir tecellisidir. Öyle ki Allah hiçbir yerde olmadığı halde, her yerde hazır ve nazırdır. Yaratmasında bölünme yoktur. Aynı anda her yerde külfetsiz, karışıklık olmadan her işi yapar.

Said Nursî'ye göre, vahdaniyetin yardımı, birlikteki kolaylık, ehadiyetteki tecelli ile bütün mevcudat Vahid olan Allah'a verildiğinde bir tek varlık kadar kolay yaratılır. Her bir varlık güzel yaratılışta bütün mevcudat kadar kıymetli olabilir. Bunun delilinin varlıklarda görünen ucuzluk içindeki ince sanatlar olduğunu ifade eder. Ama varlıklar doğrudan doğruya Vahid olan Allah'a verilmezse her bir varlığın bütün mevcudat kadar zor olacağını savunur. Bütün varlıklar bir mevcut kıymetine iner. Oysa Risâle-i Nur müellifine göre, kâinat kitabını incelediğimizde, yaratılışta zorluk ve kıymetsizlik görmüyoruz. Demek ki Allah'ın varlığını ve birliğini inkâr etmeyi ispatlamak imkânsızdır. Felsefede en ileri giden Sofestailerin hallerini bu fikrine delil olarak gösterir. Ona göre, Sofestailer Allah'ın varlığını kabul etmemişler. Ama şirki de ispatlayacak yol bulamadıklarından akıldan istifa ederek kâinatın ve kendilerinin varlığını inkâr etmişlerdir. Böylelikle kesin bir cehalete düşmüşlerdir.¹⁹⁵

¹⁹⁵ Said Nursî, *Mektûbât*, (Osmanlıca), ss. 313-314; ay., *Tılsımlar*, (Osmanlıca), ss. 52-53; ay., *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 822; ay., *Asâ-yı Mûsâ*, (Osmanlıca), s. 188; http://www.sorularlaRisâle.com/makale/18356/eger_o_mevcudat_dogrudan_dogruya_birtek_sania_verilmezse_o_zaman_herbir_mevcud_butun_mevcudat_kadar_muskilatli_olur_ve_butun

Said Nursî'ye göre, inkâr o kadar imkânsızdır ki, Allah'ın yokluğunu ispatlamaya çalışan felsefecilerden ziyade, akıldan istifa ederek her şeyin hayal olduğunu söyleyen Sofestailer daha mantıklıdır. Oysa Sofestailer kâinatı inkâr ettiklerinden felsefeciler nazarında ahmak sayılmaktadır.¹⁹⁶

2.2.1.4. Allah'ın Hakîmiyeti

Said Nursî'ye göre, Allah maddiyattan münezzeh ve mücerred, bütün varlıklardan ise farklıdır. Muhâlefetün li'l-havâdistir. Yani hiçbir varlık Allah'a benzemez. Misli, benzeri, misali yoktur. Allah'ın varlığı zati yani kendindedir. Ezelidir, ebedidir. Vücut mertebelerinin en esaslısı, kuvvetlisi ve mükemmelidir. Kudretiyle her şeyi var eden Allah, mekandan münezzehdir. Bu düşüncelerini üç maddede anlatır: Allah'ın varlığının zorunlu olması, Allah'ın muhâlefetün li'l-havâdis sıfatı, Allah'ın mahiyetinin mekandan, parçalara ayrılma ve bölünmeden uzak olması.¹⁹⁷

Birincisi, Allah'ın varlığının zorunlu olması: Said Nursî'ye göre, vücut mertebeleri farklı özellik ve derecede olup ayrı ayrı alemleri vardır. Farklı oldukları için bir mertebedeki varlığın değeri başka özellikteki tabakada değişir. Varlığı esaslı, kuvvetli bulunan bir tabakanın zerresi, daha aşağı merteye için dağ kadar değer kazanır. Vücut tabakalarından kuvvetli bir türün tırnağı ise hafif bir mertebenin dağının üstüne çıkar. Yani varlığı kuvvetli tabakanın küçüğü, alt kısımlarda büyük konumundadır. Ayrıca nuraniyete yakın varlık tabakaları, maddi ve kesif olanlara göre daha sınırlamalardan uzaktırlar. Bu yüzden en zayıf ve kayıtlarla dolu olan tabaka maddi ve cismani olandır. Said Nursî, gayet derin ve ince bu fikrinin anlaşılması için hafıza ve ayna benzetmesini kullanır:

Hafıza kafanın içinde hardal kadar küçük bir yer işgal etmektedir. Şehadet alemi olan dünyada bu kadar küçük yer kapsamasına rağmen içeriğini incelediğimizde, mana alemindeki konumuna baktığımızda muazzam bir kütüphane ile karşılaşırız. Zira hardal kadar olan hafızada insanın yaptıkları

_mevcudat_birtek_mevcud_kiyetine_sukut_eder_iner_cumlesini_aciklar_misiniz.html[25.09.2015].

¹⁹⁶ Said Nursî, *Lem'âlar*, (Osmanlıca), ss. 808-809.

¹⁹⁷ Said Nursî, *Lem'âlar*, (Osmanlıca), ss. 749-750; ay., *Mektûbât*, (Osmanlıca), s. 314; ay., *Tılsımlar*, (Osmanlıca), s. 53; ay., *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 823.

kaydedilmektedir. Herhangi bir insan hafızasını yoklarsa içinde pek çok bilgi ve hatıra olduğunu fark eder. Öyle ki hardal kadar küçücük olan hafıza sanki bir kütüphane arşividir. Çünkü insanın hafıza kuvveti maddilikten çok nuraniliğe yakın olduğundan manevi ve misali alemdeki binlerce kitap ve görüntüleri içine alıp ezberleyebilmektedir.

Bir aynanın dünyadaki boyutu tırnak kadar küçük dahi olsa içine koca bir şehir yansıyabilir. Küçük bir cep aynasına koca sema yıldızlar ile beraber imaj ve görüntü olarak girer. Çünkü ayna ve aynanın yansıma kabiliyeti varlık derecesi bakımından görüntülerden daha kuvvetli olduğundan kendinden çok büyük ve azametli olan şeylerin imajını ve görüntüsünü içine alıp yansıtabilir. Maddi bir yıldız ise ayna ve hafızadan daha kesif olduğu için yansıma ve arşivin içine giremez. Bu durum madde tabakasındaki küçük olan bir aynanın değerinin misal aleminde büyük olduğunu gösterir.

Said Nursî'ye göre, vücut tabakalarının en esaslısı, kuvvetlisi ve mükemmeli Allah'ın varlığıdır. Çünkü Allah, Vacib'ul-Vücut'dur. Yani varlığı kendinden, lüzumlu ve zorunludur. Vücudu zatidir, ezelidir, ebedidir. Yokluğu mümtenidir. Diğer vücut mertebelerini Allah'a nispeten gayet zayıf bir gölgedir. Ona göre, Allah'ın vücudu karşısında diğer varlık mertebeleri hafif ve zayıf kalır.

Latif ruhun; kesif bedeni hiçbir zorluk çekmeden idare etmesi, gözün; dağı küçücük bir taşmış gibi kolay görmesi, aklın; güneş, atom gibi maddeleri çok rahat düşünmesi gibi Said Nursî'ye göre, vücut tabakalarının en esaslısı olan Allah kendisine göre zayıf bir gölge hükmünde olan varlıkları çok kolay yaratır.¹⁹⁸ Zira Allah'ın vacip, zati, sonsuz, değişme ve eksikliği kabul etmeyen kudreti için mevcudatın hadis, arızı vücutlarını yaratmak kolay ve hafiftir. Sonsuz yanında azla çoğun, büyükle küçüğün farkı olmaz. Yani Said Nursî, Allah'ın varlığını bütün varlık mertebelerinden kıyasa gelmeyecek şekilde daha kuvvetli ve münezzeh olduğunu savunduğundan yaratılışın kolay ve zahmetsiz olduğunu söyler. Zira ona göre, zorluk denilen şeyler, yaratılanlar için geçerlidir. Yani yaratılanlardaki hacim, kütle gibi kayıtlar ve zayıflık, acizlik misali maniler Allah için söz konusu olamaz.

¹⁹⁸ Başar, *Nur'dan Cümleler 1*, ss. 92-94.

Bu yüzden Said Nursî, bütün ruhları haşirde ihya etmenin Allah'a baharda, bir bahçede, hatta tek bir ağaçta yaprak, çiçek ve meyveleri yaratıp yaymak kadar kolay geldiğini ifade eder. Her baharda yeryüzünü bir mahşer eden, yüz bin haşir misallerini gösteren bir kudrete cenneti icat etmenin gayet kolay geleceğini savunur. Zira zemin yüzü gibi dar bir sayfada hesapsız harika sanatlarını, haşir ve kıyametin misallerini göstermek, üç yüz bin kitap hükmünde olan canlı türlerini intizamlı bir şekilde her an yaratmak elbette geniş ahiret aleminde latif ve düzenli cennetin icadından daha zor olacağını belirtir.¹⁹⁹

İkincisi, Allah'ın muhâlefetün li'l-havâdis sıfatı: Said Nursî'ye göre, idare edenle emre tabi olan veya yapanla yapılan birbirinden mahiyetçe farklıdır. Bu kanaatini cami ve ordu misalleriyle açıklar:

Camideki sanat onu oluşturan taşlarına verilmez. Zira taşlar şuarsuz, ilim ve kudretten yoksundurlar. Camiyi ancak taş cinsinden olmayan maharetli bir usta yapabilir. Ordunun yönetimi de idare ve harp sanatını bilmeyen askerlere verilemez. Zaten rütbesi eşit ve aynı sınıftan olan askerler birbirlerine söz geçiremezler. Neferlerin idaresi daha üst mertebede olan komutan tarafından yapılır.

Said Nursî, kâinat gibi bir şaheseri yaratanın ancak mahiyeti farklı olan, Allah olduğunu belirtir. Yani ona göre, Ehl-i Sünnet'in ifade ettiği gibi Allah muhâlefetün li'l-havâdistir. Yarattıklarına hiçbir yönden benzemez ve varlıkların sıfatlarıyla vasıflanamaz. Maddiyattan münezze ve mücerredir. Kâinat cinsinden değildir. Zorluklar, engeller Allah için geçersizdir. Zira engeller Allah'ın icraatında hiçbir sınırlama yapamazlar. Mahiyeti hiçbir şeye benzemez ve yaratılanlar için gerekli ve geçerli olan herhangi bir kayıt ve kural altına girmez. Mahiyeti zorunlu olan Allah'ın kudreti için kâinatın idare ve terbiyesi bir

¹⁹⁹ Said Nursî, *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 823; ay., *Mektûbât*, (Osmanlıca), ss. 314-315; ay., *Tilsimler*, (Osmanlıca), ss. 54-55; ay., *Sözler*, (Osmanlıca), s. 84; ay., *İşârâtü'l-'câz*, (Osmanlıca), s. 141; http://www.sorularlaRisâle.com/makale/331/dairei_imkanda_ne_kadar_esya_var_o_esyaya_gayet_kolay_vucud_giydirebilir_cumlesini_izah_eder_misiniz.html[25.09.2015]; http://www.sorularlaRisâle.com/makale/21235/vucud_alemleri_nelerdir_veya_ne_demektir_aciklar_misiniz.html[25.09.2015]; http://www.sorularlaRisâle.com/makale/17025/sanideki_vucub_ile_tecerrud_mahiyetinin_mubayenetile_ademi_takayyud_ademi_tahayyuz_ile_ademi_tecuzzi_bu_kavramlari_izah_eder_misiniz.html[25.09.2015]; http://www.sorularlaRisâle.com/makale/15475/vucud_rusuh_peyda_ettikce_kuvvet_ziyadelesir_az_bir_sey_cok_hukmune_gecer_cumlesini_izah_eder_misiniz.html[26.09.2015].

bahar hatta ağaç kadar kolaydır. Haşır, ahiret, cennet ve cehennemın icadı sonbaharda ölmüş ağaçların baharda yeniden yaratılmaları kadar Allah'a asan gelir.²⁰⁰

Üçüncüsü, Allah'ın mahiyetinin mekandan, parçalara ayrılma ve bölünmeden uzak olması: Said Nursî'ye göre, insan zaman ve mekan içinde olduğundan vakit ve yerin bütün sınırlandırma ve kurallarının etkisindedir. Bu yüzden insan bir anda çok işleri yapamaz. Bir şeyle meşgul olduğu zaman, başka işlerle uğraşamaz. Zira meşgul olduğu şey, onu bir kayıda sokmuştur. Ayrıca insan bir yerde olduğu için başka yerlerde yoktur. Başka bir yere gitmesi için önceki yeri terk etmesi gerekir. Allah ise mekanve zaman içinde olmadığından vaktin ve yerin bütün tesir ve kayıtlarından münezzehtir. Bu yüzden zaman ve mekan içindeki sebepler ve kayıtlar Allah'ı tesiri altına alıp bir anda yüz binler iş ve icraat yapmasına engel olamaz.²⁰¹

Said Nursî'ye göre, Allah zaman ve mekan kaydında olmasa bile bütün esmasıyla her yerde hazır ve nazırdır. Çünkü Allah'ın bütün isimleri nuranıdır. Her şeye bütün esmasıyla yönelir. Aynı anda her yerde kudret ve ilmiyle var eder. Kudreti her şeye aynı şekilde tasarruf eder. Bazı şeylere az, başkalarına ise çok sarf etmez. Sadece bir şeye mahsus olmaz. Yani Allah'ın sıfatları zerre gibi küçük bir şeyle güneş misali büyük varlıklara tecelli ederken, aynı vasıflara sahiptir. Tecelli mahallerinin boyutu Allah'ın tasarrufunda büyüklük ve küçüklüğü, zorluk ve kolaylığı gerektirmez.²⁰² Çünkü yaratmasında ve kudretinde parçalanma, bölünme, ayrılma, dağılma yoktur. Bunu güneşin ışığıyla küçük büyük ayırmadan her şeyi aydınlatmasına ve tecellisiyle onların yanında olmasına benzetir. Kudrette parçalanma, bölünme, ayrılma, dağılma olmamasına kanıt olarak kâinatta fertler ve türleri arasında görünen harika birliği verir. Kanaatini şu

²⁰⁰ Said Nursî, *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 823; ay., *Mektûbât*, (Osmanlıca), ss. 315-316; ay., *Tilsimler*, (Osmanlıca), ss. 55-56;
http://www.sorularlaRisâle.com/makale/11499/vacibul-vucudun_mahiyeti_kudsiyesi_mahiyeti_mumkunat_cinsinden_degildir_cumlesini_aciklar_misiniz.html[26.09.2015].

²⁰¹http://www.sorularlaRisâle.com/makale/15719/madem_sanii_kadir_mekandan_munezzehtir_elb_ersene_karsi_butun_esmasıyla_muteveccih_olabilir_izah_eder_misiniz.html[26.09.2015].

²⁰²http://www.sorularlaRisâle.com/makale/17025/sanideki_vucub_ile_tecerrud_mahiyetinin_mub_ayenetiyle_ademi_takayyud_ademi_tahayyuz_ile_ademi_tecuzzi_bu_kavramlari_izah_eder_misiniz.html[25.09.2015].

misalle zihinlere yaklaştırır: Türkiye'deki sarı çiçek Amerika'da da aynı şekildedir. Otların yeşil olması ve güneşte sararmaları yeryüzünün her tarafında aynıdır. Balığın bir türünün aynı cinsinin görünüşü, özellikleri denizlerde ve okyanuslarda farklı değildir. Ama yaratıcının birliği ve kudretinde parçalanma olsaydı Said Nursî'ye göre, varlıklarda karışıklıkla farklılık olurdu. Dünyanın her tarafında aynı kanunu gösteren fertler bulunmazdı.²⁰³

Said Nursî'ye göre, mevcudat, vasıtalar, cisimler Allah'ın fiillerine engel olamazlar, var etmesini geciktiremezler. Allah'ın her şeyi süratle yaratmasıyla akım; elektrik tellerinden, madensel tuzlar ve sular; ağacın dallarından, kan; damarlardan hızla ilerler. Hiçbiri Allah'a ağır gelmez. Bir işi diğerine set teşkil etmez. Hatta bütün varlıklar Allah'ın emirlerine itaat ederler. Ama elektriğin, ağaçların, damarların icadı ve idaresi Allah'a verilmezse, Risâle-i Nur müellifine göre, her şey müşkilleşir. Her şey birbirine engel olur. Bütün esbap toplansa meyve, yaprak, dal ve budaklara lazım olan rızıkları ve cihazları gönderemeyeceğini iddia eder. Oysa kâinatta çok hızlı ve kolay bir şekilde, her şeyin kendine layık bir surette var edildiği görülmektedir. Bu bunları var edenin sebepler değil Allah olduğunu gösterir.²⁰⁴

2.2.1.5. Küçük Varlıklardaki Sanat

Said Nursî'ye göre, büyük küçük kadar kolay yaratılmaktadır. Küçük büyük kadar sanatlı olarak gözler önüne serilmektedir. Sanat itibariyle zerre; yıldızdan, fert; türünden ve bütünden, küçük; büyükten, küçüğün parçası; büyüğün herhangi bir kısmından, insan; alemde ve tohum; ağaçtan daha aşağı değildir. Zira küçük varlıklar büyüklerinin küçültülmüş mektupları veya onlardan sağılmış ve süzölmüş noktalar hükmündedir. Zaten insanlar için bir sanat küçüldüğü ve inceleştigi derecede kıymetli ve zor olur. Ayrıca zorluğuna göre

²⁰³ Said Nursî, *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 127; ay., *Âsâr-ı Bedîyye*, s. 255; *Muhakemât*, ss. 129-130.

²⁰⁴ Said Nursî, *Şuâlar*, (Osmanlıca), ss. 823-824; ay., *Mektûbât*, (Osmanlıca), ss. 316-317; ay., *Tilsimler*, (Osmanlıca), ss. 56-57.

değer kazanır.²⁰⁵ Said Nursî, küçüğün büyük kadar hatta daha çok sanatlı olduğunu pek çok misal vererek ispatlar:

1- Kur'an'ı küçücük zerrecikte veya semavat sayfalarında yazmak sanat ve kolaylık açısından aynıdır. Hatta küçük olan Kur'an daha kıymetli olabilir. Zira esir zerreciklerini kullanarak yazılan Kur'an, yıldızlar ve güneşler mürekkebiyle semavat sayfaları üzerinde çizilenden daha latiftir.

2- Arı, sinek ve karınca yaratılışça ağaçtan veya filden aşağı olmadığı gibi, bir çiçek dahi sanatça yıldızdan az değerli değildir. Zühre çiçeği Zühre yıldızından geri olamaz.

3- Göz bebeğinde inanılmaz vazifeler gören bir zerre veya Allah'ın isimlerini haykıran çiçek, yıldızdan aşağı değildir.

4- Parça olan dimağ ve göz; buldukları yerlerin bütünü olan insanın vücudundan az kıymetli değildir.

5- Aslan, kuş, kedi gibi küçük bir fert; familyası yani türündeki bütün üyelerinden sanatça ve yaratılıştaki harikalıkta aşağı değildir.

6- Bir insan, harikulade aletleriyle hayvan cinsinin hepsinden önemsiz değildir.

7- Fihriste, program hükmünde olan bir çekirdek, koca ağacından az değerli değildir. Hatta çekirdekteki kader nakışı olan manevi ağaç, bahçedeki kudret dokuması olan cisimleşen şecereden daha harikadır. Yani çekirdekte ağacın boyunun, dallarının, yapraklarının, meyvelerinin nasıl olacağı program şeklinde yazılmıştır. Vakti gelince ağaç büyüyerek bu programı gösterir. Bu yazılan ince programı zamanı gelince ortaya çıkan şeklinden daha basit değerlendiremeyiz.²⁰⁶

²⁰⁵http://www.sorularlaRisâle.com/makale/24603/cekirdekteki_naksi_kader_olan_manevi_agac_bagdaki_nesci_kudret_olan_mucesseml_agactan_daha_aciptir_cumlesini_izah_eder_misiniz.html [26-09-2015].

²⁰⁶Said Nursî, *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 824, 827; ay., *Mektûbât*, (Osmanlıca), s. 317; ay., *Tılsımlar*, (Osmanlıca), s. 57; ay., *Âsâr-ı Bedîyye*, ss. 585-586; http://www.sorularlaRisâle.com/makale/24603/cekirdekteki_naksi_kader_olan_manevi_agac_bagdaki_nesci_kudret_olan_mucesseml_agactan_daha_aciptir_cumlesini_izah_eder_misiniz.html [26-09-2015].

8- Küçük kâinat hükmünde olan bir insan, harika bir şekilde yaratılmıştır. Binlerce harika cihazları inanılmaz vazifeleri görürler. Bu özelliklerde yaratılan bir insan kâinattan aşağı olamaz.

9- Mikrop, gergedandan yaratılışça daha enteresan; arı, hurma ağacından ziyade ilgi çekicidir.

10- Hardal kadar küçük saat, Ayasofya misali büyüğünden daha güzeldir.²⁰⁷

11- Kanda her bir zerre öyle intizamlı ve çok vazifeler görüyorlar ki, yıldızlardan geri kalmıyorlar.

12- Kandaki alyuvarlar cesedin beslenmesinde erzak memurlarından daha maharetli görünüyorlar. Akyuvarlara ise polis ve askerlerden harika bir şekilde vücudu koruma hizmeti gördürülüyor.

13- Cisimdeki hücrelerin her birisiyle harika bir şekilde gelen ve gidenler ayarlanıyor. Öyle ki bir saraydan daha mükemmel idare ediliyorlar.²⁰⁸

Said Nursî'ye göre, bütün bu misaller şunlara işaret eder: Zerreyi var eden, yıldızları yaratandır. Lisan gibi bir uzvu icat eden, insanı kolayca var eder. İnsanı mükemmel, kâinatın küçültülmüş biçiminde yaratan bütün canlıları var etmeye muktedirdir. Çekirdeği bir liste, fihriste yapan ancak ağacın yaratıcısıdır. Zerreyi, çekirdeği, insanı var eden yıldızları, türleri, ağaçları ve bütün kâinatı yaratandır. Hepsinde aynı sanat harikalığı göze çarpmaktadır. Bu düşüncesine büyükten küçüğe giderek de ulaşır. Yani büyüğü, semavatı, dünyayı var edenin küçükleri, hayat sahibi fertleri yaratan olduğunu ispatlar.²⁰⁹

2.2.1.6. Küçük Varlıklardaki Nümunelik

Said Nursî'ye göre, büyüklerin içinde bulunan fertler, tohumlar, çekirdekler küçük numune, gayet ince yazıyla yazılan nüsha gibidirler. Bu fikrini kavun misaliyle açıklar: Kavun çekirdeği meyvesinin her tarafından sağılmış bir damla veya o kitap içinde yazılmış noktadır. Yani Risâle-i Nur müellifine göre,

²⁰⁷ Said Nursî, *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 824, 827; ay., *Mektûbât*, (Osmanlıca), s. 317; ay., *Tılsımlar*, (Osmanlıca), s. 57.

²⁰⁸ Said Nursî, *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 79.

²⁰⁹ Said Nursî, *ae.*, ss. 824-825.

kavun çekirdeği meyvesinin fihristesini, listesini, programını taşır. Bunun gibi meyve ağacın, şecere türünün, familyalar da kâinatın küçük birer misalleridir. Ona göre, bu küçükler ve onları içeren büyüklerin aynı yaratıcının kullanımında olduğunu göstermektedir. Küçükleri, damlaları, noktaları yaratan onları içerenleri var etmelidir.²¹⁰ Said Nursî'nin veciz ifadeleriyle:

Demek bir tek tohumu, bir tek ferdi yaratan, elbette o büyük küll ve külliyyatı ve onları ihata eden ve onlardan çok büyük olan diğer külliyyatları ve cinsleri yaratan yine O'dur, başka olamaz. Öyleyse, bir tek nefsi yaratan, bütün insanları yaratabilir. Ve bir tek ölüyü diriltten, haşırde bütün cin ve ins ölülerini diriltebilir ve diriltecek.²¹¹

Her şeyde, hususan zihayat masnulardaki hilkat fevkalâde san'atkârane olmakla beraber, bir çekirdek bir meyvenin ve bir meyve bir ağacın ve bir ağaç bir nev'in ve bir nev' bir kâinatın bir küçük nümunesi, bir misâl-i musağğarası, bir muhtasar fihristesi bir mücmel haritası, bir mânevî çekirdeği ve ilmî düsturlarla ve hikmet mizanlarıyla kâinattan süzölmüş, sağılmış, toplanmış birer câmi noktası ve mâyalık birer katresi olduğundan, onlardan birisini icat eden zât, herhalde bütün kâinatı icat eden aynı zâttır.²¹²

Said Nursî'ye göre, hidayet ehli yaratılıştaki kolaylıktan, hızlılıktan, çokluktan Allah'ın kudretine nispetle cennetin, baharın, bahçenin, çiçeğin icadının aynı olduğunu anlamaktadırlar. İnkarcılar ise gerçeği göremediklerinden yaratılıştaki kolaylıktan, hızlılıktan ve çokluktan dolayı eşyanın kendi kendine olduğu düşüncesine kapılmışlardır. Yani kudret harikaları olan insanın, ağacın ve meyvelerin çok ve kolay bir şekilde ortaya çıktıklarını gördüklerinden onların oluşmasını kendiliğinden sanmışlardır. Akılsızca nihayetsiz kudretin ispatını onun yokluğuna delil saymışlardır. Oysa Said Nursî'ye göre, bu imkânsızdır. Zira o varlıkların kendiliğinden oluştuğunu söylemenin her şeyde Allah'ın ilminin, kudretinin, kemal vasıflarının olduğunu kabul etmeye neden olacağını savunur. Bir Allah'a inanmayıp zerrelere sayısınca ilahlar edinmeyi ise apaçık bir safsata olarak vasıflandırır.²¹³

Sonuç olarak Said Nursî'nin akli bir şekilde Allah'ın yaratmasında büyükle küçük farkının olmadığını ortaya koyduğu fark edilmektedir. Risâle-i Nur müellifi, analogik dili kullanarak bir çok temsille kanaatini akla yaklaştırmaktadır.

²¹⁰ Said Nursî, *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 78, 825.

²¹¹ Said Nursî, *ae.*, s. 826.

²¹² Said Nursî, *ae.*, s. 78; ay., *Fihrist*, (Osmanlıca), s. 204.

²¹³ Said Nursî, *Mektûbât*, (Osmanlıca), s. 318; ay., *Tilsimler*, (Osmanlıca), s. 58; ay., *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 827.

2.2.2.Yaratılış

Said Nursî'ye göre, Allah her şeye gücü yeten kudretiyle gökleri yıldızlarla, zemini içindekilerle, umum varlıkları bütün halleriyle yaratır, ibda ve inşa eder.²¹⁴ Bir baharda üç yüz bin türün şekillerini, sıfatlarını, zerreleri haricinde bütün hallerini ve durumlarını hiçten var eder. Deizme karşı çıkararak Allah'ın kâinatı an be-an yani her daim yaratıp tazelandirerek değiştirdiğini savunur. Ona göre, Allah bütün kâinatı birden değiştirir. Her şeyi çok kolay yaratır. Yaratılış kâinata verilse hiçbir şey vücuda gelemeyecek, intizam ortadan kalkacak ve karışıklıkla müşkilat görülecekti. Zira şuursuz, ilmi, kudreti olmayan kâinatın kendi kendine var olamayacağına kesin bir şekilde inanmaktadır.

Said Nursî, bütün varlıkları harika yaratılış, nizamlı işleyişleriyle sayısız yönlerden Allah'ın kudretine şahitler olarak vasıflandırır. Allah'ın kudret sıfatının kapsamını kâinat kitabından verdiği örneklerle belirgin hale getirir. Mesela, her senede yeryüzünde hayvanlar ve bitkilerin dört yüz bin türleri intizamlı ve ölçülü, hızlı ve kolay bir şekilde yaratılıp her tarafta neşir edilmektedir. Bitki ve hayvanlar ordusunun kendi ihtiyaçlarına göre bütün aletleri, kıyafetleri ve rızıkları karşılanmaktadır. Sebze ve meyvelerin her çeşidinin tohum ve çekirdek denen rahmani hülasalara konulmaktadır. Ona göre, dağların yüzünde ve içindeki varlıklarla yeryüzünün her tarafındaki hayat sahipleri hiç karıştırılmadan ve hata olmadan yaratılmakta; bir iş diğer fiile engel olmamaktadır. Bu sadece kudreti her şeye yeten Allah'ın yaratmasıyla mümkündür.²¹⁵

Said Nursî, kudret sıfatının objesiyle ilişkisini ortaya koyarken kâinat ve oradaki olayların meydana geliş tarzı üzerinde durur. Said Nursî'nin ıstılahına göre, emr-i kün feyeküne sahip olan Allah her baharda pek çok varlıkları hiçten bazısını da maddi unsurlardan yaratmaktadır. Kudret kaderin hendesine göre zerreleri kullanmaktadır. Yani Allah ilmindeki plan ve modele göre zerreleri hareket ettirmektedir. Risâle-i Nur müellifinin düşünce sisteminde hiçbir şey zerre

²¹⁴ Said Nursî, *Fihrist*, (Osmanlıca), s. 210; ay., *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 126; ay., *Asâ-yı Mûsâ*, (Osmanlıca), s. 229.

²¹⁵ Said Nursî, *Mektûbât*, (Osmanlıca), ss. 286-287; ay., *Fihrist*, (Osmanlıca), s. 212; ay., *Sirâcü'n Nur*, (Osmanlıca), s. 16.

miktar hareketini şaşdırmamakta emredilenleri yapmaktadır.²¹⁶ Bütün bu intizamı sağlamak ancak her şeyi yaratabilen kudrete hastır.²¹⁷

2.2.2.1. Yarattılış Çeşitleri

Said Nursî, Allah'u Teala'nın iki tarzda icadı olduğunu belirtir:1) İbda ve ihtira ile icadı, 2) İnşa ve terkip ile icadı.

2.2.2.1.1. İbda ve ihtira ile icadı

Said Nursî'nin tabiriyle, Allah nihayetsiz kudretiyle ilk yaratılışı hiçten var eder. Yarattıklarına lazım olan her şeyi de hiçten icat eder. Mesela, anne karnındaki ceninin ruhu hiçten yaratılır. Evrenin ilk yaratılışı da hiçtendir. Kâinat Allah'ın ibdasının eseridir.²¹⁸ "O bir şeyin olmasını isteyince, O'nun emri yalnızca "Ol" demektir, o da hemen olur." (Yasin 36/82)

"Tek bir sesledir ki, hepsi birden toplanıp huzurumuza getirilirler." (Yasin 36/53) gibi ayetleri eşyanın birden, hiçten ibda ile yaratıldığına işaret sayar.²¹⁹

Said Nursî, Allah'ın ilmi ve kudretiyle varlıkları yaratmasının bir kibrit çakmak, aynadaki yansımanın fotoğrafı kağıt üstüne çıkarılması ve görünmeyen bir yazının gösterici madde sürülerek anlaşılması gibi kolaylıkla gerçekleştiğini savunur. Yani Allah'ın ilmindeki suretleri, programları, manevi miktarları bulunan eşyaya harici vücut vererek emri ²²⁰كن فيكون (Yasin suresi 36/82. ayet: "Ol!" der; olur.) ile görünüşte olan bir yokluktan çıkarıp mana aleminden görünen dünyaya geçirdiğini belirtir.

Said Nursî'ye göre, Allah'ın hiçten yaratması yokluktan çıkarmak anlamına gelmez. Çünkü Allah'ın her şeyi kuşatan ilminin dışı yoktur. Yani her şey Allah'ın ilminde olduğundan, mutlak yokluktan (adem-i mutlak) bahsedilemez. Ancak görünüşte yokluk vardır. İbda ve ihtira ile icatla Allah'ın ezeli ilminde olanlar önce hikmet diyarı olan dünyada sonra da kudret yeri denen ahirette ortaya

²¹⁶ Said Nursî, *Sirâcü'n-Nur*, (Osmanlıca), s. 91; ay., *Sözler*, (Osmanlıca), s. 527; ay., *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 65; ay., *Lem'âlar*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 1996, ss. 282, 407-408, 492.

²¹⁷ Said Nursî, *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 63.

²¹⁸ Said Nursî, *Âsâr-ı Bediyye*, s. 123; ay., *Sünuhât Tuluât İşarat*, ss. 10-11.

²¹⁹ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 222.

²²⁰ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 36, 53, 132, 136; *Mektûbât*, (Osmanlıca), s. 11.

çıkılmaktadır. Allah'ın eşyayı icadını suretin fotoğraf kağıdına yansıtılması veya görünmez bir yazıyı gösterici madde sürerek ortaya çıkarmaya benzetir. Böylece olan bir şey ortaya çıkarıldığını izah eder.²²¹

2.2.2.1.2. İnşa ve terkip ile icadı

Birleştirerek sanatlı yaratmasıdır. Yani Said Nursî'nin anlayışında Allah hikmetinin kemalini, çok esmasının cilvelerini göstermek gibi ince gayeler için kâinatın unsurlarından ve eşyalardan toplayarak kolayca yaratır. Emrine uyan zerrelere, maddeleri gönderir, çalıştırır. Said Nursî,

"O her şeyi en güzel şekilde yarattı." (Secde 32/ 7)

"Allah'ın san'atıdır ki, her şeyi hikmetle, yerli yerinde ve sapa sağlam yaratmıştır." (Neml Sûresi 27/88) gibi ayetlerle eşyanın nasıl yaratıldığına dikkati çeker. Bu ayetlerden yaratılışın ilim içinde büyük kudretle olduğunu tefsir eder. Yaratılışın hikmetli, sanatlı, ince, zamana bağlı olduğunu çıkartır. İnşa ve terkiplerle yaratılışı açıklar.²²²

Said Nursî, Allah'ın inşa ile yaratmasındaki kolaylığı anlayabilmek için şu misal dürbününü kullanır: Bir taburun dinlenmek için her tarafa dağılmış olan fertleri, bir boru sesiyle toplanıp intizamlı hale girerler. Kumandanın kanunıyla askerler kolaylıkla toplanır. Said Nursî'ye göre, bunun gibi Allah'ın kumandasındaki zerreler kaderi, ilmi düsturlar ve kudretin kanunlarıyla gönderilirler. Allah nihayetsiz ilmiyle her şeye manevi kalıp hükmünde bir miktar belirler. Kolayca zerrelere o ilmi kalıplara düzenli bir şekilde yerleştirir. Her zerre itaatkar bir asker gibi Allah'ın ilminin kanunlarıyla ve kudretinin yönlendirmesiyle gelir. İlmi kalıp ve kaderi miktarın içerdiği varlığa kolayca yerleşir. Rezzakiyet kanunıyla Allah emrini dinleyen zerrelere ve maddelere göndererek çalıştırır. Yani zerrelere oluşan nimetler harika bir intizamla rızık olarak gönderilir. Fatma'nın rızık Fatma'ya Emine'nin ki Emine'ye gider. Hiç karışmaz.

²²¹ Said Nursî, *Lem'âlar*, (Osmanlıca), s. 737; ay., *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 75; ayrıca bkz. Başar, *Nur'dan Cümleler 1*, ss. 171-175.

²²² Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 222.

Said Nursî, inşa ve terkiple icadın Allah'a verilmezse, yaratmanın çok müşkil olduğunu savunur. Hatta bazı inkârcıların bile bunun farkında olduğu söyler. Ona göre, inşa ve terkiple icadı sebepler yaparsa bir sineğin, çiçeğin vücudunu zemin yüzünden ve unsurlardan hassas bir ölçüyle toplamak gerekir. Zira varlıkları esbap ve tabiatın yarattığını iddia eden ancak her şeyin bütün eşyadan toplanarak var edildiğini diyebilir. Çünkü esbap ve tabiatın yoktan yarattığına hiç kimse ihtimal veremez. Bütün dinler ve fen ehli bunun imkânsızlığında ittifak etmişlerdir. Sebeplerin kapsayıcı bir ilmi ve kudreti olmadığından yokluk zahiri ve harici değil mutlak olmaktadır. Mutlak yokluktan da varlık çıkmaz. Sebeplerin inşa ile var edebilmeleri için ise yeryüzü ve unsurları eleyip mahsus zerrelere getirerek sanatlı yerleştirmelidirler. Zerrelerin cisimde dağılmadan, intizamlı hallerini korumak için manevi ve ilmi kalıpları olmadığından maddi ve tabii kılıflar olmalıdır. Hatta azaları sayısınca maddi kalıplar bulunmalıdır. O vücuttaki duygular, ruh gibi ince, manevi latifeleri ise hususi ölçüyle manevi alemlerden almalıdır. Bir sineğin, çiçeğin icadını böyle düşünürsek kâinat kadar zor olacağını ifade eder.²²³

Said Nursî, sebepler ve tabiatın bir sineğin, çekirdeğin icadında bile aciz kaldığını gören inkârcıları iki gruba ayırır:

Birinci grup Sofestailerdir. Sofestailerin şirki ispatlayacak yol bulamadıklarından, akıldan istifa ederek kâinatın ve kendilerinin varlığını inkâr ettiklerini ifade eder. Onlara göre, kâinat bir hayal ve vehimden ibarettir.²²⁴ Said Nursî'ye göre, varlıkların gerçek hakikati vardır ve Sofestailer büyük bir cahillik içerisindedirler.

İkinci grup icadı inkâr edenlerdir. Onlara göre, yoktan var olmaz. Var da yok olmaz. Yani yaşıyorken ortadan kalkma imkânsızdır. Bütün varlıklar zerrelerin hareketleriyle tesadüf rüzgarlarında toplanmak ve dağılmakla oluştuğunu iddia etmektedirler. Said Nursî'ye göre, dalalet, inkâr insanları böyle maskara ve akılsız duruma düşürür.

²²³ Said Nursî, *Lem'âlar*, (Osmanlıca), ss. 405-408, 820, 821; ay., *Asâ-yı Mûsâ*, (Osmanlıca), s. 188; ay., *Fihrist*, (Osmanlıca), ss. 190-191; ay., *Şuâlar*, (Osmanlıca), ss. 75-76.

²²⁴ Said Nursî, *Mektûbât*, (Osmanlıca), ss. 313-314; ay., *Tilsimler*, (Osmanlıca), ss. 52-53; ay., *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 822; ay., *Asâ-yı Mûsâ*, (Osmanlıca), s. 188; ay., *Lem'âlar*, (Osmanlıca), ss. 405-407.

Said Nursî'ye göre, her şey Allah'ın kudretini ve yaratmasını haykırırken icadı inkâr etmek, ahmaklıkla vasıflandırılan Sofestailerden daha cahilce, akılsız bir davranıştır. İcadı inkâr edenler, firavunlaşmış nefisleriyle Allah'ı kendileriyle kıyas yapmaktadırlar. Kendileri hiçbir şeyi yok edemeyip herhangi bir zerreyi, maddeyi yaratamadıklarından güya bunlar olmamaktadır. Güvendikleri sebepler ve tabiat da hiçten icat edememektedir.

Oysa Said Nursî'ye göre, Allah için var ve yoğun yer değiştirmek çok kolaydır. Yani isterse var bir şeyi yok eder, olmayana ise hayat verir. Bu daimi, umumi bir kanundur. Nitekim kâinata baktığımızda her sene dört yüz bin türün zemin yüzünde icat edildiğini, semavat ve arzın altı günde yaratıldığını, her baharda sanatlı, hikmetli hayat sahipleriyle dolu bir dünyanın inşa edildiğini görüyoruz. Bütün bunları yapanın ancak gücü her şeye yeten Allah olabileceğini ifade eder.²²⁵

2.3. KUDRETİN SIFATLAR ARASINDAKİ YERİ

Risâle-i Nur Külliyatı'nda Allah'ın sıfatları konusunda Mu'tezileye karşı Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat kelimcilerinin haklılığı ifade edilir. İlâhi sıfatların tasnifinde kelimcilerin sınıflandırması genellikle benimsenir. Said Nursî, sıfatları zati, sübûtî, fiili ve haberi olmak üzere dört gruba ayırır. Selefinde doğruladığı Allah'ın sübûtî, selbi, fiili ve haberi (müteşabih) sıfatlarının varlığını ispatlar. Allah'ın sıfatlarının noksansız, sonsuz mükemmellikte olduğunu belirtir. Sıfatların Allah'ın zatının gereği olup ezeli olduğunu ve bütün kâinatı kapsadığını kaydeder.²²⁶ Eserlerinde Allah'ın isim ve sıfatlarıyla ilgili kavramsal zenginlik göze çarpar.²²⁷

Said Nursî, müteşabih sıfatlarla Allah'a cisim ve şekil vermez. Sıfatların şekli, yapısı ve özelliği üzerinde durmayarak Allah'ın muradı ne ise aynen kabul edilmesini önerir. Müteşabih nasların haber verdiği sıfatların zahiri manalarını, Allah'a nisbet etmeyi muhal görerek kelimcılara katılır. Ona göre, mecazi manaların insanların duyularına hitap eden kavramlarla anlatılması, müteşabih sıfatların daha kolay anlaşılmasını sağlamaktadır.

²²⁵ Said Nursî, *Asâ-yı Mûsâ*, (Osmanlıca), ss. 188-189; ay., *Lem'âlar*, (Osmanlıca), ss. 405-407.

²²⁶ Kösmene, *Risâle-i Nur'da Esmâ-i Hüsnâ*, s. 28.

²²⁷ Duran, *İslam Düşünce Geleneği Açısından Bediüzzaman* s. 142.

Risâle-i Nur müellifine göre, selbi sıfatlar Allah'ın zatıyla ilgilidir. Allah'ın niteliklerini anlatır, samediyetini izah eder. Allah'a özgü olup varlıklarda zıtları bulunan sıfatlardır.²²⁸ Fiili sıfatların ise miktarı ve sınırı yoktur. Zira fiili sıfatların çokluğu Allah'ın kudretinin pek çok varlıktaki muhtelif tecelliyetten ibarettir.²²⁹ Said Nursî'ye göre, fiili sıfatlar varlıklar üzerinde tecelli ederler, tekvin sıfatına bağlıdır. Tekvîn sıfatını, yaratmayı Allah'ın yoktan ibda ve var olanlardan inşa şeklinde yapmasını anlatarak açar. Böylece Said Nursî tekvin sıfatını ispatlayarak bu konuda Mâtürîdî çizgide yer alır.²³⁰

Sübûtî sıfatların Allah'ın zatıyla ilgili olup varlıklar üzerinde tecelli halinde olduğunu savunur. Yani ona göre, sübûtî sıfatlar, Allah'ın zatının gereğidir; varlıklar üzerinde sürekli eserini ve tasarrufunu göstermektedir. Bunların yanı sıra Said Nursî, cemali ve celali tecellilerden bahseder. Ona göre, bu iki tecelli cemali ve celali sıfatlara işaretir. Celali sıfatlar Allah'ın azametini, büyüklüğünü gösterir. Zalimleri cezalandırmayı neticelendirir. Cemali sıfatlar ise Allah'ın huzur ve saadet veren fiil ve tasarruflarıdır. Bu sıfatlar varlıkların yaratılış itibariyle güzelliklerini gözler önüne serer; içimizde Allah'a karşı minnet ve şükran duyguları ortaya çıkarırlar.

Said Nursî'ye göre, Allah'ın zatı bilinemez ancak eserlerinden sıfatları tanımlanabilir. Allah'a bilinemez ve kavranamaz bir mevcut olarak bakmalıdır.²³¹

ما عرفناك حق معرفتك يا معروف "Seni hakkıyla bilemedik ey bilinen!" düşüncesi Risâle-i Nur Külliyyatı'nda ve Cevşen'de²³² görülmektedir. Bu düşünce Selefînin كل ما خطر ببالك والله تعالى غير ذلك "İnsanın aklına ne gelirse gelsin, yüce Allah

²²⁸ Kösmene, *Risâle-i Nur'da Esmâ-i Hüsnâ*, s. 28.

²²⁹ http://www.sorularlaRisale.com/makale/24511/sanii_zulcelalinin_nur_olan_butun_sifatiyla_ve_nurani_olan_butun_esmasıyla_buradaki_nur_ve_nurani_tabirlerinin_esma_ve_sifata_tatbikini_izah_eder_misiniz.html[25.09.2015].

²³⁰ Yusuf Şevki Yavuz, "Nur Risâlelerine Göre Said Nursî'nin Kelâmî Görüşleri", *Uluslararası Bediüzzaman Sempozyumu III*, İstanbul: Nesil, [ts], ss. 792-793, 799; ayrıca bkz. Harmancı, *İlm-i Kelâm ve Risâle-i Nur*, ss. 120-122.

²³¹ Kösmene, *Risâle-i Nur'da Esmâ-i Hüsnâ*, İstanbul: ss. 28-31; Said Nursî, *Lem'âlar*, (Osmanlıca), s. 715; ayrıca bkz. Alâaddin Başar, *Nur'dan Cümleler 3*, İstanbul: Zafer Yayınları, 2003, ss. 129-133.

²³² *Hizbu Envâr'il-Hakaiku'n-Nuriyye*, İstanbul: Envâr Neşriyat, 1998, s. 233; Said Nursî, *Lem'âlar*, (Osmanlıca), s. 715.

onların hepsinden başkadır." anlayışına uyum göstermektedir.²³³ Ayrıca Hz. Ebubekir'in şu sözüyle de paraleldir:

العجز عن درك الادراك ادراك

والبحث عن سر ذات الله اشراك

"Allah'ı anlamaktan acizlik göstermek idraktır.

Allah'ın zatının sırrından bahsetmek şirk koşturur."²³⁴

Said Nursî, Allah'ın zati sıfatlarının yaratılanlar gibi düşünülmemeyeceğini vurgular. O'nun bu sözünü şu benzetmeyle daha kolay anlayabiliriz: Masaya bakıp ustasının onun gibi dört bacadan oluştuğunu, resme bakıp ressamın çizgiler gibi olduğunu diyemeyiz. Yani dünyada gördüğümüz gibi yapanla yapılan arasında farklar olacağı apaçıktır. Bu misaller gibi yaratılanların cüzi, sınırlı özellikleri Allah'ta düşünülemez. Ancak Said Nursî'ye göre, insan bu cüzi özelliklerinin sınırlarını bilerek Allah'ın sübûtî sıfatlarını kavramak için bir basamak yapabilir. Mesela, "Ben cüzi ilmim, irademle nasıl odamı düzenledimse; Allah külli ilim, irade ve kudretiyle her an kâinatı yaratıp şekillendiriyor." diyerek Allah'ın sıfatlarını anlayabilir. Risâle-i Nur müellifine göre, insanın yaratılış gayelerinden biri bu şekilde kendi vasıflarını kullanarak Allah'ı tanımasıdır. Kendi vasıflarını böyle bir cetvel gibi kullandıktan sonra bunları ona Allah'ın verdiğini düşünerek asıl mal sahibine teslim etmeli ve bunca nimete karşı şükür etmelidir.²³⁵

Risâle-i Nur müellifi, Allah'ın sıfatlarını Kur'an ve sünnet pergelisiyle düşünmeyince insanların hangi hatalara düşebileceğine değinir. Bunlardan bazıları şunlardır:

İnsanlar yöneldikleri ve bağlandıkları şeylerde kaybolduklarından küçük, önemsiz işlerin saygınlığı kazanmış kişilere verilmemesi bir düşünce şeklini almıştır. Sanki küçük şeylerle uğraşmak büyük insanların vakarına uymaz. Said Nursî'ye göre, bu düşünce yapısında olup Allah'ın vasıflarını tanımamak kişilerin yaratıcıyı da böyle vasıflandırmasına neden olabilmektedir. Yani küçükleri

²³³ Ömer Nasuhi Bilmen, *İslam Akaidi*, sad: S. Sabri Yavuz, Semerkand, İstanbul 2009, s. 52.

²³⁴ İzmirli İsmail Hakkı, *Mulahhas İlm-i Tevhid*, [ys], İstanbul 1338, s.126.

²³⁵ Said Nursî, *Sözler*, ss. 147-148, 605-607.

değersiz görüp bunları yaratıcının var etmediği vehmine kapılabilmektedirler. Zira ona göre, insan bir şeyi düşünürken o şeyin bağlarını, sebeplerini, esaslarını öncelikle kendi nefsinde, sonra diğer insanlarda ve etrafındaki mümkünatta arar. Hatta hiçbir şekilde mümkünata benzemeyen Allah'ı düşünürken vehmiyle bir insanı mukayese eder. Halbuki Allah bu gibi kıyaslarla düşünülmez. Zira Allah'ın sıfatları kayıt altına alınmaz.

Said Nursî'ye göre, Allah'ın kudret, ilim ve iradesi güneşin ışığı gibi bütün varlıkları kapsayıp hiçbir şeyle ölçülmez. Beşerin zihni ve fikri Allah'ın azametine bir mikyas, kemalatına bir mizan ve vasıflarının muhakemesine bir vasıta bulunacak özellikte değildir. Ancak Allah varlıklar ve eserlerindeki fiilleriyle tanınabilir. Demek ki Allah'ın mümkünata kıyas edilmesi ve yaratılanların Allah'ın fiillerine ölçü yapılması en büyük cehalettir. Çünkü aralarındaki fark yerden göğe kadardır. Said Nursî'ye göre, vacibi mümkünata kıyas etmekten garip ve gülünç şeyler çıkar. Mesela: Ehl-i tabiat, o aldatıcı kıyasla icadı sebeplere, Mu'tezile kulun fiillerinin yaratılışını kendisine, Mecusiler kötülüğü ikinci bir yaratıcıya vermeye mecbur olmuşlardır. Zira onlara göre bu küçük ve çirkin şeylerle uğraşmak Allah'ın büyüklüğüne yakışmamaktadır.²³⁶

Risâle-i Nur müellifinin ifade ettiği gibi, Allah'ın sanatına, fiillerine, temsillerine ve üsluplarına yardımını ve terbiye ediciliğini düşünerek yaratıcının tarafından bakmak gerekmektedir. Said Nursî, bu bakışın ancak imanın nuruyla kazanılacağını savunur. Aksi takdirde insan yaratılanlar cihetinden küçük fikriyle, müşteri nazarıyla bakarsa zayıf bir vehmi bile dağ gibi görür. Sinek kanadının Cudi Dağ'ını görmeye engel olması gibi zayıf, küçük bir vehim de, hakikati anlamaya mani olur.²³⁷

Said Nursî, Allah'ın sıfatları arasındaki ilişkilere de değinir. Ona göre, vücut; ilim, irade ve kudret sıfatlarını gerektirir. Yani Allah'ın yedi sıfatına işaret eden bütün delillerin Hayy olmasına dahi şahadet ettiğini ifade eder. Kâinat kitabında eserleriyle okunan kudret, ilim ve irade gibi sıfatlar bütün delilleriyle Allah'ın Hayy olduğunu göstermektedir. Çünkü ona göre, bir şeyde görmek varsa

²³⁶ Said Nursî, *İşârâtü'l-İ'câz*, (Osmanlıca), s. 76-77.

²³⁷ Said Nursî, *ae.*, s. 226.

hayatı da vardır. Bunlar gibi işitmenin, söylemenin, seçmenin, iradenin hep hayata delil olduğunu savunur.²³⁸

Risâle-i Nur Külliyyatı'nda ilahi sıfatlar arasında bağlantılar kurulduğu gibi Allah'ın vasıfları başka konular içerisinde de bahsedilmektedir. Mesela, onuncu sözde, haşır Allah'ın sıfatları ve isimleriyle ispatlanmaktadır. Sübûtî sıfatlardan olan kudret ile ilgili külliyyatta pek çok yer bulunmaktadır. Said Nursî'nin bu sıfatı önemseydiği, pek çok açılardan ele aldığı göze çarpmaktadır.

2.3.1. Kudret Hikmet İlişkisi

Said Nursî, meseleleri Allah'ın bir sıfatıyla incelemektense bütün vasıflarıyla düşünülmesinden yanadır. Yani Eş'arîlerin, kudrete; Mâtürîdîlerin, hikmete vurgu yapmasının aksine, Said Nursî, bütün sıfatların birlikte değerlendirilmesini gerekli görür. Zira Allah'ın kudreti içinde hikmetinin ve rahmetinin gözüktüğünü savunur.²³⁹ Kudret ve hikmeti de birbirine engel olmayan bir bütünün parçaları olarak değerlendirir. Eserlerinin pek çok yerinde Allah'ın her şeye gücünün yettiğini anlatır. Ama ayrıca Allah için her hangi bir zorunluluk olmaksızın dünyada her şeyi hikmetli bir şekilde yarattığını savunur. Allah'ın kudretiyle hikmetini göstermek için pek az bir şeyle çok işler yaptığını, küçük şeyleri büyük vazifelerde çalıştırdığını belirtir.²⁴⁰ Eşyanın hikmetli yaratılışına dair pek çok deliller ileri sürer:

1- Risâle-i Nur müellifine göre, Allah kudretiyle hikmetini göstermek için pek az bir şeyle çok işler yapmakta, küçükleri büyük vazifelerde çalıştırmaktadır. Mesela, her küçük çekirdekte koca ağacı yazılmakta, ağaçlarda kâinatın fihristesi yerleştirilmekte, bahar sayfası nişanlar ve nakışlı hediyelerle süslenmektedir. Kâinat bütün halleriyle adalet ölçüsü ve hikmet düzeninde tutulmaktadır. Allah özellikle insanı kâinatta en çok hikmetlere mazhar kılmıştır. İnsanda şuur ve rızıkta zevk vasıtasıyla Hakîm ismini parlak bir şekilde gösterir.

²³⁸ Said Nursî, *Zülfikar*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 1995, s. 332; ay., *İşârâtü'l-İ'câz*, (Osmanlıca), s. 17.

²³⁹ Said Nursî, *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 770.

²⁴⁰ Said Nursî, *Mektûbât*, (Osmanlıca), s. 21; ayrıca bkz. Duran, *İslam Düşünce Geleneği Açısından Bediüzzaman Said Nursî*, ss. 89-90.

2- Said Nursî'nin düşünce sisteminde ticaret, ziraat, kimya, tıp gibi yüzer fen Hakem ismini tarif eder. Bütün fenlerin tanıklığıyla Allah ihtiyar ve irade, kast ve dilemesini gösteren intizamları ve hikmetleri bütün kâinata verdiği gibi en küçük bir canlıya ve çekirdeğe de koyar. Bütün bu işlerde her şeye gücü yetip gayeli işler yapan Allah'ın hikmet ve kudreti gözükmektedir.²⁴¹

3- Said Nursî'nin tabirleriyle kâinatı incelediğimizde her şeyin ölçü ve düzen içinde korunduğunu görürüz. Ölçü ve düzen ise ilim ile hikmete, iradeyle kudrete işaret eder. Çünkü kudret mucizeleri olan her varlığın yaratılışında, hayatı müddetince değiştirdiği suretlerde ve vazifesi bittiğinde dünyadan ayrılışında intizam bulunmaktadır. Üstelik her varlıktaki düzen ve ölçü diğerlerindeki intizamı bozmamaktadır. Demek Allah nihayetsiz bir hikmetle iş görmektedir.²⁴²

4- Said Nursî'ye göre, güzel bir çiçeğin ince programını küçücük tohumuna yerleştirmek; büyük bir ağacın amellerinin sayfasını, hayatının tarihçesini, cihazlarının fihristesini minnacık çekirdeğine kader kalemiyle yazmak hikmeti ilan eder.²⁴³

5- Said Nursî'nin düşünce dünyasına göre, kemik gibi kuru ağacın ucundaki tele benzeyen incecik sapında süslü, nakışlı çiçekler ve sanatlı meyveler yaratmak hikmetli yaratıcıya işaret eder.²⁴⁴

6- Said Nursî'nin tabirleriyle kâinat kitabına baktığımızda yaratılan her varlığın yemesi, içmesi, barınması gibi bütün ihtiyaçlarının karşılandığını görüyoruz. Üstelik her canlıya kendine göre cihazlar verilmiş. Mesela, koyun gibi munis bir hayvana yumuşacık tüylü bir libas, yırtıcı aslana ise pençeler verilmiştir. Bütün bu fiiller yaratılışta pek çok hikmetin olduğunu gösteriyor.²⁴⁵

7- Said Nursî'nin bakışıyla kâinatı incelediğimizde gücü her şeye yeten Allah'ın bütün unsurlara çok vazifeler vermesinde ve her görevden tahminimizden fazla neticeler çıkarmasında hikmetler olduğunu görüyoruz. Said Nursî'ye göre, kelamdaki tabiriyle hüsün-kubuh, felsefi istilahta teodise olan kötülük problemine

²⁴¹ Said Nursî, *Fihrist*, (Osmanlıca), ss. 187-188.

²⁴² Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 76, 91.

²⁴³ Said Nursî, *ae.*, ss. 76-77.

²⁴⁴ Said Nursî, *ae.*, s. 79.

²⁴⁵ Said Nursî, *ae.*, s. 83.

bu açıdan yaklaşılmalıdır. Yani ona göre, unsurların hikmetli vazife ve görevlerinin neticesinde bir kötülük çıksa da diğer güzel sonuçlar perspektifi olumlu yapar. Çıkan kötülüğe insanın yanlış seçimi neden olur. Mesela, ateşin ormanı yakması bir olumsuzluktur. Ama ateş ısınma, yemek pişirme gibi pek çok faydalı şeye sebep olmaktadır. Gerekli pek çok güzel netice varken bir olumsuzluğun kalkması için o şeyin olmaması hikmetsiz bir iştir. Yangın olmasın diye ısınmamızı, yemek pişirmemizi sağlayan ateşi istemezlik yapmayız. Zaten yangına neden olan, insanların dikkatsiz bir şekilde ateşi kullanmalarıdır. Buradan Allah'ın ateşe pek çok vazifeleri vermesinde bir hikmetin olduğunu çıkarırız.²⁴⁶

8- Said Nursî'ye göre, dikkat ettiğimizde Allah'ın her şeyin yaratılışında en hafif sureti, kısa yolu, kolay tarzı, faydalı şekli önemli bir şekilde uyguladığını görüyoruz. Bunlar icattaki hikmeti haykırırlar. Ayrıca kâinatta hikmete aykırı olan israf bulunmamaktadır.²⁴⁷

9- Said Nursî'ye göre, Allah'ın zaman ipine takılarak peşi sıra gelen alemleri intizamlı, sanatlı bir şekilde değiştirmesi Hakîm ve Kadîr olduğunu ilan eder.²⁴⁸

10- Risâle-i Nur müellifine göre, kâinat kitabında birbirinden çok farklı unsurlar iç içe olduğu halde, harika bir şekilde ayrılıyorlar. Buradan hikmet içinde kudret ortaya çıkıyor. Mesela, yer altına karışık bir şekilde atılan ve madde açısından birbirine benzeyen tohumlar ayrılıyor. Ağaçlara giren farklı maddeler harika bir şekilde ayrılarak yaprak, çiçek ve meyve yaratılıyor. Mideye giren karışık gıdalar farklı aza ve hücrelere hikmetli bir şekilde dağılırlar.²⁴⁹

11- Said Nursî'nin tabirleriyle zemin yüzünde bitki ve hayvanlar cinslerine göre birbirine benzeyen yumurta veya damla veya çekirdeklerden hiç karışmadan yaratılıyor. Mesela, tavuk yumurtasından güvercin değil civciv çıkartılıyor. Armut tohumundan nar değil kendi meyvesi var ediliyor.²⁵⁰

²⁴⁶ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 196.

²⁴⁷ Said Nursî, *Asâ-yı Mûsâ*, (Osmanlıca), s. 200.

²⁴⁸ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 223.

²⁴⁹ Said Nursî, *Asâ-yı Mûsâ*, (Osmanlıca), s. 209.

²⁵⁰ Said Nursî, *ae.*, s. 210.

12- Said Nursî'ye göre, Allah kanunlar şeklindeki adetinın gösterdiği nizam ve intizamlı kudretini, hikmetini ve hiç bir tesadüf işine karışmadığını gösterir. Kanunlarının istisnalarıyla adetinın harikalarını ilan eder. Varlıkların dünyaya gönderip ayırması ve her an değiştirmesi ile iradesini, ihtiyarını, Fail-i Muhtar olduğunu ve hiç bir kayıt altında olmadığını ispatlar. Bütün varlıkların her an, durum ve işinde gücünde sınır olmayan yaratıcıya muhtaç olduklarını ortaya koyar. Böylece gafleti dağıtıp sebeplerin icada karışamayacaklarını anlatır.²⁵¹

13- Risâle-i Nur müellifine göre, Allah'ın kudreti her şeyi işitmeye ve bütün varlıkların arzularını cevap vermeye yeter. Kâinatı incelediğimizde her canlının en gizli ihtiyacının hikmetli ve rahmetli bir şekilde karşılandığını görüyoruz.²⁵²

14- Said Nursî'ye göre, Allah kudretiyle sert, hissiz taşları bal mumu gibi eriterek bitkileri yetiştiren toprağı hazırlar. Bazı taşları ise parçalamayarak yeryüzünün ovaları, dereleri gibi pek çok yere dağıtarak farklı vazifelerde kullanır. İşlerinde tesadüf, anlamsızlık bulunmaz. Aksine taşların yuvarlandıkları dağa giydirilen süslü ve nakışlı meyve ve çiçeklerle dolu gömlelerde intizamlı, sanatlı güzel yaratılış göze çarpar. Allah'ın kudretiyle taş gibi sert, hissiz bir cisim pek çok işlerde kullanması engin hikmetine işaret etmektedir.

Said Nursî, yeryüzünün yaratılırken suyun Allah'ın emriyle donarak taş haline geldiğini, taşın ise Allah'ın izniyle parçalanarak toprağa dönüştüğünü belirtir. O, böylece Allah'ın dünyayı insanın yaşamasına uygun bir şekilde yarattığını savunur. Yeryüzünün su gibi akıcı olmayan, insanın üzerine basabileceği toprakla döşendiğini ifade eder. Ayrıca nazik yaratılan insanı incitebilecek sert taşların yumuşatılarak toprak oluşturulduğuna dikkati çeker. Bu fiillerin hepsini Allah'ın hikmetine işaretler olarak görür.²⁵³

15- Said Nursî'nin nazarıyla bağ ve bahçeleri incelediğimizde kendi kendine yükselemeyen ve meyvelerin ağırlığına dayanmayan üzüm çubukları gibi nazik bitkilerin başka ağaçlara latif eller atarak onlara sarıldıklarını görüyoruz. Üzüm çubuğu gibi şuuru ve akılı olmayan bir varlık böyle hikmetli işleri yapamaz.

²⁵¹ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 228.

²⁵² Said Nursî, *ae.*, s. 268.

²⁵³ Said Nursî, *ae.*, ss. 276-281.

Demek her şeye gücü yeten Allah'a dayanan bir askerdir. Allah'ın kudret ve hikmetini ilan etmektedir.²⁵⁴

16- Said Nursî'ye göre, birbirine en uzak şeylerin karşılıklı yardımlaşması Allah'ın hikmetini haykırır. Şuuru ve gücü olmayan varlıklar aralarındaki bu intizamlı düzeni kuramazlar. Kendilerinden bile habersiz olan bitki ve ağaçlar hayvanları tanıyıp acıyarak dallarıyla çeşitli meyveler sunmazlar. Güneş meyvenin olgunlaşması için gerekli olan ısıyı anlamaz. Sünger gibi bulut bitki ve ağaçların yağmur ihtiyacını fark ederek onlar için ağlamaz. Ama kâinata baktığımızda bunların yapıldığını görüyoruz. Demek Allah hikmetiyle varlıklar arasında intizamlı bir düzen var etmiştir. Bütün varlıklar da Allah'ın emir dinleyen kudret mucizeleridirler.²⁵⁵

17- Said Nursî'ye göre, şuuru olmayan karaağacın sineğin çoğalmasına yardım etmesinde nihayetsiz bir hikmet göze çarpar: Sinek karaağacın yaprağına yumurtasını bırakır. Karaağaç yapraklarını yumurtalara anne karnı veya beşik olacak şekilde katlar. Sinek yumurtalarının bulunduğu mahzeni bal gibi gıdayla doldurur. Böylece yavrular beslenir. Oysa karaağaç, sinek şuarsuz varlıklardır. Şuarsuz varlıklar bu hikmetli işleri yapamazlar. Demek hükmü sinek ve karaağaca geçen Allah'ın kudret ve hikmetiyle bu işler gerçekleşir.²⁵⁶

18- Risâle-i Nur müellifinin yorumlama anlayışına göre, Allah'ın kâinat memleketini doldurmasında intizam, boşaltmasında hikmet göze çarpmaktadır.²⁵⁷

19- Said Nursî'ye göre, hayatta kudretin ve hikmetin tecellisi vardır.²⁵⁸ Her varlığın hayatı kudret kalemiiyle yazılmış, hikmetli bir kelime ve sözdür.

20- Said Nursî'ye göre Hakem ismi, kâinatı iç içe geçmiş pek çok mektup ve satırı barındıran büyük bir kitap hükmüne getirmiştir. Kâinat kitabının zemin yüzü bir sayfası, her ziynetli bahçe satırı, süslü çiçekle yapraklı ağacı kelimesi olarak yaratılmıştır. Risâle-i Nur müellifine göre, bütün bunlar kâinatta baştan başa Hakîm isminin gözüktüğünü ifade eder.

²⁵⁴ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 314.

²⁵⁵ Said Nursî, *ae.*, ss. 318-319.

²⁵⁶ Said Nursî, *ae.*, s. 316.

²⁵⁷ Said Nursî, *ae.*, s. 323.

²⁵⁸ Said Nursî, *ae.*, s. 331.

Said Nursî, kudretle hikmet sıfatının tecellisinde bir tanımlama yapar. Ona göre, dünya hikmet, ahiret kudret diyarındır.²⁵⁹ Yani dünyada hikmet, ahirette kudret sıfatı daha çok gözükecektir. Çünkü dünyadaki yaratılış zamana, şartlara bağlı olup ahirette bir anda pek çok şeyler yapılmaktadır. Dünyada Hakîm, Mürettib, Müdebbir gibi Allah'ın isimlerinin iktizasıyla eşyanın icadının bir derece tedrici ve zamanla olduğunu savunur. Ahirette ise, hikmetten çok kudret ve rahmet tezahür edeceğinden maddeye, zamana ve beklemeye ihtiyaç olmadan birden eşyanın inşa edileceğini belirtir. Dünyada bir günde, senede yapılan işlerin ahirette bir an ve lahzada inşa edileceğini anlatır. "Kıyamet göz kapayınca kadar veya daha yakındır." (Nahl suresi 16/77) ayetini fikrine delil olarak gösterir.²⁶⁰

Dünyanın vasıfları düşünülünce Said Nursî'nin hikmet diyarı tanımlamasının uygun olduğu anlaşılmaktadır. Zira dünyanın hikmet değil de kudret alemi olduğunu düşününce kâinatın altı gün yani altı devre yerine bir anda yaratılacağını anlarız. Terbiye ve tedbir fiillerinin tecellilerinin görülmeyerek ibda ve icatla oluşmaların birden gözükeceğini fark ederiz. Varlıkların bir anda biterek son şekliyle boy göstereceğini, değişimde görülen sanat eserlerinin ortaya çıkamayacağını tefekkür ederiz. Böylece yavrular, nutfeler, yumurtalar olmayacak, insan doğar doğmaz olgun bir yaşta görülecekti. Binlerce sanat eseri ve yüzlerce güzellik ortadan kaybolacaktı.²⁶¹

Said Nursî, Kâdir isminin dünya ve ahirette tecellisinin farklı olduğunu savunur. Ona göre, Allah'ın Kâdir ismi ahiret kudret yeri olduğundan sebepler olmadan direk tecelli edecektir ve orada tamamen kudret hakim olacaktır. Dünyada ise kudret, hikmet perdesi altında zuhur etmektedir. Bu yüzden dünyada eşya ve hadiseler sebepler perdesi altında görülmektedir. Oysa asıl icraatta bulunan yine Allah'ın kudretidir.

²⁵⁹ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 131.

²⁶⁰ Said Nursî, *Zülfikar*, (Osmanlıca), s. 340.

²⁶¹ Başar, *Nur'dan Kelimeler 2*, ss. 121-123.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SAİD NURSÎ'YE GÖRE SEBEPLİLİK, TABİAT VE KUDRET MUCİZELERİ

Said Nursî'ye göre, hakikatini çözemedikleri için insanları inançsızlığa iten iki tane tağut²⁶² vardır. O; tabiat ve ene olarak adlandırdığı bu iki tağutla mücadele ederek Kur'an'ın sönmez ve söndürülemez olduğunu ispatlamayı gaye etti. Eserlerinin pek çok yerinde bunlara değindi. Özellikle otuzuncu sözün birinci maksadında enenin mahiyetini ve neticesini anlattı. Enenin nasıl kullanılması gerektiğini açıkladı. Yirmi üçüncü lem'a ve لا اله الا الله 'ın tefsiri²⁶³ olan Tabiat Risalesiyle tabiatın icat edemeyeceğini ispatladı ve mahiyetini ortaya koydu. Kur'an'ın fezyiyle bu iki tağuta karşı mücadelesini kazandığını iddia etmektedir.²⁶⁴

Said Nursî, iki tağut olarak adlandırdığı tabiatı ve eneyi Allah hesabına okuyarak ilahi sıfatların tanınması gerektiğini savunmaktadır. Ona göre, Allah hesabına olan bakış açısı sebeplere ve tabiata gerekli konumunu vermektedir. Böylece kâinattaki kudret mucizeleri okunabilecektir.

3.1. TABİAT

Said Nursî'nin eserlerinin pek çok yerinde tabiat tarifi geçmektedir. Gerektiğinde konuların arasında tabiatın vasıflarına değindiği gibi özlü bir şekilde de tarif etmektedir:

Tabiat bir san'at-ı İlâhiyedir
Değil tâbi' tabiat, belki matba'. Değil nakkaş, o belki bir nakıştır.
Değil fâil, o kabildir. Değil masdar, o mistardır.
Değil nâzım, o nizamdır.
Değil kudret, o kanundur. İradî bir şeriattir, değil haric-i hakikattir.²⁶⁵

"Tabiat; misali bir matbaadır, tabi' değil. Nakıştır, nakkaş değil. Mıstardır, mastar değil. Nizamdır, nazım değil. Kanundur, kudret değil. Şeriat-ı ilahiyedir, hakikat-ı hariciye değil."²⁶⁶

²⁶² Said Nursî, *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 135.

²⁶³ Döğen, *Dünya Risâle-i Nur'u Okuyor*, s. 331.

²⁶⁴ Said Nursî, *Mesnevî-i Nûriye*, s. 135; ayrıca bkz. Hekimoğlu İsmail, *100 Soruda Bediüzzaman Said Nursî*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2003, ss. 248-250.

²⁶⁵ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 793; ay., *Âsâr-ı Bediyye*, s. 548.

"Tabiat hilkat-ı kâinata cari olan itibari kanunların toplamı ve muhassalasıdır."²⁶⁷

Elhasıl, tabiiyyunların, mevhum ve hakikatsiz, tabiat dedikleri şey, olsa olsa ve hakikat-i hariciye sahibi ise, ancak bir san'at olabilir, sâni olamaz. Bir nakıştır, nakkaş olamaz. Ahkâmdır, hâkim olamaz. Bir şeriat-ı fitriyedir, şâri' olamaz. Mahlûk bir perde-i izzettir, hâlık olamaz. Münfail bir fitrattır, fâtır bir fâil olamaz. Kanundur, kudret değildir, kadîr olamaz. Mistardır, masdar olamaz.²⁶⁸

Tabiat bir san'at-ı İlâhiyedir, sâni olmaz. Bir kitab-ı Rabbânîdir, kâtip olmaz. Bir nakıştır, nakkaş olamaz. Bir defterdir, defterdar olmaz. Bir kanundur, kudret olmaz. Bir mistardır, masdar olmaz. Bir kabildir, münfail olur, fâil olmaz. Bir nizamdır, nâzım olamaz. Bir şeriat-ı fitriyedir, şâri' olamaz.²⁶⁹

Bu tariflerden anlaşıldığı gibi, Said Nursî tabiata fitrat-ı İlâhiye ve sanat-ı Rabbaniye adını verir. Ona göre, tabiat yaratılan, sanat eseri, kanun ve düzendir. Allah'ın izzetinin perdesidir. Büyük ilahi şeriat olan tabiatta düzenli bir şekilde unsurlardan cesetler yaratılmakta ve azalar intizamla hareket etmektedir. Tabiatı Allah'ın fitri şeriatı, kanunlarının toplamı, kudretinin ölçüsü ve programı, ilahi sanat topluluğu olarak tanımlar. Tabiatın binler lisanla Allah'ı haykırdığını ifade eder.

Said Nursî, eserlerinin pek çok yerinde cansız, şuursuz tabiatın icat edemeyeceğini vurgulamaktadır. Ona göre, tabiat yaratan, nakşeden değil; yaratılan, emir dinleyen bir nakış ve sanat eseridir. Tabiat, her şeyin varlık nedeni, hükmedicisi değil; yaratıcıyı gösteren, tanıttıran bir eser ve hükümlerdir. Yaratılmış Allah'ın izzetini gösteren perdelerdir. Tabiat, varlık ve olayları bir denge içerisinde sıralayan değil; nizam ve ölçünün görüldüğü eserdir. Tabiat, kâinat kitabını her an yaratan kudret değil; kanundur. Gerçekte olmayan bir hayal ürünü değil; Allah'ın iradesiyle yarattığı bir şeriattır.

Said Nursî'ye göre, şeriat iki tanedir:

1-Tekvini veya Fitri Şeriat: Said Nursî, tekvini ve fitri şeriatı büyük insan olan alemin hallerini ve hareketlerini düzenleyen adetullah, sünnetullah kanunları

²⁶⁶ Said Nursî, *Asâ-yı Mûsâ*, (Osmanlıca), s. 269; ay., *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 288; ay., *Âsâr-ı Bediyye* s. 13, 642; ay., *Sikke-i Tasdik-i Gaybî*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 2001, s. 328; ay., *Mektûbât*, (Osmanlıca), s. 598.

²⁶⁷ Said Nursî, *Âsâr-ı Bediyye* s. 253; ay., *Muhakemât*, ss. 127-128.

²⁶⁸ Said Nursî, *Lem'âlar*, (Osmanlıca), ss. 394-395; ay., *Asâ-yı Mûsâ*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 2000, s. 179; ay., *Nur Çeşmesi*, İstanbul: Sözler Neşriyat, 2004, s. 126.

²⁶⁹ Said Nursî, *Lem'âlar*, (Osmanlıca), s. 853.

olarak tarif eder. Ona göre, fitri şeriat Allah'ın irade sıfatına tabidir ve alemin her hangi bir seçimi yoktur. Her şey Allah'ın iradesi doğrultusunda olur. Kuvvetler fitri şeriatın birer hükmü, kanunlar ise meseleleridir. Kör kuvvetler ilahi kudrete perdelerdir. Said Nursî'ye göre, tekvini şeriate yanlış bir tabirle tabiat denmektedir. Bu adlandırmadaki yanlışlık gaflet nazarının hakiki tesiri tabiata vermesinden kaynaklanmaktadır. Oysa, ona göre, tabiatın gerçek adı matbaa-i ilahiye, fitrat-ı İlahiyye ve sanat-ı Rabbaniyedir.

2- Şeriat: Şeriat Allah'ın peygamberleri vasıtasıyla insanlara bildirdiği emir ve yasaklarıdır. Allah'ın kelam sıfatına tabidir. Risâle-i Nur müellifi, şeriatın küçük alem olan insanın fiillerini düzenlediğini ifade eder. Ona göre, insan fiillerinde seçim hakkına sahip olduğundan yaptıklarının hesabını verecektir.²⁷⁰

Risâle-i Nur Külliyyatı'nda mümin ile kafirin bakış tarzı, yaşayışı, olayları değerlendirişi ve kavramlara verdikleri manalar açısından pek çok karşılaştırmaları yapılmaktadır. İnanan ve inanmayanın tabiata yüklediği mana da bu karşılaştırmalar arasındadır. Said Nursî, tabiatın zahiri ve batını olmak üzere iki yönü olduğunu söylerken bu bakış farklılıklarına değinir. Gaflete düşenlerin ve Allah'ı inkâr edenlerin tabiatın zahirine takıldıklarını ve yaratıcının kudretini göremeyerek sebeplerde boğulduklarını ifade eder. Bu bakışta tanımlanan tabiatı, inkârın temel taşı ve dayanak noktası olarak vasıflandırır. İnkâr nazarının sanat eseri olan tabiatı ilahlaştırmasının mantıksızlığını ortaya koyar. Ona göre, kanunların sadece ilmi vücutları vardır. Ama inkâr ve gaflet bakışı kitabı katip, nakşî nakkaş sanmaktadır. İmani bir nazarın ise batını okuyarak tabiatı sanat eseri, rahmet hediyesi ve iç içe geçmiş kudret mucizelerinin seyir yeri olarak gördüğünü bildirir.²⁷¹

²⁷⁰ ayrıca bkz. Sami Afifi Hicâzî, "Nursî'ye Göre Kur'an ve Kâinat Kitabı", *Kur'an'ı Anlamada Çağdaş Bir Yaklaşım Risâle-i Nur Örneği*, İstanbul: Sözler Yayınevi, 1998, ss. 397-410.

²⁷¹ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 610, 679, 769, 793, 830; ay., *Asâ-yı Mûsâ*, (Osmanlıca), s. 161, 179, 181, 269; ay., *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 135, 166, 288; ay., *Âsâr-ı Bediyye*, ss. 12, 253, 586, 636, 662; ay., *Muhakemât*, ss. 127-128; ay., *Barla Lâhikası*, (Osmanlıca), s. 310; ay., *Kastamonu Lâhikası*, (Osmanlıca), s. 41; ay., *Fihrist*, (Osmanlıca), s. 25, 186; ay., *Lem'âlar*, (Osmanlıca), s. 393; ayrıca bkz. Aymaz, *Kastamonu Lâhikası Üzerine*, ss. 365-366; Muhammed Rüşdî Ubeyd, "Said Nursî Düşüncesi: Çağdaş Bir Yaklaşım", *Uluslararası Bediüzzaman Sempozyumu III*, İstanbul: Nesil, [ts], ss. 519-521.

3.2. SEBEPLERİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ

Said Nursî eserlerinin pek çok yerinde sebepleri zahiri bir perde, Allah'ın yarattıklarına birer kılıf ve zarf, rahmani hediyelere vasıta olarak tanımlar. Böylece eserlerinin tamamında esbap perdesinden sıyrılarak Allah'a ulaştırmaya çalışır. Tevhit dini olan İslam'ın vasıtalara ve sebeplere hakiki etki gücü vermediğini vurgular. Ona göre, aciz, biçare, kör, sağır, basit, şuursuz, karışık, intizamsız, cahil ve cansız olan sebeplerle vasıtalar icada karışamaz. İbda ve icada el uzatabilmeleri için hiçbir ikna edici delil yoktur. İcraatları yapan onlar değil; Allah'tır. Zira bütün varlıklar gibi, Allah'ın kudretiyle yaratılmışlardır. Sadece Allah'ın izzeti gereği, kudret eserlerine perde ve yaratıcının hediyelerini sunan vazifeli memurlardır. Sebepler eşyanın görünüşündeki kusurlara kaynak teşkil ederek Allah'ın kudretini ve haşmetini ilan ederler.²⁷²

Risâle-i Nur müellifine göre, Allah esmasını ve hikmetini göstermek için sebeplerle sonuçları beraber yaratmaktadır. Yani ona göre, aralarında uzak bir mesafe olduğu halde görünüşte sebeplerle sonuçlar peş peşe gelmektedir. Aralarındaki mesafenin o kadar çok olduğunu iddia eder ki, bunu en büyük sebebin en küçük bir varlığı yapamayacağına delil sayar. Sebeplerle sonuçların uzak olmalarına rağmen yakın yani birbirinin nedeni gibi görünmelerini sema ile dağların haline benzetir: Uzaktan zahiri bir nazarla dağların tepeleriyle semanın etekleri bitişik görünür ama aslında aralarında bütün yıldızların ufuktan çıktıkları yerler kadar mesafe vardır. Said Nursî, sebeple sonuç arasındaki bu manevi mesafenin ancak imanın dürbünü ve Kur'an'ın nuruyla görüldüğünü ve buradan Allah'ın isimlerinin fark edildiğini belirtir.²⁷³ Böylelikle Allah hadsiz nimetlerindeki sanatlarıyla varlığını, birliğini, kudretini haykırdığını vurgular.

Said Nursî'ye göre, sebeple sonuç birlikte kaybolmalarına rağmen yeni icatlar ortaya çıkmaktadır. O sebep sonuç ilişkisini şu misalle akla yaklaştırır: Güneş ışınları su damlasında parıldar. Böylece su damlası parıldamaya neden

²⁷² Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 475, 610, 689, 791, 854, 885; ay., *Asâ-yı Mûsâ*, (Osmanlıca), s. 86, 169, 181; ay., *Âsâr-ı Bediyye*, s. 17, 546, 642; ay., *Nurun İlk Kapısı*, s. 101; ay., *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 10, 59, 165, 293; ay., *Mektûbât*, (Osmanlıca), s. 112, 408; ay., *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 249, 399, 766, 769, 770, 810; ay., *Lem'âlar*, (Osmanlıca), ss. 254, 395, 405, 415, 491, 738-739, 838; ay., *Tarihçe-i Hayat*, (Osmanlıca), ss. 147-148.

²⁷³ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 475; *Lem'âlar*, (Osmanlıca), s. 395.

olur. Damlanın patlamasıyla parıltı kaybolur. Yani sebep olan damlayla, parıltı sonucu birlikte gider. Ama yeni kabarcıklar ve parıltılar gelir. Buradan kendi parıltısını bile korumaktan aciz olan damlanın ışıltıyı var edemeyeceği açık bir şekilde görünür.²⁷⁴ Başka bir misal olarak, baharı verir. Her geçen bahar sebepleriyle beraber gitmiştir. Ama arkasında kendisi gibi başka baharlar gelmiştir. Said Nursî'ye göre, bu şekilde sebeplerin ortadan kaybolması ve gitmesi birer perde olduklarını gösterir. Demek geçici, güçsüz olan sebeplerin icatta tesirleri yoktur. Zira onun düşüncesinde sebepler şuursuz oldukları halde onlarla ortaya çıkan işlerde harikulade bir düzen görülmektedir. Allah hikmetiyle esbabı kullanarak bu düzeni her an devam ettirmektedir.

Risâle-i Nur müellifi, İslam'ın vasıtalara ve sebeplere icat etme kuvvetini vermediğine dikkatleri çeker. En büyük sebebin küçücük bir sonuca dahi güç getiremediğini ifade eder. Onun tabiriyle sebepler birer zarf, zahiri perde ve Allah'ın yarattıklarına birer kılıftırlar. Nasıl ki padişahın hediyesinin kabı ve bu armağanı getiren asker hükümdarın saltanatında ortak değildir. Öyle de zarf ve kılıf hükmünde olan sebeplerin ve vasıtaların bir şeyi meydana getirmede hiçbir hisseleri yoktur. Allah'ın emirlerine uymaktan başka hiçbir şey yapamazlar.²⁷⁵

Said Nursî, sebeplere ve vasıtalara yapışmanın zillet ve hakarete neden olduğunu bildirir. Bu kanaatini hayvanlar arasında mukayese yaparak ispatlar. Bütün hayvanlar arasında köpeğin sadakat ve vefasıyla meşhur olduğunu ama bu güzel ahlakına rağmen insanlar arasında mübarek değil; necis olarak adlandırıldığına dikkat çeker. Tavuk, inek, kedi gibi diğer hayvanlar ise insanlar nazarında mübarek sayılmışlardır. Oysa tavuk, kedi ve inekte insanların ihsanlarına karşı şükran hissi yoktur. Risâle-i Nur müellifine göre, köpek hırs göstererek zahiri sebeplere yapışmış ve hakiki nimet verenden gaflete düşmüştür. Sebeplere takılıp hakiki tesir sahibi Allah'tan gaflet etmesinin cezası olarak necis sayılmıştır. Yani ona göre, köpek kendisini besleyen zahiri sebep olan insana takılır. Kula kul olur. Sahibinden nimetin gerçek sahibi olan Allah'a ulaşamaz. Bunun cezası olarak da insanlardan it gibi kötü bir tabirle adlandırılır. Said Nursî,

²⁷⁴ Said Nursî, *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 20.

²⁷⁵ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 344, 475, 689, 768, 771, 791, 855, 886; ay., *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 21.

diğer hayvanları ise vasıtaları bilmez, sebeplere kıymet vermez olarak vasıflandırır. Fikrini ispatlamak için kedinin halini değerlendirir. Ona göre, kedi sütü alana kadar seni sever. Aldıktan sonra ise sanki seni tanımıyor gibi davranır. Köpeğin aksine sana karşı şükran hissi taşımaz. Şükürünü nimeti esas veren Allah'a yapar. Zira fitratları Allah'ı bilir. Ona sütü veren sebebe takılmaz.²⁷⁶

Said Nursî'ye göre, sebeplere takılmamak için kâinata manayı ismiyle değil manayı harfiyle bakılmalıdır. Yani varlıklara kendileri için değil; yaratıcılarını tanımaya yarayan birer mektup olarak nazar edilmelidir. Said Nursî, her şeyin Allah'a ve diğer varlıklara bakan iki yönü olduğunu ifade eder. Varlıklara bakan cihetin sürekli Allah'ı hatırlatması gerektiğini vurgular. Nimetlerden bize onları ihsan eden yaratıcının hatırlanması ve sanat eserleriyle donanmış kâinattan sanatkarına ulaşılması gerektiğini önemle arz eder. Kâinat kitabı manayı ismiyle okunursa cahilliğe götüreceğini ama manayı harfiyle anlaşılmasıyla hakikate, Allah'ın tanınmasına ulaştıracağını bildirir.²⁷⁷

3.2.1. Sebeplerin Varlık Nedeni

Risâle-i Nur Külliyyatı incelendiğinde, Allah'ın kudretinin her şeye gücü yettiği, sebeplerin yaratılıştaki hiçbir etkilerinin bulunmadığı vurgusu dikkat çeker. Ama aynı zamanda Allah'a zorunluluk atfetmeden her şeyde hatta sebeplerin yaratılmasında bile hikmetlerin olduğu izah edilir. Said Nursî, bu iki birbiriyle çelişir gibi görünen durumu uzlaştırmıştır. Sebeplerin icada karışmadıkları halde varlıklarındaki gayeyi şu veciz ifadelerle ortaya koymuştur:

Sebeb sırf zâhiridir
İzzet-i azamet ister ki, esbab-ı tabîî perdedar-ı dest-i kudret ola aklın nazarında.
Tevhid ve celâl ister ki, esbab-ı tabîî, dâmenkeş-i tesir-i hakikî ola kudret eserinde "²⁷⁸

"Evet, izzet ve azamet ister ki, esbab, perdedâr-ı dest-i kudret ola aklın nazarında. Tevhid ve celâl ister ki, esbab ellerini çeksinler tesir-i hakikîden."²⁷⁹

Esbaba tesir-i hakiki verilmemiş, vahdet ve celal öyle ister. Lakin mülk cihetinde esbab, dest-i kudrete perde olmuştur; izzet ve azamet öyle ister. Ta

²⁷⁶ Said Nursî, *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), ss. 80-81; ay., *Sözler*, (Osmanlıca), s. 376.

²⁷⁷ Said Nursî, *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 58.

²⁷⁸ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 791; ay., *Âsâr-ı Bediyye*, s. 546.

²⁷⁹ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 330; ay., *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 11, 87.

nazar-ı zahiride, dest-i kudret mülk cihetindeki umur-u hasise ile mübaşir görülmesin.²⁸⁰

"İzzet ve azamet perdeyi iktiza eder; tevhit ve celal dahi şirketi red eder, tesiri esbaba vermiyor."²⁸¹

Said Nursî'ye göre, Allah'ın azameti sebeplerin bir perde olmasını iktiza eder. Ama icadı yapan Allah'ın kudretidir. Çünkü tevhid, sebeplerin kudret eserlerindeki icada karışmamalarını lüzumlu kılar. Zira tevhid, bağımsızlığı gerektirir. Said Nursî'nin düşünce sisteminde sebepler Allah'ın işlerini kendi kuvvetleriyle yapan memurları değil; yaratıcının varlık, birlik ve esmalarının ilancısıdırlar. Sebeplerle sonuçları Allah'ı tanıtan bir ayet ve vesiledirler.²⁸² Zira ona göre, gücü her şeye yeten Allah'ın vasıtalara ihtiyacı yoktur. Sebep ve vasıtaların vazifesi; zahiri akılda önemsiz sanılan ve görülen işlere yaratıcının direk karışmasını engelleyerek Allah'ın kudretinin izzetini ve haşmetini ortaya koymaktır. Yani işin hakikatinden habersiz olan, görünüşe bakan aklın değersiz saydığı küçük işlerin önüne sebeplerin konulmasıyla Allah'ın yanlış tanınmasını önlemektir. Said Nursî'ye göre, küçük-büyük, değerli-değersiz demeden her işi sürekli yaratan Allah'ın kudretidir. Ama hakikati bilmeyen insanın yaratılan hiçbir şey değersiz olmadığı halde kendi vehmiyle bazı şeyleri önemsiz gördüğünü ifade eder. İşte burada karşısına sebeplerin çıktığını savunur.

Said Nursî sebeplerin varlık nedenini farklı yönlerle ele almaktadır:

- 1- Allah'ın kudretinin izzetini ve terbiye ediciliğinin haşmetini gösterirler.
- 2- Haksız şikayet ve itirazlara kaynaktırlar.
- 3- Sebepler fiili bir duadır.
- 4- Allah'ın hikmeti, dilemesi ve isimlerinin tezahür etmek istemesi nedeniyle sebeplerle sonuçlar bağlanmıştır.
- 5- Kudretin icraatlarının ilancısıdırlar.

²⁸⁰ Said Nursî, *Âsâr-ı Bedîyye*, s. 642.

²⁸¹ Said Nursî, *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 10.

²⁸² Mermer, "Risâle-i Nur'da Sebep-Sonuç İlişkiler", *Uluslararası Bediüzzaman Sempozyumu III*, s. 43, 48.

3.2.1.1. Allah'ın İzzeti ve Haşmeti

Said Nursî, eserlerinin pek çok yerinde Allah'ın azametinin sebeplerin perde olmasını gerektirdiğini izah eder. Böylece güzellikleri görünmeyen ve hikmetleri bilinmeyen şeylerde Allah'ın kudretinin izzeti ve rahmetinin genişliği korunduğu vurgulanır. Said Nursî, bunu her şeyin mülk ve melekut olmak üzere iki yönüyle açıklayarak temellendirir. Ona göre, aynanın şeffaf yani cam tarafı ile arka kısmı olduğu gibi her varlığın mülk ve melekut yönleri vardır.

Mülk cihetini aynanın arka yüzüne benzetir. Ona göre, bu yüz farklı şekillerde olabilir. Zıtlar iç içedir. Görünüşe bakan akla göre, mülk yani zahir yönde Allah'ın kudretine ve kemaline aykırı haller bulunmaktadır. Oysa Said Nursî'ye göre, sebepler bu hallere kaynak ve vesile olmak için konulmuştur. Allah'ın izzet ve azameti mülk cihetinde sebepleri perde yapmayı uygun görmüştür. Böylece sebep ve vasıtalar önemsiz sanılan ve görülen işlerde Allah'ın azametini ortaya koyarlar. Said Nursî'nin iddiasına göre, dışa bakıp hakikati kavrayamayan insanlar küçük sandıkları işleri Allah'ın izzetine yakıştırmayabilirler. Ama sebeplerin olmasıyla böyle bir düşünceye kapılmazlar. Zahiri nazarla küçük, ehemmiyetsiz görülen şeyleri İlahi kudrete vermezler. Nazarlarındaki İlahi kudret anlayışını küçültmezler. Yoksa hakikatte yaratılan değersiz bir şey olmadığından en küçük şeyde dahi Allah'ın kudretinin büyüklüğü görülmektedir. Ama hakikatten mahrum insan bunu kavrayamamaktadır.

Said Nursî, melekut cihetini aynanın parlak, şeffaf cam kısmıyla açıklar. Nasıl aynanın camı her durumda güzelse Said Nursî'nin perspektifinde varlıkların melekut yani hakikat yönleri de çirkinlikten uzaktır. Allah kudretiyle bizzat yaratır. İzzetine ve kudretinin direk gözükmesine uygundur. Sebepler görünüştedir, melekutiyet ve hakikatte gerçek bir tesirleri yoktur.²⁸³

Risâle-i Nur müellifine göre, kâinattaki en mühim hakikat ve kıymetli mahiyet nur, vücut, hayat ve rahmettir. Bu dört şeyin perdesiz, doğrudan doğruya Allah'ın kudret ve dilemesine baktığını savunur. Zira ona göre, şükür, ibadet ve

²⁸³ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 329, 330; ay., *Âsâr-ı Bedîyye* s. 17, 642; ay., *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), ss. 86-87, 107, 293; ay., *Nurun İlk Kapısı*, s. 101; ay., *İşârâtü'l-İ'câz*, (Osmanlıca), s. 21, 76; ayrıca bkz. Harmancı, *İlm-i Kelâm ve Risâle-i Nur*, ss. 56-59; ayrıca bkz. Duran, *İslam Düşünce Geleneği Açısından Bediüzzaman Said Nursî*, ss. 85-86.

hamd Allah'a mahsustur. Kanaatini misalle açar: Said Nursî'nin düşünce sisteminde hayat kaynağı ve rahmet olarak tanımlanan yağmurun yağdırılışı bir kaideye bağlı değildir. Doğrudan doğruya Allah'ın rahmetinden gelir. Yağmurun yağmasını atmosferde herhangi bir değişiklik olmadan fark edilemeyeceğinden mugayyebat-ı hamse yani beş bilinmeyen sınıfına sokar. Ona göre, bu durum herkesin yağmurun olmasına şükretmesine ve olmadığına ise Allah'a dua etmesine neden olur. Ama çok faydaları olan güneşin doğması bir kanuna bağlı olduğundan yağmurun yağması gibi duaya ve şükre neden olmamaktadır. Zira insanlar her sabah güneşin doğacağını bilmektedirler.²⁸⁴

Said Nursî hayatın doğrudan doğruya Allah'ın kudretinden geldiğine şu ayetleri delil olarak gösterir:

"Dirilten de, öldüren de O'dur. Geceyle gündüzü değiştirmek de O'nun eseridir." (Mü'minûn 23/80)

"Dirilten de O'dur, öldüren de. O, bir şeyin olmasını dilediği zaman O'nun işi sadece 'Ol' demektir; o da oluverir." (Mü'min 40/68)

"Yeryüzünü ölümünün ardından diriltir." (Rum 30/24)

Risâle-i Nur müellifine göre, hayattan sonra rızık, şifa ve yağmur; teşekkür, muhabbet ve övgüye neden olur. Bunlar da hayat gibi doğrudan doğruya Allah'tan gelir. Şu ayetler bunu gösterir:²⁸⁵

"Rızık veren, mutlak kudret ve kuvvet sahibi olan O'dur." (Zâriyat 51/58)

"Hastalandığımda bana şifa veren O'dur." (Şuarâ Sûresi 26/80)

"İnsanlar ümitsizliğe düştüklerinde yağmuru indiren O'dur." (Şûrâ Sûresi 42/28)

Said Nursî, diğer varlıklardaki zahiri sebepleri ise kudretin tasarrufatına perde olarak tanımlar. Ona göre, kanun ve kaideler bir derece Allah'ın iradesi ve dilemesine hicap olurlar. Ayrıca hayat, ruh, nur ve vücud mülk ve melekut yönlerinde güzeldir. Bu yüzden Allah'ın kudreti sebepler perdesini koymadan

²⁸⁴ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 228; ay., *Lem'âlar*, (Osmanlıca), ss. 253-255.

²⁸⁵ Said Nursî, *Lem'âlar*, (Osmanlıca), s. 838.

hayatı, ruhu, nuru ve vücudu yaratır. İnce, nazik perdeleri andıran vasıtalar varsa da altında Allah'ın kudreti görünür. Said Nursî, sebeplerin olmadığı için hayatı tevhidin en büyük ve latif delili olarak görür.²⁸⁶

3.2.1.2. Haksız Şikayetler ve İtirazlar

Risâle-i Nur müellifine göre, her şeyin Allah'tan olduğunu bilmek; iyi, kötü her şeye razı olmayı gerektirir. Ama insan gafletle, kısır nazarı ve düşüncesiyle kendisine kötü gözükten olaylara şikayet etmektedir. Kâinattaki hadiselerde insanın heva ve hevesine uymayanların, hoşlandıklarından çok olduğunu ifade eder. Ona göre, hakikati kavrayamayan insan, kendisine çirkin gözükten her şeye isyan edebilmektedir. Oysa Bakara 2/216. ayeti kerimede şöyle buyrulmaktadır: "Olur ki, bir şey sizin için hayırlı iken, siz onu hoş görmezsiniz. Yine olur ki, bir şey sizin için kötü iken, siz onu seversiniz. Allah bilir, siz bilmezsiniz."²⁸⁷

Said Nursî'ye göre, insan yaşadığı olayları ve hadiseleri o anlık bakışıyla değerlendirmektedir. Ama o olayın geçmişe ve geleceğe bakan pek çok yönü vardır. Bir çok canlı ve insanla ilgili sonuçları olabilmektedir. Aslında bunların hepsi bilinmeden o hadiseyi kötü olarak değerlendirmek bir haksızlıktır. Sebeplerin burada ortaya çıkarak haksız şikayet ve itirazların Allah'a ulaşmasına engel olduğunu ifade eder. Ona göre, sebepler eşyanın görünüşündeki kusurlara, merhametsizliklere ve eksikliklere kaynağıdır. Sebepler; güzellikleri görünmeyen ve bilinmeyen şeylerde Allah'ın kudretini zulümden, kusurdan koruyup yaratıcıya tesbihe vesile olurlar. Ölüm ve hastalık misaliyle kanaatini açıklar:

Ölüm ve hastalıklar zahirde çirkin görünür. Çünkü lezzetlerin bitme nedenidir. Ama ölüm hakiki müminler için cennete gitmeye bir pasaporttur, geçittir. Zahiren çirkin olan hastalıklar ise pek çok kişiyi Allah'a yönlendirmiş ve ahiret ile ölümü düşündürmüştür. Yani doğru okunan hastalık hidayete ve imanın kuvvetlenmesine vesiledir. Ama ölümün ve hastalığın doğru okunmaması

²⁸⁶ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 570; ay., *Âşâr-ı Bedîyye*, s. 17; ay., *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 107, 293; ay., *Lem'âlar*, (Osmanlıca), ss. 254-255.

²⁸⁷ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006, s. 33.

şikayetlere neden olmaktadır. Sebepler ve vasıtalar, bu noktada devreye girerek şikayetleri üzerlerine alırlar. Böylece zahire takılan insanlar, Allah'ı değil; sebepleri ve vasıtaları şikayet ederler. Yani haksız şikayetler Allah'a değil; sebeplere gider. Kazalar Azrail'e perde olduğu gibi Azrail de Allah'a haksız şikayetlerin gitmesini engeller.²⁸⁸

3.2.1.3. Fiili Dua

Said Nursî'ye göre, esbabın konulmasının bir başka nedeni, ibadet ve kulluktur. O, ibadet, kulluk ve dua kavramlarını çok geniş bir perspektifte ele almıştır. Mesela, ona göre, dua; söz, kalp, hal, fiil, istidat gibi pek çok hallerde yapılmaktadır.²⁸⁹ Fiille duaların yapılması için sebeplerin olduğunu savunur. Mesela, birer sebep olan suyun, hararetin, toprağın, ışığın bir çekirdek etrafında uygun hali almalarını sümbülün çıkması için yaptıkları birer dua olarak görür. Aynı şekilde ona göre, insanların elde etmek istedikleri için sebeplere girişmesi her şeyi hikmetli yapan Allah'a fiili bir duadır. Risâle-i Nur müellifine göre, bu dünya hikmet diyarı olduğundan her iş için sebeplere girişmelidir. Ama sebepleri küçük büyük demeden her şeyi kolaylıkla icat eden Allah'ın razı olacağı bir hale bürünme olarak görmelidir. Sebepleri Allah'ın kudretinin bir perdesi bilerek uymalı ama sonucu Allah'tan istemeli ve beklemelidir. Neticeleri Allah'tan bilerek şükürleri yalnız yaratıcıya yapmalıdır.²⁹⁰

3.2.1.4. Allah'ın Hikmeti

Said Nursî'ye göre, Allah dünyada hikmeti gereği pek çok şeyi yaratılıştaki hiçbir hissesi olmayan sebeplerle yapmaktadır. Onun ifadesiyle dünya hikmet, ahiret kudret yeridir.²⁹¹ Yani bu dünyada hikmet hakimdir. Aslında dünyada sebeplerin olması ona göre, insanın bir imtihanıdır. Bu noktada Said Nursî önemli olan şu hususlar üzerinde durarak sebeplerin var olma nedenini ifade eder: Acaba insan sebeplere mi takılacaktır? Yoksa her sebebin arkasında esas fail olan

²⁸⁸ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 330; ay., *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 11, 87, 273; ay., *Lem'âlar*, (Osmanlıca), s. 395, 836.

²⁸⁹ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 358; ay., *Mektûbât*, (Osmanlıca), ss. 376-377.

²⁹⁰ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 354; ay., *Mektûbât*, (Osmanlıca), s. 376.

²⁹¹ Said Nursî, *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 91.

Allah'ın kudretini mi fark edecektir? Bu imtihanda insanın zafere ulaşması için Allah nice kolaylıklar yaratmıştır.

Said Nursî'ye göre, kâinatı incelediğimizde, eşyaya baktığımızda sebeplerle sonuçları arasında hiçbir benzerlik, ilişki olmadığını görüyoruz. En büyük sebebin en adi sonuca gücü yetmemektedir.²⁹² Aslında Allah'ın dilemesi, hikmeti gereği ve pek çok esmanın görünmesi için sonuçlara sebeplerin bağlandığını savunur. Ama sebeplerde icadı yapabilecek güç olmadığı üzerinde ısrarla durur.²⁹³

3.2.1.5. Kudretin İlançıları

Said Nursî, insanların gaflet ve cehaletlerinden dolayı sebepleri mal sahibi ve olaylara etki eden güç sandıklarını savunur. Oysa ona göre, asıl mal sahibi onların arkasında iş gören Allah'ın kudretidir. Said Nursî'ye göre, her şeyin iki ciheti vardır: Bir ciheti Hakk'a, diğeri insanlara bakar. İnsanlara bakan cihetin Hakk'a bakan yönü göstermesi gerektiğini savunur. Tıpkı dantelli perde veya şeffaf bir cam parçası gibi altındakini gizlememelidir. Yani nimete bakıldığında nimeti veren Allah hatırlanmalıdır. Sanata bakılınca yaratıcı, sebeplere nazar edildiğinde mülkün gerçek sahibi, her şeyi var eden Allah zihne ve fikre gelmelidir.

Risâle-i Nur müellifi, sebepleri kudretten gelen emirleri ilan edicisi ve yayıcısı olarak görmektedir. Yani sebepler dairesini hükümetin emirleri duyuran yazı işleri müdürlüğüne benzetir. Ona göre, denizler, gezegenler, bitkiler, hayvanlar, itme ve çekme kanunları gibi Allah'ın memurları, askerleri vardır. Ama bu askerlerin herhangi bir şeye etki edemediklerinden Allah'a ortak olamayacağını savunur. Allah'ın rububiyetinin icraatçıları olmadıklarını vurgular. Vazifelerinin ancak dellallık ve kudretin icraatlarını ilan etmek olduğunu ifade eder. Allah'ın yarattıklarını kudretin izzetini, rububiyetin haşmetini ortaya koymak için yapılan vasıtalar, sebepler olarak vasıflandırır. Böylece aklın zahire bakan nazarında çirkin, küçük, önemsiz gözükken işlerle kudretin temasının ve iş görmesinin gözükmeyeceğini iddia eder. Yoksa ona göre, sebepler kudretin acz ve ihtiyacına yardımcı hükmünde değillerdir. Allah haşa insanlar, hükümdarlar gibi aciz

²⁹² Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 771.

²⁹³ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 688; ay., *Lem'âlar*, (Osmanlıca), s. 395, 397.

değildir ki yardımcılara ihtiyacı olsun. İnsanlar ve hükümdarlar aciz olup bütün işleri kendileri yapamadıklarından komutan, vezir gibi yardımcıları edindiklerini belirtir.²⁹⁴

3.3. TABİATÇILARA GÖRE SEBEPLER

Said Nursî'ye göre, tabiatçılar kâinata sanat eseri olarak bakmaz. Kâinatın zatına değer vererek onu kendinden bilirler.²⁹⁵ Maddecilik fikrini aşılıyarak hakikatten uzaklaşırlar. Şuursuz sebeplerin her şeye hakim olduğunu sanırlar. Said Nursî gafletten doğan inkârın sebep ve sonuçların peş peşe gelmesini birbirlerine neden olma olarak gördüğünü ifade eder. Oysa ona göre, birlikte gelme ile sebep olma farklı şeylerdir. Hikmetli iş gören Allah sebeple sonuç ilişkisini bir düzen içerisine koymaktadır.²⁹⁶

Risale-i Nur müellifine göre, şuursuz sebeplere hakimiyet veren tabiatçılar bir ilaha inanmazken zerrelere sayısınca yaratıcıları kabul etmeleri gerekmektedir. Yani canlıların her bir zerresine hadsiz bir kudret, ilim ve her şeyi görececek gözle bütün sanatları yapabilecek iktidar verirler. Ona göre, inkârcılar fikirlerini ispatlamak için her zerrede hükema şuuru, etibba hikmeti, hükkam siyaseti olduğunu doğrulamalıdır. Bunu ise Said Nursî apaçık bir aldanma olarak görür. O Allah'ı inkâr edip tabiata saplanan filozofların mesleklerinin iç yüzünü göremediğini savunur. Aldanma nedenlerini meseleye gafletle ve yüzeysel bir şekilde yaklaşmaları, akıllarını sınırlı kullanmaları veya inançsızlığa şartlanmışlıkları olarak görür.²⁹⁷

Said Nursî, inkâr nazarının dağ gibi bir ağacın kaynağı olarak çekirdeğini gösterdiğini ifade eder. Böylece inkârcı bakışın Allah'ın sanatını inkâr ederek yaratılışı sebeplere verdiğini ve her zerreye kapasitesinin üstünde yükler taşıttığını açıklar. Küçük çekirdekte bunu beklemelerini meseleye sathi yaklaştıklarına delil olarak gösterir. Zira Risâle-i Nur müellifine göre, sathi bir nazarla sadece

²⁹⁴ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 226, 329, 839; ay., *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 10, 58; ay., *Nurun İlk Kapısı*, s. 101.

²⁹⁵ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), ss. 839-840.

²⁹⁶ Said Nursî, *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 82.

²⁹⁷ Said Nursî, *Lem'âlar*, (Osmanlıca), ss. 378-408; ay., *Asâ-yı Mûsâ*, (Osmanlıca), s. 178; ay., *Âsâr-ı Bediyye*, ss. 11-12; ay., *Nurun İlk Kapısı*, s. 85; ay., *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 135, 169, 277, 288; ay., *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 827; ay., *Hizmet Rehberi*, İstanbul: Sözler Neşriyat, 2003, s. 24.

küçük şeylere bakmak cüziyyatın sebeplerden çıktığı düşüncesine götürebilir. Çünkü sathi nazarda küçüklük sanatta da azlık olma düşüncesine iter. Sathi nazar büyük cisimleri hikmetsiz görerek abesiyete atabilir. Ayrıca Said Nursî insanın cüzi nazarıyla sadece küçük şeylerle ilgilenmesinin gaflete düşmesini sağlayarak Allah'a ibadet etmesine engel olduğunu ifade eder. Ama meseleye dikkatle bakınca bu düşüncedeki yanlışlığın açık bir şekilde ortaya çıkacağını savunur. Zira ona göre, bütüne ve türe bakılınca en küçüğün büyükten çıkmasına ihtimal verilemez. Çünkü kişi dikkatli bir nazarla önemsiz ve küçük sanılan varlıklarda bazen büyüktekinden bile çok sanat olduğunu fark eder. Bu düşüncesini misallerle destekler:

1. Misal: Said Nursî'ye göre, insan gafletinden cüzi rızkını bazı sebeplere verebilir. Ama rızkın yetiştiği arzın kış mevsiminin kupkuru, yazın ise nimetlerle dolu olduğuna şahit olur. Böylece arzı diriltip bütün hayat sahiplerine rızıklarını veren Allah'tan başka kendisini nimetlendirecek bir şey bulunmadığına ikna olur.

2. Misal: Risâle-i Nur müellifinin fikrinde insan evindeki küçük bir ışığı, kalbindeki nuru bazı sebeplere verebilir. Ama o ışığın güneşin ziyasıyla aydınlandığını anlayınca kalbi ışıklandırmanın ancak gece ve gündüzü birbirine çeviren Allah olduğunu fark eder.

3. Misal: Risâle-i Nur müellifine göre, insan sathi nazarıyla sinek, böcek, tohum ve çiçek gibi küçük varlıklardaki sanat harikalığını, kudret mucizeliğini anlayamayabilir. Oysa Said Nursî'ye göre, sinekte öyle bir sanat vardır ki, tavuktaki harika yaratılıştan geri değildir.²⁹⁸ Üstelik sineğin kanadı gibi küçücük şeylerde harika bir sanat eseri bulunmaktadır.²⁹⁹

Said Nursî'ye göre, inkârcı bakışın kendini ispatlayabilmesi için çok zor koşulları gerçekleştirmesi gerekmektedir. Yaratılış sebeplere ve tabiata verilirse bir tek şey bütün varlıklar kadar zor olur. Hiçbir şey kendi kuvvetiyle bir zerreye bile hakim olamaz.³⁰⁰ Bu fikirlerini kendi tabirleriyle misal dürbünü ile açıklar: Mesela, ona göre, çam ağacının cihazlarını dokuması ve yetiştirmesi için bir köy

²⁹⁸ Said Nursî, *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 247, 252; ay., *Tarihçe-i Hayat*, (Osmanlıca), s. 147.

²⁹⁹ Said Nursî, *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 252.

³⁰⁰ Said Nursî, *Asâ-yı Mûsâ*, (Osmanlıca), s. 175; ay., *Fihrist*, (Osmanlıca), s. 30, 45, 190, 191; ay., *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 98.

kadar tezgaha ve fabrikaya ihtiyacı vardır. Şuursuz hava unsurundaki her bir zerrenin; bütün bitki, çiçek ve meyvelerdeki koşullara uyması ve buradaki bütün vazifeleri yapabilmesi için varlıkların hepsini tanıyacak ilme ve onları her an var edecek kudrete sahip olması gerekmektedir.³⁰¹

Risâle-i Nur müellifine göre, inkârcılar bazen de gayet derin, bilinmez, çok önemli ve bin cihette hikmeti bulunan hakikate fenni bir ad takarlar. O adla anlamayanların aydınlandığını, kolaylaştığını iddia ederler. Oysa Said Nursî'ye göre yaptıkları adetullah kanunlarının perdesi altında bir çok Allah'ın sanat eserlerini ve kudret mucizelerini görmemektir. Sonuçta her şeydeki marifet yolunu kapatmaktır. Yüz sayfa ile tarif edilse ve hikmetleri açıklansa ancak anlaşılabilir derin, geniş bir hakikati ortadan kaldırmaktır. Bu yüzden Said Nursî ülfet, adet ve devamlılık perdeleri altında çok harika hakikatlerin gizlendiğini vurgular. Misalleri dürbün gibi kullanarak görüşlerini şöyle açıklar:

1- Tabiat: Said Nursî'ye göre, Allah sudan, havadan, elektrikten; sel, fırtına, yıldırım gibi afetler yaratarak gaflete düşen insana hikmetini, kudretini, adaletini, iradesini, hakîmiyetini, kayyumiyetini açık bir şekilde gösterdiği halde; inkârcılar büyük rabbani işaretlere, ilahi terbiyeye tabiat, tesadüf deyip hakikatten saparlar. İnkârla irade, ihtiyar ve hakîmiyetin unvanları bulunan adetullah denilen fitri kanunları tesadüfe, tabiata havale ederler. Allah'ın engin kudretini bilmeyerek varlıklarda görülen süratli ve çok yaratılışı sebeplere verirler. Allah'a inanmamak için aslında bir sanat eseri olan kâinata tabiat namını takarak ilahlaştırırlar. Zelzeleyi madenlerdeki değişim olarak vasıflandırıp tesadüfi, tabii ve maksatsız bir hadise olarak tanımlarlar. Dalaletten gelen cehalet, zındıkadan doğan çirkin inatla esbabın yalnız bir perde ve bahane olduğunu bilmezler. Dağ gibi bir hakikati zerre kadar küçük sebebe dayandırır.

2- Çekirdek: Said Nursî'ye göre inkârcı bakış, meyve ağacını yapanın çekirdek olduğunu iddia eder. Çam ve incir ağacı gibi binler harika sanatları içeren kudret mucizesini nohut kadar küçük olan çekirdeğine dayandırır. Tabiatçıların bu nazarını şuna benzetir: Bir usta tırnak kadar odun parçasından farklı yemekler ve kumaşlar yapıyor. Bu işlerin tesadüfi ve tabii olarak odundan

³⁰¹ Said Nursî, *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 37; ay., *Sözler*, (Osmanlıca), ss. 196-198; ay., *İşârâtü'l-İ'câz*, (Osmanlıca), s. 75, 77.

olduğunu iddia etmek ustanın harika sanatlarını ve maharetini hiçe indirmektir. Öyle de yaratılışı sebeplere ve tabiata vermek Allah'ın kudretini görememektir. Harika sanat eserlerini anlamsızlığa terk etmektir.

3- Radyo: Risâle-i Nur müellifi, asrımızda havadaki ses nakline radyo adı verildiğini belirtir. Ona göre, kudret sahifesi olan havada sözcükler adeta zamansız hiçbir karışıklık olmadan çoğaltılmaktadır. Kudretin yazar bozar tahtası olan havada, Hz. Adem'den beri bu harikuladeliği vardır. Ama havadaki ses nakline radyo denilmesi kudret eserinin görülmemesine neden olabilir. Dalalet ve gaflet ehli böyle adlar takarak ülfet, adet, kanunluk ve devamlılık perdeleriyle kendilerini geçici bir şekilde aldattıklarına dikkat çeker. Oysa Said Nursî'ye göre, radyo rahmet hazinesinden ihsan edilen bir hediyedir.

Said Nursî, radyo nimetini fark edemeyen insanların kaşiflik adı altında bunu sahiplenmesindeki garipliğe değinir. Ona göre, insan en zahir ve küçük fiili olan söylemeyi bile yapamamaktadır. Sadece havayı harflerin mahrecine sokmakta, Allah kelimeleri yaratmaktadır. Bu kadar icatta eli kısa olan insanı radyonun mucidi olarak vasıflandırmanın yanlışlığına değinir.³⁰²

4- İnsan: Said Nursî, insanı kudret mucizeleriyle dolu, kâinatın küçültülmüş şekli olarak vasıflandırır. İnkarcı bakışın bu kudret mucizelerini göremeyerek insanın kıymetini takdir edemediğini ifade eder. Ona göre, inkârcı bakış harika yaratılan insana adet penceresinden bakarak sıradan görür. Ama kaideden çıkmış, taifesinden ayrılmış fertleri ibret olarak görür. Mesela, iki başlı, üç ayaklı bir insanı görüp hayret eder. Hayvan ve insan yavrularının harika, mucizeli beslenmelerini adı görüp önemsemez. Ama taifesinden çıkmış denizin dibindeki bir böceğin yeşil yaprakla beslenmesine dikkat kesilir.³⁰³

Said Nursî'nin perspektifinde inkârcıların yaptığı bir neferin veya taburun zaferini askeri kanuna havale ederek kumandanından, padişahından ve hükümetinden alakasını kesmek gibidir. Yani inkârla Allah'ın itaatkar askerleri olan zerre ordusunu yaratıcısından kopararak serseri tesadüf ve kör tabiata verirler. Nimetleri göremeyerek şükür ve hamd kapılarını kendilerine kapatırlar.

³⁰² Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), ss. 198-199; ay., *Emirdağ Lâhikası II*, (Osmanlıca), ss. 142-148.

³⁰³ Said Nursî, *Emirdağ Lâhikası II*, (Osmanlıca), ss. 146-147.

3.4. KUDRET MUCİZELERİ

Said Nursî, Allah'ın kudretinin kâinattaki tecellilerine kudret mucizeleri adını vermekte ve bunların mahiyetini ortaya koymaktadır. Onun tabiriyle kâinat manalı, intizamlı cisimleşmiş Kur'an kitabı olup süslü bir saray ve şehir şeklinde görünmektedir. Kâinat kitabının bütün sureleri, ayetleri, kelimeleri, harfleri, bölümleri, sayfaları, satırları her an yaratılmakta ve hikmetle değiştirilmektedir. Allah Rezzak, Gaffar, Muhyi ve Mümit gibi fiili sıfatlarıyla pek çok işleri bir anda yapmaktadır. Gücünde herhangi bir sınır olmayan Allah, kudretiyle yardım almadan her şeyi terbiye etmekte, ortağı olmadan bütün varlıklara hükmetmektedir.³⁰⁴

Risale-i Nur müellifi, yaratılışın İlahi kudretle ilişkisini şöyle ele alır: Allah kudretiyle her baharda zemin yüzündeki dört yüz bin milletten oluşan bitki ve hayvan ordularının bütün cihazlarını, rızıklarını intizamla verir. Nimetlerini tohum ve çekirdek denilen rahmani hülasalara koyar. Hepsinin icadı کن "Kün" yani "Ol" emrinde bulunan كاف نون "kaf nuna" değmeden hızlı, kolay ve çok sayıda gerçekleşir.³⁰⁵

Said Nursî'ye göre, Allah'ın "Ol" hitabıyla tekvini emirler yaratılır. Tekvini emirlerin bir kısmı maddesiz ibda ve kimisi de zerrelere inşa edilmekle gerçekleşir. Yani maddesiz yaratmaya ibda', zerrelere terkip ederek ayakta tutmaya inşa adını verir. Hikmetli bir intizamla varlıkların kâinat kitabına uğrayıp gittiklerini ifade eder. Said Nursî, bunların hepsini tek başına ve beraberce her şeyi gören, bilen, sonsuz hikmetle iş gören, kudretinde sınır olmayan Allah'a işaretler olarak görür.³⁰⁶ Kudretin varlığını, kâinatın varlığından çok daha kesin sayar. Bütün varlıkların her birini tek başına ve beraber o kudretin cisimleşmiş kelimeleri, Allah'ın isimlerini okutan birer mektupları ve İlahi emri yerine

³⁰⁴ Said Nursî, *İşarat'ül-İ'caz*, (Osmanlıca), s. 141; ay., *Sözler*, (Osmanlıca), s. 219.

³⁰⁵ Said Nursî, *Lem'âlar*, (Osmanlıca), s. 492, 515, 658, 870; ay., *Sözler*, (Osmanlıca), s. 60, 96, 132, 188, 432, 596, 623, 640; ay., *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 167, 218; ay., *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 75, 768; ay., *Mektûbât*, (Osmanlıca), s. 11.

³⁰⁶ Said Nursî, *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 234, 258; ay., *Âsâr-ı Bediyye*, s. 256; ay., *Muhakemât*, ss. 130-131.

getirmekle vazifeli memurları olarak tanımlar. Sayılarınca mevsufları olan Allah'a şahadet ettiklerini belirtir.³⁰⁷

Said Nursî'nin tabirleriyle eşyada görünen hikmetli düzen, donatılan yardım, ölçülü adalet ve latif rahmet; kudretli yaratıcıya işaret eder. Kâinatı süslendiren intizamlı varlıklar ve süslü nakışlar kudret kaleminin eseridirler. Her varlık Allah'ın esmasını ilan eden çok manalı, cisimleşmiş lafızlar ve kudret kelimeleridir. İnsanların kâinattaki sanat eserlerini ve kudret mucizelerini düşünerek Allah'a ulaşacaklarını belirtir.³⁰⁸ Kudret kaleminin yazdığı bu mektupları mütalaa ve tefekkür etmeyi insanların varlık sebebi olarak görür. Hatta insanın kendine verilen cüzi ilim, kudret ve irade gibi sıfatları kıyas yoluyla Allah'ı tanımak için kullanması gerektiğini savunur. Şu misalle kanaatini açıklar: İnsan cüzi ilim, kudret ve iradesiyle intizamlı bir bina inşa eder. Bu halinden inşa etmenin nasıl bir iş olduğunu anlar. Kâinat sarayını Allah'ın kudretiyle var etmesini fark eder. Sonra kendi cüzi sıfatlarını yaratanın Allah olduğunu da göz önünde bulundurur.³⁰⁹

Said Nursî'ye göre, güneşin nuru bütün damlaları, denizleri aydınlatması gibi Allah'ın kudreti her şeye nüfuz eder. Bu kanaatine delil olarak kâinattaki karşılıklı yardımlaşmanın, cevaplaşmanın, birbirine dayanmanın her şeyi kapsayan bir kudreti göstermesini verir. Çünkü ona göre, büyük, küçük, tür ve fertte yapılanlar iç içe ve birbirleriyle yardım halinde olduğundan farklı failere verilemezler. İç içe olan düzeni şu misallerle açıklar: Alemdeki nizam ve intizam kâinattaki her varlığın hatta beden hücrelerindeki zerrelerin düzenini bile gerektirir. Kâinattaki düzen için dünya belli ölçüler içerisinde hem kendi hem güneş etrafında dönmelidir. Dünyanın düzenlenmesinde insanın varlığı önemli bir faktördür. İnsan ve kâinatı oluşturan zerreler ince hesaplamalarla pek çok vazifeyi yapmaktadırlar.

Said Nursî'ye göre, kâinatın sayfaları okundukça birbirine en uzak şeylerin karşılıklı yardımlaşma yaptığı anlaşılır. O, varlıklardaki bu halin birbirlerinin

³⁰⁷ Said Nursî, *Şuâlar*, (Osmanlıca), s. 817; ay., *Sözler*, (Osmanlıca), s. 83.

³⁰⁸ Hüseyin Âşûr, "Bediüzzaman'ın Tabiatçılara Karşı Müdafaa Stratejisi", *İslam Düşüncesinin 20. Asırda Yeniden Yapılanması ve Bediüzzaman Said Nursî*, İstanbul: Yeni Asya Yayınları, 1992, s. 267.

³⁰⁹ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 105, ss. 142-143, 147-148, 245.

işlerini görüyormuşçasına ve sıkıntılarını biliyormuşçasına olduğunu belirtir. Bütün bunları kudreti her şeye yeten Allah'ın emir dinleyen askerleri olduklarını gösterdiğini savunur. Varlıklar arasında pek çok yardımlaşmanın olduğunu örneklerle anlatır. Mesela, ona göre, birbiriyle alakasız sanılan karaağaç ile sinek arasında şöyle bir bağlantı bulunmaktadır: Sineğin yaprağına bıraktığı yumurtasına karaağaç sahip çıkmaktadır. Karaağaç yapraklarını sineğin yumurtaları için katlamaktadır. Sanki yumurtalar anne karnında veya beşikte gibi korunmaktadırlar. Sinek ise yumurtalarının bulunduğu mahzeni bal gibi gıdayla doldurarak onların rızık temin etmelerini sağlar. Said Nursî, bu misalde olduğu gibi şüursuz varlıkların hikmetli işleri yapamayacağını vurgular. Hükmü sinek ve karaağaca geçen Allah'ın kudret ve hikmetiyle bu işlerin gerçekleştiğini ifade eder.

Said Nursî, başka misallerle kâinattaki yardımlaşmayı şöyle açıklar: Bitkiler ve ağaçlar kendilerine hiç benzemeyen hayvanların rızıklarını taşırlar. Güneş ip gibi dallara asılan bu rızıkları yani meyveleri pişirir. İnek, deve ve keçi gibi hayvanlar en latif gıda olan sütü aciz yavrularına verirler. Aciz yavrular sütü yiyebilmek için sadece ağızlarını uzatırlar. O bitkilerin, hayvanların ve yavruların birbirlerinden hatta kendilerinden bile habersiz oldukları halde bu düzenin hiç değişmediğini savunur. Şüursuz ve güçsüzlüklerine rağmen karşılıklı yardımlaşmanın devamıyla kudreti her şeye yeten Allah'ı ilan ettiklerini belirtir. Her şeyin Allah'ın emrine uyduğunu savunur.³¹⁰

Said Nursî'nin savunduğu gibi Kur'an kâinat sayfalarında ve zamanın yapraklarında kudret kalemiyle yazılan tekvini ayetleri cinlere ve insanlara ders verir. Varlıkların üstündeki adet ve ülfet perdesini yırtarak yaratılan her şeyin bir kudret mucizesi olduğunu gösterir. Yani alışkanlığımızdan dolayı bize sıradan gelen şeylerin aslında öyle olmayıp harika bir yaratılıştaki olduğunu ispatlar.

Said Nursî'ye göre, Kuran'ın nazarıyla bakılmayınca en kapsamlı kudret mucizesi olan insanın yaratılışı alışkanlık yüzünden sıradanlaşır. Ama harikalıktan düşen, yaratılıştaki intizamdan çıkan ve fitratındaki kemali kaybeden fertler ilgiyi çeker. Üç ayaklı veya iki başlı bir insan ilginç gözüktür. Ayrıca en latif ve herkese

³¹⁰ Said Nursî, *Âsâr-ı Bediyye*, ss. 546-547; ay., *Sözler*, (Osmanlıca), ss. 316, 318-319; ay., *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), s. 217.

ait rahmet mucizesi olan bütün yavruların intizamla beslendirilmelerini sıradan görünür. Fakat insanlar tek başına gurbete düşen deniz altındaki bir böceğin yeşil yaprakla beslenmesine dikkat çekerler. Kur'ani nazar bu gafletleri dağıtarak ülfet perdesini kırar ve varlıkların birer kudret mucizesi olduğunu gösterir. Said Nursî, eserleriyle insana ülfeti kıran Kur'an nazarını kazandırmayı amaçlayarak ahiretin olduğu gibi dünyanın da harikalarla dolu olduğunu göstermeye çalışır.³¹¹

Said Nursî'ye göre, kâinat kitabı manayı ismiyle değil manayı harfiyle okunmalıdır. Çünkü gafleti dağıtan Kur'ani nazarın varlıklara manayı ismiyle değil manayı harfiyle yani Allah hesabına baktığını ifade eder. Böylece Said Nursî nahiv ilminde kullanılan, manası kendini gösteren isim ile tek başına anlamsız olup başkasının anlaşılmasını sağlayan harfi bakış şekli olarak yorumlar. Manayı ismi ve manayı harfi ıstılahlarını ortaya koyar. Manayı harfiyi tevhit ve Allah'ı tanımak için kullanarak kelimeye kelam ve tasavvufla ilgili bir içerik yükler. Ona göre, manayı ismi ile bir varlığa kendisi için bakılır. Mesela, çiçek şu renklerden oluşmaktadır, yapraklarının çeşidi şudur, boyu şu kadardır gibi. Manayı harfi ise varlığı kendisi için değil yaratıcısı hesabına okumaktır. Varlıktaki esma-i hüsnayı fark etmektir.

Said Nursî, manayı ismiyle bakış tarzının her şeyi kendine ait özellikleri ile tanımladığını ifade eder. Ona göre, bu bakış sebeplere takılmaya neden olur. Manayı harfiyle bakış ise her şeyi yaratıcıdan gelen bir mektup, mesaj olarak değerlendirir. Risâle-i Nur Külliyyatı, her tarafında Kur'ani bir nazar olan manayı harfiyi bize anlatır. Her şeyi Rabbimizi tanıtan bir ayet, delil olarak okumanın usulünü öğretir. Her şeyi yaratan Allah'ın adıyla okuma eğitimi verir. Nitekim Said Nursî'nin kendisi de ³¹² "وفى كل شيء له آية تدل على انه واحد" "Her şeyde Allah'ın varlık ve birliğine işaret eden deliller vardır." beytini aktararak bunu gaye edindiğini belirtir.³¹³ Kâinatı Allah'ın kudret eseri olarak vasıflandırır. Said Nursî,

³¹¹ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 157; Edip İbrahim Debbağ, "Bediüzzaman ve İman Edebiyatı", *İslam Düşüncesinin 20. Asırda Yeniden Yapılanması ve Bediüzzaman Said Nursî*, İstanbul: Yeni Asya Yayınları, 1992, s. 275.

³¹² Said Nursî, *Mektûbât*, (Osmanlıca), s. 414.

³¹³ Mermer, "Risâle-i Nur'da Sebep-Sonuç İlişkiler", *Uluslararası Bediüzzaman Sempozyumu III*, s. 38; ayrıca bkz. Mahir Şahin, *Akıldan İstifade mi İstifa mı Bediüzzaman'a göre, Felsefe*, İstanbul: Şahdamar Yayınları, 2006, ss. 23-26; Hekimoğlu İsmail, *100 Soruda Bediüzzaman Said Nursî*, ss. 206-208; Başar, *Nur'dan Kelimeler 3*, ss. 57-64; Aymaz, *Barla Lâhikası Üzerine*, ss. 437-438.

eserlerinin pek çok yerinde bu kudret mucizelerini anlatır. Onlardaki harika yaratılışa dikkat çekerek bunu şuursuz, akli ve fikri olmayan sebeplerin yapamayacağını ispatlar. Çiçek, böcek gibi küçük varlıklarda bile sebeplerin karışmadığını ortaya koyarak kâinattaki her şeyde görülen kudretin tezahürlerini açıklar.³¹⁴

Said Nursî, ancak manayı harfi nazarıyla hakiki tevhide ulaşılacağını savunur. Ona göre, tevhid amiyane ve hakiki olarak iki kısma ayrılır:

1- Zahiri ve avamca tevhit: Allah'ın bir olduğuna, ortağı olmadığına, kâinatı yarattığına inanmaktır.

2- Hakiki tevhit: Her şey üstünde kudret sikkelerini, rububiyet hatemini görmekle doğrudan bütün varlıklarla Allah'ın varlığını, birliğini kavramaktır. Her şeyin Allah'ın kudretinden çıktığına; ilahlığı, terbiye ediciliği ve mülkünde hiçbir ortağı ve yardımcısı olmadığına inanmaktır. Böylece daimi bir huzuru elde etmektir.³¹⁵

Said Nursî, bu ayrımını açıklamak için temsil dürbününü kullanır: Çarşı veya şehire büyük birisinin çeşitli malları gelse iki bakışla ona nisbet edilir. Ya avamca ve özet bir tarzda bu kadar büyük servetin başkasına ait olamayacağı denilir. Ama bu bakışta çok hırsızlık olabilir. Küçük paraların görevli memura ait olduğu sanılabilir. İkinci çeşit bakış servetin her bölümünde, teker teker küçücük paraların hepsinde sahiplerini tanımaktır. Her bir top üstünde turrayı, bütün ilanlarda mühürleri okumaktır. Bu nazarda hiçbir şey servet sahibinden başkasına verilemez.

Said Nursî'ye göre, hakiki tevhitte Allah'ı bilmek bütün kâinatı kapsayan terbiye ediciliğine ve zerrelere yıldızlara kadar küçük büyük her şeyin tasarrufatıyla, kudretiyle ve iradesiyle olduğuna kesin inanmaktır. Mülkünde hiçbir ortağı olmadığına ve لا اله الا الله kutsi kelimesine, hakikatlerine iman etmek, kalben tasdik etmekle olur. Yoksa "Bir Allah var." deyip bütün mülkünü sebeplere ve tabiata dağıtmak, her şeyin yanında hazır irade ve ilmini bilmemek kişide iman

³¹⁴ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 152.

³¹⁵ Said Nursî, *ae.*, ss. 328-329.

hakikatinin olmadığını gösterir. Ayrıca şiddetli emirlerini tanımamak, sıfatlarını ve gönderdiği elçilerini bilmemek de iman hakikatının yokluğunu ifade eder.³¹⁶

Said Nursî'nin hakiki tevhide ulaşmak için izlediği yöntem tarikatlerdeki bazı yaygın anlayışlardan farklıdır. Tarikat ehli, hakikati ve marifetullahı bulmak için Allah dışındakileri unutmaya çalışır. Said Nursî ise bunun tam tersine her şeyden marifetullahın yolunu arar ve bulur.³¹⁷ Kudret sıfatı açısından marifetullahı şöyle ele alır:

Said Nursî'ye göre, kıymetli harika sanat olan nimetler Allah'ın kudret mucizeleri ve rahmet hediyeleridir. Her kudret mucizesine hikmetli bir şekilde pek çok vazife verilmiştir. Üstelik kudret mucizelerini araştırdıkça onlardan pek çok neticelerin çıkartıldığı görülür. Ayrıca kudreti her şeye yeten Allah'ın yarattığı sanatlarında intizamın bulunması nihayetsiz bir hikmetle iş gördüğünü gösterir. Yani Allah'ın sanat eserlerinde kudretiyle hikmeti iç içedir.³¹⁸ Bundan da anlaşılacağı üzere Said Nursî'nin perspektifinde yaratıcı ile ilgili bir konu ele alınırken Allah'ın bir sıfatına ağırlık vermektense bütün vasıflarıyla düşünülmelidir. Buna ilaveten aynı kanunla yaratılış savunulduğundan aslında büyük varlıklarla küçükleri üzerinde yapılan tefekkürün homojen olacağını çıkarabiliriz.³¹⁹ Said Nursî'nin bahsettiği kudret mucizelerinin bazı somut örnekleri şunlardır:

3.4.1. Dört Unsur

Said Nursî'nin tabiriyle hava, su, ışık ve toprak unsurları pek çok vazifelerde kullanılan kudret mucizeleridir. Ona göre, bu dört unsur varlıkların dokunmasına, süslenmesine kaynak ve beşiktirler. Allah'ın emriyle her muhtacın imdadına koşarlar, bütün yerlere girerek yardım ederler ve hayat için gerekli olan şeyleri temin ederler.³²⁰

³¹⁶ Said Nursî, *Emirdağ Lâhikası I*, (Osmanlıca), s. 203, 247.

³¹⁷ Şimşek, "Risâle-i Nur'da Esmâ Parıltıları", *İslam Düşüncesinin 20. Asırda Yeniden Yapılanması ve Bediüzzaman Said Nursî*, s. 207.

³¹⁸ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 8, 10, 76, 196.

³¹⁹ Âşûr, "Bediüzzaman'ın Tabiatçılara Karşı Müdafaa Stratejisi", s. 267.

³²⁰ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 320.

3.4.1.1. Toprak

Said Nursî'nin dediği gibi kâinat kitabını incelediğimizde bir şey olan topraktan çeşitli meyve ve sebzenin çıkarıldığını görüyoruz. Ona göre, her bir avuç toprak pek çok bitkilere, çiçeklere belirli aralıklarla saksılık edebilmektedir. Şuursuz, akli ve fikri olmayan toprak bu hikmetli, intizamlı işleri yapamaz. Her bir avuç toprakta otlar, ağaçlar sayısınca manevi küçücük fabrikalar da bulunamaz. Ancak Allah'ın hadsiz kudret, ilim ve iradesiyle var olur. Yani Said Nursî toprağı bütün bitkilerin oluşumunu bilen, yapan ve onlara giydirilen suretleri tanıyan Allah'ın emir dinleyen bir askeri olarak tanımlar. Manayı harfiyle yani Allah'ı anlatan bir mektup nazarıyla bakınca toprağın her bir zerresinin kudreti haykırdığını iddia eder.³²¹

3.4.1.2. Su

Said Nursî'ye göre, su bütün zerreleriyle hayat sahiplerine kaynak olmakta ve yaşamalarına hizmet etmektedir. Bir şey olan su ile pek çok çeşit canlının yaratıldığını ifade eder. Suyun damlalarının pek çok ve intizamlı vazifeler yaptığını belirtir. İntizamlı pek çok vazifeyi eksiksiz, karıştırmadan yapabilmenin ilim, kudret ve hikmeti gerektirdiğini savunur. Said Nursî'nin ifadesiyle, yaratılış zerrelere verilirse her birinde binler Eflatun kadar ilim ve binler Lokman'ın hikmeti ve iradesi bulunmak lazımdır. Bunun akli ve fikri olmayan, şuur ve güçten mahrum suyun zerrelere verilemeyeceğini iddia eder. Su zerrelere bu vazifeleri yaptırmanın her şeye gücü yeten Allah olduğunu gösterdiğini belirtir.³²²

3.4.1.3. Hava

Said Nursî'ye göre, havanın her bir zerresi tüm vazifeleri eksiksiz bir şekilde yapmaktadır. Havanın görevleri olan sesleri aynı şive, ton ve biçimde alıp nakletmekte; ışık, ısı, elektiriği iletmekte; bunların hepsini yaparken herhangi bir şaşırma ve karıştırma olmamaktadır. Çekme ve itme kanunları her zerrede aynı şekilde görülmektedir. Bütün bitki ve hayvanların nefes alma, aşılama gibi ihtiyaçları intizamlı bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Her zerre birbirinden apayrı

³²¹ Said Nursî, *Nur Aleminin Bir Anahtarı*, İstanbul: Sözler Yayınevi, 2003, ss. 7-9, 43; ay., *Sözler*, (Osmanlıca), s. 70, 13, 182.

³²² Said Nursî, *Nur Aleminin Bir Anahtarı*, ss. 8-9.

olan bütün çiçekler, yapraklar ve meyvelere girebilmekte ve onlara has vazifeleri karıştırmadan yapabilmektedir. Ayrıca bütün bu vazifelerin hepsi aynı anda her bir zerrede yapılmaktadır. Said Nursî'ye göre, bunların olabilmesi için hüve kadar bir avuç havanın bütün zerrelerinin yakın uzak her şeyi işitmeleri gerekir. Her zerre bütün dilleri bilmeli, sözlerin hepsini iletebilmeli ve diyenlerin yerlerini görmelidir. Her şiveyle harfin tarzını tam bilmeli ve çok işleri beraber, şaşırmadan yapmalıdır. Dünyadaki bütün telefonların, telgrafların, radyoların merkezlerine, santrallerine sahip olmalı ve her işi beraber bir anda yapabilmelidirler. Her zerre bütün canlıların özelliklerini, ihtiyaçlarını karşılayabilmelidir.

Said Nursî, temsil vererek meseleyi akla yaklaştırır: Beyaz bir kağıda birkaç nokta konya karıştığı, birisi pek çok vazifeyi aynı anda yapsa şaşıracağı, küçücük bir canlı çok yükler yüklense altında ezileceği, pek çok kelimelerin beraber söylenmesi ve işitilmesi anlamamaya neden olacağı açıktır. Ama Said Nursî'ye göre, hava unsurundaki her bir zerrede bu imkânsızlıklar gerçekleşmektedir. Yani her bir hava zerresinin içinde pek çok farklı noktalar, harfler, kelimeler konulduğu ve konulacağı halde karışmamakta ve düzenini bozmamaktadır. Farklı pek çok vazifeleri hiç şaşırmadan yapmaktadır. Her zerreye çok ağır yükler yüklendiği halde intizamla, zorlanmadan taşımaktadır. Ayrıca her hava zerresi binlerce farklı kelimeleri muhtelif biçimlerde karıştırmadan, değiştirmeden alıp iletmektedir. Zerrelerin bir işi yapması diğerine engel olmamaktadır. Şimşek, fırtına gök gürültüsü gibi hava olayları zerrelerin vazifelerine engel olmamaktadır.

Said Nursî'ye göre, kâinat kitabının hava sayfasında görünen harikulade düzen, gerekli her şeyin kusursuz yapılması zerreler gibi aciz, zayıf varlıklardan beklenemez. Şuursuz hava zerreleri girebildiği bütün varlıkların özelliklerini, bulunduğu yerde ne yapması gerektiğini bilemez. Zira zerrelerde aynı anda nihayetsiz ilim, hikmet, irade, kuvvet ve kudret bulunamaz. Risâle-i Nur müellifi, buna inanmanın her zerrenin hem hakim hem mahkum olduğunu kabul etmeye götüreceğini belirtir. Yani hava sayfasındaki intizam zerreler dayandırılırsa her birinin dediğinin yapılması için hükmetmesi ve gelen emirlere uyması gerekeceğini ifade eder. Birisinin hem yönetici hem asker olmasını imkânsız görür. Demek ki Said Nursî'ye göre, icadın sebeplere verilmesi zerreler sayısınca

imkânsızdır. Hava, her şeye gücü yeten Allah'ın kudret harikasıdır. İlahi kudret kaleminin sürekli değişen bir sayfasıdır. Zerrelerin her biri Allah'ı bütün sıfatlarıyla gösterip şahit olan ve emir dinleyen neferlerdir.³²³

Havanın ses, ışık, ısı, elektrik iletme özelliğinden faydalanılarak pek çok teknolojik alet yapılmıştır. Said Nursî bu aletlerden olan radyodan bahsetmektedir. Ona göre, radyo ile yakın merkezden bir saat hatta sene kadar uzak mesafeye aynı anda sesler nakledilmektedir. Üstelik iletilen ses aynı şekilde, tam harfleriyle, şivesiyle ve söyleyenin tonuyla. Yani o radyodaki bir avuç havanın zerreleri hiç değiştirmeden farklı sözcükleri taşıdıklarını savunur. Said Nursî'nin belirttiği gibi bu harikalığı sebeplere verirsek her bir zerrede hadsiz bir kuvvet, sınırsız irade ve bütün şiveleri bilecek ilim, her şeyi gören göz ve işiten kulak olduğunu iddia etmiş oluruz. Oysa aciz, fakir zerreler bu özellikleri taşımazlar. Demek ki bütün zerreler her şeye gücü yeten, büyük küçük gibi kudretine kolay gelen Allah'ın emirber neferidir. Her zerre Allah'ın kudret, irade ve ilmiyle bu harikalığa mazhar olur. Serseri tesadüf, kör kuvvet ve sağır tabiat hiçbir şekilde icada karışamazlar.³²⁴

Said Nursî'ye göre, havanın sesleri nakletme özelliği kullanılarak yapılan radyo nimetine şükredilmelidir. Bunun için radyoda başta Kur'an-ı Kerîm ve hakikatleri, iman ve güzel ahlak dersleriyle insanlar için faydalı kelimeler olması gerektiğini savunur. Bu şekilde bütün zemin yüzü nurlu bir meclis, dersane, yüksek menzil ve imani mektep hükmüne geçeceğini ifade eder. Ona göre, radyo böyle kullanılmazsa insanlar için zararlı olur. Radyodaki keyifli heveslerin beşte birisi olması gerektiğini belirtir. Bunun tersine radyoyu hep keyifli hevesler için kullanmayı havanın gayesindeki sırı aykırı görür. İnsanları tembelleğe, günahlara ve lüzumlu vazifelerde eksikliğe attığını savunur. Ayrıca insanlık için gerekli olan çalışmaya şevki kırdığını ekler.³²⁵

³²³ Said Nursî, *Nur Aleminin Bir Anahtarı*, ss. 10-13, 43-51; ay., *Sözler*, (Osmanlıca), s. 70, ss. 182-185.

³²⁴ Said Nursî, *Nur Aleminin Bir Anahtarı*, ss. 24-26.

³²⁵ Said Nursî, *ae.*, ss. 22-24, 38.

3.4.1.4. Nur

Said Nursî'ye göre, hararetli maddi nar (yani ateş) ve manevi nur unsuru, beraber ve tek başlarına yaptıkları vazifeleri kendi güçleriyle yapamazlar. Bütün icatların ve tesirlerin Allah'ın var etmesiyle olduğunu ifade ederler. Üstelik nur ve nar unsuru toprak, hava ve su gibi gayet açık bir şekilde ve hadsiz dillerle esbabın yalnız bir perde olduğunu ve Allah'ın kudretinin her şeye yettiğini gösterirler. Çünkü Said Nursî'ye göre, nur vücut ve hayat gibi Allah'ın kudretini perdesiz, direk olarak işaret eder. Nurun varlığında zahiri sebepler hiçbir surette perde olamaz. Risâle-i Nur Külliyyatı'nda nur unsuruyla ilgili pek çok örnek vardır. Bu örneklerden iki tanesini aktarmakla yetineceğiz:

Birinci Örnek: O, insan hafızasını örnek olarak sunar. Ona göre, insanın hafızasındaki ilim manevi nur gibidir. Yaşanılan her şey tırnak kadar küçücük hafızada kaydedildiğini ifade eder. Hafızanın küçük olmasına rağmen bir arşiv gibi pek çok şeyi içinde barındırmasına dikkat çeker. Seksen sene yaşayan bir adamın hafızasında işittiği, merakını çeken, hoşlandığı pek çok manaları, kelimeleri ve sesleri istediğinde bulabileceğini anlatır. Hafızasında bunların hepsinin intizamlı bir şekilde yazılıp muhafaza edildiğini belirtir. Tırnak kadar küçücük ve kendini korumaktan bile aciz olan hafızadan bunların beklenilemeyeceğini vurgular. Bütün bunların hafızanın hal diliyle her şeye Hâkim olan Allah'ı gösterdiğini ifade eder.

İkinci olarak elektriği örnek verir. Yüzer merkezlerdeki demir ve ip tellerindeki zerrelere, maddelerle küçük bir temaslarıyla on kilometrelik karanlığı gidererek yerine yarım saniyelik nur ortaya çıkardıklarına dikkat çeker. Ona göre, zerrelere vazifelerini yapmalarıyla karanlık birden kaybolarak yerini nur almaktadır. Oysa cansız, şuursuz ve hareketsiz olan zerrelere maddeler bunları yapamazlar. Yüz kilometreye ellerini uzatıp karanlığı süpürüp ve temizleyip nurları dolduramazlar. Said Nursî'ye göre, bütün şeytanlar, dinsizler, maddiyunlar toplansalar bunu bir Sofestai'ye kabul ettiremezler. Demek bu harikulade işler bütün kâinata hükmü geçen Allah'ın kudret ve hikmetiyle olmaktadır.

Said Nursî'ye göre, inkârcılar bu hakikati sathi bakışlarıyla örterek insanları kandırmaya çalışmaktadırlar. Bu derin ve önemli hakikate güya anlaşılın diye elektrik adını vermişlerdir. Oysa bu bakışlarıyla Allah'ın kudret eseri olan nuru adileştirdiklerini, sıradanmış gibi gösterdiklerini ifade eder. Kudretin bu mucizesinin hikmetlerini iki sayfa ile ancak anlatılacakken bir tek isimle bütün bunları gizlediklerini iddia eder. Risâle-i Nur müellifine göre, inkârcılar fail olarak küçük ve basit bir perdeyi gösterirler. O mucize eserini kör kuvvete, serseri tesadüfe ve tabiata dayandırarak Ebu Cehil'den daha cahil bir duruma düşürürler.³²⁶

3.4.2. Ağaç

Said Nursî'nin ifadeleriyle her ağaç ve dikenli otlar birer kudret mucizesidir. Çam, katran gibi muhteşem ağaçlar kuru bir taştan çıkartılmaktadır. Said Nursî'ye göre, ağaçların incecik kökleri sert taşları yaramazlar. Ancak gücü her şeye yeten Allah'a dayanarak bu işler gerçekleşir. Yani her ağacın hal diliyle besmele çektiğini, rahmet hazinelerinin meyvelerini bizlere uzattığını savunur. Ağaçların dallarının kuru kemiğe benzediği halde tel gibi incecik saplarında nakışlı, süslü çiçekleri, yaprakları ve sanatlı meyvelerin dizildiğine dikkat çeker. Said Nursî'ye göre, ağaçların kemiğe benzeyen saplarında hayat eserlerinin görünmesi yani bir şey olan odun gibi sapından çiçek, yaprak ve meyve gibi pek çok şeyin çıkartılması hayret vericidir. Bu ancak bir şeyden her şeyi yapan Allah'ın kudretiyle olmaktadır.³²⁷

3.4.2.1. Tohum ve Çekirdek

Said Nursî'nin ifade ettiği gibi kâinat kitabını incelediğimizde zerrecik kadar küçük tohum ve çekirdeklerin başlarında koca ağaçları, dağ gibi yükleri taşıdığını görürüz. Bir dirhem kadar kuvveti olmayan çekirdek kendi iktidarıyla binler batman yükü kaldıramaz. Said Nursî'ye göre, çekirdeğin yapamayacaklarının yaptırılması hal diliyle besmele çektiğini gösterir. Demek her

³²⁶ Said Nursî, *Nur Aleminin Bir Anahtarı*, ss. 11-17.

³²⁷ Said Nursî, *ae.*, s. 7, 79, 133, 260, 315.

tohum, çekirdek ve ağaç emir dinleyen bir nefer olup yaratıcısının kudretini ilan etmektedir.³²⁸

Said Nursî'nin ifadeleriyle çekirdek ve tohum koca ağacın programını, fihristesini, tarihçesini, hareket düsturlarını taşıyan en latif, antika ve harika kudret mucizesidir. Risâle-i Nur müellifine göre, minnacık olan her tohum ait olduğu ağacın binlerce meyvelerini taşımaktadır. İncir, elma gibi binlerce çeşit ağaç olduğu halde hiçbir karışıklık olmamaktadır. Haşhaş, sarı erik ve kavun çekirdeği gibi pek çok çeşit; zerre gibi küçücük olmalarına rağmen yeryüzüne çıkmalarında herhangi bir hata, şaşırma göze çarpmamaktadır. Küçücük bir tohumda güzel bir çiçeğin ince programı yazılmıştır. Zemin sayfasında her mevsim özellikle bahar intizamlı bir şekilde değiştirilmektedir.³²⁹

3.4.2.2. Kök ve Damarlar

Said Nursî'nin eserlerinde bitki, ağaç ve otların yumuşacık kök ve damarları ipeğe benzetilir. Ona göre, kök ve damarlar Allah namına hareket ederek sert olan taş ve toprağı deler geçerler. Havada dalların yayılması ve meyve vermesi gibi sert taş ve topraktaki kökler, kolaylıkla büyür ve yemiş verir. İpek gibi yumuşak damarlar birer Hz. Musa'nın asası gibi "Asanı taşa vur dedik." (Bakara 2/60) emrine uyarak taşları ayırırlar.³³⁰

3.4.2.3. Yaprak

Said Nursî'nin tabiriyle sigara kağıdı gibi yumuşacık, pamuklu kumaştan daha güzel dokunmuş yapraklar; aylarca çok sıcaklara maruz kalmalarına rağmen yaşırırlar. Şuursuz, yumuşacık yapraklarda bu görülürken iradesi olan insan güneşin karşısında saatlerce duramaz. Said Nursî'ye göre, yapraklar Hz. İbrahim'in yaşadığı gibi ateş saçan sıcaklığa karşı "Ey ateş serin ve selametli ol." (Enbiya 21/69) ayetini halleriyle okuyorlar.³³¹

³²⁸ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 7, 314.

³²⁹ Said Nursî, *ae.*, s. 68, 76, 91, 101, 122, 187, 258, 314.

³³⁰ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 7; ayrıca bkz. Erkal, *Nur Derslerine Giriş*, ss. 124-128.

³³¹ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 7, 314; ayrıca bkz. Erkal, *Nur Derslerine Giriş*, ss. 128-129.

3.4.3. Bahçe

Said Nursî, bahçeleri kudret mutfağından bir kazana benzetir. Bahçelerin içinde çeşitli leziz nimetlerin pişirildiğini ifade eder.³³²

3.4.3.1. Meyve ve Sebzeler

Said Nursî'nin tabiriyle, her meyve şekerlemeden daha tatlı, konserve kutularından latif, lezzetli ve şirin rahmet hazinesidir. Ayrıca en antika, nazik ve harika kudret mucizeleridir. Zira her meyve içindeki çekirdekle fihristeyi, tarihçe programını taşır. Dağ gibi ağaçta yazılanlar küçücük meyvesine de kaydedilir. Her şeyin en önemli kısmı meyvesidir. O bu fikirlerini meyveleri vasıflandırırken de kullanır. Mesela, kavunu, karpuzu ve narı kudret konserveleeri; hindistan cevizini rahmet hediyesi olarak adlandırır. Said Nursî'nin ifade ettiği gibi, kemik gibi kuru ağaçtan ona hiç benzemeyen çeşitli renk ve kokuda meyvelerin yaratılması bir kudret harikasıdır. Benzer şekilde kuru, siyah bir çubuğa kendisiyle hiç alakası olmayan şeker tulumları takılmıştır. Üzüm ve çubuğundaki bu hal düşünülmesi gereken kâinat kitabının manzaralarındandır.

Said Nursî'nin ifade ettiği gibi bağ ve bahçeleri incelediğimizde kendi kendine yükselmeyen ve meyvelerin ağırlığına dayanmayan üzüm çubukları gibi nazik bitkilerin başka ağaçlara latif eller atarak onlara sarıldıklarını görürüz. Ona göre, üzüm çubuğu gibi şuuru ve akli olmayan bir varlık böyle hikmetli işleri yapamaz. Demek her şeye gücü yeten Allah'a dayanan bir askerdir. Allah'ın kudret ve hikmetini ilan etmektedir.³³³

3.4.3.2. Çiçek

Said Nursî'nin ifade ettiği gibi kâinat kitabını incelediğimizde kemik gibi kuru ağaçlardan, sert taşlardan incecik, nazik, rengarenk çiçeklerin çıkmış olduğunu görüyoruz. Yani elimizle kolaylıkla kopardığımız şuursuz çiçekler kendi güçleriyle ayağımızla bile kıramadığımız sert kayaları, taşları yaramazlar. Demek çiçeklerin hepsi, her şeyi kolaylıkla yaratan Allah'ın emir dinleyen askerleridir. Hal dilleriyle toprak altından çıkarak esmayı ilan etmek için niyaz

³³² Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 7.

³³³ Said Nursî, *ae.*, s. 79, 101, 187, 202, 259, 314, 317, 322.

ederler. Çok farklı yollarla kâinatta dağılırlar. Kimisi çıtçıt gibi yapışarak, bazıları arıların farklı çiçeklere konmasıyla veya karahindiba bitkisinin üflenmesi gibi farklı yollarla yayılırlar.³³⁴

Said Nursî'ye göre, kudret kelimelerinin en harikalarından ve latiflerinden olan çiçek, kısa bir süre tebessüm ederek bakar sonra fena perdesinde saklanır. Vazifesi olan manayı ifade ettikten sonra çiçekler gider ama onları görenlerin hafızasında zahiri suretini ve her bir tohumda manevi mahiyetlerini bırakırlar. Yani her hafıza ve tohum çiçeğin güzelliğinin korunması için birer fotoğraf ve devamı için menzildirler. Tıpkı ağızdan çıkan bir kelimenin gitmesine rağmen binler misallerini kulaklara bırakması, dinleyenler adedince manalarını akıllara yerleştirmesi gibi vazifesini bitiren her çiçek gider ama hafızalarda görünüşü ve tohumlarda manevi mahiyeti kalır.³³⁵

3.4.3.3. Zemin Yüzü

Said Nursî, zemin yüzünü muhteşem ve devamlı hareket eden bir saraya benzetir. Ona göre, zeminin temel unsuru olan taş tabakasına pek çok vazifeler verilmiştir. Bu vazifelerden bazılarını şöyle açıklar: Allah'ın kudretiyle taşlar parçalanarak, bitkilere annelik yapıp yetiştiren toprağı hazırlarlar. Yani taş gibi sert, hissiz cisimler Allah'ın kudreti karşısında bal mumu gibi eriyerek toprağı dönüşürler. Her taş, Allah'ın emirleri karşısında hava gibi yumuşak ve dayanıksızdır. Bazı taşlar ise yuvarlanıp derelere ve ovalara dağılarak zemine mesken olmak gibi pek çok vazifeler yaparlar. Allah'ın kudret ve hikmetine uyan asker olurlar.

Said Nursî'ye göre, toprak üstünde bütün canlılarda görülen intizamlı, hikmetli, inayetli yaratılış aynı şekilde yer altında da cereyan etmektedir. Hatta yer altındaki yaratılış yeryüzündeki hikmetli var ediliştten daha hayret verici ve intizamlıdır. Ona göre, en sert ve hissiz olan taşların tekvini emirler karşısında bal mumu gibi eriyerek latif sulara, nazik köklere ve ipek gibi yumuşacık damarlara yer vermesi inanılmazdır. Mesela, Nil'in Kamer Dağı'ndan, Dicle'nin mühim bir kısmının Van'daki kayanın mağarasından, Fırat'ın önemli bölümünün Diyadin

³³⁴ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 79.

³³⁵ Said Nursî, *ae.*, s. 89, 101.

taraflarındaki dağ eteğinden çıkması hayret vericidir. Adi, cansız taşlar Mısır'ı şenlendiren Nil gibi nehirlere zemin olmaktadır. Said Nursî, "Sonra bunun ardından kalpleriniz yine katılaştı; taş gibi, hatta daha da katı oldu. Çünkü taş vardır ki, içinden ırmaklar fişkirir. Taş vardır ki yarılr da içinden sular çıkar. Taş da vardır ki, Allah korkusuyla (yerinden kopup) düşer. Allah yaptıklarınızdan hiçbir zaman habersiz değildir." (Bakara 2/74) ayeti tefsir ederken taştaki bu kudret harikalığına işaret etmektedir.

Said Nursî'nin üzerinde durduğu gibi zemin yüzü sürekli değişmekte, sinema perdeleri gibi her saat başka bir alem ve şekil göstermektedir. Ona göre, yüz binler farklı varlıklar birbiri içinde beraber icat edilmektedir. Hızlılık, sürat ve çokluğa rağmen her şeyin yerli yerine konulduğu bir intizam göze çarpmaktadır. İman nazarı, kâinattaki değişimin hikmetli bir intizam içerisinde manalı kudret kitabı olduğunu ispatlar. Mesela, bahar mevsiminde zemin yüzü çiçekli yeşil sahra olur. Baharın başından yazın sonuna kadar sıcakta yaşayan varlıkları intizamla değiştirir, rahmetiyle tazeler ve birbiri arkasında gönderir.³³⁶

Risâle-i Nur müellifine göre, yeryüzü yaz ve kış farklı, o zamana uygun nimetlerle donatılır. Mesela, baharda üç yüz bin çeşit varlıklarla zemin yüzü süslenilir. Said Nursî'nin kanaatini modern Biyoloji ile şöyle açıklayabiliriz: Yazın serinletici karpuz, kavun gönderilirken kışın hastalıklara karşı direnc kazandıran C vitamini deposu mandalina, portakal verilir.³³⁷

3.4.4. Hayvanlar

Said Nursî'nin tabiriyle Allah her şeye yeten kudretiyle demir, toprak, su, kömür, bakır, gümüş, altın gibi pek çok unsurdan hayvanları yaratır. Her hayvanı alemin küçük bir fihristesi hükmüne getirir.³³⁸

3.4.4.1. Mübarek Hayvanlar ve Süt

Said Nursî; inek, deve, koyun, keçi gibi her şeyinden faydalandığımız hayvanlara mübarek adını verir. Onun tabirleriyle bu hayvanlar yeşil otları yerler.

³³⁶ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), ss. 63, 277, 276-281, 305, 317.

³³⁷ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 69; Milli Eğitim Bakanlığı, "*Gıda Teknolojisi*", Ankara, 2012, s. 28, 37; <http://www.megep.meb.gov.tr> [12/07/2015].

³³⁸ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), ss. 314-315.

Yeşil ota hiç benzemeyen beyaz, safi ve besleyici süt onlardan, kan ve fişki arasından çıkarılır. Said Nursî'ye göre, akli ve fikri olmayan, aciz hayvanlar bizlere acıyarak süt göndermezler. Demek halleriyle kudreti her şeye yeten Allah'ı ilan ederler. Allah namına rahmet feyzinden bir süt çeşmesi olarak en latif, temiz bir gıdayı bizlere sunarlar.³³⁹

3.4.4.2. Sinek

Said Nursî, sinekleri Allah'ın küçücük kaderi mektupları ve kudret kelimelerinin nüshaları olarak tarif eder. Onları temizlik ve sağlık memurları olarak görür. Sineklerin çok yaratılmasını önemli vazifeleri ve kıymetleri olmasına bağlar. Ona göre, kıymetleri olan şeyler çok olur. Bu fikrini bir kitabın popülerliğinin artmasıyla basımının fazlalaşacağını belirterek açıklar.

Risâle-i Nur müellifine göre, sineklerin önemli vazifelerinden biri, insanların göremediği mikropları temizlemesidir. Sineklerin mikropları emerek bir çok hastalığın önüne geçtiklerini savunur. Yazın sineklerin kanı temizleyerek fazlasını aldıklarını ifade eder. Ayrıca küçük kuşlar olarak adlandırdığı sineklerin insana gurbette, yalnızlıkta arkadaş olduğunu; gaflete dalmaktan kişileri kurtardığını iddia eder. Varlıklardaki ibadet vecihlerini görmeye çalışan Said Nursî, sineğin ayak ve kanat hareketlerini abdest almaya benzetir. Bir sineğin insana abdesti, namazı ve hareketi hatırlatarak gafletten çıkarıp fiile sevk ettiğini belirtir.³⁴⁰

Said Nursî'ye göre, sineğin kanadı, küçücük vücudundaki ince sanat ve nazenin cihazlar intizamlı, hikmetli bir şekilde yaratılmıştır. Küçücük sinekteki sanat harikalığına Hac 22/73. ayetini delil olarak gösterir: "Sizin Allah'ı bırakıp da taptıklarınızın hepsi bir araya gelse, bir sinek bile yaratamazlar."³⁴¹

Said Nursî, bir sineğin kanadı ve vücudundaki harika sanata işaret olarak Yunus Emre'nin şu şiirini aktarır:

Bir sineğin kanadını kırk kağına yüklettim

³³⁹ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 7; ay., *İmân Küfür Muvâzeneleri*, İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 2004, s. 16.

³⁴⁰ Said Nursî, *Lâtif Nükteler*, İstanbul: Sözler Yayınevi, 1991, ss. 6-13.

³⁴¹ Said Nursî, *Lâtif Nükteler*, s. 6-15; ay., *Sözler*, (Osmanlıca), s. 297.

Kırkı da çekemedi, kaldı şöyle yazılı.³⁴²

Nimetlerin en tatlısı, latifi olan balı getiren arıları sineklerin bir sınıfı olarak sayan Said Nursî, küçük kuşlarına düşmanlık yapılmasını haksızlık olarak görmüştür.³⁴³

3.4.5. İnsan

Risâle-i Nur müellifine göre, alemin meyvesi yani neticesi ve gayesi olan insan en güzel, kapsamlı, aciz, zayıf ve latif kudret mucizesidir. İnsan mevcudat içinde bir usta başı, Allah'ın kudretinin ilan edicisi ve büyük bir kulluğa mazhar olduğundan çok önemlidir.³⁴⁴ Said Nursî, Allah'ın insanı önemli bir kul, mütefekkir, muhatap, esmasına karşı geniş ayine olarak yarattığını ifade eder. Esmâ'ul-Hüsna'nın insan üzerindeki yansımalarını tafsilatlı, uygulamalı ve örneklemeli olarak açıklar.³⁴⁵ Bunu insanda bulunan enenin Allah'ı tanımak için kullanılması gerektiğini vurgulamak için yapar.

Said Nursî, insanın kâinatın küçültülmüş bir şekli (misal-i musağğar) ve fihristi olarak yaratıldığını savunur. Kâinat kitabının özetinin insanın mahiyetinde olduğunu ifade eder. Yani ona göre, kâinat büyük, insan küçük alemdir. Bu iki alem, kudret ve kader kalemi ile yazılan vahdaniyyet delilleridirler. Allah bu iki alemi her şeye yeten kudretiyle yaratmış, sürekli değiştirerek var etmektedir. Büyük kitap kâinatta olan intizamlı sanatlar, küçük alem insanda nümune olarak bulunmaktadır. Buna misal olarak levh-i mahfuzun insandaki hafızayı hatırlatmasını verir. Böylece insan kendini okuyarak tamamını kavramaktan aciz olduğu kâinat hakkında tefekkür edebilir.³⁴⁶

Said Nursî'ye göre, insan vücudu tavırdan tavıra geçtikçe acip ve intizamlı değişimler geçirir. Onun tabirleriyle nutfeden alakaya, alakadan mudgaya, mudgadan kemik ve ete, kemik ve etten insan suretine girer. Bu tavırların hepsinde hususi kanunlar ve belli ölçüler vardır. Bunlar Allah'ın kast, irade,

³⁴² İsmail Yakut, *Yunus Emre'de Sembolizm Çıktım Erik Dalına*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1. Baskı 2002, ss. 86-89 (not: Risâlede sinek kitapta serçe geçiyor.).

³⁴³ Said Nursî, *Lâtif Nükteler*, ss. 11-15.

³⁴⁴ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 72.

³⁴⁵ Abdulhalim Avîs, "Risâle-i Nur'a Göre Kur'an'da İnsan Problemleri ve Çözümleri", *Risâle-i Nur'a Göre Kur'an'ın İnsana Bakışı*, İstanbul: Gelenek, 2000, s. 88.

³⁴⁶ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 61, 315, 317; ay., *Mektûbât*, (Osmanlıca), s. 292.

ihtiyar ve hikmetini gösterir. Bu şekilde vücudu yapan Allah her sene onu bir libas gibi değiştirir. Rızık vasıtasıyla vücudun yenilenmesi için ayrılan kısımların yerini dolduracak zerrelere yollar. Rızık; hava, su ve toprak zerrelerinden çeşitli ölçülerde toplanılarak icat edilir. Rızık bedene girdikten sonra sırasıyla dört matbahta pişirilir, dört acip değişim geçirir, dört süzgeçten süzülür ve bedenin çeşitli yerlerine ihtiyaç oranına göre dağılırlar.³⁴⁷

Said Nursî'ye göre, Allah insana rahmet hazinelerini tartacak ince cihazlar vermiştir. Halife-i zemindeki kudret harikalığını anlayabilmek için insanla hayvanı şu şekilde kıyaslayabiliriz: Bir çok hayvan siyah beyaz görürken insan binlerce renk tonlarını birbirinden ayırt eder. İnsan hassas yaratılan diliyle tatlı, tuzlu, ekşi, acı tatları ayırır. Önceki yedikleriyle kıyaslayarak benzer ve farklı noktalarını diyebilir. Hayvanlar bunları yapamazlar. Ama Said Nursî'ye göre, insan hayvanlardan daha muhtaç, nazik, latif, fakir surette icat edilmiştir. Bu kanaatini ördekle insan arasında karşılaştırma yaparak açıklar: Onun ifadeleriyle, yeni doğmuş bir ördek yavrusu sanki bir yerden eğitim almış gibi dünyaya gelir gelmez yüzer. Ama insan yürümesi, konuşması için hep bir süreye muhtaçtır ve sürekli bir şeyler öğrenmesi gerekmektedir.³⁴⁸

Said Nursî, insanı çok farklı açılardan ele alarak nasıl bir kudret mucizesi olduğu üzerinde durmuştur. İnsanın mahiyeti, özellikleri, yaratılışı, değişimi ele alındığı gibi psikolojisi üzerinde de hassasiyetle durulmuştur. Risâle-i Nur Külliyyatı'nda insanın psikolojisi şu şekilde anlatılır: İnsanda zıtlıklar bir aradadır. Binler çeşit elemeler ve lezzetlerle karşılaşır. Fıtraten zayıf olan insana her şey ilişir, onu üzer. Geçmişten gelen elemeleri, gelecekte kaynaqlanan endişeleri vardır. Ömür sermayesi hızla bitmektedir. Her an sevdiği dünyadan gitme ihtimali vardır. Aciz olduğu halde belaları ve düşmanları çoktur. Fakir olmasına rağmen ihtiyaçları fazladır. Üstelik tembel ve iktidarsızdır. İnsaniyet itibarıyla bütün kâinatla alakadardır. Sevdiği, alıştığı şeylerin gitmesi onu incitir. Akli ona yüksek maksatlar ve devamlı neticeler gösterir. Halbuki eli, ömrü, iktidarı, sabrı kısadır.

³⁴⁷ Said Nursî, *Tilsimler*, (Osmanlıca), ss. 160-161; ay., *İşârâtü'l-İ'câz*, (Osmanlıca), ss. 57-58, 234.

³⁴⁸ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 102; ay., *Mektûbât*, (Osmanlıca), s. 299.

Said Nursî'ye göre, insanın yapabilecekleri, görmesi, işitmesi gibi her şeyi sınırlı olmasına karşılık istek ve arzuları ebede kadar gider. Kudret kalemi ihtiyaçları bitmeyen insanın fitrat sayfasında ebede uzanan arzular ve sermede yayılan emeller yazmıştır. Yani insan bir çiçeği istediği gibi bahara da müştaktır. Bir dostunu görmeyi arzuladığı gibi ahirete giden ahbablarına da kavuşmak ister. İstekleri hayalinin uzandığı yere kadar genişler. İnsan mahiyeti itibariyle ebede müştak olduğu için sevdiği her şeyin hep onla olmasını ister. Bu fitratta yaratılan insanın cenneti bahar, ilkbaharı bir çiçek kadar kolay yaratan Allah'ın engin kudretine ne kadar muhtaç olduğu açıktır.³⁴⁹

3.4.5.1. Akıl

Said Nursî'ye göre, Allah hesabına çalıştırılan akıl kâinattaki rahmet hazinelerini, hikmet definelerini açan tılsımlı bir anahtardır. Akıl, ancak iman nazarıyla en kıymetli nimet olur. Zira imanın tesiriyle akıl geçmişin hüznlerine, geleceğin endişelerine düşmez. Böylece sahibi olan insana ebedi saadeti kazandırır.³⁵⁰

3.4.5.2. Dil

Said Nursî'ye göre, her şeye gücü yeten Allah'ın kudreti toprak ve su gibi bir şeyden pek çok meyve, sebze, bitki ve hayvan yaratır. Dünyanın her tarafına nimetlerini koyar. Allah hesabına çalıştırılan dil bu nimetleri tadararak rahmet hazinelerini anlar. Şükreden bir teftişçi olur.³⁵¹

3.4.5.3. Göz

Said Nursî'nin tabiriyle, göz ruhun dünyayı seyrettiği bir penceredir. Ona göre, Allah hesabına çalıştırılan göz kâinat kitabının bir mütalaacısı, sanat harikalarının seyircisi, dünya bahçesindeki rahmet çiçeklerinin mübarek arısı olur. Yani arı nasıl farklı çiçeklere konarak bal yapar, göz de kâinat kitabındaki kudret mucizelerine bakarak Allah'ı sıfatlarıyla tanır.³⁵²

³⁴⁹ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 359.

³⁵⁰ Said Nursî, *ae.*, s. 31, 124.

³⁵¹ Said Nursî, *ae.*, s. 32.

³⁵² Said Nursî, *ae.*, s. 32.

3.4.5.4. Kuvve-i Hafıza

Said Nursî'nin tabiriyle, kuvve-i hafıza nohut kadar küçük olmasına rağmen arşiv gibi pek çok bilgiyi içinde barındırmaktadır. Allah, kuvve-i hafızada her canlının başından geçen halleri, hayatlarını kaydetmektedir. Yani kuvve-i hafıza birer küçük levh-i mahfuzu andırmaktadır. Hem büyük levh-i mahfuzu yazan kalemden çıkmıştır.³⁵³

3.4.6. Zaman

Said Nursî'ye göre, zamanın vücuda gelmiş her bir günü, senesi, asrı birer satır, sayfa, kitaptır. Kader kalemiyle resmedilmişler; kudretle harika, hikmetli ve intizamlı bir şekilde yaratılmışlardır. Şu andan ebede kadar olan istikbal ise; bilmediğimiz için pek çok şekilde olabilir. Ama ona göre, geçmişin kudret mucizeleriyle donatılmış olması, Allah'ın geleceği de aynı şekilde yaratmaya gücünün yettiğine işaret eder. Çünkü dünü ve bugünü varlıklarla yaratanın geleceği icat etmeye güç getireceği açıktır. Geçmişte zaman şeridine alemleri hikmetli ve intizamlı bir şekilde takıp gösterenin, gelecekte aynısını yapmaya iktidarlı olduğunu ifade eder.³⁵⁴

Said Nursî'ye göre, ayrılık, ölüm ve dar ağacı olarak sanılan zamanın geçmesi, iman tılsımı ile şeklini değiştirir. Zaman vesilesiyle Allah'ın taze, rengarenk, çeşitli nakışlarındaki mucizeleri, kudretinin harikaları, rahmetinin tecellileri sürekli değişir ve farklı manalar okunur. Kudretle sürekli yaratılan bütün varlıkların cihazlanmasında ve süslenmesinde hikmet ve intizam göze çarpar. Mesela çiçek, damla, deniz gibi ışığı yansıtan aynalar; zamanın geçmesiyle güneşin nurundaki renkleri farklı şekillerde gösterirler. Onlarda meydana gelen bu intizamlı değişiklik hikmet ve kudreti ilan eder.

Zamanın geçmesiyle gündüz-gece, yaz-kış, çocukluk-gençlik-yaşlılık değişimleri gerçekleşir. Said Nursî'ye göre, gücü her şeye yeten Allah; gece gündüzü, kış ve yazı, dünya ve ahireti bir kitabın sayfaları gibi kolaylıkla çevirir, yazar bozar, değiştirir. Sinema perdelerinin değişmesi gibi sürekli bir farklılaşma olur. Gündüzün beyaz sayfasıyla gecenin siyah görüntüsü belli aralıklarla sürekli

³⁵³ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 61, 91, 122.

³⁵⁴ Said Nursî, *ae.*, ss. 92-93.

birbirinin yerini alır. Aynı şekilde yazın süslü, yeşil sayfasıyla kışın soğuk beyaz hali peş peşe sıralanır. Said Nursî, bu şekilde her asrın ayrı birer model olarak kudret mucizelerini ilan ettiğini iddia eder. Ona göre, her bir seneye uygun bir şekilde rahmet harikaları sergilenir. Satır hükmünde olan her bir günde, hikmetin incelikleriyle süslenen varlıklar yazılır. Kudret mucizeleri ve rahmet hediyeleri ilan edilir. Allah'ın kudretinin tasarrufatı ve farklı esmaları gözükür. Böylece Allah, kâinat kitabında okumamızı istediği muhtelif manaları, mektupları ortaya koyar.³⁵⁵

3.4.7. Kâinat Kitabı

Said Nursî'ye göre, kâinat iç içe kitapları içeren, her bir kelimesinde hikmetler bulunan yazılar topluluğudur. Yani kâinatın her sayfası çok kitapları içerir. Hatta her kelimesi içinde bir kitap vardır. Her bir harfinde kaside bulunur. Bir harfinde binler kitap bulunabilir. Bir nakşında milyonlar sanat konulabilir. Said Nursî eserlerinde kâinat kitabıyla ilgili pek çok örnek verir:

Risâle-i Nur müellifi, yeryüzünü içinde pek çok kitabın olduğu bir sayfaya benzetir. Zemin yüzünün bir tek forması olan baharda, her biri ayrı kitaplar hükmünde olan üç yüz bin bitki ve hayvan gruplarının beraber, birbiri içinde, yanlıştır, karıştırılmadan, mükemmel ve intizamlı yaratıldığını ifade eder. Bu kitapların arasında olan ağaçları içinde pek çok sayfanın bulunduğu kelimeler olarak tanımlar. Ayrıca Said Nursî'ye göre, her ağaç yaratıcıyı öven bir kasidedir. Her ağacın meyvesi harf, çekirdeği noktadır. O noktada koca ağacın programı, fihristesi vardır. Kâinat kitabının bir harfi olan insanın, binler sanatlarla süslenmesine dikkati çeker. İnsanın kâinatın küçültülmüş bir misali olarak pek çok okunması gereken hakikatleri içinde barındırdığını belirtir. Said Nursî'nin savunduğu gibi, böyle harika yaratılmış bir kitap; bütün kısımlarıyla ancak Allah'ın kudret kaleminin nakşı olabilir. Büyüğü küçük gibi rahat yaratan Allah için, bin kitap yazmak bir harf kadar kolaydır. Kâinat kitabının bir satırı ve iç içe geçmiş kitaplarını yaratmasında hiçbir fark yoktur.

Said Nursî'ye göre, kâinat kitabı trilyonlarca dille Hakîm, Alîm, Kâdir bir yaratıcıya işaret eder. Çünkü şu muhteşem kâinat, bütün esmanın kemalini ifade

³⁵⁵ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 36, 49, 52, 60, 133, 223.

eden varlıklarla ve ince sanatlarla süslenmiş bir saray gibidir. Ay ve güneş kâinatın lambalarına, yıldızlar ise mumlarına benzemektedir. Üstelik her an intizamlı, hikmetli bir şekilde tazelenip değişmektedir. Risâle-i Nur müellifine göre, Kur'an cinlere ve insanlara bu şekilde kâinatın sayfalarında ve zamanın yapraklarında yazılan tekvini ayetleri ders verir. Varlıklara manayı harfiyle yani yaratıcıları hesabına bakar. "Ne kadar güzel" değil; "Ne kadar güzel yaratılmış. Ne kadar güzel bir şekilde Allah'ın cemaline işaret ediyorlar." der. Bu şekilde kâinatın hakiki güzelliğini ve cisimleşmiş Kur'an olduğunu gösterir.

Said Nursî'nin aktardığı gibi Allah her şeye gücü yeten kudretiyle kocaman kâinatı bir saray gibi düzenler, dolap çevirmek kadar kolay döndürür. Büyük memleket olan kâinatı bir hane gibi hiç noksan bırakmayarak idare eder. Bir kabı doldurup boşaltmak kadar kolay bir şekilde kâinat sarayını evirir ve çevirir. Kâinat şehrini kabilelerin belli sürede konup göçtükleri bir han yapar. Said Nursî'ye göre, kâinat öyle bir han olur ki; gelen gider ama gitmiş olan geriye dönmez. Allah'ın kâinat memleketini doldurmasında intizamın, boşaltmasında hikmetin göze çarptığını ifade eder. Allah'ın bir sofrayı kurup kaldırmak kolaylığında çeşitli nimetlerini yeryüzüne serdiğine dikkati çeker. Kâinatın içindeki yeryüzü kitabını bir nimet sofrası olarak tanımlar. Yeryüzünün yaz ve kış farklı şekillerde donatıldığını belirtir.³⁵⁶

3.4.7.1. Güneş ve Yıldızlar

Said Nursî'ye göre, Allah yıldızları dünya sarayının damındaki lambalar olarak icat etmiştir. Bütün yıldızlar her şeye gücü yeten Allah'ın azametini gösteren bürhanlardır. Yıldızların her birindeki sanat harikalığına, kudret mucizeliğine ve hikmetli benzersiz yaratılışa dikkati çeker. Kozmografyanın verilerini kullanarak yıldızların dünyadan bin kat büyük ve top güllesinden yetmiş defa hızlı hareket ettiğini savunur. Buna rağmen intizamlarının bozulmadığını, birbirlerine çarpmadıklarını, sönmediklerini, yanmak maddelerinin tükenmediğini vurgular. Said Nursî'nin anlattığı gibi bu ince hesapları şuarsuz yıldızlar yapamazlar. Demek her yıldız kudreti her şeye yeten Allah'ın emir dinleyen vazifeli memurlarıdır.

³⁵⁶ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), ss. 68-69, 71, 152, 179-180, 315-318, 323-324.

Said Nursî, dünyanın lamba ve sobası olan güneşi sema denizinin yüzünde ışıklı bir kabarcığa benzetir. "Güneşi de bir kandil olarak asmıştır." (Nuh 71/16) ayetini zikreder. Kevni ayetleri tefsir ederken tıp, kimya, biyoloji, fizik gibi müspet ilimleri Allah'ı tanımaya basamak yapar. Bu amaçla kozmografyanın verilerini de kullanır. Kozmografyanın dediğine göre, güneşin gezegenimizden büyük ve bir milyon seneden çok yaşadığını ifade eder. Güneşin yanmasının devamı için her gün dünya denizleri kadar gaz yağının, dağları ölçüsünde kömür veya bin arz miktarında odun yığınlarının lazım olduğunu belirtir. Güneş ve yıldızları gazsız, odunsuz, kömürsüz yandıranın; söndürmeyenin; beraber çabuk gezdirenin ve birbirine çarptırmayanın ancak nihayetsiz kudret sahibi Allah olduğunu ilan eder.³⁵⁷

3.4.7.2. Dünya

Said Nursî'ye göre, her şeye gücü yeten Allah dünyayı harika bir şekilde yaratmıştır. Dünyayı edebi bir üslupla tanımlar: Dünya tavanı tebessüm eden yıldızlarla aydınlanmış gökyüzü, tabanı ise doğudan batıya çeşitli çiçeklerle süslendirilmiş yeryüzü şeklinde icat edilen bir saraya benzemektedir. Said Nursî'ye göre, dünyayı böyle okuyabilmek için niyeti ve nazarı doğru bir merkeze oturtan manayı harfi³⁵⁸ perspektifinden bakmak gerekmektedir. Zira ona göre, iman nazarıyla dünyanın samedani mektup ve Allah'ın azametini ilan eden nakış sayfaları olduğu anlaşılır. Yani dünya kendini var eden Allah dışında hiç bir şeye muhtaç olmayan bir mektuptur. Ayrıca bütün mahlukatın kendisine boyun eğdikleri Allah'ı ilan eden nakışlı iç içe geçmiş kitaplar topluluğudur.³⁵⁹

İnsanın beşiği ve meskeni olan dünya semaya göre madde açısından küçüktür. Ama Said Nursî'ye göre, sanat açısından bütün kâinatın kalbi, merkezi; kudret harikalarının devamlı değiştirildiği izleme alanıdır. Allah dünyayı sanatına sergi, icadına mahşer, hikmetine vesile, kudretine mazhar olarak yaratmıştır. Said Nursî, arza verilen bu önemin onun semaya denk tutulmasını sağladığını savunur.

³⁵⁷ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), ss. 179, 190, 256-257, 273.

³⁵⁸ Erkal, *Nur Derslerine Giriş*, s. 57.

³⁵⁹ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 141, 237.

Semanın ve yeryüzünün Rabbi (رب السموات والارض) ifadesindeki vav atfını bu denklige işaret olarak görür.³⁶⁰

Said Nursî, dünyada trilyonlarca kudret mucizelerinin birbiri içinde göze çarptığını savunur. Dünyada sürekli meydana gelen değişimi inceleyerek kanaatini açıklar. Mesela, ona göre, gece ve gündüz siyah ve beyaz iki hat gibi arka arkaya döndürülür. Havadaki bulutlar birden ortaya çıkıp kaybolurlar. Dünya binlerce yıldır yörüngesinden bir santim bile çıkmadan bir sapan taşı gibi döndürülür. Bir sene de yirmi dört bin yıllık daireyi intizamlı bir şekilde seyahat ederek dört mevsimle karşılaşır. Dört mevsim döngüsünde kışın beyaz sayfasıyla baharın ve yazın yeşil yaprağı sürekli değişir. Böylece Allah kışta ölmüş, kurumuş dünyayı ve içindeki üç yüz binden çok türü baharda insanın haşri gibi harika diriltir. Üç yüz binden çok türü kudret ve kader kalemiyle en güzel şekilde yazar. Dört yüz bin çeşit bitki ve hayvanları dünyanın çeşitli yerlerinde görevlendirir. Dünyadaki varlıklar iç içe oldukları ve rızıkları, silahları, özellikleri farklı olduğu halde hiç karışmazlar. Allah, baharı büyük bir vagon gibi binler farklı nimetleriyle doldurarak kışta rızıkları tükenen canlılara getirir. Böylece dünyayı rahmani yiyecek ambarı; çeşitli cihazları, malları, konserve paketlerini taşıyan bir depo ve dükkan haline getirmiş olur.

Said Nursî'nin tanımlamasıyla, dünya içinde mahşerlerin olduğu kudret mucizesidir. Her sene elli milyondan çok nakışlı, intizamlı libasları giyer. Allah kışta ölmüş, kurumuş dünyayı ve içindeki üç yüz binden çok türü baharda insanın haşri gibi harika dirilmesiyle nihayetsiz kudretini gösterir. Üstelik küçük büyük hayvanlar ve bitkilerden üç yüz binden çok türü beş, altı gün gibi kısa bir zamanda; bütün ağaçların, otların köklerini ve bir kısım hayvanları aynı şekilde ve yapraklarla meyveleri benzer şekilde haşır ve neşr eder. Madde açısından farkları çok az olan tohumları ayırarak hızlı, kolay ve intizamlı bir şekilde altı gün veya altı hafta zarfında diriltir. Said Nursî'ye göre; her baharda dört yüz bin çeşit bitki ve hayvan ordularının farklı elbise, rızık, silah ve eğitimleri mükemmel ve intizamlı şekilde hiçbiri karıştırılmadan ve unutulmadan düzenlenir. Mesela, sineğin yüzer azasından bir tek uzvu olan kanadı bile unutulmayarak hikmetli bir

³⁶⁰ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), ss. 90, 93-96, 141, 177-178, 197, 202-203.

şekilde yaratılır. Bitki ve hayvanların her biri orduda emir dinleyen bir asker gibi vazife görürler.

3.4.7.3. Mevsimler

Said Nursî'nin işaret ettiği gibi, Allah gece ve gündüzü, kış ve yazı bir kitap sayfaları gibi kolayca çevirerek intizamlı kudret fiillerini ihtar eder. Said Nursî, kâinat kitabındaki bu kudret harikalarını "Güneş döner." (Yasin 36/38) ayetiyle tefsir eder. Allah'ın dünyayı kendi eksenini etrafında döndürerek gece ve gündüzü değiştirdiğini hatırlatır. Dünyayı güneşin etrafında hareket ettirerek ilkbahar, yaz, sonbahar ve kış mevsimlerini ortaya çıkardığını ifade eder. Bu hareketin bir senede yirmi dört bin yıllık daireyi intizamlı bir şekilde geçmek kadar hızlı olmasına dikkati çeker.

Risâle-i Nur müellifine göre, Allah her şeye gücü yeten kudretiyle baharda zeminin dar sayfasını hata yapmadan birbiri içine giren yüz bin kitap olarak yazar. Zerreler ordusunu hikmetli, intizamlı, ölçülü bir şekilde yerleştirerek yüz binler çeşit canlıları yaratır. Her an zerreleri uygun bir şekle koyarak canlıları değiştirir, büyütür ve tazeler. Dört yüz bin çeşit bitki ve hayvan ordularının farklı elbise, rızık, silah ve eğitimleri mükemmel ve intizamlı şekilde hiçbirini karıştırılmadan ve unutulmadan düzenlenir. Said Nursî'nin ifadelerinde baharın fırtınalı yağmur, çamurlu toprak perdesi altında nihayetsiz güzel çiçek ve intizamlı bitkilerin tebessümleri yani yeryüzüne çıkmayı istemeleri anlatılır. Allah'ın her baharda yüz bin haşır numunelerini icat etmesine dikkat çekilir. Mesela ayakta duran pek çok ölmüş ağaç cenazeleri diriltir. Az bir zamanda ölü toprak canlandırılarak rızıkla muhtaç canlılara süslü, lezzetli, pek çok çeşit rızıklar yaratılır.

Said Nursî'ye göre, sonbaharın tahribatıyla yazdaki nazik çiçek ve hayvanlar vazifelerini bitiren askerler gibi terhis olurlar, dünyadan ayrılırlar. Böylece Allah'ın celalini gösteren kışın sıkıntısından kurtulurlar. Kışın görülen bir kudret mucizesi olan soğuk, tatsız kardan pek çok gaye ve neticeler çıkarılır. Kış perdesi altında nazenin, taze ve güzel bir bahara hazırlanılır.³⁶¹

³⁶¹ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), ss. 84,118, 132-133, 136, 177-178, 259, 260, 273.

3.4.8. Rızık

Said Nursî'ye göre, dünyanın gidişatına bakılsa en zayıf ve acizden güçlüye kadar her canlıya uygun rızık verilmektedir. Hatta Risâle-i Nur Külliyyatı'nda helal rızıkın sanıldığıının aksine iktidara göre değil; acizlik nispetinde verildiği savunulur. Hayvanların ve bitkilerin kolayca beslenmelerine delil olarak en zayıf ve aciz olan yavrulara en iyi rızık verilmesi gösterilir. Said Nursî, fikrini yavru ile anne arasındaki ilişkiyi açıklayarak anlatır: Yavrulara kendileri değil anneleri bakmaktadır. Yavru iktidarı artıp biraz büyüyünce yemeğini ağzına götürmesi gerekmektedir. Daha büyüdüğünde ise rızık için çalışmak zorundadır. Yani yavrunun iktidarı arttıkça yapacakları fazlalaşmaktadır. Bunun dışında Risâle-i Nur müellifi, güçsüz canlıların daha kolay beslenmelerine dikkati çeker. Balık gibi hayvanların şişmanken tilki gibi kurnazlığıyla tanınanların zayıf olmasını hatırlatır. Aslan gibi bir hayvanın kendi açken yavrusunu tok yatırmasındaki ilginçlikten bahseder. Buna benzer başka bir örnek olarak ise incir ağacının kendi çamur yiyerek yavrusu olan meyvelerine halis süt vermesini verir.

Said Nursî'ye göre, her dertliye ummadığı yerden derman yetiştirilmesi, her canlıya uygun rızık verilmesi Kerîm olan Allah'ı gösterir. Said Nursî, bunu müşahhas misallerle renklendirir: Ona göre, midenin beka ve yaşamak arzusıyla ettiği hususi duası lezzetli yiyecekler gönderilerek kabul edilir. Baharda bütün ağaçlar sündüs misal libaslarla giydirilip çiçek ve meyvelerle süslendirilir. Latif elleri olan dallarıyla çeşitli meyveleri sunarlar. Zehirli sinek olan arının eliyle şifalı bal bize yedirilir. En güzel ve yumuşak bir libas elsiz böceğin eliyle bize giydirilir. Rahmetin büyük hazineleri çekirdek içinde saklanır.³⁶²

3.4.9. Hayat

Said Nursî, insan ve diğer canlılardan hareketle hayatı çok geniş bir çerçeveden ele alır.³⁶³ Ona göre, kâinatın en mühim neticesi, yaratılışın hikmeti, Allah'ın isimlerine ait hayret verici fihristesi, kâinattaki alemlerin ölçüsü hayattır. Ayrıca hayatı Allah'ın sıfat ve fiillerinin ölçüsü, büyük alemin bir listesi, kâinatın

³⁶² Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), ss. 73-74, 124.

³⁶³ Mahdiyya Amnuh, "Risâle-i Nur'da İnsan Meselelerine Kur'anî Yaklaşım", *Müslüman Düşünürlerin Gözüyle Said Nursî*, ed. İsmail Fatih Ceylan, Ömer Faruk Paksu, İstanbul: Nesil, 2003, s. 134.

haritası, büyük kitabın fezlekesi, kudretin gizli definelerini açacak anahtar külçesi, varlıklara serpilmiş ve vakitlere takılan kemallerin en güzel şekli olarak tarif eder. Her varlığın hayatını kudret kalemiyle yazılmış, hikmetli bir kelime ve söz olarak görür. Hayata bu kadar özellik vermeyi ancak gücü her şeye yeten Allah'a ait bir hususiyet sayar.³⁶⁴

Risale-i Nur müellifi, hayatı camit, dağınık zerrelere birden bir halden çıkıp belli, uygun şekle girerek canlı olarak karşımıza çıkması olarak tanımlar. Ona göre, şuarsız zerrelere bunu yapamayacağı açıktır. Öyleyse zerreler Allah'ın kanunuyla hareket eden küçük memurlar ve ordulardır. Bununla birlikte hayat Allah'ın varlığına en zahir delildir. Zira ona göre, hayat hakikatlerin en değerlisi ve temizidir. İçinde hiçbir şekilde çirkinlik yoktur. Dış ve iç yüzü latiftir. Hatta en küçük bir hayvanın hayatı bile değerlidir. Bu yüzden hayatla kudret arasında zahiri bir sebep girmeyeceğini savunur. Hayata bizzat kudretin müdahalesinin Allah'ın izzetine aykırı olmadığını belirtir. Oysa küçük işlerle kudretin görünüşte müdahalesinin görünmemesi için zahiri sebeplerin konulduğunu anlatır.³⁶⁵

Said Nursî'nin ifade ettiği gibi Allah her şeye gücü yeten kudretiyle bir şeyi her şey yaparak hayatı yaratır. Her şeyi bir şey yaparak ise hayatı devam ettirir. Mesela, bir şey olan toprağa pek çok tohum atılır. Böylece elma, armut, havuç, patates gibi çeşitli meyve ve sebzeler bir şey olan topraktan çıkarılır, bitkilerin ve hayvanların her şeyi yaratılır. Ayrıca bir şey olan sudan atmaca, baykuş, tavuk, balık gibi pek çok çeşit canlı yaratılır. Basit bir sudan birbirinden farklı renk, boyut ve özellikte olan yumurtalar ve çeşitli canlıların bütün azalarıyla cihazları var edilir.

Risâle-i Nur Külliyyatı'nda savunulduğu gibi toprak ve suyun akli, fikri, şuur, gücü yoktur ki; farklı canlıların özelliklerini bilerek onlara dönüşsünler. Toprak çeşitli tohum türlerini tanıyarak seçimde bulunamaz. Oysa kâinata baktığımızda her tohumdan hiçbir karışıklık olmadan kendi meyvesinin çıktığını görüyoruz. Elma tohumundan pek çok farklı meyve, sebze veya karışıklık çıkabilecekken hatta bir şeyin olmaması ihtimal dahilindeyken bu düzen hiç

³⁶⁴ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 123, 148.

³⁶⁵ Said Nursî, *İşâratü'l-İ'câz*, (Osmanlıca), s. 234; ay., *Lem'âlar*, (Osmanlıca), s. 385.

bozulmamaktadır. Bunlardan toprak ve suyu yaratanın onları çok farklı şekilde kullanmaya muktedir olduğu anlaşılmaktadır.³⁶⁶

Risâle-i Nur Külliyyatı'nda savunulan Allah'ın kudretiyle, her şeyi bir şey yapmasını biyoloji verileriyle açıklayabiliriz: Allah; pek çok şey olan et, ot ve çeşitli gıdalarla vücut libasını yaratır. Farklı bitkiler yedikleri halde inek, deve, koyun gibi hayvanlardan yeşil ota hiç benzemeyen safi sütü³⁶⁷ var eder. Bu iki misaldeki gibi insan balık, çeşitli meyve ve sebze yer ama deriyle kaplı bir vücut taşır. Yediği gıdalar dört süzgeç olan ağız, mide, karaciğer ve ince bağırsakta çeşitli enzimler vasıtasıyla yağ, protein, amino asitlere ayrılmaktadır. Bu parçalardan her biri vücutta gerekli yere gönderilmektedir.³⁶⁸ Oysa insan besini ağzında çiğneyip yuttuktan sonrakilerden habersizdir. Sabah kahvaltısında yediği yumurtanın parçalarının şu anda vücudunun neresinde olduğunu, neler yaptığını bilmemektedir. Buna rağmen aklı, fikri, şuuru olmayan o hücreler harika bir şekilde bulunmaları gereken yerdedirler. Bu harikalığı şuursuz zerreler yapamaz. Ancak her şeyi bir şey yapan Allah'ın kudretiyle ve emriyle zerreler kullanılırlar. Veciz ifadeyle:

"Bir şeyi kemâl-i suhulet ve intizamla her şey yapan ve her şeyi kemâl-i mizan ve intizamla, san'atkârâne bir tek şey yapan, her şeyin Sâniine has ve Hâlık-ı Külli Şeye mahsus bir sikkedir."³⁶⁹

³⁶⁶ Said Nursî, *Lâtif Nüktele*, s. 45.

³⁶⁷ Erkal, *Nur Derslerine Giriş*, s. 120.

³⁶⁸ İlhami Kızıroğlu, *Genel Biyoloji Canlılar Bilimi*, Ankara: Okutman Yayıncılık, 2008, ss. 136-137; Aymaz, *Barla Lâhikası Üzerine*, s. 421.

³⁶⁹ Said Nursî, *Sözler*, (Osmanlıca), s. 331.

SONUÇ

Said Nursî'nin eserlerinde Allah'ın isim ve sıfatlarına dair kavramsal zenginlik görülmektedir. Zira Risale-i Nur Külliyyatı'nda sıfatlar gibi önemli konular iç içe işlenmektedir. Kudret sıfatının direk anlatıldığı pek çok yer haricinde eserlerde konuyla ilgili dolaylı anlatımlara da rastlanmaktadır. Yani Said Nursî kudret konusunu neredeyse külliyyatın tamamında ele almaktadır. Bu durum çalışmamızda zorluk çekmemize neden olsa bile aslında konuya dair zengin malzeme bulabilmemizi sağlamaktadır. Ayrıca bu anlatım şekli Risâle-i Nur Külliyyatı'ndan sürekli pek çok şey çıkarılabileceğini ve herhangi bir yeri okunduğunda lüzumlu birçok konu hakkında malumat alınabileceğini göstermektedir.

Said Nursî dünyayı hikmet, ahireti kudret yurdu olarak tanımlamıştır. Bu değerlendirmesi hikmet sıfatını önemseyen Mâtürîdîlerle, ilahi kudret üzerinde duran Eş'arîler arasında bir orta yol ve birleştirmedir. Yani Said Nursî fikirlerini savunduğu Ehl-i Sünnet arasında bir birleştirici pergel gibidir. Konuya sadece bir açıdan yaklaşmamakta, bütün yönlerden bakarak Allah'ın sıfatlarının hepsini birden değerlendirmektedir. Zira ona göre, Allah'ın kudreti içinde hikmeti ve rahmeti bulunmaktadır. Yani kudret ve hikmet birbirine engel olmayan bir bütünün parçalarıdır. Allah, pek az şeyle çok işler yaparak ve küçükleri büyük vazifelerde çalıştırarak kudretiyle hikmetinin iç içe olduğunu göstermektedir.

Risâle-i Nur Külliyyat'ında Allah'ın kudretinin genişliğine, büyüklüğüne vurgu yapılmaktadır. Said Nursî, Allah'ın kudretinde küçükle büyük arasında hiçbir farkın olmadığını ortaya koymaktadır. Kudretin zati olup mertebeler içermeyeceğini ifade etmektedir. Nuraniyet, şeffaflık, mukabele, muvazene, intizam ve imtisal benzetmeleriyle her an olan yaratılışta küçük ve büyük farkı olmadığını, somut örneklerle ispatlamaktadır. Ayrıca kâinattaki yaratılışı pek çok misalle ele almaktadır. Yaratılışta hızlılık, kolaylık ve çokluğa rağmen her şeyde bir intizamın ve şuurlu seçimin görüldüğünü ifade etmektedir. Küçük varlıkların büyükler gibi sanatlı ve hatta daha fazla harikalık içerdiğini izah etmektedir.

Said Nursî; varlıklar arasındaki bağlara değinerek, bir şeyin yaratılması için her şeyin var edilmesi gerektiğini ve küçük varlıklardan pek çok neticeler

çıkarıldığını ispatlamaktadır. Ayrıca Allah'ın bir şeyden her şey, her şeyden bir şey yapabileceğini açıklamaktadır. Said Nursî; Allah'ın Ferd isminden, Muhâlefetün li'l-havâdis sıfatından yola çıkarak da kudretin enginliğini ortaya koymaktadır. Bu onun meseleye tek bir sıfat veya isimden değil de pek çok noktalardan baktığını gösterir.

Said Nursî, yaratılış konusuyla direk ilgisi bulunan tabiatla esbabı Ehl-i Sünnet anlayışına uygun olarak tanımlamıştır. Tabiat ve esbabın icat edemeyeceğini çeşitli açılardan izah etmiştir. İcadın tabiat ve sebeplere verilmesini inkârcılardaki sathi yani yüzeysel düşünmekten kaynaklandığını savunmuştur. Tabiat ve esbaba nasıl bakılması gerektiği üzerinde durarak inkârcılara cevap vermiştir. Tabiatın Allah'ın sanat eseri olduğunu vurgulamıştır. Sebeplerin yaratılma nedenini çok yönlü bir şekilde ele almıştır. Sebepleri fiili bir dua olarak vasıflandırarak insanları kulluğa yönlendirmiştir.

Said Nursî, eserlerinde nahiv ilminde kullanılan isim ve harf kavramlarına kelami-tasavvufi bir içerik yüklemiştir. Allah hesabına okuma yani Esmâ-i Hüsnâ'yı fark etme olarak vasıflandırdığı manayı harfiyi gerçek ilim olarak değerlendirmiştir. Manayı harfi kavramına yüklediği içerikle kâinatı, olayları ve hadiseleri okumuş ve yaratılan şeylerdeki kudret harikalığını ortaya koymaya çalışmıştır. İmanın kuvvetiyle kâinata, olaylara bakıp şükredeceğine ülfet, alışkanlık, yüzeysellik ve sathilik yüzünden şikâyetlere kapılan zamanımızın insanının kudret mucizelerini okumaya ne kadar çok muhtaç olduğu açıktır. Bu noktada Said Nursî kâinat kitabını manayı harfiyle okuma yol ve yöntemlerini sunarak zamanımız insanına faydalı olmaya çalışmıştır. Ülfeti kırarak her varlıktan Allah'a ulaşma yollarını göstermeyi hedeflemiştir.

KAYNAKLAR

- Abdülhamid, Muhsin, "Bediüzzaman Said Nursî: Modern Asrın Kelâm Alimi", *Uluslararası Said Nursî Sempozyumu III*, İstanbul: Nesil , [ts], ss. 741-746.
- Abdurrahman, Taha, "Beşer Felsefesiyle Hikmet-i Kur'an'ın Birbirinden Ayırımı Konusunda Hakîm Said Nursî'nin Koyduğu "Son Söz" ", *Müslüman Düşünürlerin Gözüyle Said Nursî*, ed. İsmail Fatih Ceylan, Ömer Faruk Paksu, İstanbul: Nesil, 2003, 227-255.
- Ahmed, Enis, "Bediüzzaman Said Nursî ve Çağdaş İslam Düşüncesindeki Etkisi", *Müslüman Düşünürlerin Gözüyle Said Nursî*, ed. İsmail Fatih Ceylan, Ömer Faruk Paksu, İstanbul: Nesil, 2003, 85-97.
- Ahmed b. Hanbel, Ebu Abdullah Ahmed b. Muhammed, *el-Müsned*, tahk. Abdullah Muhammed ed-Derviş, Beyrut:Darü'l-Fikr Yayınları, 1991/1411h., I-X.
- Altuntaş, Halil- Şahin, Muzaffer, *Kur'an-ı Kerîm Meali*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006.
- el-Âmidî, Ebü'l-Hasan SeyfeddinAlî b. Muhammed b. Sâlim, *Gâyetü'l-Merâm fî ilmi'l-Kelâm*, tahk. Hasan Mahmud Abdullatif, Kahire: Vezaretü'l-Evkaf, 1971/1391h.
- _____, *Gâyetü'l-Merâm fî ilmi'l-Kelâm*, tahk. Ahmed Feridi Mezidi,Beyrut: Dar'ül-Kütübi'l-İlmiyye, 2004.
- Amnuh, Mahdiyya, " Risâle-i Nur'da İnsan Meselelerine Kur'anî Yaklaşım, *Müslüman Düşünürlerin Gözüyle Said Nursî*, ed. İsmail Fatih Ceylan, Ömer Faruk Paksu, İstanbul: Nesil, 2003, ss. 127-138.
- Âşûr, Hüseyin, "Said Nursî'nin Tabiatçılara Karşı Müdafaa Stratejisi", *İslam Düşüncesinin 20. Asırda Yeniden Yapılanması ve Bediüzzaman Said Nursî*, İstanbul: Yeni Asya Yayınları, 1992, ss. 266-270.
- Avîs, Abdulhalim, "Risâle-i Nur'a Göre Kur'an'da İnsan Problemleri ve Çözümleri", *Risâle-i Nur'a Göre Kur'an'ın İnsana Bakışı*, İstanbul: Gelenek, 2000, ss. 87-103.
- Aymaz, Abdullah, *Barla Lâhikası Üzerine Metin, Sadeleştirme ve Açıklama*, İstanbul: Şahdamar Yayınları, 2006.
- _____, *Kastamonu Lâhikası Üzerine Metin ve Açıklama*, İstanbul: Şahdamar Yayınları, 2006.

- _____, *Sünihat Metin, Sadeleştirme ve Açıklama*, İzmir: Şahdamar Yayınları, 2006.
- Badıllı, Abdulkâdir, *Risâle-i Nur'un Kudsî Kaynakları, İstanbul: Envâr Neşriyat, 2007.*
- Başar, Alâaddin, *Nur'dan Cümleler 1*, İstanbul: Zafer Yayınları, 2004.
- _____, *Nur'dan Cümleler 3*, İstanbul: Zafer Yayınları, 2003.
- _____, *Nur'dan Kelimeler 2*, İstanbul: Zafer Yayınları, 2003.
- _____, *Nur'dan Kelimeler 3*, İstanbul: Zafer Yayınları, 2003.
- Bedr, Adil Mahmud, "Said Nursî'nin İlerleme Çağına ve Kelam İlmine Bakışı" , *Risâle-i Nur Işığında Küreselleşme ve Ahlak*, İstanbul: Nesil, 2004, ss. 347-362.
- Beyâzîzâde Ahmed Efendi, *el-Usûlü'l-münîfe li'l-İmâm Ebî Hânîfe*, tahk. İlyas Çelebi, İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1996.
- Beyzâvî, Ebû Saîd Abdullâh b. Ömer b. Muhammed, *Tavâli' u'l-Envâr*, çev. İlyas Çelebi, Mahmut Çınar, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2014.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *İslam Akaidi*, sad: S. Sabri Yavuz, Semerkand; İstanbul 2009.
- Buhari, Muhammed b. İsmail, *Sahih-i Buhari*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981, I-III.
- Cüveynî, Ebû'l-Meâlî Rüknuddîn Abdülmelik b. Abdillâh b. Yûsuf, *Lüma' u'l-Edille fi kavâ'idi Ehli's-Sünne*, tahk. Fevkiyye Hüseyin Mahmud, Beyrut: Alemü'l-Kütüb, 1987/1407h.
- Debbağ, Edip İbrahim, "Said Nursî ve İman Edebiyatı", *İslam Düşüncesinin 20. Asırda Yeniden Yapılanması ve Bediüzzaman Said Nursî*, İstanbul: Yeni Asya Yayınları, 1992, ss. 272-283.
- Demirtaş, Kenan, *Risâle-i Nur'da Geçen Ayet Ve Hadis Mealleri*, İstanbul: Nesil, 2006.
- Duran, Bünyamin, *İslam Düşünce Geleneği Açısından Said Nursî*, İstanbul: Risâle-i Nur Enstitüsü Yayınları, 2001.
- Döğen, Şaban, *Dünya Risâle-i Nur'u Okuyor*, İstanbul: Gençlik Yayınları, 2001.
- Ebû Hanîfe, Nu'mân b. Sâbit, *Fıkh-ı Ekber*, çev. Mustafa Öz, İstanbul, 1981, Kalem Yayıncılık.

- Erkal, Seyit Nurfethi, *Nur Derslerine Giriş*, İstanbul: Şahdamar Yayınları, 2010.
- Eş'arî, Ebû'l-Hasen Alî b. İsmâîl, *el-İbâne an Usûli'd-Diyâne*, tahk. Beşir Muhammed Uyun, Şam: Daru'l-Beyan, 1990/1411h.
- _____, *Kitabu'l-Lum'a fi'r-reddi 'alâ ehli'z-zeyği ve'l-bid'a*, tahk. Abdülaziz İzz Seyrevan, Beyrut : Daru Lübnan Li't- Tıbaa, 1987/1417h.
- Gazali, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Ahmed, *el-İktisad fi'l-İ'tikad*, Beyrut: Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1988/1409h.
- Hakkı, İzmirli İsmail, *Mulahhas İlm-i Tevhid*, [ys], İstanbul 1338.
- Harmancı, Abdülkâdir, *İlm-i Kelâm ve Risâle-i Nur*, İstanbul: Risâle-i Nur Enstitüsü Yayınları, 2000.
- Hekimoğlu, İsmail, *100 Soruda Bediüzzaman Said Nursî*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2003.
- Hicâzî, Sami Afifi, "Nursî'ye Göre Kur'an ve Kâinat Kitabı", *Kur'an'ı Anlamada Çağdaş Bir Yaklaşım Risale-i Nur Örneği*, İstanbul: Sözler Yayınevi, 1998, ss. 397-410.
- Hizbu Envâr'il-Hakaiku'n-Nuriyye, İstanbul: Envâr Neşriyat, 1998.
- İbn Manzur, Ebû'l-Fazl Cemalleddin Muhammed B. Mukerrem, *Lisânu'l-Arab*, Beyrut: Daru Sadır, [ts.], I-XV.
- Kadı Abdulcebbar, Ebu'l-Hasen b. Ahmed, *Şerhu'l-Usûli'l-Hamse*, çev. İlyas Çelebi, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2013, I-II.
- Keeton, William T., James L., Gould, Carol Grant, Gould; *Genel Biyoloji*, çev. Ali Demirsoy, İsmail Türkan; Ankara: Palme Yayıncılık, 1999.
- Kiziroğlu, İlhami, *Genel Biyoloji Canlılar Bilimi*, Ankara: Okutman Yayıncılık, 2008.
- Kösmene, Süleyman, *Risâle-i Nur'da Esmâ-i Hüsnâ*, İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 2003.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed, *Kitâbü't-Tevhîd*, tahk. Bekir Topaloğlu, Muhammed Aruçi, İstanbul: İrşad Yayınevi, 2001.
- _____, *Kitâbü't-Tevhîd*, tahk. Fethullah Huleyf, İstanbul: Mektebetü'l-İslamiyye, 1979.
- _____, *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne*, tahk. El-Fatıma Yusuf, Beyrut: Müessesetü'r Risale, 2004/1425h., 2004, I-V.

- Mermer, Yamina Bouguenaya, "Risâle-i Nur'da Sebep-Sonuç İlişkiler", *Uluslararası Said Nursî Sempozyumu III*, İstanbul: Nesil , [ts], ss. 37-49.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn b. el-Haccâc, *Sahih-i Müslim*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981, I-III.
- Nesefî, Ebü'l-Muîn Meymûn b. Muhammed b. Muhammed, *Tabsiratu'l-Edille fî Usûli'd-dîn*, tahk. Salame, Dımaşk, 1993, I-II.
- Nursî, Said, *Âsâr-ı Bediyye*, İstanbul: Envâr Neşriyat, 2010.
- _____, *Asâ-yı Mûsâ*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 2000.
- _____, *Barla Lâhikası*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 2000.
- _____, *Bediüzzaman Cevap Veriyor*, İstanbul: Sözler Neşriyat, 2003.
- _____, *Emirdağ Lâhikası I*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat , 2001.
- _____, *Emirdağ Lâhikası II*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat , 2001.
- _____, *Fihrist*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 2002.
- _____, *Hakikat Nurları*, İstanbul: Sözler Neşriyat, 2004.
- _____, *Hizmet Rehberi*, İstanbul: Sözler Neşriyat, 2003.
- _____, *İmân Küfür Muvâzeneleri*, İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 2004.
- _____, *İşârâtü'l-İ'câz*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 1998.
- _____, *Kastamonu Lâhikası*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 2000.
- _____, *Konferans*, İstanbul: rnk, 2005.
- _____, *Lâtif Nükteler*, İstanbul: Sözler Yayınevi, 1991.
- _____, *Lem'âlar*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 1996.
- _____, *Mektûbât*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 1996.
- _____, *Mesnevî-i Nûriye*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 1995.
- _____, *Miftâh-ül İman*, İstanbul: Sözler Neşriyat, 2004.
- _____, *Muhakemât*, İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 2004.
- _____, *Nur Aleminin Bir Anahtarı*, İstanbul: Sözler Yayınevi, 2003.
- _____, *Nur Çeşmesi*, İstanbul: Sözler Neşriyat, 2004.
- _____, *Nurun İlk Kapısı*, İstanbul: Sözler Neşriyat, 2004.
- _____, *Sikke-i Tasdik-i Gaybî*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 2001.
- _____, *Sirâcü'n-Nur*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 2002.

- _____, *Sünihat Tuluat İşarat*, İstanbul: Envâr Neşriyat, 2002.
- _____, *Sözler*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 2000.
- _____, *Şuâlar*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 1994.
- _____, *Tarihçe-i Hayat*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 1996.
- _____, *Tılsımlar*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 2002.
- _____, *Zühretünnur*, İstanbul: Sözler Neşriyat, 2004.
- _____, *Zülfikar*, (Osmanlıca), İstanbul: Envâr Neşriyat, 1995.
- Özer, Ahmet, *Nurların Birinci Talebesi Hulusi Yahyagil*, İzmir: Işık Yayınları, 2008.
- Rağıb el-İsfahânî, Ebu'l-Kasım Hüseyin b. Muham, *Müfredâtu el-Fazi'l-Kur'an*, tahk. Safvan Advan Davudî, Beyrut-Dımaşk: Daru's-Şamiyye-Daru'l-Kalem, 1992/1412h.
- Sami, Şemseddin, *Kamus-u Türkî*, Dersaadet: Çağrı Yayınları, 1317.
- Şahin, Mahir, *Akıldan İstifade mi İstifa mı Said Nursî'ye göre*, *Felsefe*, İstanbul: Şahdamar Yayınları, 2006.
- Şimşek, Ümit, "Risâle-i Nur'da Esmâ Parıltıları", *İslam Düşüncesinin 20. Asırda Yeniden Yapılanması ve Bediüzzaman Said Nursî*, İstanbul: Yeni Asya Yayınları, 1992, ss. 202-222.
- Toku, Neşet, *Risâle-i Nur'da Felsefe Eleştirisi*, İstanbul: Nesil, 2009.
- Topaloğlu, Bekir, *DİA*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2002, c. XXVI, ss. 316-317.
- Ubeyd, Muhammed Rüşdî, "Said Nursî Düşüncesi: Çağdaş Bir Yaklaşım", *Uluslararası Said Nursî Sempozyumu III*, İstanbul: Nesil, [ts], ss. 505-529.
- Vahide, Şükran, "Kâinat Kitabı, Said Nursî'nin Düşüncesinde Yeri ve Gelişimi", *Kur'an'ı Anlamada Çağdaş Bir Yaklaşım Risale-i Nur Örneği*, İstanbul: Sözler Yayınevi, 1998, ss. 422-438.
- Yakut, İsmail, *Yunus Emre'de Sembolizm Çıktım Erik Dalına*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1. Baskı 2002.
- Yavuz, Yusuf Şevki, "Nur Risalelerine Göre Said Nursî'nin Kelâmî Görüşleri", *Uluslararası Said Nursî Sempozyumu III*, İstanbul: Nesil, [ts], ss. 787-800.
- Yüksel, Emrullah, *Sistemik Kelam*, İstanbul: İz yayıncılık, 2005.

İnternet Kaynakları

http://www.sorularlarisale.com/makale/331/dairei_imkanda_ne_kadar_esya_var_o_esyaya_gayet_kolay_vucud_giydirebilir_cumlesini_izah_eder_misiniz.html[25.09.2015].

http://www.sorularlarisale.com/makale/9483/kudreti_ilahiyeye_nisbeten_yildizlar_zerreler_gibi_kolaydir_hadsiz_efrad_bir_fert_kadar_kulfetsiz_ve_rahatca_icad_edilir_cumlesinin_izahini_yapar_misiniz.html[25.09.2015].

http://www.sorularlarisale.com/makale/13423/neden_butun_mevcudat_bir_tek_sania_verildigi_vakit_herbir_mevcud_butun_mevcudat_kadar_kiyetli_olur.html[25.09.2015].

http://www.sorularlarisale.com/makale/13367/butun_mevcudat_birtek_sanie_verildigi_vakit_o_butun_mevcudat_birtek_mevcut_gibi_kolay_ve_suhuletli_olur_cumlesini_izah_eder_misiniz.html [25.09.2015].

http://www.sorularlarisale.com/makale/18356/eger_o_mevcudat_dogrudan_dogruya_birtek_sania_verilmezse_o_zaman_herbir_mevcud_butun_mevcudat_kadar_muskilatli_olur_ve_butun_mevcudat_birtek_mevcud_kiyetine_sukut_eder_iner_cumlesini_aciklar_misiniz.html[25.09.2015].

http://www.sorularlarisale.com/makale/24511/sanii_zulcelalinin_nur_olan_butun_sifatiyla_ve_nurani_olan_butun_esmasyyla_buradaki_nur_ve_nurani_tabirlerinin_esma_ve_sifata_tatbikini_izah_eder_misiniz.html[25.09.2015].

http://www.sorularlarisale.com/makale/21235/vucud_alemleri_nelerdir_veya_ne_demektir_aciklar_misiniz.html[25.09.2015].

http://www.sorularlarisale.com/makale/17025/sanideki_vucub_ile_tecerrud_mahiyetinin_mubayenetiyile_ademi_takayyud_ademi_tahayyuz_ile_ademi_tecuzzi_bu_kavramlari_izah_eder_misiniz.html[25.09.2015].,

http://www.sorularlarisale.com/makale/24603/cekirdekdeki_naksi_kader_olan_manevi_agac_bagdaki_nesci_kudret_olan_mucessem_agactan_daha_aciptir_cumlesini_izah_eder_misiniz.html[26-09-2015].

http://www.sorularlarisale.com/makale/15475/vucud_rusuh_peyda_ettikce_kuvvet_ziyadelesir_az_bir_sey_cok_hukmune_gecer_cumlesini_izah_eder_misiniz.html[26.09.2015].

http://www.sorularlarisale.com/makale/11499/vacibulvucudun_mahiyeti_kudsiyesi_mahiyeti_mumkunat_cinsinden_degildir_cumlesini_aciklar_misiniz.html[26.09.2015].

http://www.sorularlarisale.com/makale/17025/sanideki_vucub_ile_tecerrud__mah_iyetinin_mubayenetiyle_ademi_takayyud_ademi_tahayyuz_ile_ademi_tec_ezzi__bu_kavramlari_izah_eder_misiniz.html[25.09.2015].

<http://www.akhepedia.com/forum/biyoloji/sindirim-sistemi-fizyolojisi/.html>[25.08.2015].

Milli Eğitim Bakanlığı, "*Gıda Teknolojisi*", Ankara, 2012, s. 28, 37, <http://www.megep.meb.gov.tr> [12/07/2015].

ÖZET

İslamdaki itikadi mezhepler, İlahiyyat bahislerinden olan Allah'ın sıfatlarını tasnif etmişler ve bazılarına öncelik vermişlerdir. Geçmişte İslami mezheplerin tartıştığı sıfatlar konusu günümüzde de incelenmeye devam etmektedir. Said Nursî, yakın zamanda yaşamış ve Allah'ın sıfatları ve isimleri konusuna önem veren bir İslam alimidir.

Bu tezde Said Nursî'nin eserlerinde Kâdir-i Mutlak anlayışını inceledik. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kudret sıfatına itikadi mezheplerin verdiği değer anlatılmaktadır. İkinci bölümde Said Nursî'ye göre, kudretin ispatı, kapsamı ve diğer sıfatlar arasındaki yeri ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde ise, tabiatı ve sebepleri tanımlaması ve üzerinde hassasiyetle durduğu kudret mucizelerini anlatması incelenmektedir. Sonuç bölümünde kudret sıfatına dair pek çok kazanım elimize geçmektedir.

ABSTRACT

Theological sects of Islam, they have classified the love of God which gave priority to some of the betting and Theology. It adjectives Islamic sect in the past to discuss the issue continues to be examined today. Said Nursi, an Islamic scholar who recently lived and the importance of God's name and the names of the subjects.

In this thesis, we examined the thought of Kâdir-i Mutlak in works of Said Nursî. The study consists of three parts. In the first part, it is explained the value given by the theological sects to the power adjective. In the second part, it is discussed the proof and the extent and the position between other adjectives of the power, according to Said Nursi. In the third part, on the nature and causes of identification and explain the miracle that is sensitive power is examined. As a result of our acquisition section passes through many hands on the power attributes.

ÖZ GEÇMİŞ

Melike Kakşı, 25.12.1983 tarihinde Rize'de doğdu. İlkokulu 1989-1994 yılları arasında Rize Kurtuluş İlkokulunda okudu. Ortaokul ve liseyi 1994-2000 tarihleri arasında Rize İmam Hatip Lisesinde tamamladı. Üniversiteyi 2000-2004 yılları arasında Karadeniz Teknik Üniversitesi Rize İlahiyat Fakültesinde okudu. 2011'de Rize Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde lisans üstü eğitimine başladı. 2012-2013 tarihleri arasında Giresun Üniversitesi'nde pedagojik formasyon eğitimi aldı. 2013 yılında Erzurum Yakutiye Hasan Basri Anadolu İmam Hatip Lisesi'ne meslek dersleri öğretmeni olarak atandı. Burada iki yıl görev yaptı. 2015 yazında İstanbul Büyükçekmece Ayşe Erkan Kız İmam Hatip Lisesi'ne tayini çıktı. Halen bu okulda şark görevini yapmaktadır.